BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
21 B
16

M Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

L̄
317

ONVS MEVM LEVE

BIBLIOTECA NAZ. ROMA ...ORIO EMANUELE

DE VITA HIERONYMI ÆMILIANI

Congregationis Somaſchæ Fundatoris

LIBRI. IV.

AVGVSTINO TVRTVRA

Eiuſdem Congregationis Clerico Regulari

AVCTORE.

MEDIOLANI

Apud Heredes Pacifici Pontij & Ioan. Baptiſtam Piccaleum.

M D C XX.

Ex legato Ill.mi Collini

Imprimatur.

F. Io. Baptiſta Spadius Vic. Gen. S. Inquiſit. Mediol.
Gul. Vidonus Præp. S. Nazarij pro Illuſtriſs. D. Cardinali Archiepiſcopo.
Vidit Saccus pro Excellentiſs. Senatu.

Illuſtriſs. ac Reuerendiſs.

HORATIO
S. R. E. CARDINALI
LANCELOTTO.

D. Auguſtinus Turtura. F.

HIERONYMO Congregationis noſtræ Authori in lucem prodeunti, te Patronum adopto Cardinalis Illuſtriſſime; adoptionis nec vna, nec leuis ſuppetit cauſa. Sed priuatum meum in te ſtudium, aliaq; vt omittam; hoc vnum Hieronymo enixè flagitanti negare non potui, qui clientelæ tuæ poſſeſſionem iamdiu à nobis initam ſibi Patrio iure vindicat; eundemq; gratiæ tuæ ſinum contendit, in quo inſtituta

olim à ſe Congregatio conquieſcit. Nec opinor cauſa cadet: noui ſummam illã tuam Vrbi prorſus admirabilem in diiudicandis cauſis peritiam, & æquitatem; noui eximiam, ac ſingularem benignitatem, qua nos, noſtraq; omnia complecti ſoles. Quæ vna cum mihi etiã animos addiderit, vt te ſummũ è Primario eruditorum ordine Antiſtitem, ingeniorumq; florem hac pia elucubratiuncula Patribus meis pro exemplari euulgata, conuenirem, eadem etiam perficiet, vt grati animi, obſeruantiæq; noſtræ obſidem, hoc qualecunque donarium ſolita humanitate admittas, idque mihi ipſi de tua prolixitate recipio, vt non tam laborem hunc meum noua clientela, quàm Congregationem vniuerſam, antiqua; & foueas, & complectare.

D. AVGVSTINI TVRTVRÆ

PRÆPOSITI GENERALIS Clericorum Regularium Congregationis Somaſchæ, Et Doctrinæ Chriſtianæ in Gallia.

Ad Patres, & Fratres eiuſdem Congregationis.

Paſtoralis exhortatio ad Hieronymi vitæ lectionem, & imitationem.

COGITANTI *mihi ſæpè numero, & memoria ſapientis oraculum repetenti.* Laudemus viros glorioſos, & Patres noſtros in generatione ſua. *Sæpiùs etiam in mentem venit hoc me debere pietatis officium Hieronymo Aemiliano noſtræ Somaſchenſis Congregationis parenti optimo, nonnulliſque eiuſdem ſocijs, quorum præclarè geſta ab alijs quidem ante me litteris mandata, ſed adeò mutila, & imperfecta animaduertebam, vt per-* Eccleſ. 44.

multa de illis, eaque inſignia poſteritatem laterent, ſuaque fraudaretur laude diuina bonitas, & Hieronymi, aliorumq; virtus, & magno carerent pietatis fructu; qui eo duce ſpirituali militiæ in hac noſtra Congregatione nomina dediſſent: animum igitur aliquando adieci ad vniuerſa, quæ de Hieronymo colligere poſſem certo ordine exſcribenda; & factum eſt Deo benè iuuante, vt ardens in Hieronymi obſequium animus, inter innumera penè obiecta impedimenta opus tandem ad exitum perduxerit; quo euentu factum erat meæ in Hieronymum, eiuſque ſocios pietati ſatis, nec vlterius modo ferebantur vota, ſed iacebat opus in aduerſarijs quale quale primò illo ſcribentis ardore exciderat, donec adhibita per otium aridiore pumice, ſeu aſperiore lima liceret aliquando non malè expolitum in lucem proferre: cùm noua hæc publicaque perſona Præpoſiti Generalis non multo poſt mihi impoſita fecit, vt ſcriptiunculam hanc obliuioni penè traditam reſpicerem, eamque vobis potiſſimum, Patres, hoc tempore oblatam, & dicatam eſſe voluerim; non tam de operis elegantia, & nitore, quàm de Paſtorali meo munere, veſtroque ſpirituali profectu ſolicitus; elegantioris enim ſcriptoris laudem negligere haud grauatè poteram; propterea quod, vt nullam mihi ſcribendæ hiſtoriæ peritiam arrogo, ita nullius plauſum in eo genere ambio. Sed onus Paſtoralis curæ, quo veſtram in ſpirituali vita ſolicitudinem in dies promouere, acriuſque incitare cogor, vel negligenter pertractaſſe, non niſi magno cũ ſalutis noſtræ periculo futurum intelligebam; Quocirca cum alias ſæpe multis modis, tum vero in præſenti hac Hieronymi vita vos omnes quantum poſ-

ſum

ſum ad maiores vitæ ſpiritualis progreſſus, quaſi acu tiſſimis calcaribus admotis, vrgebo.

Cur enim vos Patres religioſæ vitæ ſtudijs addictos non multo facilius ad maiora pietatis incrementa hac vna ratione incitari mihi certiſſimè perſuadeam, qua vel facinoroſos homines facillimè ab ſcelere auocari ſpiritus Sanctus apud Ezechielem illis verbis aperuit. Tu autem fili hominis oſtende domui Iſrael templum, vt confundantur ab iniquitatibus ſuis, & metiantur fabricam, & erubeſcant ex omnibus, quæ fecerunt, *Quem locum alibi expendens S. Gregorius noſtro huic inſtituto aptiſſimè ſic interpretatur.* Templum quippè Dei filijs Iſrael ad confuſionem oſtenditur, quando vniuſcuiuſque iuſti anima, quam inſpirando Deus inhabitat, quanta ſanctitate fulget ad confuſionem ſuam peccatoribus demonſtratur; vt in illa bonum, quod negligunt videant, & in ſe ipſis malum, quod operantur erubeſcant. Metiri verò fabricam, eſt penſare ſubtiliter iuſtorum vitam. *Huiuſmodi templum Domini voce apud Ezechielem indicatum vobis propono, cum Hieronymi Parentis, & Inſtitutoris noſtri vitam ad contemplandum offero; quem certè poſt mutatos diuina virtute in melius mores, viuum Dei templum appellare licet, in quo iuge ſacrificium contriti cordis, & emaciati corporis offerebatur, & perpetuò diuina lex illa viguit.* Ignis autem in altari ſemper ardebit. *Cuius rei teſtes illæ dilectionis in Deum, charitatis in proximos, miſericordiæ in egenos flagrantiſſimæ flammæ, quæ ad animorum ſalutem procurandam ex incenſo hominis pectore peren-*

Margin notes: 43. — Moral. in Iob. lib. 24. c. 62. — Leuit. 6.

nes erumpebant; quæque nunc hac noua eius vitæ euulgatione in totam Religionem euibratæ, atque diffuſæ.
Sap. 3. Tanquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent, & *ad maiora virtutum opera æmulanda noſtros animos inflammabunt. Vt enim inficiari non poſſum ſanctorum virorum exemplis, vndecunque illa petantur, magnam ineſſe vim ad ſtudia pietatis in nobis excitanda, ita fatendum omnino eſt domeſticis, & auitis neſcio quid amplius momenti, & auctoritatis ad hoc ipſum inſidere: vt adeò à ſcriptoribus memoriæ proditum ſit, ſtatuas, & imagines, quibus nobiles familiæ exornare ædium atria, & porticus ambitiosè ſolebant, non tàm poſitas fuiſſe ad mortuorum memoriã propagandam, quàm excitanda ſtudia viuorum, vt eo veluti incitamento parentibus filij, nepotes auis quàm ſimillimi eſſe contenderent. Vnde apud Romanos hoc vſu receptum, quin etiam Senatus decreto cautum erat, vt ſi quis ſuas ædes alteri locaret, ne nouus inquilinus quidquam de conductarum ædium imaginibus, maiorumue ſignis detraheret.* Erat quippe *ait*
Plin. *Plinius*, maximũ excitamentũ exprobrantibus quotidie tectis imbellẽ Dominum ingredi in alienum triumphũ. *Et quem aliũ finem mihi propoſitum putatis, dñ vobis, non mutas maiorum imagines, & ſigna, vel marmore expreſſa vel ære fuſa, vel coloribus adumbrata, ſed communis Parẽtis viuam pene, ac ſpirantem, & loquentem effigiem propono, niſi vt maximarum virtutum commemoratione, quæ in Hieronymo noſtri Inſtituti Parente, nonnulliſque alijs maioribus noſtris floruerunt, illud (Deo fauente conſequar),*
Luc. 1. Vt conuertam corda patrum in filios. *Nequè difficilem rei euentum mihi polliceor, ſiue ad rudiores*

res in via Domini , ſiue ad perfectiores , ſiue ad omnes ſimul huius libri lectio dirigatur .

A tenuioribus enim vt exordiar , de quibus Ezechielem interpretor , cum ait . Oſtende eis templum , vt confundantur ab iniquitatibus ſuis . *Quis quæſo , inter nos erit in religioſa diſciplina adeò remiſſus , & elanguens , qui propoſito ſibi ad contemplandum hoc abſolutæ virtutis templo, ideſt in parente , & anteſignano ſuo defigens oculos non vehementer commoueatur ; ſi torpeat , non excitetur ; ſi tepeſcat non inflammetur ſi ab eius inſtituto aberret , pudore non ſuffundatur , & planè* confundatur ab iniquitatibus ſuis , *hoc eſt non indignetur ijs erratis , quæ licet alioquin pauca eſſe videantur ; quia tamen in religioſo viro hærent , eos iniquitatis nomine Propheta damnauit . Quod ſi in eam mentem eorum aliqui fortaſſe venerint (quæ minus firmis in via Domini ſæpè dæmonum aſtu inijcitur) vt exiſtiment nimis aſpera , ac penè intoleranda eſſe, quæcumque legibus inſtituti religioſi mandantur , aut quæ ſæpè , vel paſtoralibus litteris , vel paternis cohortationibus ab ipſis conor impetrare , facilem iſti habebunt , & paratam in Hieronymi vita , quam morbo ſuo medicinam faciant , & errores ipſi ſui ſemet arguant , nam eade cauſa hoc illis virtutum exemplar obtrudi, Polycletum nobilem illum ſtatuarium in conſimili facto non inepte fortaſſis imitatus . Euulgauerat is aliquando Commentarium , in quo de exacta , & adamuſſim membrorum omnium commenſuratione , ac ſimetria in effingendis ſtatuis obſeruanda diligentiſſimè præcipiebat , qua in re permultos , qui eam artem profiterentur grauiſſimè peccare animaduertebat : ſed*

non deerant item quamplurimi (eius artis videlicet non admodum periti) qui negarent poſſe quempiam ſcalpello tam abſoluti operis ſtatuam effingere; addebantque facilè quidem Polycleto fuiſſe præcepta illa ſcriptis mandare, ſed qui exactè eadem in opere retineret inueniri poſſe neminem: quem errorem ille egregiè confutauit, non verbis, ſed fabricata ſtatua iuxta commentarij ſui præſcripta, & ad ſpecimen operis abſolutiſſimi; qua palam omnibus propoſita, contendebat ab vnoquoque, poſſentne, quæ de arte ſtatuaria præceperat omnia re ipſa accuratè ſeruari, & religiosè retineri; vnde prouerbio locus eſt factus, vt cum de perfectiſſimo opere loquimur. Ad canonem Policleti factum *dicamus. Iam verò in ſimili cauſa, non diſſimili argumento vtar; cum enim & euulgatis nonnullis conſtitutionibus, quæ magis quotidiano vſui inſeruire poſſe videbantur, additiſq; ſæpius tùm litteris, tùm cohortationibus, id quod religioſæ perfectionis eſt ab omnibus exigere ſim conatus; non deerunt fortaſsè, qui quod præcipitur, id humanæ imbecillitati nimis rigidum, ac minimè ferendum conquerantur, ſed Polycletum ſequutus, non agam verbis, ipſum illis Hieronymum noſtrum abſolutiſſimum exemplar propono.* Ad canonem Hieronymi *eos prouoco, quem diligentius contemplantes intelligent, multò maiora eſſe in exemplari virtutum incitamenta, quam quæ illi, vel religionis legibus, vel paternis vocibus, & hortamentis obſeruare iubentur, & inſpecto ſemel hoc virtutum templo, ex Prophetæ oraculo* confundentur. *Ita Gregorius ad rem noſtram egregiè ait.* Sanctorum virorum exēpla conſpicit, atque eorum comparatione ſe

pen-

penſans, iniquum ſe eſſe deprehendit.

Sed neque rudioribus ſolùm, minuſue perfectis, verùm etiam perfectioribus huius vitæ lectionem, vehementiſſime profuturam aio: qui ſi ad Hieronymi normam vitam ſuam, & mores expendent, ex illius contentione facilè animaduertent, quàm longè ab eo perfectionis gradu diſtent, ad quem idem Pater viam munit, & inuitat. Vtinam iſti licet ſpectatiſſimæ probitatis viri Metiantur fabricam *huius ſpiritualis ædificij, quod illis offerimus, ſeque totos cum eo componant, hoc enim eſt, inquit S. Gregorius,* Metiri fabricam, penſare ſubtiliter iuſtorum vitam, quam dum metimur, neceſſe eſt, vt ex cunctis, quæ facimus erubeſcamus. *Certè quicunque in hac religione datis nominibus ſeriò perfectionem æmulamur, inſtar eorum videri poſſumus, qui aurum venantur in fodinis, cum pro ſuo quiſque ſtudio, & conatu abſolutæ perfectionis aurum, quæ vera, & ſolida charitate continetur, quærere, & comparare ſibi contendat; & fortaſſe permulti ſatis ab eo inſtructos, ſatis munitos ſe ipſos putabunt: ſed quæſo videant, ne falſa opinione decepti, hoc tantum bonū ſibi gratulentur.* Suadeo *vobis Patres* emere aurū ignitum: *& ne quis fallaci ſpecie decipiatur, en lapis Lydius, & Coticula, ad quam illud exploret, & examinet; en Hieronymi noſtri vita; illius comparatione ſe probent iſti; conferant, quæſo, obedientiam, paupertatem, animi demiſſionem, & in primis ſuam in Deum, & proximos charitatem cum Hieronymi charitate, alijſque virtutibus; hoc enim eſt, quod ait Propheta* Metiri fabricam *hoc eſt quod interpretatur S. Gregorius.* Metiri verò fabricam,

S. Greg. loco cit.

Apoc. cap. 3.

eſt

eſt penſare ſubtiliter iuſtorum vitam ; *& licet ab his virtutibus ſint non planè deſtituti, vel etiam probè exculti : Hieronymi tamen comparatione erubeſcent certè, & ex intimo cordis affectu concutientur, quia* Dum metimur fabricam neceſſe eſt, vt ex cunctis, quæ facimus, erubeſcamus. *Hoc ſyncerum, hoc purum, & recoctum illud aurum eſt, quod vobis comparandum ſuadeo, cum vitam Hieronymi noſtri propono, & ad eius Canonem omiſſis aliorum ſanctorum exemplis, vos conſtanter vrgeo, atq; prouoco. Et quamuis non paucos ex vobis Patres igne charitatis inſtar carbonum ſuccenſos ſciam, quorum virtute igneſcit domus Domini, & tepentium pectora incaleſcunt; ſæpiſſimè tamen (quæ humana imbecillitas eſt) aliquibus etiam errorum cineribus aſperſos, ſi non obductos, noui, quibus excutiendis iſtius vitæ lectio tanquam flabellum profuerit, vt puriùs emicet charitatis ardor, & diuini amoris flamma ardentiùs excitetur.*

Verùm quando non vni, vel alteri hominum generi; ſed vniuerſæ domui Iſrael templum oſtendere Dominus Prophetæ denunciat. I*ta ego non cum perfectioribus, vel minus perfectis ſeorſim agam, ſed vniuerſam prorſus Congregationem noſtram ad aſſiduam huius vitæ lectionem, & accuratam imitationem incitabo, hanc enim ſæpius euoluere, & attentè contemplari non minus eſt omnibus futurum utile, quàm fuerit mihi eam illis offerre neceſſarium. Cum namque ſæpe menti recurrerent illa diui Bernardi uerba.* Diſcite Prælati matres eſſe, non domini, ſtudere magis amari, quàm metui, ſuſpendite verbera, producite vbera *: ita ego mecum tacitus repu-*

Serm. 23 in Cant.

reputabam, quæ nam ubera filijs cariſſimis offeram gratiora, aut quæ cum illorum ſtomacho magis conueniant, quàm Hieronymi communis Parentis noſtri uita? propterea quod, ut eſt à philoſophis uſurpatum, quibus rebus conſtant uniuerſa, ijſdem etiam nutriuntur, & conſeruantur; cibis utimur ex elementis omnibus concretis, quoniam hoc ipſum corpus humanum conflatur ex ipſis; materno lacte uiuit infans aptiſſimè, quod è ſanguine matris illud corpuſculum naturà compegit; at qui lac ipſum ſanguis eſt, qui in mammis candicat, & in eiuſmodi uitalem ſuccum digeritur. Iam uerò quis ignorat Congregationem hanc noſtram Somaſchenſem Hieronymi Inſtitutoris noſtri, charitate, paupertate, humilitate, alijſque uirtutibus ueluti uitali ſanguine olim compactam fuiſſe, atque concretam? ijſdemque ſuccis ab illis, qui proximè Hieronymum ſequuti ſunt, tanquam materno lacte connaturalique cibo nutritam, felici progreſſu adoleuiſſe, ac proinde in poſterum etiam non alieno cibo, & inſueto, ſed aſſimili nutrimento uirtutum, ac ſpiritalium exercitiorum eſſe conſeruandam? Quamobrem cum Prælatos illis verbis audirem commoneri: Producite vbera, *diutius moras nectere non potui, quin purum illud, & natiuum lac noſtræ Religionis, ac primi ſpiritus nutrimenta vobis inſtillarem, ſimulquè vrgerem apoſtolica voce.* Quaſi modo geniti infantes, rationabiles ſine dolo lac concupiſcite. Petri 1. c. 2. *Auertat enim à nobis Deus, vt natiuum ſuccum noſtræ Religionis aliquando faſtidiamus, vt nos humilitatis, abiectioniſque Hieronymi pudeat, vt eius mortificationis exercitiorumque tædeat: quid enim hoc aliud eſſet, quàm Religioni ipſi interitum afferre, Spi-*

ritus Sancti domicilium demoliri; àque interna cordis noſtri habitatione depellere? neque enim ſoli Moyſi, ſed cuique noſtrum illa dicuntur. Exod. 30.31. Inſpice, & fac ſecundum exemplar, quod tibi monſtratum eſt in monte. Negauit Deus ſe inter populum Iſraeliticum commoraturum, niſi prius conſtructo ab eis tabernaculo, ad exemplar, quod ab illo in monte fuerat indicatum; & nobis maximè verendum eſt, Patres, ſi ab inſtitutis, & virtutum exemplis per Hieronymum, à Domino indicatis deflectamus, ſi eam religioſæ diſciplinæ ſpeciem, quæ ſemper eadem eſſe debet immutare, & refringere velimus, ne vnquam nobiſcum habitare Spiritus Domini dignetur, vel hoc ipſo, quòd Parentis noſtri mores imitari, & exprimere non conamur. Vt enim ad illud tabernaculum eleganter conſtruendum ſingulari quodam priuilegio artifices fuere Beſeleel, & Ooliab à Domino delecti; ijdemque ſapientia, atque intelligentia, & Spiritu Dei vbertim inſtructi; ita prorſus religioſarum congregationum Parentibus, & Conditoribus ſingulare quoddam ſapientiæ munus ad eas inſtituendas inſeri, & propria quadam virtutum dona, ac exercitia tribui exiſtimandum eſt, quibus eiuſdem inſtituti homines facilius ad pietatem, & ſuauius ad communem religioſæ vitæ perfectionem ducantur; quæ auidè ſemper è primo illo fonte haurire, & veluti à natura inſita bona quotidie excolere, & retinere vnumquemque noſtrum permagni refert. Atquè hoc illud eſt, Patres, quod in hac hiſtoria euulganda, & vobis ob oculos proponenda ſpectaui; nimirum, vt eundem ſpiritum animis veſtris inſtillarem, qui Hieronymi Parentis noſtri fuit, vt vos primogenio illo ſpiritua-

lis vitæ noſtræ Congregationis lacte nutrirem, vt Paſtoralia vbera illa, quæ monet S. Bernardus proferre. Facti enim ſumus paruuli in medio veſtri, tanquam ſi nutrix foueat filios ſuos, *vt vos, inquam, ad Hieronymi exemplar exigerem cuius vitã, meditantes illius, quàm ſimillimi eſſe ſtudeatis, quò in totum Religionis noſtræ corpus ſimilitudine ſtudiorum, & animorum coniunctionẽ compactum, & vbique ſibi ſuoq; capiti cohærens diuinæ beneficentiæ riui copioſius influerent.* Attendite, *igitur*, ad petram, vnde excifi eſtis; attendite ad Patrem veſtrum, *ſi modo religioſi cordis veſtri ſacrificium acceptum Deo, & vnicè carum eſſe cupitis.* Ad Theſſal. 2. Iſa. 51.

Cuius rei gratia rependite vobiſcum attentius, quid olim Nehemiæ acciderit, qui gratiſſimum Deo ſacrificiũm oblaturus, non quemcunque ignem admoueri victimæ paſſus eſt, ſed eum inquiri iuſſit, quem acceptum de altari, cum in Perſidem captiui ducerentur, Sacerdotes in puteo abſconderant: Verum cum non ignem, ſed aquam craſſam in puteo iacere conſpexiſſent, neglecto cœnoſo humore redierunt, Sed iuſsit eos haurire, & afferre ſibi, & ſacrificia, quæ impoſita erant; iuſsit Sacerdos Nehemias aſpergi ipſa aqua, & ligna, & quæ erant ſuperpoſita. Vtque hoc factum eſt, & tempus affuit, quo ſol refulſit, qui prius erat in nubilo, accenſus eſt ignis magnus, ita, vt omnes mirarentur. *Et quid cauſæ eſſe dicemus, cur nouum ignẽ adhiberi Dominus noluerit, ſed veterem illum, cum adhuc templum ſtaret, ſibi ardentem conquiri iuſſerit, & hoc ſtudium Sacerdotis excitandi è diſſueto iam, & obducto igne flammam, tàm fauſta volup-* 2. Mach. 1.

tatis obteſtatione comprobaret: an non fortè diuinitus ex nihilo excitari, num cœlitus, vt olim demitti potuit? quid opus erat mortuos refodere? quæ tanta iam non ignis, at craſſi, frigidique limi neceſſitas vrgebat? quaſi verò minus gratum futurum eſſet holocauſtum Deo, ſi eo igne non inflammaretur. Eſt hoc omnino, Patres, nobis attentè meditandum, quod certè permagni refert; ſed ego rem, quam breuiſſimè potero expediam. Parum iucunda Deo noſtrarum virtutum ſacrificia offeremus, niſi illo veteri igne concrementur; qui ſtante Hieronymo Sancto videlicet virtutum Templo, vixit. Sed videte quæſo ne in Hieronymi virtutes intuentes, eas quaſi cœnoſam aquam, repudietis, ne, ſi quid vobis Hieronymi exemplo ad proprij ſenſus mortificationem iniungatur, illud quaſi coenum, hoc eſt tanquam vile, & abiectum opus auerſemini; ne vos limo fœdari exiſtimetis, ſi ad illa paupertatis, & pœnitentiæ incommoda, quæ in Hieronymo intuemini, deueniatis: vt enim eos iuſſit Nehæmias aquam craſſam, limoſam, ſcilicet, & cœnoſam haurire, factoq; experimento, non tàm limum, quam puriſſimum ignem eſſe oſtendit; ita planè ſentient, qui ardenti imitatione Hieronymi ſeipſos, ceu holocauſta incendi, & inflammari ſtuduerint. Hauſtam ego aquam hanc craſſam ex alto, & ſicco puteo, penèquè omnibus ignoto vobis offero, hoc eſt Hieronymi geſta ex vetuſtis monumentis, & tabulis penè intermortuis non leui diligentia excerpta propono: & per magna eiuſdem Hieronymi merita vos oro, atque obteſtor, vt ferè conſopitum antiquum illum charitatis ignem, qui ſtante Hieronymo viguit, egregia virtutum Parentis noſtri emulatione exci-

tetis,

ſtetis, & obſequium veſtrum in regulari diſciplina ad exemplum maiorum noſtrorum, quàm maximè componatis: quando ad horum exemplar nos exigit Dominus, quo gratiora illi noſtri ſpiritalis ſacrificij holocauſta reddantur.

An illud fortè vobis excidit, quod ſacrificanti Aaroni mandatum eſt, vt rationale de pectore penderet, in quo nomina duodecim Patriarcharum gemmatis lapillis inſculpta micarent? Cuius rei miſteria S. Gregorius aptiſſimè ad eam rem, de qua agimus, explicauit hiſce verbis. Aſcriptos enim Patres in pectore ferre, eſt antiquorum vitam ſine intermiſsione cogitare. Nam tunc Sacerdos irreprehenſibiliter graditur, cum exempla Patrum præcedentium indeſinenter intuetur. *En vobis Patres huiuſmodi rationale attenta cura à me elaboratum, Patrũ noſtrorum ſcilicet virtutes, & exempla, non quidem auro gemmiſque intexta, ſed ſimplici ſtylo hiſce libris expreſſa, vt in ea dies, noctesque acriùs intueri, & eorum imitatione gratiſſima Domino ſpiritus veſtri ſacrificia reddere poſſitis. Hoc vnum à vobis efflagito, hoc, eo paternæ charitatis æſtu ſuccenſus, enixè contendo, quò* teſtis eſt, mihi Deus quomodo cupiam omnes vos in viſceribus Ieſu Chriſti, & hoc oro, vt charitas veſtra magis, ac magis abundet. *Hunc igitur Parentis noſtri ſpiritum in Dei obſequio concipite, Patres, has maiorum noſtrorum virtutes æmulamini, veſtros conatus omnes, ſtudia, & labores antiquo illo Hieronymi charitatis igne incendite: præter enim gratiſſima holocauſta, quæ Domino reddemus, illud etiam conſequemur, quod Nehemiæ, accidit, cum limoſa illa aqua ſacrificium aſpergi*

Exod. 28

Regiſt. libro 1. Epiſt. 24

Ad Philip. 1.

Mach.2. *pergi iuſſit.* Vtque hoc factum eſt, ſol refulſit, qui
cap.1. prius erat in nubilo; *nempè ſi nobis iratus Deus benignitatis ſuæ radios aliquando cohibet, ſi flagella denſat, ſi nubibus rerum aduerſarum opprimit, vbi primũ hoc humili cœno illiti, hac aqua aſperſi erimus; vbi hic veræ charitatis ignis, qui in Hieronymo viguit, in nobis emicuerit omnis; hæc cœli turbulenta facies, & calamitatum nimbus detonabit, pacata omnia diuinæ clementiæ ſolem multò clariorem nobis patefacient. Quod ſi ad hanc Hieronymi æmulationẽ promouendã, maiorumque imitationem extorquendam minus apud vos valent quæcunq; hactenus dixi, valeat certè ipſius Hieronymi auctoritas, valeãt eius merita, valeat grauiſſima, & incenſa illius oratio, qua iiſdem Diui Pauli verbis, & ſpiritu vnumquemque noſtrum hoc mo-*
Ad Philip.4. *do compellat.* Quæ & didiciſtis, & accepiſtis, & audiſtis, & vidiſtis in me, hæc agite, & Deus pacis erit vobiſcum. *Amen.*

HIERONYMVS ÆMILIANVS
PATRITIVS VENETVS
*Congregationis Somaſchę fundator. Ortus Venetijs An:
no MCDLXXXI. Obijt Somaſchę MDXXXVII. Ætatis
ſuę LVI. Sexto Idus februarij.*

DE VITA

HIERONYMI AEMILIANI

Congregationis Somaſchæ fundatoris.

LIBER PRIMVS.

Patria, natales, ortus. *Cap. I.*

VENETORVM Reſpublica quàm ſingulari hominum prudentia, ſapientique legum moderatione fuerit initio domi foriſq́ue diuinitùs conſtituta, & tot ſæculorum diuturnitate diuino planè beneficio adminiſtrata, vel ex eo intelligere licet; quòd vna, eademq́ue Reipublicæ ratio moderata, & concors, nullis ſeditionibus, nullo inteſtino diuexata malo; magno non virtutis, & prudentiæ ſolùm, ſed & cœleſtis præſidij diuinæque opis argumento, annos ſuprà mille opibus, & imperio florentisſima perdura-

uit: atque eò planè mirabiliùs, quòd aduerſis & calamitoſis Italiæ temporibus, paruis initijs, hoc eſt, profugis hominibus exorta, qui ſeruitutem auerſantes, fortunis omnibus abiectis, è cōtinenti ſe ſe in vndas æſtuſque coniecerunt, modo vnam ſecum libertatem extollerent; breui tamen ad eàm imperij magnitudinem, quam modò non ſine admiratione ſuſpicimus, peruenit. Imperij ſedes & caput, eſt ipſa Venetiarum Ciuitas, florentisſimum totius Italiæ lumen, & Emporium longè opulentisſimum; hæc inter illuſtriores Europæ Ciuitates, ob egregiam ſitus, naturæque ſpeciem, & eximiam artis induſtriā, facilè princeps. Adeò enim ſpectando theatro, & ſpecioſa naturæ oſtentatione vrbs vndiq; tota ſe prodit, vt neque locum ad opportunitatem omnem aptiorem, neq; ad aſpectum iucundiorem facilè queas inuenire; quandò in eo ſitu effingēdo, formandaq; Ciuitate, natura ipſa, quaſi cum arte ſuſcepto certamine, ad loci dignitatem & venuſtatem augendam, vires contendiſſe videatur. Etenim magno quà naturæ, quà artis miraculo nilos euriposque introrsùm admittit complures; quorum intercurſantium anfractibus, vagisque mæandris interluitur, & iucundo proſpectu diſcinditur vniuerſa. Nili duo, perpetuo tractu Vrbem totam percurrunt, ab ijs tranſuerſa euripi minores, & minores publica, & priuata ædificia, vicoſque ferè omnes ſinuoſis meatibus interſecant, & diſtinguunt, & vago, multiplicique flexu maiori euectionis, & ſubuectionis commodo, in æſtuaria, marèque

ipſum remeant: latè marginatis vtrinque, vel altera ex parte ſemitis, & ad terreſtre iter adſtructis, vt pedibus, & cymba pleriq; vici ſimul adiri posſint; lapidei pontes egregiè facti ſuprà mille recenſentur; ad homines verò modica etiã mercede quacunque tranſmittendos, cymbæ tum certis traiectibus diſpoſitæ, tùm tota Vrbe vagæ & diſperſæ, frequentisſimæ occurrunt. Publica ædificia, nec nõ priuata permulta operis elegantia, & inuſitatæ molis magnificentia, communi admiratione maiora; Aduenarum & mercatorum eò commeantium numero longè maximo refertisſima. Ciuitas trecentorum habitatorum millibus frequentari dicitur; vt, ſuperante multitudine, etiam ipſa aqua conſtrata nauigijs incolatur. Eiuſmodi denique Ciuitas eſt, vt ex illius aſpectu, quaſi Imperij facie, orisq; dignitate, reliquam auguſtisſimi corporis maieſtatem facilè conijcias. Inter cætera autem ſapientisſimæ Ciuitatis decreta hoc vnum in primis illis ſolemne eſt, vt Reipublicæ adminiſtrandæ certis familijs, ab Vrbis vſque initio, veteri nobilitate clarisſimis poteſtatem faciãt, prætereà nemini. Eę claræ, nobileſque habentur; reliqui (hoc illi ordini peculiare nomen eſt) Ciues nuncupãtur: quorũ etſi peramplæ ſunt fortunæ, genuſque familiæ perhoneſtũ; nullã tamen Ciuitatis procurationem attingunt; niſi fortè, aut apud Magiſtratus domi, aut apud Oratores ad Principes foris officio, quod eſt à ſecretis honeſtentur. E priſcis autem, nobilioribuſque familijs Aemiliana, & Maurocena maximè commendantur;

 mendantur;

mendantur;e quibus paternum, maternumque genus traxit Hieronymus, cuius modò vitam ſcribere ordimur. Vtriuſque familiæ decora nō multis recenſebo; cum nouerim nec humano, nec diuino iudicio his rebus hominis dignitatem expendi. Apud ſapientes enim non multū refert, quali genere ortus ſis, ſed quanta fide pietatem colas; neque quot gentilitia maiorum inſignia numeres, ſed quorum veſtigia proſequare; apud Deum verò nullum habet locum humani generis claritas, ſed virtutis diuinæ præſtantia. Verùm nec eadem ſurda omninò aure prçteribo; cum ad eximiam probitatis,& ſanctitatis laudem permagni referre omnes exiſtiment; hominem nobilem domi, militięque illuſtrem maiorum gloria deſpecta, familiæ inſignibus, titulis, & honoribus abiectis; ſpiritali militiæ ac euāgelicæ, paupertati ſe ſe addixiſſe. Vt autem à Romanis vſque Aemilianæ ſtirpis originem non accerſam, à quibus ea gens cum pari nobilitate familijs Marcella, Cornelia, Valeria, Quirina, Piſona, alijſque ad Venetos commigrauit (quarū poſtrema vitio multitudinis, nomine corrupto, Piſana dicitur, quod & Aemilianæ accidit, quæ Miana patrio vſu appellatur) illud in primis conſtat Hieronymum paterna,& materna ſtirpe his maioribus natum, qui pari cum priſca nobilitate, pietate etiam, & religione in Deum commendentur. Decimoſeptimo enim ſupra nongenteſimum ſalutis noſtræ annum illuſtre Diui Thomæ Apoſtoli fanum Venetijs ab Aemilianis, priuatis ſumptibus, extructum: vix

altero

altero interiecto anno, ea, quæ modo Sancti
Angeli eſt, Diuo Mauro gentis patrono, à Mau-
rocenis eſt ædificata. Plures verò Aemiliano-
rum ſago, togaque illuſtres, vetuſta monumenta
referunt. Inter quos Io. Aemilianus, euerſa Te-
nedo, Corcyra in Venetorum poteſtatem reda-
cta, Nauplia dira obſidione ſoluta, militaris glo
riæ laude maximè claruit; & Ioannes alter, qui
in extremo illo, Reipublicæ diſcrimine ad Foſ-
ſam Clodiam cùm Ianuenſibus, & Carrario Pa-
tauino Tyranno res Venetas penè acciſas, pari
Venetorum Ducum in eo bello tùm virtute,
tùm ardore ſtrenuè dimicando, tutauit, & pro-
pè labentem Rempub. ſuſtinuit. Duo item Mar-
ci Diui Marci Procuratores inſigni ciuilis pru-
dentiæ gloria floruerunt; quorum alter apud
Turcarum Imperatorem Reipub. Interpres in
ipſa grauisſimarum rerum tractatione, alter dif-
ficili Reipub. tempore in Præfectura Cydoniē-
ſi obiuit. Petrum verò Aemilianum Pontificem
Vicentinum, & vitæ probitas ſacro Antiſtite
digna, & doctisſima, quæ de ſacris litteris inge-
nij monumenta reliquit, ſatis conſequentis po-
ſteritatis memoriæ commendant; vt alios eiuſ-
dem notæ veræ nobilitatis fulgore conſpicuos
plurimos omittamus. Quod verò ad Mauroce-
næ parentis maiores attinet, longum, & extra
rem eſſet eos referre, quos aut ciuilis, aut ſacra
purpura, aut militaris diſciplina inſignes red-
didit: præter quos tres etiam Sereniſſimi Rei-
pub. Principes, Dominicus, Marinus, & Michael
ex eadem familia recenſentur; quam tandem

Thomaſinæ lectisſimæ fœminæ virtus ad ſuprē-
mum honoris culmen euexit; quæ,anno ducen-
teſimo octogeſimo ſeptimo ſupra milleſimum,
Stephano Pannoniæ Regi fortisſimo ſacro ma-
trimonij vinculo copulata, & ex eo Regni ſuc-
ceſſore Andreaſio relicto, prima Regale decus
in Maurocenam familiam inuexit.His ergò ma-
ioribus felicisſimo ſatu editus, Angelum Aemi-
lianum Senatorem amplisſimum,& Eleonoram
(Dionoram vulgò vocant) prudentisſimam fœ-
minam parentes agnoſcit Hieronymus noſter.
Dignus vtique truncus, vnde eximius hic efflo-
reſceret ſurculus,quem, editis iam Luca, Caro-
lo, & Marco Antonio, poſtremo loco ſuſcepe-
runt,anno ab ortu ſalutari Saluatoris noſtri,mil-
leſimo quadringenteſimo octogeſimo primo,
1481 cùm ſacris Romæ præeſſet anno iàm decimo
Sixtus Quartus, & Venetorum imperio Ioan-
nes Mocenicus anno quinto. Qui verò natalis
ei fuerit dies, nihil certi produnt auctores.
Ad ſalutares aquas,& expiatrices lymphas eius
Paræciæ,qua paterni lares cenſebātur, delatus,
& primigenia labe expurgatus, è vitali fonte,
parentum iuſſu, Hieronymus dictus eſt, diuino
planè nutu, nè nomen, quod futuram ſanctita-
tem redoleret, tanto natalium ſplendori deeſſe
videretur. Adhuc Infantem tantò impenſiùs
Domino commendarunt parentes; quantò
maior in minores filios eorum amor, & in-
dulgentia eſſe ſolet: neque incaſſum fuſæ pre-
ces; nam ſanctitatem augurali nomine indica-
tam factis aliquandò æmulatus, multò ſua,

quàm maiorum laude factus, illuſtrior, antiqua familię inſignia nouis virtutum ornamentis reddidit illuſtriora.

Ingenium, puerilis educatio, litterarum ſtudia. Cap. II.

EXactis infantiæ puerilis incunabulis, quæ prima latẽtis naturæ prodiere indicia egregiam & præclaram ad omnem virtutem indolem declararunt. Inerat illi oris, & aſpectus elegantia; feſtiuitas & lepos in loquendo non tamen omninò puerilis & mollis, ſed neſcio quid ſpirans auitæ dignitatis; elucebat iam tum ingenium illud acre atque docile in quamcunque partem trahere velles; necnon animi celeres motus, ſed ingenui; qui ſi ad virtutem ab optimo præceptore incitarentur, facerent in omni genere ſtudiorum fructus vberrimos; deniq; in ſummis ornamẽtis fortunę prima ingenuitatis ornamenta nõ deſiderabantur. E prima luce reliquũ diem facilè coniectaſſes. Neq; verò Parentes tàm excellentem in puero indolem cura, & ſtudio deſtitutam voluerunt: ſed Matris religioſiſſimæ fœminæ diligentia tenellus adhuc animus Chriſtiana religione, fidei noſtræ myſterijs, & ſummis eiuſdem capitibus eſt imbutus, atque ad omnem pietatem informatus; vt ſacrificijs quotidiè intereſſe, bis in die ſtatas preces fundere, ſacras ædes crebrò inuiſere, Sacerdotes, ſacraſque imagines maximè vene-

rari, iiſdemque Sanctorum imagunculis delectari,& capi, firmo vſu aſſueuerit. Non omninò ſterili ſolo commiſſa tàm egregia pietatis ſata; quæ, licèt denſis vitiorum vepribus, & dumis aliquandò obducta, radicibus tamen hac prima ætate iactis, vberes tandem ſolidæ virtutis fructus attulere. Cùm primùm per ętatem licuit, idoneis præceptoribus adhibitis, ingenij facilitate,& primo illo diſcendi ardore, eos breui in ſtudijs progreſſus fecit; vt æqualibus ſuis docilitatis, atque induſtriæ laude antecelleret. Ad decimum quintum annum ferè in litteris fuit. Tum (vt eſt ea ætas ęquè laboris impatiens, ac libertatis appetens) nouis illorum temporum belli motibus à primo ſtudiorum ardore tantiſper auocatus, breui aliò cogitationes & animi ſtudia penitus conuertit, factoque cùm muſis repudio, armis & militia ſe oblectare cœpit; affinibus id indignè ferentibus,& Matre quàm maximè reclamante; ſed mente ille in armis obfirmata, ſuos tandem peruicit monitores; peſſima, vt tunc quidem videbatur, victoria, ſed quæ tandem, diuina prouidentia, victorem ipſum ſalubriter aliquãdò vinceret. Cum electis enim omnia proficiant in bonum; ità occulto Dei numine, cœleſtique inſtinctu accidiſſe minimè dubitandum: vt, antequam ſpiritale contrà ſpiritales nequitias bellum ſuſciperet, hoſtium viſibilium pugnis, & victorijs exerceretur, indeque primo ęternæ ſalutis exiſteret initium, vndè dãnationis ſempiternæ certisſimum imminebat exitium. Sed quæ prima fuerint eius militiæ rudimenta

dimenta

dimenta, accuratiùs eſt dicendum: nam, qui de Hieronymi rebus geſtis antè me ſcripſerunt, ab eo admodum adoleſcente literarum ſtudia magna cum affinium Matriſque moleſtia, noui belli ardore reiecta conſentiunt; qua tamen in expeditione prima ille induerit arma, haud diſtinctè ab vllo accepimus. Quod enim de Caſtri noui præfectura, vbi diuinitùs prima illius conuerſionis ſunt iacta ſemina, ſubijciunt; non eſt eiuſmodi, vt vel in hanc immaturam ætatẽ cadere, vel cum aliqua ſuorum Matriſque moleſtia accidere potuerit: quippè trigeſimum ferè iam annum natus, ſatis ei muneri maturus, & aliquot annis ipſi Matri ſuperſtes, eam præfecturam obiuit; quæ certa hiſtoriarum luce prçeunte, in dubium vocari nullo modo poſſunt. Quibus igitur alijs primùm motibus ad arma ſit excitatus, tradendum eſt.

Quandò primùm ad arma tranſierit. *Cap. III.*

QVoniam verò in obſcuris, ac difficilibus rebus, & vetuſtate penè obrutis, benè etiã dubitaſſe non poſtrema laus: liceat nobis in re perantiqua, & à ſcriptoribus parùm dilucidè explicata, quaſi diuinando coniectare; ea tamen lege, vt maximè veritati affinis noſtra videatur coniectura. Quod non erit, opinor, difficile oſtẽdere, cùm hæc vna apud Venetos belli occaſio, quam modò ſubtexam, in hanc Hieronymi ætatem inciderit, quę illum à ſtu-

dijs

dijs auocatum facilè ad arma traxit. Cuius grauisſimi belli initia paucis omninò repetenda ſunt. Carolus Octauus Galliarum Rex, expeditione in Aragonios Neapolitanos Reges ſuſcepta, ingenti cum exercitu in Italiam trāſmiſit, nulloque ex Principibus noſtris prohibēte, paucis diebus Italia ferè omni pacatisſimè emenſa, nullo belli diſcrimine, nulla aduerſæ fortunæ alea obiecta, Aragonijs Neapolitano Regno pulſis, eius Prouinciæ Imperium paucis menſibus occupauit. Cuius victoriæ faſtu Rex iuuenis mirificè elatus, ipſaque natura, gloriæ ſtudio, & vaſta Imperij propagandi cupiditate vehementisſimè incenſus, reliquam fermè Italiam animo ſibi deſtinare videbatur; cum reliqui Principes non ignari, quàm pernicioſum vniuerſæ Italiæ bellum inteſtinum atque domeſticum, ab exteris illatum, & tanta victoria confirmatum, futurum eſſet; rebuſque ſuis, tam facilè Aragoniorum opibus exciſis, ab inſolente Victore nemo non certam impendere cladem timeret; vt Carolo noua, & libertati Italiæ maximè pernicioſa molienti, ſeſe obijciant, vniuerſi, decernunt: Gallorum amicis æquè, ac inimicis maximè verentibus, nè nimiùm auctæ victoris potentiæ, vniuerſa tandē cederent. His enim vt ab inimico victore certa pernicies; ità illis ab amico non certa ſalus expectanda videbatur. Adeò hominum veſána dominandi libidine rarum, & inſolens in ſumma victoria ſummæ moderationis exemplum. Igitur Veneti Italiæ dignitati ſtudentes, cùm

eam

eãm periculo vacuam, & armorum terrore liberam cuperent, in communẽ fœderis ſocietatẽ alios cõuocarunt; initumq; fœdus eſt anno MCCCCVC. cùm decẽ iàm annos Ducariam 1495
dignitatem in Venetos exerceret Auguſtinus Barbadicus. Fœderis iuramento conuenere cũ Venetis Summus Pontifex Alexander Sextus, Maximilianus Cæſar, Hiſpaniarum Rex Ferdinandus, & ipſe Ludouicus Sfortia Carolo belli auctor, & ſuaſor, Reguli que Eſtenſis, & Gonzaga. Eo verò nomine fędus euulgatum eſt, vt pace inter ſocios ſeruata, communibus armis bellorum incendia ab Italia arcerentur, eiuſq; libertas, & Summi Pontificis auctoritas, & Maieſtas ſeruaretur; ſocij, cuiuſque ditionem tuerentur, & quò magis citrà Caroli iniuriam hæc facta viderentur, nec ipſi negatus inſędere locus, ſi ſocijs amicus, hoſtili ferro ab eorum finibus abſtinuiſſet. Verùm ille accepto de fędere nuncio, quid tandem conſilij ſubeſſet probè intelligens, fœderatis vehementer iratus, extremam illorum rebus perniciem illaturus mox Neapolitano Regno diſcesſit. Quo nuntio cum rebus ſuis à Gallo excidiũ imminere haud dubiè omnes intelligerent, vt tantum, ac tàm propinquũ periculum, & tàm cõmune ex fœderis lege mutuis propulſarent auxilijs celerrimè quiſq; iniunctum ſibi militem deſcribere maturat: idq; Veneto Senatu, cuius amplisſimum erat in Italia Imperium, ſtudioſisſimè curante, lectisſima nobilium virorum manus, ad publicam rem tutandam, in fœderatorũ caſtra confluxit, in quibus

bus Hieronymum fuiſſe, ſi hac ille ætate (quod produnt auctores) in armis fuit, mihi perſuaſum eſt: Quod Matri non accidere non moleſtisſimè potuit; nàm paulò antè Angelo coniuge cariſſimo, ſatis integra ætate, in ipſo magnorum honorũ curſu, non immaturo magis, quàm acerbo funere ex humanis prærepto, filium hũc natu minimum, Patrem inter cæteros referentem, veluti vnicum præſentis orbitatis relictum ſolatium, in ea viduitate thori, ea ætate ab ſe lõgiùs abeſſe periniquo animo ferebat; tùm verò libera illa militum viuendi licentia nondum ſatis firmatos iuuenum mores labefactari, caſtitatem haud dubièquati, conceptos pietatis igniculos cõſopiri ſciebat, excitatis ſilicet amatorijs, & turpioribus domi ſub pudoris cineribus deliteſcentibus. Ad hæc varios caſus & pericula, quæ militem adire neceſſe eſt, incertos, & aduerſos plerunque belli euẽtus Hieronymo vehementer extimeſcebat; in quo vno eximium familiæ decus, & magnarũ rerum laudem ingẽti ſpe collocarat. Quare cùm illam, & amor, & ſpes, & metus, & quæ maternos animos mirificè torquet, diuturnior abſentia ſolicitam haberet; nihil intentatum relinquere, amicos adhibere, interponere affines, nullum lapidem nõ mouere quò filium à ſuſcepta animi ſententia deterreret: ſed ille vel militaribus amicorum vocibus, vel inſita illa animi magnitudine, alacritate naturæ ad ardua & eximia quęque extimulante, vel quod ad familiæ decus, & honores in Repub. ſibi parãdos, armorum ſtudia literarijs

præſtare exiſtimaret, nullis vel precibus, vel dif ficultatibus expugnatus, iugo maternæ ſeruitutis excuſſo, iugum prauæ libertatis, ac militaris licentiæ ſubdita ceruice lętus excepit: adhuc ignarus ſummum eſſe ſeruitutis genus, iuuentutis licentiam. Quinto igitur, & decimo ætatis anno, militari Sacramento eſt addictus: qua et ætate Sanctus Martinus prima militiæ ſtipendia feciſſe dicitur. Summa verò totius belli tandem hæc fuit. Gallo Venetos laceſſente, annuentibus Melchiore Triuiſano, & Luca Piſone Legatis, pugnatum eſt in agro Parmenſi ad Tari fluminis ripam adeò felici marte; vt victore exercitu fugato, opulentiſſimaq; tantę victoriæ præda direpta, parum abfuerit, quin à Veneto Senatu Italia leges acciperet. Atque hæc quaſi diuinantes in tanta rerum obſcuritate: ne rem incertam pro certa prodere videamur. Sed reliqua, quæ clariora, & magis diſtincta accepimus proſequamur.

Deprauati adoleſcentiæ mores.
Cap. IV.

IN primis autem certum eſt ab ea ætate Hieronymum ità militari ſtudio delectatum, vt nihil cùm voluptate præter arma tractaret: quibus ille ſe totum ætatemque omnem propterea magno laudis ardore deuouerat; quòd maxima interdum terra, marique bella Reipub. imminere cùm didiciſſet: permagni ad nominis immortalitatem, & ad æternum familiæ decus

referre

referre intelligebat, ſi vel externis bellis Rempub.vexatam propugnare, vel Imperij fines armis longiùs proferre ſibi contigiſſet. Sed nobilem illam, & Matri poſteà non adeò ingratam armorum tractationem infecti militiæ mores, quibus illud hominum genus fœdari ſolet, comitabantur. Nam ſecutus caſtra contraxerat in de ſolita vitia & labes: militares verò & feroces adeò ſpiritus hauſerat, vt identidem audax animus, & efferum illud ingenium ſeſe proderent; quippè leuisſimis etiàm de rebus vehementer excandeſcens ità animi furore abripiebatur, vt iàm penè ferri non poſſet. Quod impotentis iræ vitium ità paulatim in naturam abijt, vt operoſiùs poſteà ab vno iræ motu, quàm cæteris vitijs animo expurgando laborarit; iracundia verò ſedata, nihil illo mitius, nihil humanius. Antiquior illi militiæ gloria, quàm aut literarum, aut etiam chriſtianæ pietatis, laus erat. In ferendis amicitijs, aut in conciliatis, & firmatis mutuis deindè beneuolentiæ officijs excolendis ſtudioſisſimus. Ex quo factum, vt æqualibus eſſet vnicè carus, eiuſque conſuetudine, & amicitia delectarentur vniuerſi; quibus tamen ille, & deprauato naturæ ſenſu impellente, & iuuenilis ætatis impetu concitante, non tàm in amicitia ſocium, quàm in patrando ſcelere ducem diligentisſimum ſe præbebat; ſiquidē amatorię veſaniæ, & voluptatum illecebris delinitus, naturæque blandimentis ſopitus, cupiditatibus omnibus facilè obtemperabat; in quibus ætatis florem, cùm magno damno, tùm perni-
ciosę

cioſo ſodalibus ad imitandum exemplo, miſerè conſumpſit. Senſit tùm eius Mater prudentisſima fœmina ſe haud dubiam coniectricem de illius moribus, & vatem extitiſſe, cum primùm militaribus eius ſtudijs refragari cœpit. Hæc Hieronymum ſępè ad ſe vocatũ maternis adhortationibus, ſaluberrrimis conſilijs, & precibus ad ſaniora reuocare conſilia, grauiter obiurgare, reprehendere, impietatem, & audaciam iuuenilem deteſtari, vt dignum ſuis natalibus induat ingenium, obteſtari. Sed incaſſum fuſæ vel cum lachrymis preces. His ſeueriores accedebant fratrum obiurgationes, quibus ſæpisſimè ab illis tentatum, ſi forte eius animum tàm obfirmatum, & tàm durum in ſcelere aliqua ratione mollire poſſent. Verùm ille frœnum momorderat, qui obiurgationibus, non quaſi iniecto frœno coerceri, ſed veluti acutis ſtimulis ad peiora impelli videbatur; quam eſſe improborum naturam Spiritus ſancti voce commonemur. Sed ità cęleſti nutu permiſſum quò diuinæ gratiæ vis, roburque ſplendidiùs eluceret; quę inueteratas in ſcelere voluntates, & diù obfirmatos in malum mores repentè commutat, eque impenſe improbis egregiè Sanctos efficit. Cæterum, etſi ea militari licentia, laxatis vitiorum omnium habenis, in extremam prorſus animi perniciem, nullo penitus prohibente, ruere videretur; quandoque tamen fluxos ætatis mores, & periculoſam iuuentutis libertatem humana quædam iura mirificè moderabantur. Cùm enim magiſtratus in Repub. nõ tàm nobilitati,

quàm

quàm virtuti,& morum integritati deferri intelligeret;maximè verebatur,nè ſuis flagitijs apud Senatores lęſa de moribus opinio impediret; quò minùs propoſitas nobilibus viris dignitates aſſequeretur.Itaquè ardens illa honorum ſitis,& ad magnos in Repub. progreſſus flagrantisſima cupiditas, quæ eius animum vehementer accenderat,nonnunquam, à ſceleribus auocatum,ad frugem, & libero homine dignam viuendi conſuetudinem reuocabat.Adeò miſera, vel cęca hominum ingenia, potiora diuinis humana iura ducunt; & facilius terrenæ ambitionis gloria, quàm chriſtianæ pietatis diſciplina reguntur.

Iterum difficillimo Reipub. tempore ad arma reuocatur. Cap. V.

PAucis omninò annis ab ea tempeſtate ſedata turbulentior alia procella exorta eſt, & neſcio quo infelici aduerſoque Reipublicæ aſtro nouo rurſus belli turbine Venetorum res inuoluuntur.Rem multorum celebratam literis placet hic,nec longa, nec à decurſu narrationis aliena egresſione, ab ipſo principio repetere. Maximilianus Cæſar, nobilibus aliquot oppidis Germanicæ ditionis ad Carnorum iuga, Liuiani Venetorum Ducis opera ſpoliatus, nec disſimili exitu ad Tridentinas fauces bello vexatus: Venetis vehementer infenſus, eorum Imperio excidium animo concipere, reque ipſa moliri cępit. Verùm non temerè putauit,tantum bellum

lum aduerſus Rempub. copijs, atque opibus; terra marique inſuperabilem comparandum; niſi communi omnium Europæ Principum conſenſu & viribus, arma in Venetos expedirentur; quos ille vniuerſos certa coniectura facillimè ſibi aſſenſuros non dubitabat; fuitq; votis euentus. Qui enim tùm ſacris præerat Iulius Secundus, infenſo in Venetos animo, prouinciam minimè detrectauit, quòd primariæ Vrbes Ariminum, Fauentia, & Rauenna Pontificiæ ditioni ereptæ, & ſæpiùs repetitæ, minimè redderentur. Ludouicus Gallorum Rex Cremonam, & Brixiam, aliaſque Vrbes Mediolanenſi Imperio detractas vehementer dolebat. Hiſpaniarum Rex Ferdinandus minùs tutam & integram Neapolitani Regni poſſeſsionē putabat; cùm maritimæ Apulorum Vrbes Tranium, Monopolis, Brunduſium, Hydruntus, Barleta, Sipontum non itá pridem ab Aragonijs oppignoratæ Venetorum præſidio & imperio tenerentur. Ferrarienſis verò Dux Rhodigio, Mantuanus Aſulo in Cenomanis, & Piſcheriæ inhiabant; nec vllus ferè Principum erat, qui non aliquam Veneti Imperij partem ad ſuam pertinere ditionem, quoquo tandem iure, non aſſereret. Quare vniuerſi euocantur, tanquam ad ſolemne ſacri belli edictum, totius Europæ Principes; eiſque indictus apud Cameracum Morinorum in Belgis conuentus; vbi ad diem ſtatutā illorū Oratores frequentes adfuere. Totius deliberationis ſumma fuit, vt omnes vno belli fœdere ſociati, communibus copijs & viribus bellum

in Venetos ſuſciperent; &, quod magni fuit, tanta religione, ſilentij ſacramentum ab omnibus obſeruatum, vt eius belli calamitas, priuſquam ſuſpicio, ad Venetos peruenerit. Annus octauus ſuprà milleſimum, & quingenteſimum à
1508. die Chriſto natali numerabatur, cùm belli conſilia clanculum agitari, & tantum incendium excitari cœptum eſt; cuius deindè flamma anno quingenteſimo nono, quarto idus Decẽbris
509. erupit. Tantò autem formidoloſius bellum exortum eſt; quantò fuerunt principia occultiora. Non eſt credibile, quanto animi ardore, quàm acerbis odijs, quanta credulitate ſit vtrinque pugnatum. Senatus de tàm graui Principum omnium expeditione accepto nuncio, in ſumma rerum perturbatione & diſcrimine, neque metu ſuperatus, neque dolore victus veterem conſtantiam retinuit; fortique ac præſenti animo ius ſuum bello perſequi, & laboranti Reipub. trepidisq; rebus ſubuenire aggreditur; terra mariq; quanta celeritate fieri potuit, militem conſcribere, copias expedire, imperij fines munire. Cùm verò ab omnibus acriter impeterentur, tùm maximè ab vno Cæſare extrema calamitas imminere videbatur; qui capitali odio in Venetos incenſus non diſceſſurus ab armis videbatur, priuſquam Venetorum Imperium dediſſet excidio; tantam quippè bellatorum manũ contraxerat, vt militum copia reliquos omnes fœderatos ſolus penè ſuperaret, centum enim armatorum millia ſub ſignis habuiſſe fertur: quo exercitu in eam Fori Iulij partem primo impetu

inuaſirat, quam partem tutari maximè Reipub. intererat. Itaque miſsis in eam rem ducibus, cum exercitu; Hieronymus Caſtro Nouo cum tribus militum centurijs Prætor decernitur. Arcis Præfectus erat Andreas Rimundius. Eò profectus impigrè omnia præſtitit, Hieronymus, quę Ducem optimum decent, locum omnē diligenter perluſtrare, minus tutas partes cōfirmare, repurgatam foſſam, ruderibusque euectis altius deprimere, tormenta muralia pro mœnibus aptè diſponere, ſuas præſidijs ſtationes aſsignare, nihil omittere, quò inimico aduentanti ſeſe opponeret, quem iàm iàm imminere, locis ſuperioribus deuictis, audiebat: nec longa expectatione fatigatus eſt; ſiquidem hoc tanti robur exercitus Baſsiano, & Acelo in Euganeis direptis, alijsque locis incendijs, cædibus, & populatione vaſtatis, tandem agrum Taruiſinum infedit, & peruigilio Sancti Auguſtini ſexto Calen. Septembris quingenteſimo vndecimo anno, ad 511.
Caſtrum Nouum tanta belli moles deflexit. Locus eſt ad ripam Plauis fluminis in regione cui nomen eſt Querium, in Alpibus ſupra Taruiſinos fines, leni iugo editus, artis, & naturæ præſidio valdè munitus; quem locum Cæſariani, quod ſuis conatibus valdè officere viderent, omnino aggrediendum, & expugnandum ſibi eſſe ſtatuerunt.

Caſtrum Nouum acri oppugnatione Cæſariani inuadunt. Cap. VI.

DVctabat Cæſaris copias Paliſsia magni nominis Dux. Is, copijs eductis, ſeſe in conſpectum Caſtri dat, tantamque multitudinem oppidanis loco idoneo cõſpiciendam oſtentat, ratus fortè obſeſſos viſo hoſtium numero trepidos, metuque perculſos, deditionem facturos. Et niſi per Hieronymum ſtetiſſet, reſpondebat votis euentus. Adſunt celeres Legati Hieronymum admonentes, vt Caſtro excedat, extrema minantes, ſi deditio, aut recuſetur, aut differatur. Breue reſponſum ad ea fuit Hieronymi: deuotum caput habere libertati Patriæ; atque adeò ſibi ſtatutum vita potius quàm loco cedere; experiretur vbi vellet Imperator Venetam fortitudinem pectus telis quantumlibet petens, abeuntis terga non viſurus. Irarum & diræ feritatis incitamentum Paliſsiæ ea reſponſio fuit, qui rem armis belliciſquè machinis ex templo agere ſtatuit; muroſque oppidi tormentis æneis diuerberare cępit. Quæ in męnia primùm tùm ſaxea, tùm ferrea machinis bellicis impellebantur miſsilia, parùm nocere; ſi quæ verò intrà męnia accidebant, deiectis ædificijs, magnam ſtragem edebant. Sed longa tandem eiaculatione, & continuata plures dies murorũ verberatione, e maioribus tormentis ingentis magnitudinis exploſæ ferreæ pilæ, omni regione horribili ſonitu latiſsimè perſonante, ità Op

pidi mœnia quaſſarunt; vt, ſolutis iuncturis pluribus in locis, maxima muri pars corruerit, hoſtique irruenti aditus patefecerit. Quare, tormentorum oppugnatione intermiſſa, diripiendi Oppidi ſignum milites expectabant; Veneti tàm horrenda murorum vaſtatione animo conſternati, ſalutem deſperare cęperant. Andreas Rimundius Arcis Præfectus, cùm oppugnationem ampliùs ſuſtinere ſe poſſe planè diffideret, idque palam dictitaret, tandem pleno ſceleris atque perfidiæ conſilio, nocte intempeſta ex Arce, & è Caſtro clã dilapſus, fuga fœdiſsima ſibi conſuluit. Ea res propterea grauiſsimè offendit Hieronymum, quòd militum animos timore debilitauit, ac fregit, & oppidanos in eam rerum deſperatiõnem coniecit; vt de deditione palàm agerẽt, nihilq; propius erat, quã vt ad colloquium hoſtes vocarentur. Ea re intellecta, Hieronymus vehemẽtiſsimè vniuerſos pro concione obiurgauit; quò tandem veſaniæ deuenerint, vt leuiſsimi transfugæ, & hominis perfidiæ ſcelere contaminati exemplo mouerentur: probè intelligerent non modò quidquam turpius ea deditione illis accidere poſſe, quæ inſigni dedecoris infamia notatos deformabit; ſed etiam, quòd perfidi hominis facto permoti, ad iſta conſilia deflexerint, non leuem turpitudinis notam contraxiſſe; proinde non deſponderent animos, tam nefaria conſilia abijcerent, dignũ Veneto nomine induerent ingenium; ſibi quidem eſſe, & gloriæ famam, & Patriæ defenſionẽ, quauis omninò vita potiorem, ſequerentur er-

go optimi Ciues, & fortiſsimi milites amantiſſimum Patrem & Ducem. Hæc aliaque permulta militari planè vultu, atque incredibili animi ardore locutus ità vniuerſos confirmauit; vt, depoſito metu, nihil præter pugnam exoptarēt, in qua ad extremum vſque ſpiritum Oppidum ſe defenſuros pollicebantur. Et dictis reſpondere facta. Nam diripiendi Oppidi dato ſigno, per muri ruinas facto impetu, intra mœnia non vno in loco per vim conantur irrumpere Germani. Sed, Hieronymo Duce fortiter ex aduerſo Venetis pugnantibus, primi Germanorū impetus magna ſuorum clade ſunt reiecti. Tùm Hieronymus diurnis, nocturnisq; operibus quà murum inſtaurare, quà apertis locis nouas munitiones obijcere, per milites, & oppidanos terram comportare, aggerem conſtruere, quaqua tandem ratione poſſet, aditum obſtruere. Nec irritus omninò labor; qui enim locus anteà hoſtibus is videbatur, vt leui tormentorum diſploſione, & vno aut altero militum impetu facilè obtineri poſſet; Hieronymi virtute factum eſt vt penè inſuperabilis appareret, vel non niſi maxima hoſtiū clade poſſet expugnari. Iam.n.tertiò Oppidum aggreſsi magna ſemper ſuorum cæde, & ignominia, aditu erant prohibiti. Suppudebat iam Paliſsiā tàm exiguo hoſtium numero ſe tandiù diſtineri, quandò maiores admouere copias, & delectum tanti exercitus florem in paucos expedire ſtatuit. Itaque dato pugnæ ſigno, acrior, quàm vnquam anteà oppugnatio inſtituitur; lectiſsimos milites, & totius

exercitus robora primò immittit, qui aditum in Caſtrum ſtrenuè pertentent. Hos auxiliares copias, quę feſsis ſubſidio ſint, ſubſequi mandat; vt nulla noſtris, vel murum reficiẽdi, vel à prælio ceſſandi data quiete, certior eſſet victoriæ ſpes, cum integri ſemper feſſos adorirentur. Aemilianus etſi tantam belli molem in ſe vnum, & admodum paucos milites, eosque laboribus fractos incumbere, & multis partibus vno tempore cum frequenti & integro hoſte dimicandum animaduerteret; tamen, quod vix credibile videatur, animo ſtetit, ac viribus; milites egregiè cohortatus, peritè diſpoſuit. In prima acie ille cõſtitit, periculoſiorem ſibi ſtationem Prouinciamq; depoſcit: exemplo, & virtute Ducis reliqui, ità animo confirmati ſunt, vt exercitus impetum excipere, diùq; acerrimè pugnando ſuſtinere, & Oppido arcere non dubitarint. Sed longam, & ſemper ardentiorem oppugnationem diutius ferre non potuerunt ij, quos, præter certaminis labores, & vulnera, diuturnæ pariter, & nocturnæ vigiliæ conficiebant; quippè propter paucitatem aſsiduis penè ſtationibus diſpoſiti circà mœnia, dies noctesque in armis traducere cogebantur. Quæ damna hoſtis in magna militum copia facilè ſarciebat; cum deſerta ſtationum loca alij ſubindè, alijque replerent. Nouis itaq; ſemper, ac viribus integris ſibi per vices ſuccedentibus Germanis, tandem paucorum virtus, multitudini ceſsit. Adeò enim multis locis perfoſſo dirutoq; pariete, cũ Veneti, quos præter cæteras, vt dixi, belli difficulta-

tes,ipſa ſemper magis paucitas fatigabat,admodum infrequentes,& ij perpetuò labore,& vulneribus confecti apparerent,liberoque introitu irruerent alij poſt alios Germani, vis ac numerus ſuſtineri vltrà non potuit; Itaque totis connixi viribus, & multis partibus ſimul irruptione facta,Caſtro tandem,ſed haud incruenta victoria,ſunt potiti.

Caſtro Nouo direpto,Hieronymus carceri addicitur. Cap. VII.

IN tàm difficili,& cruenta oppugnatione eximia certè,& ſingularis tùm militum,tùm oppidanorum virtus enituit; licèt penè omnes tandem, aut tormentorum fœda laceratione diſcerpti miſerè interierint,aut hoſtium copijs circumuenti, fortiter pugnando, extremo vitæ periculo multitudini ceſſerint. E Bellonenſibus, qui eò ſubſidij cauſa conuolarant, duo minores duces Michael Paganus,& Victor à Cruce magna fortitudinis laude cæſi leguntur. De Rimundi fuga nihil ampliùs compertum eſt. Sed Hieronymi virtus militaris, & prudentia in primis admiranda. Is enim & antè prima ſigna fortiter dimicando, & idoneis locis diſponendo milite,&,vbi res poſtularet,celeriter muniendo, omnia tandem militaria munera impigrè obeundo, fortiſsimi ſimul bellatoris, & Ducis præſtantiſsimi laudem, etiam inimicorum teſtimonio eſt conſecutus. Verùm nec longo quidem interuallo victorum virtus in ea oppugnatione

tione Germanorum immanitatem in Oppidi direptione exæquauit. Primùm enim Oppidum ingreſsi, vix credibile eſt, qualia inauditæ ſæuitiæ, & barbaræ crudelitatis ſpectacula exhibuerint, ſeu militum virtute in reſiſtendo, ſeu tanta ſuorũ clade in rabiẽ acti: nã obtruncatis paſsim militibus, & oppidanis, promiſcua cæde in armatos æquè, atq; inermes, nullo ſexus, vel ætatis diſcrimine, debacchati ſunt; in trucidata quoque oppidanorum, & militum corpora ſæuitum. Itaque breui fœdiſsima, & confuſa omnium ordinum, & ætatum ſtrage, adeò locum deformarunt, vt humano ſanguine ſatiari haud poſſe viderentur. Cæterùm in tàm horribili rerum omnium clade, in tãto ſauciorum numero, illud miraculo par, vnum Hieronymum, qui inter primos ordines prælium ciebat acerrimè, cuius vniuerſi ferè iugulum petebant, tanta hoſtium cæde in oculis omnium edita, viuum &, nullo accepto vulnere, in hoſtium manus deueniſſe. Eo capto, fuit pugnæ finis; partam tanto ſudore, ac ſanguine victoriam inter ſe gratulantur Germani. Nota virtus Aemiliani, probataq; magno cũ eorum damno militaris fortitudo prædam reddit illuſtriorem; quem Paliſsiæ tãquàm inſigne partæ victoriæ trophæum ſiſtunt. Is Hieronymum in tetrum ac tenebricoſum carcerem in imo turris fundo anguſtè admodum effoſſum detrudi, & debitis ſupplicijs audaciſsimi hominis ſcelus vlciſci iubet (ſic enim appellabat; quòd deditioni minimè annuiſſet, quòd pari fortitudine, atq; fide, locum

eſſet ad extremum vſque egregiè tutatus. Hic pane,& frigida tantùm alebatur; ferrea vincula manus & pedes conſtringebant; collum ambiebat in mancipij morem circulus ferreus, è quo duorum triumuè anulorum catenula cum pila marmorea pendebat; globus tormentarius is erat, haud exiguæ magnitudinis, additus, ſiuè vt nocte quieſcentem vexaret, vel fatigaret interdiù vigilantem; aut, ſi fugam intentaſſet, crebro ictu globi tergum, vel pectus diuerberantis fugienti curſus retardaretur; & nè qua tandē membra quięte fruerentur, ad grauem cerceris fœtorem, loci anguſtiam, & tenebras varij accedebant corporis cruciatus; quippè Ducis edicto acerbis quotidiè ſupplicijs exquiſitè torquebatur. Multos iàm dies carceris acerbitatem, & Germanorū ſæuitiam eo loco perpeſſus nihil prætereà, quā vt extrema de ſuo capite ſtatuerentur, Hierony. expectabat. Sed hominū conſilia diuina bonitas anteuertit; dum enim huius vitæ imminens periculum à mortalibus extimeſcit, æternæ vitæ ab immortali Deo certiſsima initia recepit; & qui miſeriarum, & calamitatum locus pleniſsimus videbatur: is cęleſti ſolatio, & maximorum dolorum leuamento, non multò pòſt extitit iucundiſsimus: quandoquidem illi Deus tantis belli laboribus, & tàm apertis vitæ periculis, non extremam perniciem corporis, ſed ſalutarem occaſionem promærendi æternam ſalutem impendere, ſingulari, & inaudito miraculo, conſequenti poſteritati prorſus admirando declarauit. Singulare

re

re hoc eſt diuinæ bonitatis medicamentum, vt, quos beneficijs ad virtutem allicere nequit, ſeuerioribus pœnis à ſcelere auocare contendat. Adeò enim diuturna peccandi conſuetudo malorum animis callum impietatis obducit, & ſenſus cupiditatibus addictos immanitate quadam ſtuporis offundit, vt nullos diuinæ gratiæ motus, nullas internæ vocationis voces auribus admittant: niſi irati numinis plagis contuſi, atque debilitati, medicinam aliquandò non aſpernari condiſcant. Quod cœleſtis prouidentiæ ſingulare beneficium in Hieronymo mirificè per id tẽpus eluxit; qui diuina benignitate diutiùs ad ſuam perniciem abuſus, tenebricoſo, & ſqualore obſito carcere, è flagitiorum tenebris ad honeſtatis lucem contuendam eſt excitatus. Sed quoniam res eſt omnium, quæ in illius vita acciderunt, commemoratione digniſsima, quòd ex ea tam inſignis conſecutæ pietatis initia extiterunt, cogit me ratio ſuſcepti muneris, vt magni euentus ſeriem ſin minus æqua, ſaltem fuſa narratione proſequar; vt diuinæ beneficentiæ vel aliqua ex parte inſeruiat ſcriptoris diligentia, vel certè minimum ſua negligentia detraxiſſe videatur.

E carcere inſigni Beatiſſimæ Virginis miraculo liberatur. Cap. VIII.

EO in carcere nulla grauior moleſtia Hieronymum ſolicitabat, quàm acerbæ & diræ necis, cuius ſibi periculum in ſingula momen-

tà à

ta crudeli ab hoſte imminere nō dubitabat. Quã cogitationem diù animo verſans vehementer eſt commotus, ſeriòque cœpit, non tàm de corporis, quàm de animæ ſalute agitare ſecum ſalubria conſilia: & ab omni humana ope deſtitutus, vnum ſibi in diuina præſidium reliquum eſſe cogitare, quam tamen, nè implorare confidenter auderet, faciebant ante actæ vitæ commiſſa, quæ multa & grauiſsima menti occurrebant; quorum conſcientia deterritus, ægrè admodum precibus ſuis locum futurum apud diuinam clementiam verebatur. Sed illum iàm ſatis cruciatibus, carcere, & inedia maceratum, & ſcelerum conſcientia afflictum, reſpexit Deus: diuinæ lucis ſplendore, & ſuaui gratiæ cęleſtis virtute in eius animum ſeſe liberiùs effundente. Cuius beneficio ità cœpit peccatorum grauitate ac turpitudine angi; vt iam longè maior contempti numinis, quàm præſentis calamitatis dolor eius animum diſcruciaret: iamque cæleſtem iram in ſe meritò concitatam, diuinamque iuſtitiam, quam ille ſuis flagitijs, & effrænata libidine tandiù contempſiſſet, & cuius imperium ſanctiſsimis legibus repudiatis etiam detrectaſſet, iuſtas ſuorum ſcelerum pęnas repetere intelligeret. Quare obortis lachrymis, ſe meritò diuina tutela, & præſidio excluſum in ſupremum capitis & ſalutis periculum adductum inclamabat; quòd cœleſtis gratię beneficentiam ſemper ingrato animo reiecerit; quòd toties diuina miſericordia de ſua ſalute, tàm varijs modis admonitus, ad priſtina

tamen

tamen ſcelera magnum in dies ſingulos impietatis cumulum addere ſtuduerit. Hæc ille, & alia multa ex magno animi dolore, & lachrymarum copia cùm mente volutaret; ac penè ad extremos deſperationis ſcopulos miſerè deferri videretur; de repentè aura cœleſtis numinis leniter eius pectus afflante, in pacatiſsimum portum ſalutis eſt inuectus. Animum enim eius penè deſtitutum ſubijt Deiparæ Virginis Taruiſinæ memoria, quam Matrem miſericordiæ mortalibus datam, vnicum miſeriarum ſolatium, & peccatoribus extremè laborantibus certiſsimum perfugium à Deo conſtitutum recordatur. In huius igitur Beatiſsimæ Virginis tutela ſalutis ſuæ præſidia collocanda putat; qua Patrona, & Aduocata ſi apud Deum vtatur, non dubiam ſibi ſcelerum indulgentiam, & æternæ ſalutis auxilium pollicetur. Itaque fuſa illicò ad Virginem, non tam longo verborum ambitu, quàm interno animi affectu, & lachrymarum imbre grauis & pia oratio; nè ſe miſerum, licèt eius clientela, & patrocinio indignum, tot circumuallatum calamitatibus, & tot preſſum malis negligeret; ſe è Chriſtianis illis peccatoribus vnum eſſe, eumque inſignem, quibus à Chriſto Mater miſericordiæ, & commune perfugium data eſt; proinde ne abiectiſſimum famulum, à filio ſibi commendatum clementiſsima Cęli Regina, & Dei Mater deſpiceret: de ſalute atque incolumitate animi propè deſperanti maturè ſubueniret: flagitijs, criminibusque ſuis, quæ ille innumerabilia fate-

retur, ab irato filio veniam, & pacem poſceret: non deſereret Patrona clientem, Regina ſeruum, communis miſericordiæ Parens iacentem in ſordibus, & ſqualore filium. Ad hæc ſe nudis pedibus eandem ſacram Taruiſinam ædē inuiſurum, ibique certum ſacrorum numerum ſuo ære curaturum, & voce tabulisquè tam inſigne beneficium palàm teſtaturum voti religione obſtrinxit. Cordi vtique Deo, Beatiſsimæquè Virgini fuere preces & vota; vix enim ea Hieronymus abſoluerat, cùm ſeſe oranti, & multis lachrymis ſupplicanti, candida in veſte, necnon cœleſti luce circumfuſa, ac diuina planè maieſtate conſpicua Dei Genitrix obtulit, carceriſquè tenebras inuſitato atque inexplicabili radiorum ſuorum ſplendore diſpulit ac fugauit. Ex oculis enim, ac vultu, atque adeò toto celſiſsimæ Virginis corpore tanta claritas emicabat; vt neque poſſet in eam oculorum aciem defigere, nec emicantem indè fulgorem diutiùs intueri. Itaq; huiuſmodi ſpectaculis inſuetus, terrore attonitus, totis artubus contremiſcere, quid rei eſſet expectare; cum Beata Virgo Hieronymum benignè intuita, & proprio compellans nomine, præſenti animo, & hilari vultu, omni cura vacuum eſſe iubet: cuius preces & vota, ſe aduocata & patrona, eſſent à filio clementer admiſſa. Ille animo erectus patronam ſuam intueri connixus haud commodè potuit; cumque oculorum, & animi voluptate quadam delinitus illam obniteretur attentiùs acriùsque contemplari, tanta ſenſit radiorum

vi obtutus aciem perſtringi, ac propè obtundi, vt potuerit ardentem meridiani ſolis facem multò commodiùs intueri. Quare adhuc animo dubius, leui aliqua ſomni imagine ſe illuſum putat; cùm Beata Virgo cęptis addit, vt vota ſoluat, & vitæ emendatioris in poſterũ conſilia ineat; tùm manu ad eum porrecta, claues offert, quibus & vincula & carceris oſtia referare; & quocunq; libeat, abire mandat. Fidem viſi fecit expleta promiſsio; ſiquidem ille impiger ad iuſſa, acceptis clauibus, vinculis, & carcere reſeratis, ſenſit haud vanam eſſe tantarum rerum imaginem, tum ad cæleſtem patronam venerabundus, & in gratiarum actione totus effuſus ſe conuertit: Sed illa tenues in auras momento dilapſa lętiſsimum Hieronymũm ſummo męrore ſuo diſceſſu cõpleuit; qui tandẽ verbis, & lachrymis dolore, & lætitia ſimul intermixtis, actis intimo cordis affectu Deiparæ Virgini gratijs, e carcere liber egreditur.

Nouo miraculo Taruiſium deducitur. Caput IX.

EXtulit è carcere; quò tanti beneficij ſempiternum aliquod ad poſteros extaret monumentum, & probata fides; claues è Cęlo ſibi delatas, tùm manicas, & compedes, cum pila marmorea, & reliqua crudelitatis inſtrumenta, præter interiorem ſubuculam, cæteris veſtibus nudatus. Ea ſarcina, quaſi trophæo ſuæ victoriæ, ornatus veriùs, quàm oneratus, ſeſe in

viam

viam dat. Sed mox aliud imminet grauius periculum; vix enim aliquot paſsibus, proceſſerat cum in exercitum Cæſaris incidit, & viam omnem armato peruigiliq; milite occupatam circumſpectat. Expalluit Aemilianus, animoquè corruit ſubito hoſtium incurſu; humanisq; deficientibus, ad diuina perfugia ſe conuertit; inuocat iterum Patronam, & Dominam ſuam, vt ſe præſenti periculo ereptum, certo itinere incolumen dirigat, precatur. Nec irritæ preces; vix.n.ea compleţat; cùm priorem & ſpeciem & habitum referens Beatiſsima Virgo præſto eſt, & mox miraculum miraculo cumulat, manum apprehendit, ſecurum ſequi iubet, & per medios hoſtes ferrea vincula geſtantem, alienis oculis minimè conſpicuum educit; hoc prætereà, ſingularis beneuolentiæ ſpecimen addidit, quod Taruiſini itineris ignaro ſe comitem prębuit, donec Ciuitatis mœnia in conſpectum ſeſe darent. Tùm Diua tutelaris & comes Hieronymi repentè ex oculis ſeſe mira celeritate proripuit, illius mente nouo, & inſolito ſplendore diuinę lucis ſub ipſum diſçeſſum illuſtrata, & perfuſa; occultoq; igne diuini amoris corde ſuccenſo. Atque vtinam hic mortali fas eſſet dulciſsima & prorſus cœleſtia Beatæ Virginis hortamenta referre. Ille Ciuitatém ingreſſus Beatiſsimæ Virginis ædem adit, longa, & pia oratione filio, Matrique gratijs actis, noui miraculi euentum omnibus prædicat; obligatam voti ſponſione ſacrorum fidem integrè liberat; tabellam, quæ rei admirandæ exitum, & ac-

& accepti beneficij memoriam ſcripto, & pictura, perpetuò teſtetur, cùm manicis, compedibus, collique vinculo, & marmorea pila, è ſummo tholo pendentem curat, remquè totam quo ordine geſta eſt publica fide ſcriptis conſignari mandat. Illud verò vehementer dolendum, claues per Sanctiſsimam Virginem cœlitùs delatas infelici euentu, quo templum illud multis abhinc annis conflagrauit, deperijſſe. Ideò cætera, quæ integra ſuperfuerunt, à communi illa anathematum turba delecta, in interiorem altaris partem ijſdem ferreis cancellis, quibus Sanctiſsimæ Virginis Imago, concluſa ſingulari religione aſſeruantur, nec niſi pia adeuntium poſtulatione produntur. Compedes verò non eius ſunt generis, quibus ferè vti conſueuimus, vt ferreo vecte claudantur, ſed quales interdum equis ad paſcua dimiſsis inijcere ſolemus breui anulorum catena colligatæ. Hieronymus his ritè Taruiſij perfunctus, Venetias eodem habitu properat, inſigne Beatæ Virginis beneficium palàm per vicos, & compita in Area magna Diui Marci enunciat; quãplurimis hominem, quaſi inſanum ſomnia narrantem, irridentibus; alijs dubiam rei fidem, & ſuſpectam non planè admittentibus: permultis verò, quibus Hieronymi ingenium ab omni fictionis, & vanitatis ſuſpicione alienum iam pridem notum erat, admirandæ rei euentum obſtupeſcentibus.

Bellicis rebus compoſitis Caſtro Nouo Aemilianus præficitur. Cap. X.

CVM verò per annos fermè quatuor, eoq; ampliùs, varijs bellorum motibus tota nutaſſet Italia, ac omnis ferè Europa; tandèm de compoſitione inter Chriſtianos Principes agi cœptum eſt; nec multò poſt æquis conditionibus commune pacis fœdus initum. Non facilè credi poteſt, quanta lætitia, & iucunditate, ſubitus hic de compoſitione inter ſummos Principes nuntius omnem Europam perfuderit, atque compleuerit, & quàm mira ſerenitate miſerabilem illorum temporum faciem diuturno mœrore obſcuratam, illuſtrarit. Sed apud Venetos præſertim lætiſsima omnia, quandò ea dira tempeſtas, quæ paulò antè non terrorem modò, ſed extremam perniciem, & interitũ toti Venetorũ Imperio attuliſſe videbatur, exitus habuiſſet omnium opinione feliciores. Siquidem opulentiſsimis Ciuitatibus, anteà amiſsis, in poteſtatem redactis, tanti Imperij decor & maieſtas eſt iterum conſtituta. Sed ducibus, & militibus optimè de Repub. meritis larga ex veteri Senatus munificentia præmia decreta ſunt; Inter quos cùm emineret Hieronymus, hoc in eum grati animi & beneuolentiæ monumentum, ac eius virtutis ſingulare teſtimonium extare voluit ſapientiſsimus Senatus; vt Caſtro Nouo in poteſtatem recepto Aemilianæq; fa-

miliæ ad annos triginta attributo; iterùm Hieronymus ſumma cùm poteſtate præficeretur; vt qui locus paulò antè calamitatis, & ærumnarum plenus extitiſſet; idem & dignitate & com modo illi, totique familiæ iucundiſsimus foret. Sed alia omnia animo voluens, totum hoc, quidquid erat ſplendoris & dignitatis, qaod ſuæ deferebatur virtuti, conſtantiſsimè repudiaſſet Hieronymus, niſi familiæ ratio aliter ſuaſiſſet, cuius, non modò dignitati, ſed opibus etiam, quas neceſſarijs belli ſumptibus penè exhauſerat vniuerſas, hac tanta Reipublicæ munificentia honeſtè conſulendum amici & affines contendebant: quorum adeò obfirmatos in ea re cernebat animos, vt in præſentia omne contradicendi ſtudium fruſtra ſuſcipi appareret. Quaſi igitur ſupremum illud Reipub. & familiæ præſtaret obſequium, oblatam dignitatem non tàm admiſit, quàm ſubijt, quia citrà Senatus, & affinium offenſionem recuſare non potuit. Pluribus autem annis Caſtrum Nouum Aemilianæ genti paruiſſe ſatis conſtat; ad alios poſteà fœudali iure auctoritate Reipublicæ translatum. Commodo igitur tempore in viã ſe dat. Taruiſium primò profectus, Patronam ſuam Beatam Virginem inuiſit, eamq; religioſiſsimè precatus, vt, quandò voluntatis ſuæ planè conſcia, non ſtudio quæſitos à ſe faſces, non ambitam prouinciam ſciret, vires eidem oneri pares à filio impetraret, & quem primum vellet eſſe ingreſſum quemq; extremum adminiſtrandæ prouinciæ exitum, indicaret; qui iàm vo-

tis de nouo genere vitæ conceptis, commodo, non impedimento foret. Ad oppidanos verò, quos funeſta Patriæ calamitas reliquos fecerat, nec eodem impetu furentis exercitus rabies obruerat, ſimulatquè de Hieronymi reditu fama peruenit: eius viſendi ſtudio maximè flagrantes, ſumma omnes lætitia compleuit, nihilque, quod ad celebrandum aduentum eius excogitari ab incolis, aut præſtari poſſet, prætermiſſum; tàm gratis animis exceptus, quàm expetitus. Vt enim primum Prætorem aduentare nunciatum eſt, non domi venientem expectant, ſed multitudine ad aliquot miliaria Caſtro Nouo obuiam effuſa, fauſtis acclamationibus accedentem excipiunt: & feſtis clamoribus deducunt, non ſinè multis expreſsis gaudio lachrymis; in omnibus tandem beneuolentiæ ſtudium, ſummæq; voluntatis ſignificatio enituit. Augebat in dies eorum lætitiam admirabilis quædam Hieronymi, tùm lenitas & clementia in ciues, tùm pietas & ardor in Deum, quibus virtutibus adminiſtrationem illam ità obiuit, vt eorum commodis accurratiſsimè inſeruiens, nunquàm tamen à pietatis officijs in Deum retardaretur. Quare ſanctioris vitæ ſtudijs incenſus, alloquio mitis, in egenos liberalis, nulli impacatus, publicæ vtilitatis perſtudioſus, omnium deniquè virtutum genere ornatus, cunctis repentè admirationi pariter, & exemplo fuit.

Defuncto fratre, Magiſtratu ſe abdicat, reiq; familiaris adminiſtrationem ſuſcipit. Cap. XI.

SED iſta ſumma cùm iuſtitiæ, & pietatis laude adminiſtranti, triſtis è Patria nuntius, necopinanti allatus eſt, Lucam fratrem chariſsimum vixiſſe. Moleſtiſsimum id accidit Hieronymo, eòque nuncio penè conſternatus facilè declarauit, quanto in pretio, & amore fratrem viuentem haberet, quem ſenſu vitaquè carentem, tanto animi ſenſu deploraret. Cæterùm, vt lachrymis indulſit, quantum prudens humanitatis ratio, & ſanguinis coniunctio poſtulare videbantur; omnia tandem diuinæ bonitati accepta referens, eidemque gratias habens, mœrentem animam ſolatus eſt, & ſacras ac ſolemnes expiationes de more pro illius quiete procurari iuſsit: vt igne purgante, ſi illo detineretur, liberaret; pauperibus inſuper pecunias erogare, ipſe frequens in oratione ſolicitare cœlites, vt illum ſua apud Deum gratia ſubleuarent, ab omnibus, vt idem faciant poſtulare; nihil tandem omittere, quod in acerrimis tormentis verſanti aliquid præſidij poſſet afferre. Sed quoniam Hieronymo præ cæteris negotium dederat ille moriens, nè quid ex teſtamento aut immutaretur, aut prætermitteretur, filiorumq; tutelam vni illi maximè demandarat; crebris euocabatur affinium literis ad res domeſticas ritè componendas, ad lugen-

tem viduam ſolandam, ad nepotum curam tutelamque ſuſcipiendam. Ille Prætoriam Prouinciam diu pertæſus, id ſaltem commodi, ex graui illo familiæ incommodo ſibi colligẽdum putauit, vt oblata occaſione domeſtici vulneris, publicæ gubernationis faſces deponat: quapropter rei familiaris impedimenta cauſatus, honeſtaque miſsione ab Senatu impetrata, eo magiſtatu & imperio ſe quamprimum abdicauit, & ex eadem Aemiliana gente nouo Prætore ſubrogato, Venetias contendit. Quàm verò libenter & peramanter in primo congreſſu ab oppidanis exceptus, tàm mox ægrè & permoleſtè in digreſſu dimiſſus. Cum primum Venetias attigit, duo maximè nepotum gratia præſtitit: alterum, quòd tenellos adhuc puerorum animos ad omnem pietatem informandos, honeſtis moribus imbuendos, ſtudijsque literarum erudiendos curauit; Alterum, quòd, cùm illis multæ atque amplæ varijs in locis res rationesquè cum multis eſſent à Patre contractæ, earum ille procurationem ſuſcepit accuratiſsimam, & illorum mercaturis faciundis, reique augendæ ſe diligenter tradidit. Nemini autem mirum, aut nouum eſſe debet homines natalibus nobiles, & honorum luce conſpicuos mercimonijs implicari, quandò non modo liberis in Ciuitatibus, veteri conſuetudine approbante, factum eſt, vt nihil mercatura nobilitati officiat; quod apud Ianuenſes, Lucenſes, Epidaurios, aliosque liberos homines cernimus, quorum inſtitutis, & legibus nullam

nobi-

nobilitatis iacturam tractandarũ mercium occupatio cuiquam ciuium parit; Sed multò magis etiam, quòd, ſi rem ſuis pendamus momentis, ſi antiquorum diligenter diſcutiamus monumenta, & illuſtrium teſtimonio ſcriptorum, parique rationum ſuffragio,& exemplorum copia, nobilem hominem mercaturam haud dedecere comperiemus; ſordidam ſemper, ac vilem excipio,quam ciuibus ſuis interdixerat Lycurgus, & nobilioribus exercendam vetuit Ariſtoteles. Neceſſe eſt enim huiuſmodi homines ſordidos eſſe, ac puſillos; vt qui lucello magnoperè inſeruiunt, quæſtuique ſe prorſus dedunt; ac proindè nullius honeſtæ rei ſtudio incendi, nullius præclari facinoris gloria duci conſueuerunt. Quod luculenter expreſsit Cicero. *Mercatura autem*, inquit ille, *ſi tenuis eſt, ſordida putanda eſt; ſi magna, & copioſa, multa vndiquè apportans, multisque ſine vanitate impertiens, non eſt admodum vituperanda*. Sed veterum dictis illuſtria grauiſsimorum hominũ accedũt exempla. Solon, qui & ſapiens vnus fuit ex ſeptem, & legum ſcriptor longè prudentiſsimus, cum ei perangusta domi res familiaris eſſet, propterea quòd Pater ad beneficentiam propenſior Patrimonium valdè imminuiſſet, ad mercaturam, rei augendæ gratia, ſe contulit. Thaletem quoquè mercaturam exercuiſſe auctor eſt Ariſtoteles. Platoni etiam olei in Aegyptum exportationem peregrinationis viaticum ſuppeditaſſe, docet Plutarcus. De Zenone prætereà Stoicæ familiæ Principe ſunt, qui idem

7. Pol. c. 9.

1. Off.

Plutar. in vita.

1. Pol. c. 7.

In vita Solonis.

ex Laertio haud leui coniectura affirmēt; propterea, quòd purpuram ex Phænice mercatum tradat; non alia certa cauſa, vt conijciunt, niſi vt iterum diſtrahendo quæſtum aliquem faceret. Neque enim ea fortuna fuit Zeno, aut eo luxu, vt eam ſibi veſtem emeret. Auget etiam mercaturæ fidem, quòd ex pecunia quæſtum
Ex Laer. quærere illi familiare erat, Patremque Mameā mercatorem habuit. Catonem inſuper Cenſorium, abſolutum apud antiquos probitatis exemplar, negotiationi fuiſſe deditum, ſeque
In eius vita. mercimonijs implicaſſe auctor eſt Plutarchus. Sed à ſapientibus ad nobiliſsimos, hoc eſt ad Reges, & Imperatores gradum faciamus. Tarquinius Priſcus qui præclaris virtutibus Romanorum Regnum eſt aſſecutus, quique cultum Deorum nouis ſacerdotijs illuſtrauit, Se-
Val. Max. lib. 3. c. 3. natum numero auxit, Equeſtrem ordinem frequentiorem reddidit, ex Patre mercatore mercator ipſe extitit, & ingentes opes mercatu-
Diony. lib. 3. ra congeſsit. Veſpeſianus Imperator, non ſolùm antè Imperium ad mercaturæ quæſtus, ſuſtinendæ dignitatis cauſa, deſcendit; ſed,
Ex Suet. illo etiam adepto negotiationes palàm exercuit, multa viliori emendo, quò pluris diſtraheret. Aelius Pertinax Imperator renunciatus, non ſecus mercaturam per ſuos homines exercere inſtitit, ac ſi priuati ordinis extitiſſet. Addatur & hoc poſtremo loco. Mercurius Rex,
Diony. lib. 6. & Philoſophus à priſcis illis inter Deos relatus, quòd mercaturæ non modo operam dedit, ſed & eam primus omnium cæteris tradidit: ideòque

que diuini honores illi decreti. Vides igitur & Regiam, & Imperatoriam dignitatem, quin etiam diuinitatem mercatoribus ab antiquis deferri; vt minùs mirum ſit, ſi eumdem hominẽ nobilem eſſe, & mercatorem ſæpè contingat. Sed iſta longiùs proſequi præſentis non eſt inſtituti; hæc pro oblata occaſione, leuiter delibaſſe ſatis: nec enim Veneta nobilitas cuiúſquam eget defenſione, cui primas deferri in confeſſo eſt apud omnes. Ad Hieronymum redeamus, qui, nepotum ſuſcepta tutela, integra fide illorum bona curauit, nullo emolumento, nulla quæſtus vtilitate ductus; quippè non iſtis rebus labores ille ſuos metiebatur, ſed Chriſtianæ charitatis ardore magis, quàm vtilitatis fructu, aut ſanguinis coniunctione, ad ea procuranda motus, vberiores laborum ſuorum prouentus à Deo, cuius cauſa erant ſuſcepti, ſibi pollicebatur.

Inſignis in Hieronymo morum mutatio. *Cap. XII.*

HAud ſegnior autem in ſuorum morum cultura, quàm in rei familiaris adminiſtratione extitit Hieronymi induſtria, & diligentia. Solutus enim grauioribus publicæ gubernationis curis, diligentiùs cępit ſpiritalium, ac cœleſtium rerum ſtudijs vacare; vitiorum omnium in primis ſeruitutem depellere, & liberã animi ſui poſſeſsionem ab improbis & iniuſtis direptoribus, quibus iam adeò fuerat addictus.

tus, ad verum Dominum omninò transferre ſtatuit. Nec diuinarum rerum ſtudio flagranti præſens numinis auxilium defuit: quod occulta virtute, ità cœpit Hieronymi mentem animumque verſare, vt admirabilis vitæ correctio, & inſignis morum emendatio breuiſsimè extiterit. Nàm, reiectis omnibus anteà, aut ad vanitatem, aut ad luxum quæſitis vniuerſa, tum in habitu, & ornatu corporis, tùm in dictis & factis, ad grauitatem, & modeſtiam compoſita; exciſæ ad breues capillos luxuriantes comæ, quibus maximè iuuentus aut calamiſtro comptis, aut in cincinnos inflexis, aut in obeliſcum erectis, delectari ſolet. Venuſtas oris in ſpeciem virilem commutatur; verborum parcus, & prudens æſtimator; Deniquè à ſeipſo planè diuerſus, atque in alterum mutatus totus apparet; vt in eo facilè cerni poſſet diuinæ gratiæ atque benignitatis virtus & amplitudo. Cum autem numeris omnibus abſolutam hominis conuerſionem, & ſui ipſius cognitione, & commiſſorum deteſtatione contineri didiciſſet; harum ille rudis rerum, & ignarus, diuini verbi præconibus, de ſuperiori loco in Eccleſijs, ſacris diebus ad populum differentibus aures dabat quàm aſsiduè attentiſsimas; quò faciliùs animus ſalutaribus eorum monitis informatus, in reconditam & difficilem ſui cognitionem deueniret; & præteritorum ſcelerum dolorem cõciperet ſalutarem. Quo audiendi ſtudio conteſtatam à Diuo Paulo veritatem illam ſæpiùs
Ad Heb. 4 eſt re ipſa expertus: *Viuus eſt ſermo Dei & efficax,*

cax, & omni gladio ancipiti penetrabilior; quippè inter audiendum incaleſcere, triſtarique, & damnata rerum ſpecioſarum vanitate, paupertatis, & pœnitentiæ amore ſuccendi, ſibimet acriter indignari, quòd veræ virtutis ſpreta dignitate, in tàm vilia, & obſcœna deieciſſet animum; eoque cęleſti gladio admodum ſalubriter tranſuerberatus, altis præcordijs conceptũ ſalutaris vulneris dolorem, modò ex oculis vberi fletu, modò ex pectore crebris ſingultibus, ac ſuſpirijs erumpentibus, indicabat. Dimiſſa concione, è templo diſcedens, non luxuriabat in plauſus quoſdam vulgares, & inanes; ſed in vberrimam virtutis ſolidæ frugem matureſcebat; non leui quadam animi titillatione, aut aurium dulcedinę delinitus, ſed corde cõpunctus tacitus, ac meditabundus ſanctiora vitæ conſilia coquens, abibat. Indè, Hieronymi pectus diuini ſpiritus lumine in dies clariùs illuſtrante, cœpit ipſe intenta mentis acie, cum anteactæ vitæ ingratitudine & impuritate, cœleſtium bonorum magnitudinem & præſtantiam diligenter conferre; qua vna cogitatione ſic ille afficiebatur interdum: vt, veluti ſenſibus deſtitutus, non modò nullum ampliùs è rerum terrenarum vſu, atque aſpectu ſolatium caperet: ſed ingens etiam earum odium, atque faſtidium hauriret. Tùm ſæpè acrioribus conſcientiæ ſtimulis agitatus, humi proſtratus ad Chriſti ſignum de Cruce pendentis, manantibus vbertim lachrymis, & ſuperioris vitæ annos in amaritudine animæ ſuæ memoria repetens,

pectus

pectus tundere, oſcula terræ figere, ſe identidem inter lachrymas, & ſingultus, ingratum, impium, mortalium omnium viliſsimum caput, idemque ſceleſtiſsimum vocitare; tùm in ſeipſum aſperiùs animaduertere, ac penè deſæuire. Sic humi diù hærens, quicquid fluxum, immundum, & ſordidum anteà in animo fuerat, id totum, & longo lachrymarum imbre diluere, pœnitentiæ nitro expurgare, & cęleſtis charitatis incendio in ara cordis concremare ſtudebat; ac euangelici publicani humilitatem æmulatus, non audebat oculos ad cœlum tollere. Illud etiam identidem vſurpabat, vt charitatis feruore, diuinique amoris æſtu exundante, ad ſanctiſſimum Crucifixum conuolaret, eiuſque pedes artè complexus enixè deprecaretur: vt, quandò ſeipſum æterno Patri, pro totius mundi ſalute effuſo ſanguine, immaculatam hoſtiam in ara crucis litaſſet; ſibi etiam miſero peccatori tam pretioſi ſanguinis ſacrificium ſalutare eſſe præciperet: Hæc ipſa verba crebro ingeminans: *Dulciſsime Ieſu, non ſis mihi Iudex, ſed Saluator*. Hocque illi erat per familiare iaculum, quod ſingulis penè mometis quodcunq; aliud agens, in aures diuinas contorquere conſueuerat. Frequentiſsimam Sancto Auguſtino fuiſſe eandem fermè orandi formulam, in hæc verba legimus: *Ieſus eſto mihi Ieſus*. Quæ præcandi ratio eodem planè cum Hieronymi precatione recidit. Verùm non ex Auguſtini ſcriptis adhuc illi ignotis hoc hauſerat, ſed eodem certè Magiſtro, quo Sanctus Auguſtinus didicerat, qui vtrumq; ſi-

mili orationis formula pari in eos effuſo ſpiritu precum, inſtruxerat. Adhæc habitus ab eo prudens aliquorum delectus; quibuſcum frequenter ageret, & familiariter verſaretur: non ignarus, quàm multa ſubſidia ad hominum mores in quamuis partem formandos ex priuata conſuetudine petantur; quin longè faciliùs homines prauorum congreſſu ad impietatem traduci, quàm bonorum ſtudijs ad pietatem informari; Tantò procliuiùs malorum ad perniciem, quàm bonorum ad ſalutem impulſus, & exempla cæci mortales ſequuntur. Qua igitur diligentia malorum auerſabatur familiaritatem, eadem planè conquirebat bonorum, quos mirificè diligebat, & obſeruabat, propoſita ſibi antè oculos non oſcitanter fraternæ virtutis diſciplina, & morum ſanctimonia; vt virtutum flores vndecunque collectos in aluearium melliti cordis ſedula æmulatione comportaret.

Rerum ſpiritalium Moderatori ſe totum permittit. *Cap. XIII.*

CVM in cæteris artibus magnum aliquid atque arduum aggreſſuris, prudens omnino, & peritus Dux eligendus eſt; tùm verò in ſpiritalis vitæ diſciplina, in qua vna periculoſum, & anceps nimis ſine rectore, & magiſtro verſari; idque quotidiè magis quà virtutis difficultate quà interioris conſcientiæ moleſtia experiebatur Hieronymus; vt ideò prudentem aliquem,

aliquem uirũ, piũ, ac religioſum ſibi deligendũ cenſuerit: cuius conſilio in ſtudio pietatis vteretur, nè ſolus in ſtadio chriſtianæ virtutis oberrans; in eius vmbris, & imaginibus occupatus, ipſam ſolidam, & expreſſam virtutis rationem amitteret. E ſacro igitur Canonicorum Lateranenſium ordine, quibus eſt perilluſtre, & antiquum Venetijs templum, cui nomen Charitati, delectus eſt dux ſpiritualis, & conſcientię moderator Sacerdos doctus iuxtà, ac piùs. Huic annos plures confeſsiones audienti operam dedit Hieronymus, ab eo primum enixè contendens, vt ſtudia omnia ſua dirigat, vota, voluntateſque componat, dicta, facta, cogitataq; omnia pro arbitrio, & prudentia moderetur ſua; ſe omnino futurum in præcipientis poteſtate. Hieronymum ille excepit amanter ſuique muneris partes expleuit egregiè; nàm ſalutis monita, virtutum præcepta, mundi, ſuique ipſius contemptum inculcans ſitienti animæ æternæ vitæ pocula abundè offerebat; quibus illa ſobriè inebriata, ad virtutum, & bonorum operum ſtudia maiori, quàm anteà impetu exarſit. In primis illi perſuaſum, vt ſacræ pœnitentiæ, & Euchariſtiæ myſteria frequentiſsimè ſimul obiret: quorum alterum, quà myſterij ſanctitate, quà ſuæ conſcientiæ infirmitate deiectus, licèt frequentiſsimè optaret, minùs tamen frequenter vſurpabat; vtili vt tum quidem putabat religione, & humilitate: non enim abſtinebat, quòd animus illi non eſſet ad ſacrum epulum promptus; ſed ſicut Sanctum Petrum alio-

qui

qui Chriſti amantiſsimum, ab eius conſpectu, atque conſortio reuocabat ſuæ tenuitatis, ac peccatorum conſcientia, atque ideò cum maximè cuperet adhærere Chriſto (aiebat enim *Ioan. 6.* *Domine ad quem ibimus verba vitæ æternæ habes*) cum tamen alias ſe profanum atq; immundum *Luc. 5.* cognoſceret, aiebat; *Exi à me Domine quia homo peccator ſum*. Cæterùm, cum hoc ſibi non admodum ſalutare è ſpirituali Magiſtro didiciſſet Hieronymus, propter eà quòd eo cęleſti pabulo vnicum exilij noſtri ſolatium, & humanæ imbecillitatis præſidium contineretur, quo ſæpiùs recreatæ piæ mentes, præter ſummam dulcedinē, & eximiam iucunditatem, qua perfunduntur, ijs etiam virtutum præſidijs inſtruantur, quæ nō facilè hoſtis ſempiterni viribus labefactari, & infringi valeant, cautior factus, ſæpiùs ſacris epulis magno vtiquè bono ſpiritali accumbebat, exindeque in morem duxit hebdomadis minimum ſingulis Pœnitentiæ Sacramento peccatorum ſeſe vinculis expedire, & ſacram Synaxim peragere. Et certè Sancti Auguſtini teſtimonio, illi licere quotidiè ſumere, qui dignam quotidiè homine chriſtiano vitam ducat, non ignoramus. Præterea ancipiti perturbatione fluctuantis conſcientiæ ſtimulis eiuſdem Magiſtri conſilio maximè conſultum, illos enim carnifices implicatæ mentis aculeos, quos ſcrupulos vocamus, adeò graues cum ſuſceptæ pietatis incommodo, atque etiam periculo experiebatur; vt illis agitatus, nō diutiùs conſcientiæ diurnam, nocturnamque luctationem ferre, non

ora-

orationi, aut rerum cœleſtium contemplationi ardentiùs vacare, non tandem inſtitutum ſanctioris vitæ curſum diù tenere poſſet, niſi periti inſtitutoris conſilio, & opera, moleſta illa perturbationum, & punctionum diuexatio, quæ in ſpiritali ſchola tyronum animos mentemque obſidere ſolet, depelleretur. Commiſſorũ igitur conſcientia non leuiter vexato præſto erant ſolatia verbórum, & conſiliorum, ad leuandam huius morbi ægritudinem, & erigendum animum penè deiectum; hominem enim orſus pius Sacerdos ſpiritualis vitæ expolire præceptis, ſcrupulosque ac ſolicitudines animi, quibus dies & noctes exedebatur, eximere; præterita primum, quoadusq; memoriam longiſsimi temporis conſequi poteſt vltimam, Hieronymum confiteri iubet. Præſtitit vir pius, quod iubebatur, animi ardore & demiſsione incredibili, fructu, & vtilitate pari: vitam omnem confeſsione accuratiſsima recognouit: crebri gemitus, ſuſpiria, & lachrymæ ſubinde confeſsionem interpellantes, ſatis aperta veræ pœnitentiæ indicia prodebant; tùm à confeſsione Hieronymum metum omnem inpoſterum, & animi ſolicitudinem abijcere mandat; ſperare ſe, Deo fauente, inaniſsimam illam mentis exulceratę, ſcabiem pœnitentiæ Sacramento ſanatam; ſi quid moleſtiæ huiuſmodi acciderit, fore illa obſtrepentium Dæmonũ machinamenta, quæ eludendo potiùs, quàm contrà nitendo depellantur. Fuit prædictioni euentus: reddita enim menti ſecuritas, & tranquillitas conſcientiæ;

omnia

omnia pacatiora deinceps in oratione, & rerũ cęleſtium commentatione expertus: niſi illud vnum hominem miſerè torqueret nõ infrequenter, quòd, cùm menti recurreret, quàm multa ardua, & perpeſſu aſpera ac difficilia militaris gloriæ ſtudio, & cupiditatum ardore anteà præſtitiſſet: nunc Chriſti ſignis, militiæque mancipato, adeò in bonorum operum curſu otio, & inertia torpere ſibi, ac gelu obrigeſcere videretur; vt nè inter gregarios quidem cenſeri mereretur. Sæpiùs itaque ea Chriſti Domini voce: *Qui vult venire poſt me abneget ſemetipſum, & tollat Crucem ſnm, & ſequatur me:* quaſi tuba terribiliùs in hominis pectore perſtrepente, ad pugnam excitatus, acri bello voluptatibus omnibus, quarum anteà crudeli dominatu premebatur, indicto, ſuperioris adoleſcentiæ vitia cœleſtis auxilij præſidio, magnis poſteà virtutibus compenſauit. *Matth. cap. 16.*

Varia virtutum exercitia. *Cap. XIV.*

MIlitiæ ſpiritalis exordia, & certa ſui ipſius abnegationis atque victoriæ duxit initia ab gloriæ & magiſtratuum contemptu. Etenim rationis appetitum honorum illecebris, & dignitatum ſplendori valdè obnoxiũ quò faciliùs chriſtianæ humilitati ac deſpicientiæ ſubiugaret; abdicato à ſe publicæ rei tumultu, muneribus ac dignitatibus valere iuſsis, nuncio magiſtratibus, & publicis officijs remiſso, omnẽ

illi ambitionis eſcam, & inanis gloriæ ſegetem ſubtraxit. Itaquè non ampliùs frequentare Senatum, non in curiam ventitare, non publicis intereſſe conuentibus, neminem præhenſare, nullam deniquè reipublicæ procurationem attingere: ſatis perdifficilem rempublicam ſibi adminiſtrandam ratus, propriæ ſaluti inuigilare, & varios ſenſuum motus honeſtè, & cùm pietate moderari. His igitur publicis muneribus, quaſi compedibus, quibus maximè retardari ſolent concitati ad ſummam virtutem animorum curſus, fractis & reiectis, mirum eſt, quàm, quantum nuſquam anteà, ad ſanctioris & aſperioris vitæ ſtudia concitatè raperetur. Superbiam in primis, & animi elationem, malorum omnium incitamentum & originem, crebris humilitatis exercitationibus radicitùs ex animo aggreſſus euellere humilis veſtitu, alloquio, & conſuetudine vbiquè apparebat, neque exterior modò humilitas, interioris haud dubiè index, in eo enitebat: ſed multò magis interior certis indicijs ſui ipſius cõtemptu ac deſpicientia emicabat; quippè laudum præconia & gloriæ ſplendorem perindè auerſabatur & horrebat, ac cæteri dedecus & ignominiam; de ſeipſo ità demiſsè & abiectè, quaſi de mortaliũ omnium deſpicatiſsimo ac ſceleſtiſsimo loquebatur; nec aliter ſentiebat; ſi quid verò præclarè geſti negare, aut diſsimulare non poterat; id totum diuinæ gratiæ acceptum ingenuè referebat. Effuſa etiam, & Chriſtiano homine digna liberalitate ſuperioris vitæ cupiditati ob-

uiam

niam itum. Cùm enim eleemoſynarum parciſſimus, profuſiſsimus autem vanorum ſumptuũ extitiſſet, adeò prolixam, & beneficam poſteà in pauperes induit naturam; vt inops nullus occurreret, in quem ille ſtipem benignè non conferret. Eius verò benignitatem non mediocriter in primis ſentiebant Virgines, quas egeſtas poſſet impellere; vt quæſtui haberent pudicitiam. Has enim, nè qua inhoneſtæ turpitudinis macula proſtituerentur, dote locupletatas, & veſte ornatas, honeſtè collocandas curabat; mulieribus, ac familijs, quæ ad inopiam redactæ, ingenuo pudore à corroganda ſtipe arcebantur: ipſe ſuis fortunis clanculum ſubueniebat; neminem deniquè abſe vacuum & inanem, quoad poſſet, abire patiebatur. Sed & inuidentiæ fraternæ felicitatis per id tempus medicinam fecit; vt, qui priùs immodicè ſui amans non æquo animo ſecundos proximorum euentus ferret, poſtmodum charitate efferueſcente, factum ſit, vt magnis aliorum commodis omnis Hieronymi deſudaret induſtria, & alienæ ſalutis procurandæ vniuerſæ excubarent cogitationes & ſtudia; proſperos eorum ſucceſſus ea vultus ſerenitate & hilaritate excipiendo qua illius animus perpetuò fruebatur, niſi quandò commiſſorum recordatio, depulſo gaudio, dolorem immitteret. Acriùs autem illi, & difficilius bellum aduerſus effrænatos appetitionũ impetus & incendia carnis inſtabat; eòque periculoſius & grauius, quò ſuperiorum vulnerum nondum obductis cicatricibus, incommoda

ſubindè & damna in progreſſu virtutis, acerri-ma experiebatur & grauiſsima. Quare cùm magnum eſſe in victus continentia præſidium ad inſanas corporis libidines debilitandas, & frangendas intelligeret: hac quaſi lorica & ſcuto tectus, furentibus ſenſuum appetitionibus ſeſe obijcere ſtatuit. Itaque multa inedia, & aſsiduis ieiunijs delicatum corpus affligere, in ſumma rerum omnium copia extremæ inopiæ & victus incommoda, ad perdomandas corporis cupiditates, libentiſsimo animo ſubire cœpit. Somni erat parciſsimus, neceſsitasque veriùs, quàm voluntas hominem cubitum diſcedere cogebat; vbi ſatis naturali corporis deſiderio intrà naturæ neceſsitatem feciſſet, depulſo ſomno de multa nocte vigilabat: pręmiſſa oratione vilioribus ſe domi exercitijs dabat. Interdiu Eccleſiarum limina religioſa animi pietate frequens terebat. Aegros inuiſens voce & opera recreabat, eorumq; corporibus iuxtà & animis perutilis aderat; cumq; alia deeſſent vniuerſa, in Aſceticis verſabatur aſsiduus; quorũ lectione, diuini amoris cõſopitus ignis excitaretur ardentiùs. Orationis ſtudiũ cumprimis in eo enituit ſingulare; licèt enim nondùm ſatis diuinarum rerum cõmentationibus eſſet expolitus, & informatus: vocali tamen precationi plures horas tribuebat, paulatim mentali ſeſe accommodans; idque tanto animi ardore, vt lachrymas cohibere, reprimere ſuſpiria nequiret: quo orandi ſtudio maximè adiutus breui ſuorum ſenſuũ corporisq; victoriam, difficilem poſt dimicatio-

nem,

nem, reportauit, & ſpiritalis pugnæ trophæa reuexit.

Ad quem perfectionis gradum, & qua ratione breui peruenerit. Cap. XV.

ETanta bonarum frugum ſemente in Hieronymi pectore diuinitùs iniecta, & exercitiorum labore, atque optimi diligentiſsimiq; magiſtri diſciplina exculta, non modò albicabat ad futuram meſſem vberrima virtutum ſeges; ſed iàm tùm fructus legebantur omnium admiratione non indigni, eiusque virtutis in primis, quæ quò rarior in terris, eò præſtantior cenſeri, & in ſumma admiratione haberi ſolet: in Hieronymo autem tantò admirabilior, quantò longo vſu deprauatæ conſuetudinis vehementiùs aduerſabatur, de iræ moderatione loquor. Erat enim ipſa natura, vt anteà diximus, animi concitationibus & iræ motibus maximè obnoxius Aemilianus, vt leuiſsimis etiam de cauſis iracundia & ſtomacho excandeſceret, nequè iratus, animo, aut verbis, aut manibus moderaretur. Sed cum didiciſſet nihil magis propriũ chriſtiani hominis, aut dignum, quàm concordiſsimè viuere cum omnibus; & tanquàm proximos eximio quodam amore vniuerſos complecti: nihil verò à chriſtiana religione magis alienum, & abhorrens, quàm inimicitias, licèt alioquin iuſtiſsimas, exercere cum aliquo, vel tacitas & occultas, vel indictas & apertas; hoc

vnum Chriſtum Dominum egiſſe, hoc à nobis enixè contendiſſe; vt ſtudio & voluntate non diſsideremus; propoſita hac vna mutuæ beneuolentiæ & inimicorum dilectionis nota ad veros Dei filios à gehennæ filijs ſecernendos; hæc ille reputans efferatos iracundiæ motus comprimendos, omnesque odiorum & inimicitiarum fibras euellendas conſtituit. Itaque firmo in primis decreto induxit prorſus in animũ, quaſcunque vel grauiſsimas offenſiones ad eum vſque diem hominum improbitate acceptas, libentiſsimè Chriſti Domini Crucifixi amore deponere ac condonare: tùm, ſi quæ in poſterum inferrentur iniuriæ ac contumeliæ non ſolùm remittendo, ſed etiam, beneficijs compenſando, chriſtiana nobilitate vlciſci; extititque breui eximius ſalutaris inſtituti fructus; nam tolerantiæ ſtudium, & exercitium patientiæ tàm inſignis eſt ſubſecuta incitatioris illius naturæ moderatio, & turbulentiſsimæ ad offenſiones commotionis caſtigatio; vt grauiſsimis contumelijs ijs ipſis præſentibus, qui palam iniuriam intuliſſent non modo ardentiùs nõ ſuccenſeret, ſed etiam ità ſe moderatum, lenem, patientemque præberet; nullam vt in vultu triſtitiam, nullam in verbis iracundiam præſeferret. Satis erit quaſi ad ſpeciem tantæ virtutis, quod illi in hoc genere mirandum accidit recenſere. In Area Marciana Venetijs cùm nepotum negotia curaret, neſcio qua cauſa, vt ſæpè fit, ab improbo quodam & peruicaci homine, & quidem iure bono, diſcentiebat Aemilianus. Ille contra iur-

gijs

gijs & clamore contendere, acrius vrgere, atq; ferocius inſoleſcere (ſic .n. Paulus Iuſtinianus Senator grauiſsimus qui tum fortè aderat commemorare ſolebat) Hieronymus incitatum lenire blandis verbis & chriſtiana patientia ad moderationem inuitare conabatur, at ille nihil minus furens ac frendens plurima in eum maledicta coniecit & egregiè conuicijs onerans eidem ſe barbam carptim conuulſurum poſtremò minatus eſt. Hieronymus hac tanta, & tàm inſigni accepta iniuria, quanquam ea eſſet ætate, quæ ſolet eſſe ad maledicendum effrænatior & ad vlciſcendum acerbior, ac impatientior ad ferendum: ijs verò & fortunæ & corporis præſidijs munitus, vt hæc omnia facilè præſtare poſſet; ità tamen ſe geſsit, vt nemini omnium vel oratione, vel vultu, vel animo viſus ſit in conuiciatorem vel mediocriter commoueri. Quin etiam (quod vix credibile videatur) minanti barbæ euulſionem, ſereno & hilari vultu, paulũ inflexa ceruice, & producto capite, mentum porrigit; tùm blando oculo hominem intuitus, placido ore, & ad riſum ferè compoſito, en, inquit, barbam: ſi Deo ità cordi eſt, vt lubet, age. Quod tantę moderationis exemplum nefarium hoĩem ſin minus pęnitentia emendatũ pudore certè confuſum abegit, circumfuſamquè multitudinem admiratione compleuit: palàm aſſerentibus, qui ad iracundiam præcipitem Hieronymi naturam iàm anteà perſpectam habebãt, ſi quid olim tale eidem contigiſſet, futurum fuiſſe proculdubio, vt hominem dentibus dila-

niaret,quandò cætera ad vindictam defuiſſent. Sed vicerat iàm chriſtiana animi ſubmiſsio & manſuetudo naturæ faſtū;& ſui ipſius deſpectus & contemptus vindictæ cupiditatē repreſſerat; ſtudiumque imitandi Chriſtum, inſanam vulgi opinionem abiecerat; idque in omni vita conſtantiſsimè poſteà retinuit; vt quauis graui offenſione interpoſita, ſermone tamen ſingularis modeſtiæ ſuauitate, & humaniſsimis verbis vteretur condito: vt in omnibus dictis & factis ea præſtantis animi effigies,& quaſi interna ſpecies appareret, quæ, perturbationibus ſedatis, ſumma tranquillitate perpetuò frueretur. Sed vndè tantæ in chriſtiana diſciplina progreſsiones extiterint, nec iniucundū, nec inutile chriſtiano lectori erit cognoſcere. Aggreſſus euellere, quam inimicus homo in eius animo ſuperſeminauerat zizaniam, dùm veterno peccatorum conſopitus detineretur; ità ſibi cùm vitijs agendum putat, vt non omnia ſimul iuſto prælio adoriatur; ſed,quaſi ſingulorum viribus diuiſione imminutis, ſeorſim bellùm inferat, interitumque moliatur, idque tentatum ex animi ſententia ceſsit; nàm, cum aliquod vitium ex ijs, cui diù, multùmque aſſueuerat, contrariæ virtutis actibus quatere, & pietatis machinis euertere conaretur: non longam poſt oppugnationem, tandem victoria potiebatur; eoque proſtrato, & penitus deiecto, aliud in aciem prouocabat; rurſumque aduerſæ virtutis exercitijs oppugnatione inſtructa,non priùs deſiſtebat, quàm, expugnato vitio, virtus in animo

domi-

dominaretur; tùm ad reliqua pari pugnæ victoriæque curſu pergebat. Itaque diuino auxilio maiores in dies afferente vires, breui factũ eſt, vt quaſi minutis prælijs vniuerſum vitiorum agmen vicerit, ac profligarit, quod ſimul adoriri difficile fuiſſet ac periculoſum. Ità cordis agro veluti noxio ſemine expurgato, paratior in dies mens erat ad ſuſcipiendos cœleſtes diuinæ gratiæ ſatus, vt facilè credita ſemina in centuplum ſegetem cultori ſuo referret. Nec diſsimili ratione cæteros informabat. Cùm enim ex eo nobilis quidam eius per familiaris, qui Hieronymi exemplo & exhortatione oppreſſam ſceleribus conſcientiam exonerare aggreſſus accurata & diligenti confeſsione collectum per multos annos peccatorum exitiale virus euomuerat; quæreret diligenter: quibuſnam gradibus in poſterùm, certam ſalutis rationem inire, & illius veſtigia poſſet inſiſtere. Hoc vnum illi ingerebat Hieronymus: Amice, ſi, peccatorum labe deterſa, ea cordis puritas eſt in votis, quæ non indignè Chriſtum Dominum excipiat hoſpitio: certum aliquod, & ſingulare vitium primò aggreſſus, eo ſatis idonea, te iudice, caſtigatione emendato; ad reliqua ſeorſim perge, & breui recuperatam ſanitatem experiere. Quod adeò ſalutare ad vitia perdomanda conſilium non tâ è terrenæ militiæ inſtitutis petitum, vbi maximè diſtractis hoſtium viribus, victoria quæritur; quàm è Spiritus ſancti ſchola hauſtum crediderim. Ità enim in Collationibus apud Caſsianum, Abbati Serapioni, aduerſus animi praui- *Collat. 5. cap. 14.*
tates

tates procliuitateſq; vitiorum pugnandum viſum eſt: vt non cum vniuerſis, ſed cum ſingulis ijſque infeſtioribus, & principibus certamen ineatur; quò leuioribus quaſi pugnis, vniuerſa faciliùs animo depellantur: Minutis enim pręlijs quotidie debilitatum hoſtem, ad ſummam etiam belli totius, mox inualidum habebimus. Dignus planè Caſsiani locus, qui totus hic integer adſcribatur. Sic autem habet. *Quamobrem ità nobis aduerſùs hæc arripienda ſunt prælia, vt vnuſquiſque vitium, quo maximè infeſtatur, explorans, aduersùs illud arripiat principale certamen, omnem curam mentis, ac ſolicitudinem ergà illius impugnationem obſeruationemq; defigens, aduersùs illud quotidiana ieiuniorum dirigens ſpicula, contrà illud cunctis momentis cordis ſuſpiria, crebraquè gemituum tela contorquens; aduerſùs illud vigiliarum labores, ac meditationem ſui cordis impendens, indeſinentes quoque orationum ad Deum fletus fundens, & impugnationis ſuæ extinctionem ab illo ſpecialiter ac iugiter poſcens. Impoſſibile namque eſt de qualibet paſſione triumphum quempiam promereri, priuſquàm intellexerit induſtria, vel labore proprio victoriam certaminis ſemet obtinere non poſſe; cum tamen, vt valeat emundari, neceſſe ſit eum die noctuquè in omni cura & ſolicitudine permanere. Cumque ſe ab ea ſenſerit abſolutum, rurſum latebras ſui cordis ſimili intentione perluſtret, & excipiat ſibi, quam inter reliquas proſpexerit duriorem, atque aduersùs eam ſpiritualiùs omnia ſpiritus arma commoueat; & ità ſemper validioribus ſuperatis, celerem de reſiduis habebit, facilemque victoriam; quia & mens triumphorum*

pro-

proceſſu redditur fortior, & infirmorum pugna ſuccedens, promptiorem ei prouentum faciet præliorum; vt fieri ſolet ab his, qui coràm regibus mundi huius omnigenis congredi beſtijs præmiorum contemplatione conſueuerunt. quod ſpectaculi genus vulgò Pancarpium nuncupatur. Hi, inquam, feras quaſcunque fortiores robore, vel feritatis rabie conſpexerint diriores, aduersùs eas primæ congreſſionis certamen arripiunt; quibus extinctis, reliquas, quæ minùs terribiles, minùsque vehementes ſunt, exitu faciliore proſternunt. Ità & vitijs ſemper robuſtioribus ſuperatis, atque infirmioribus ſuccedentibus, parabitur nobis abſque vllo diſcrimine perfecta victoria. Sed præter Caſsianum Diuum etiam Baſilium, eius rei auctorem placet referre, cuius verba in eandem ſententiam ad Chilonem Monachum ſunt: *Præſtat enim paulatim proficere, & per gradus quodammodò exercitationis ad altiora tendere. Ne ſubitò vitæ voluptates omneis abſcinde, nè ab extremo ad extremum ſtatim commutatio fiat. Quia, ſi cumulatim omnes illicò abs te illecebras abſterrere velis, tentationum turbam tibi magnam creaueris. At ſi vnã fortè cœperis per uim ſuperare, ad aliam uincendam, iàm te quodammodo præpara, ut ſic omnes poſtea paulatim extinguas.* Cæterùm hæc aliaque huiuſmodi non Caſsiani, aut Baſilij, alteriusue ſcriptis, quæ manu terere nõdùm didicerat, ſed Spiritus ſancti inſtitutioni accepta referenda ſunt. In ſenſuum autẽ oĩum, in linguæ præſertim, & oculorũ cuſtodia, totiusq; corporis & habitus cõpoſitione àdeò multus & emẽdatus; vt ipſa externa pietatis ſpecie, omniũ Ciuiũ ora oculosq; in ſe vnũ

defixos

defixos teneret; tãtam morum emendationem & correctionem vitæ, vix ijs ipſis credentibus, qui eam oculis quotidiè cernerent. Cæterùm non fucatam & adulterinam Hieronymi virtutem, ſed veram & ſolidam fuiſſe extrema illa communi & peracerba ſequentis anni calamitate, quaſi aurum coticula, comprobatum eſt.

Miſeris in magna annonæ caritate plura collata ſubſidia.
Cap. XVI.

1528. ANnus appetebat eius ſæculi vigeſimus octauus, calamitatibus atquè hominum funeribus fœcundiſsimus & memorabilis, ſi quis alius. Hic ſatis amplam charitatis & patientiæ palæſtram, optatam & copioſam ærumnarum ſegetem, & vberiorem, quàm anteà, benemerendi de hominibus materiam Hieronymo obtulit. Laboratum enim eo anno tota ferè Gallia Ciſalpina adeò grauiter annonæ caritate, vt nullus tantam aliquandò ſe vidiſſe, aut audiſſe rei frumentariæ cæterarumque frugum difficultatem teſtaretur: quod malum ità breui auctũ eſt, quà ſoli ſterilitate, quà bellorum difficultate, in agro præſertim Mediolanenſi ipſaque Inſubrum principe Ciuitate; vt, euincente dira fame naturæ faſtidium cùm nauſea ſordidos inſolentesque cibos reijcientis, conſumptis cibarijs, iumentorum ſtrages paſsim homines ediderint; feles, canes, mures deuorarint, aliaque multa in iucũdiſsimas epulas habuerint, quæ hu

manus ſtomachus perhorreſcere conſueuit. E fertiliſsimo totius Inſubriæ agro de reliquis facilis eſt coniectura; vt non leuiter dubitaretur à multis, nè fame Ciuitates illæ ciue exhauſtæ, delerentur. Multò meliùs cùm Venetis, Præfectorum annonæ diligentia, agebatur, qui communem egeſtatem certis indicijs præſagientes, ingentem vndiquè rei frumentariæ, cæterarumque frugum copiam per annotinas naues maturè cōportandam curarant. Sed eius abundantiæ fama per Inſubrum Ciuitates euulgata, adeò breui omnium ordinum vndique multitudinem acciuit, vt ibi etiam durior in dies annona fieri, grauique fame Ciuitas vrgeri cœperit, eiuſq; non multò pòſt commutata facies, miſera ſpecies, flebilis aſpectus extiterit. Oberrabant ſiquidem antè omnium oculos miſerorum greges, omnia mendicis, atque ægris latè compita obſeſſa laborabant, adulta iam hyeme, & ingraueſcente in dies egeſtate, algore & fame enectis; ora pallentia, corpora, quaſi horribili tabe conſumpta, color exhauſtus, fractæ vires ad vocem & eiulatum, nedùm ad inceſſum imbecillæ vultus animoſque bonorum omnium triſtitia, & mœrore defixos tenebant; & vrgens extremi tot miſerorum caſus expectatio omnium mentes ſolicitabat. Indoluit præ cæteris Hieronymus diræ calamitatis acerbitatem, & innumerabilium penè egenorum funeſtas clades intimo animi ſenſu ingemuit, hæſitq; aliquandiù peracerbo dolore vehementer conſternatus. Sed magnanima illa ſua in proximos

charitate paulò poſt erectus, omnium egeſtatē animo complexus, de omnibus ſubleuandis, etiamſi domeſticas omnes in eam rem opes exhauriri oporteret, cogitauit, reque ipſa cogitata perfecit: nàm omnium calamitoſorum cura magno animi ardore ſuſcepta, eos domum adductos, omni charitatis officio recreatos, ſtipe auctos, veſte etiam, ſi opus eſſet, ornatos dimittebat; in compitis ac vijs iacentibus largè & copiosè ſua pecunia ſubueniebat; quocunq; iret, nemo inops occurrebat, in quem ille non fusè de ſua miſericordia deriuaret. Familias, quarum inopiam nobilis pudor aggrauabat, clàm alendas ſibi aſſumebat. Cumque de tanta in pauperes benignitate admodum frequentes, & ſecundi manarēt tota Ciuitate rumores; egenorum turba ad Hieronymi ædes alimenta petitura, velut examen apum, vndecunque conuolabat: quos ille profuſa & benefica in pauperes natura, exceptos, cibo reficiebat, veſte tegebat, nummis etiam inſtruebat. Quæ indefeſſæ pietatis officia, quotidiana nec interrupta benignitate, eò breui proceſſerunt, vt deficiente cenſu, & excuſſa in pauperes crumena ne vnus quidem illi ſupereſſet ad ſe ipſum alendum nedùm ad inopes ſubleuandos, nummus. Sed tùm maximè cùm nihil eſſet pietati relictum, intellectum eſt, quo pietatis ardore ferueret, & quo charitatis ſtudio pauperum inopiæ ſubleuandæ flagraret. Multa enim ſecum animo voluens, id tandem conſilij cœpit, vt ornamenta domus, pretioſamque ſuppellectilem diſtraheret,

ret, & quæ anteà parietibus domoque exornandis inſeruierant, tum feliciori conſilio ad animæ ornamentum, pauperumque ſubſidium traduceret; quò diutiùs chriſtianæ pietatis fons largiſsimè flueret. Magna itaquè bonorum diſtractione facta, nec vilioris ſubſtantiæ, quin veſtium & indumentorum, pretioſiorisque rei domeſticæ, & ingenti collecta pecunia, largius eſt multorum neceſsitatibus proſpectum; ſolemneq; illi exindè fuit nihil domi proprium, quãuis eximium aut neceſſarium, ſed cuncta pauperibus poſsidere; eaque promiſcuè, ſolius fraternæ neceſsitatis habita ratione, euulgare. Itaque breui domum ſuam nobili antè periſtromate, & delicata ſupellectili fulgentem, vniuerſo ornamentorum apparatu denudatam, & vacuam, in Xenodochium propemodùm conuertit; vulgò enim à miſeris nullo diſcrimine eius atria, porticus, interiora domus frequentabantur; ſi qui etiam tecto carerent, hoſpitio excipiebantur; Vt non minùs in Hieronymum cadere, quod de ſe Sanctus Iob affirmabat, mihi videatur: *Si negaui, quod uolebant, pauperibus, & oculos Viduæ expectare feci; Si comedi bucellam meã ſolus, & non comedit pupillus ex ea: Quia ab infantia mea creuit mecum miſeratio, & de utero matris meæ egreſſa eſt mecum. Si deſpexi prætereuntem, eò quòd non habuerit indumentum, & abſque operimento pauperem. Si non benedixerunt mihi latera eius, & de uelleribus ouium mearum calefactus eſt.* Hęc inquam vſurpare poterat, & miſericordiæ lacte ſe nutritum gloriari; qui adeò referta pietatis *Iob* 31.

viſcera

viſcera gerebat, nihil vt ſibi reliquum faceret, quo humana quæque in egentes deriuaret ſubſidia, cumque pecunia, vel cibus ad manum nō eſſent, diuendita re familiari, eorum inopiam ſubleuaret. Hac tanta Hieronymi charitate tota vrbe enitente, prouocata eſt multorum in pauperes miſericordia, plurimis iniectus ſubueniendi ardor, reque ipſa maior deinceps fuit in miſeros ciuium charitas, largior in egenos erogata benignitas: excita haud dubiè tam illuſtri Hieronymi exemplo. Sed his non contenta finibus ad decumbentes, & occumbentes etiam progreſſa eſt Hieronymi cura: ijs enim crebrò aſsidere, ſedulò miniſtrare, ſolatio pariter & auxilio eſſe ſtudebat; quos in lecto vis morbi extingueret, hos ſupremam illam ſummæ rei clauſulam conſummantes adhortationibus ſalutaribus & monitis adiuuabat, ardentiſsimis verbis confirmabat: nihilque, quod in extremo illo certamine præſidio futurū eſſet, omittebat. Verùm ne cùm ſuprema quidem occumbentis vitæ clauſula tā ſpectatæ pietatis periodus claudebatur: ipſa etiam defunctorum cadauera omnis vitæ & ſenſus expertia, cōplexa. Cum enim res eò loci deueniſſet, vt paſsim iacentes in cōpitis pauperes miſerandum in modum expirarent; & non rarò per medias vias atquè fora triſti ſanè & luctuoſo ſpectaculo proſtrata eorum corpora, quos vel dira fames extinxiſſet, vel frigore & gelu ſæua necaſſet hyems, ſepulturæ beneficio deſtituta iacerent; hoc etiam ad ſuam pertinere charitatem Hieronymus arbitratus,

diebus

diebus in viuorum miniſterium aſſumptis, in ſepeliendis mortuorum corporibus noctes inſudabat. Erat enim hoc illi frequentiſsimum per media intempeſtæ noctis ſilentia vicos Ciuitatis obire, vt ſi quem extremò languore oppreſſum, & iàm vita deſtitutum inueniſſet, conſuetæ charitatis officio, vel funus ei curaret, vel in humeros ſublatum, quod ſæpiſsimè faciebat, ad ſacra cœmeteria ipſe deferret. Et quamuis tam inſigne pietatis officium clàm ille cuperet eſſe; haud tamen diù celari potuit, fuitque tàm egregium facinus etiam ab illius ætatis Oratoribus celebratum; quod ſuo loco dicemus. Lib. 4. c. 1 His ille miſericordię operibus annum fermè totum tranſegit, magnamque pauperum turbam, quoad nouis frugibus ditior annus copiam frumenti vberiorem ſuppeditare cœpit, aluit: vt hac tàm benigna, & prolixa in pauperes natura fontes ſibi diuinæ aperuiſſe clementiæ, tutamq; muniuiſſe ad ſalutem viam planè videri poſsit.

Ioanne Petro Caraffa familiariter vtitur.
Cap. XVII.

AVctus eſt Hieronymus per id tempus alio non ignobili ſpiritalis vitæ magiſtro: is fuit Ioannes Petrus Caraffa, vir & doctrinarum omnium inſigni laude florens, & magnæ integritatis, pietatiſque fama illuſtris, qui poſteà in Cardinalium Collegium à Paulo Tertio lectus, eiuſque ordinis princeps, Marcelli Se-

cundi Pontificatum excipiẽs Paulus IV. mutato de more nomine, appellari voluit: huius opera & conſilio vtebatur aſsiduè Hieronymus, eiq; tantum deferebat, nihil vt, eo inconſulto, moliretur; vt ideò multa deinceps à Hieronymo ſua ſponte geſta Caraffæ conſilijs aſcriberentur, quod ſuis infrà locis dicetur. Interim quis eo tempore Caraffa, & quæ illi occaſio Venetijs commorandi, & conſuetudinis cum Hieronymo (paulo altiùs repetita rei narratione, ſed ſine faſtidio ac moleſtia) aperiendum. Datus fuerat Ioannes Petrus ab Iulio II. ſub initium Pontificatus Theatinæ Eccleſiæ in Marſis Pontifex: & ad Archiepiſcopatum Brunduſinum Theatinenſi longè opulentiorem apud Clementem VII. à Carolo Cæſare poſtulabatur. Sed multò maiora in Dei gloriam, & animarum lucra animo moliens Caraffa, etiam Theatinenſi Epiſcopatu ſe ſponte exuit, Summique Pontificis arbitrio libere conferendum permiſit: tùm lectis notæ probitatis, & nobilitatis aliquot ſocijs, ipſo Clemente approbante, anno ſui Pontificatus primo, eiuſque ſæculi vigeſimo quarto, ſolemnioribus Religionis votis Romæ nuncupatis, Clericorum Regularium primus auctor extitit: quibuſcum, exiguis ædibus ad Montem Pincium conductis, religioſam vitam ducebat. Sed mox annus irruptione turbulentiſsimus externa vigeſimus ſeptimus eſt ſubſecutus: cùm Borbonij arma Romanæ Ciuitati ſuperfuſa, fœda populatione ac direptione ſimul vrbi, ſimul Religioni vaſtitatem intulere,

vt

vt, inter Romanæ Vrbis & ſacrorum clades, nulla fortè maior, aut turpior numeretur. Erat exercitus penè totus ex catholicæ fidei deſertoribus; & Pontificiæ ſedis hoſtibus infenſiſsimis conflatus, quibus ſtudium deſæuire per laſciuiā in ſacra, & ex Clericorum iniurijs, ac dehoneſtamentis voluptas; Vndè ſacri homines ſtatim ſæuo victori ludibrium, & præcipua materies infeſtiſsimæ crudelitatis: Roma in primis miſerante cum lachrymis, Eccleſię Catholicæ Pontificem eiectum, & ſua pulſam ſede vicariam illam veri numinis maieſtatem: Aedes verò ſacræ, religioſorumque cœnobia militares in caſas fędo ſpectaculo conceſſere; Ibi manipulares nulla reuerentia ſacri ſoli, tanquam in ganeo, & fornice, alea, ventre, & omni reliqua fęditate laſciuiebant; atq; adeò vniuerſa, cruento rapaciſsimoq; milite ſumma cum ſacrorum iniuria, furente, & funeſtiſsimè populante, fędata direpta. At nè intrà vilia quidē & exigua tecta pauperes nouique religioſi, de quibus agimus, fuere tuti; ad erogandam ſiquidem pecuniam à direptore milite, compelluntur; idque domeſtica egeſtate prohibente indignis, probris ac verberibus malè accipiuntur, tenui & vili ſupellectili expoliantur. Quare in tàm miſerabili & extrema Vrbis clade, & rerum omnium direptione, ſibi diutiùs Romæ ſubſiſtendum non putarunt. Igitur Veneti Oratoris ab Vrbe diſcedentis benignitatem nacti, anni ſub exitum, cum eo Venetias commigrarunt, conductiſque ædibus ad Sancti Nicolai Tolentina-

1528. tis, anno ineunte vigeſimo octauo, domicilium poſuerunt; vbi fuit Caraffa ad annum ferè trigeſimum ſextum, quo à Paulo III. ſui item Pontificatus anno tertio, Cardinalis honore inauguratus eſt. Vt primùm doctrinæ & pietatis nouorum Religioſorum fama latiùs per Vrbem manare cępit multorum ad eos factus eſt concurſus, multis religioſi inſtituti probata eſt diſciplina, ardenter etiam expetita & ſuſcepta: plurimorum ciuium Patrum opera & ſtudio caſtigatus vitæ luxus & morum licentia; nec ſerò iſta ad Hieronymi aures deferuntur, qui vt erat proborum ſtudioſiſsimus, facilè ad eos ſe confert, Caraffæque conſuetudine maximè delectatus cœpit religioſas ædes frequentare; nec moleſtus erat Ioanni Petro creber Hieronymi acceſſus, nec inutilis Hieronymo; ille enim hominis nobilitatem tanto cum pietatis ardore coniunctam ſuſpiciebat & admirabatur: Hieronymus viciſsim in Caraffa vniuerſa humanæ diuinæque ſapientiæ ornamenta cum ſumma vitæ integritate, non ſine admiratione vbique cōmendabat ac prædicabat: multaque in animæ & ſalutis ſuæ commodum, ſpiritaliſque profectus vberiorem fructum ſemper è congreſſu probatiſsimi hominis, hauriebat. Itaque venit illi in mentem ad ſanctiora maioraq; pietatis ſtudia informandũ Ioanni Petro ſe tradere: quippè nihil in ſpiritalis vitæ progreſſu regendarum animarum moderatore peritiſsimo antiquius habebat; qualis ei Caraffa videbatur, è cuius nutibus, veluti certo diuinæ voluntatis interprete,

prete,

prete, totus penderet, ſeque & ſua componeret vniuerſa; propterea quòd certa lege ſibi indixerat iampridem, nihil vt proprio ſtatueret arbitrio, neuè in rerum ſpiritalium vſu, ſuo fallaci ſenſu & inexperto vteretur ductore, nè hac vna via occultis dæmonum fraudibus facilis pateret aditus. Quod pium & prudens animi decretum adeò religiosè tota vita ſeruauit, vt ne pietatis quidem opera, inſcio & inconſulto conſcientiæ moderatore, aggrederetur: ſiue quòd adeò illi in omnibus proprij ſenſus eſſet ſuſpecta libertas; ſiue quòd ſciret, quò minùs de noſtro imperata res habet, eò cumulatiori mercede meritum obſequij compenſari. Igitur, vel priore magiſtro deſtitutus, vel quòd vtriusque operam perutilem ſibi exiſtimaret, è Caraffa quæſiuit, vt ſeſe rerum ſpiritalium doctrina inſtituendum ſuſciperet, de ſe, & de rebus ſuis, ex Dei gloria animæque ſalute, liberè ſtatuere vellet; id ſibi per gratum fore. Non grauatè prouinciam ſuſcepit Caraffa, ex eo fertili ſolo vberem frugum copiam ſe breui collecturum (quod poſteà rei euentus comprobauit) conijciens; &, quod liberaliter ſpoponderat, pari poſteà fide ac religione perſoluit; Sæpiùs actũ eſt inter eos de diuinis rebus, de proximorum ſalute procuranda, de corruptis eius ætatis moribus ſanandis, de nouo certoque vitæ genere deligendo; quibus frequentiſsimis colloquijs ad ſtrenuè in vinea Domini laborandũ, quotidiè magis inflammabatur Hieronymus; nec cõtemnendos in rerum ſpiritalium exercitatione

progreſſus oſtendebat, quibus in dies eius ſpiritus pietasque Caraffæ ampliùs probabatur: nunquàm tamen illum ſuo nouo ordini adiungendum curauit; fortè, quia, cõmunicato cùm eo animi ſui conſilio, intelligeret hominem ad alia omninò, ſed tamen Chriſtianæ Reipublicæ proximorumque ſaluti perutilia, à Deo vocari, ac proindè, cùm eum maximi faceret, quotidieque ad pietatis progreſſum vrgeret; interiori tamen religione prohibebatur, nè ad ingreſſum recentis religionis illum ſolicitaret. Quin etiam Caraffæ auſpicijs & conſilijs, Hieronymũ ad pauperum derelictorum curam animum applicuiſſe adeò certa & conſtans eorum opinio fuit, qui ab eodem Hieronymo in partem laboris ſocij lecti fuerant; vt anno ab eius obitu decimo, à Ioanne Petro Caraffa tùm Cardinali, hoc vno maximè nomine, cum ſuo ordine Congregationis vnionem poſtularint, quòd ſcilicet eius auſpicijs illorum operum eſſent fundamenta iacta, & quòd ad eos Hieronymum ipſe deſtinaſſet; ſed rẽ aliter ſe habuiſſe idẽ ipſe Caraf-
Lib.3.c.6. fa datis ad Caietanum Thienenſem literis affirmat, qui totum hoc Hieronymi conſilio & charitati ingenuè tribuit. Mirificè autem temporum progreſſu tanta illa Ioannis Petri, & Hieronymi animorum conſenſio voluntatumq; cõſpiratio apud vtrinſque ordinis alumnos proceſsit velut à radice mutuæ charitatis vigor ad ramos tranſmiſſus; vt nõ minoribus beneuolentiæ vinculis hæ duæ familiæ mòdò vinciantur, quàm ipſa ambarum Religionum capita

fuerint

fuerint amoris & charitatis neceſsitudine copulata? Qui verò primus Patrum Theatinorum locus à Hieronymo Venetijs eſt frequentatus, is poſteà noſtris vſui & commodo maximè fuit. Nam ad eius Seminarij adminiſtrationem, quod Ioannes Triuiſanus Patriarcha, magno ſanè Venetæ Eccleſiæ non ſolùm ornamento, ſed fructu excitauerat, Patribus nobis ab eodem Veneto Patriarcha vocatis, ad idque ampliſsimis ędibus apud Sancti Hieremię conductis, vbi annos fermè viginti eoque ampliùs Seminarium ſubſtitit, nullum interim noſtris erat publicæ Eccleſiæ, nullum religioſæ ſepulturæ ius, ſed domeſtico Sacello ad quotidiana & priuata ſacrificia vtebamur. Itaque è Patribus per id tempus, qui deceſsiſſent ad Sancti Nicolai Patrum Theatinorum religioſo funere efferebantur; vbi, longo linteatorum Patrum ordine cantu, & funalibus occurrente, perhonorificè excepti, ſacriſque Eccleſiæ precibus & cęremonijs expiati, intrà domeſticum cęmeterium, eodem ſacro veſtium & luminum apparatu cantuque comitante, condebantur. Vt quaſi iàm tùm videretur Hieronymus filijs deinceps in ſocietate procreandis, ſepulturæ locum indicare, & viam aperire commodiſsimum ſanè locum; vt ijdem vita defuncti apud eos conquieſcerent, quibuſcum animorum ſumma coniunctione concordiſsimè vixerant. Sed de Caraffa non ſemel mentio redibit.

E graui morbo deſperata ſalute conualeſcit.
Cap. XVIII.

NEquè ſolùm effuſa bonorum largitione, ſed grauiſsimi etiam morbi moleſtijs, & ſupremo vitæ diſcrimine, explorata eſt Hieronymi virtus & conſtantia; ſiquidem diram famis calamitatem popularis quædam lues eſt conſecuta. Morbi genus id erat, quod, febri non intermittente, & acceſsionibus per interualla increbeſcente, per aliquot dies, ægri corpore pertentato, mox illud varijs colorum maculis amethyſtinis, rubris; & murinis, haud dubio vicinæ mortis argumento, conſpergebat (huiuſmodi maculæ ab antiquioribus medicis papulæ nuncupantur, ſeu morbilli) Cùm verò mali cõtagio latiùs ſerperet, & nihilo verò ſegniùs pietatis opera exequeretur Hieronymus: eadem infirmitate correptus, lecto decumbere eſt coactus. Morbi vim vt ſenſit, ad animæ curationẽ ſe primò conuertit; & expiatis peccatorum maculis, ſacro pane refici voluit; tùm Deo ritè cõpoſitus, ſeque ipſum impensè illi commendans, de corporis infirmitate perindè ſolicitus fuit, ac ſi ad eum nulla ratione pertineret; ità Deo hærenti cœleſtia prę terrenis erant iu votis. Tenuit hominem aliquot dies morbus, cumque ſe febris perpetuò intenderet; ità inualuit, vt iàm maculæ illæ ſupremi diſcriminis indices toto corpore cernerentur, eò perniciosiores quò ma-

lori nigredine, inficiebantur, vt eius ſaluti & curationi medici planè diffideret. Grauior tamen quædam animi, quàm corporis moleſtiæ Hieronymum torquebat, hinc ſpe, metu illinc languentis animum ancipiti cura diſtrahente, ſubindè lætior, triſtis interdum, ac mœrens cernebatur; nàm, cœleſtium bonorum ſpe in hominis animo nonnunquam largiùs ſeſe effundente, ſecum ipſe magna cum voluptate reputabat, nùm compendiaria iſta via ſeſe Deus vellet ad amæna Paradiſi his emiſſum vinculis euocare; eaque æternæ beatitudinis expectatione, tantis voluptatibus perfundebatur, vt è vultu ipſo, licèt vicinæ mortis appulſu, & morbi tabe confecto, manifeſta tamen emicarent intimæ delectationis & lætitiæ argumenta. Sed mox inanem geſtientis & exultantis animi ſenſum ſanior illa corrigebat, penitusque comprimebat plena timoris cogitatio; quæ nondum Cœlo maturum hominem monebat, qui adeò longo tempore ſceleribus fœdatus, & toties infernum ignem commeritus, nondùm tamen longo aliquo, & aſperiore pœnitentiæ exercitio, & charitatis officijs expiatus, ſuperiora crimina redemiſſet; abhorrere hoc à diuina lege, eſſe admodum à ſuis culpis alienum, Itaquè, talibus curis in diuerſa trahentibus, anceps, ac dubius nutabat animus, & extremo corporis langore conflictatus, acerbiore etiam æternæ ſalutis metu diſcruciabatur, veritus, nè, pœnitentiæ ſpatio intempeſta morte præerepto, vel de rerum ſumma periclitaretur, vel certè longè diuturniora

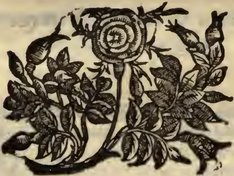
& acer-

& acerbiora illum manerent poſt obitum ſupplicia perferenda. Inter hæc ſacramentorum vſu conſcientiam repurgat, animum præparat, riteque ad extremum illud certamen inuictus ſupremam iàm, expectat horam. Cùm tandem gaudio & timore paulùm abire iuſsis, ſe totum diuinæ voluntati permittit, & in preces effuſus, Deum enixè rogat, vt, ſi è ſua ſalute diuinique numinis honore foret, ſiuè præſens vitæ interitus ad ſuorum ſcelerum vindictam, ſiuè longior lucis vſura ad aſperiora pœnitentiæ ſtudia, & ea executioni mandanda, quæ in proximorum ſalutē tandiù, non ſine illius inſtinctu, animo agitaret; ſupremus ipſe, & æquiſsimus vitæ arbiter pro ſua clementia ancipitem futuri caſus euentum moderetur; ſe omninò diuinæ voluntati libentiſsimè ceſſurum, &, quocunq; vocaret, ſecuturum. Gratiſsimæ Deo fuere preces, cùm pœnitentiæ ardore, tùm diuinæ voluntati obſequendi ſtudio. Exindè enim melius factum eſt laboranti; vt releuatus morbo, & lecto ſurgere, & ſuis niti pedibus iàm poſſet; citiſſimeque ex ea infirmitate medicis admirantibus emerſit, & idoneis auctus viribus, integer reſtitutus eſt ſuis: vt miraculo par viſum ſit hominem medicorum iudicio depoſitum conualuiſſe tàm citò. At verò licèt æternæ quietis gaudia peroptaret eam tamen dilationem tulit non inuitus; maximoque in lucro poſuit, quòd diceret, ſacrificium ſuæ vitæ, pœnitentiæ ſibi lachrymis, & aſperitatum incommodis per aliquot etiam annos expiandum, & proximorum

ſaluti

ſaluti conſulendum. Quippè tàm inſigni vitæ diuinitùs prorogatæ beneficio hæc ſibi diuino nutu imponi planè intellexit. Quare illud firmum certumque ſtatuit eam totam, quam vnius Dei præſenti ope ac miraculo haberet, vitam, diuinæ gloriæ, pœnitentiæ ſtudijs, proximorumque ſaluti conſecrare, idquè multò etiam præſtitit, copioſiùs, quàm promiſit.

Finis Libri Primi.

DE

DE VITA

HIERONYMI

AEMILIANI

Congregationis Somaſchæ fundatoris.

LIBER SECVNDVS.

Hieronymi deliberatio de noua vitæ ratione inſtituenda,

Cap. I.

VALETVDINE iàm confirmata, ad priſtina pietatis officia, pœnitentiæquè labores ſe confert; eòq; ardentiùs in huiuſmodi curas incumbit; quò recenti & proprio exemplo extremam ægrorum indigentiam didicerat, & diuinam clementiam ac bonitatem in ſe ipſum fuerat expertus. Verùm, multis diebus hiſce muneribus abſumptis, meliorum ille æmulator chariſmatum, haud ſibi ſatisfaciebat; quippè, pro-

progrediente die, nouo ſemper ſe pietatis ſtudio excitari, ardentiore in Deum, & proximos amore incendi, ad maiora rapi ſentiebat; quòd excelſi animi flamma cœleſti igne ſuccenſa humili loco hærere non poſſet. Conſilium itaquè cœpit à cupiditate immortalis & æternæ glorię excelſum planè, & homine terrenis rebus ſuperiore dignum, vt ab ſe opibus omnibus abdicatis, ſenatoria toga, nobilitatisque inſignibus reiectis, & Reipub. dignitatibus penitus contemptis, liberiore voce tandem abiectum illud & humile vitæ genus, quod animo conceperat, profiteretur, vitamque omnem perpetuò operum charitatis miniſterio, publicè deuoueret. Cæterùm deliberationem hanc de priuatæ, & abiectiſsimæ vitæ ratione ſeriò ingreſſus, ſpiritu cùm carne luctante, ſatis arduam contranitentis ſenſus & reluctantis naturæ pugnam eſt expertus. Quæ contra facere maximè videbantur, erant, nepotum cura, familiæ ſplendor, Reipub. pietas. Nepotum res, & familiæ decus negligere, inhumanum; Rempub. deſerere impium videbatur. Verùm Nepotum negotia minùs Hieronymum morabantur, quandò illorum maior natu & rem familiarem curare, & rebus ſuis tutò per ætatem præeſſe poſſe videretur. Sed, eo enauigato ſcopulo, difficiliorem omninò exitum è mundi Reipublicæque honoribus eſt nactus; mirificè hominis animum torquente amore Patrię. Eſt enim peculiare Venetis à natura inſitum, adeò propenſis & conſpirantibus animorum ſtudijs publicam rem diligere;

vt

vt cæteris nationibus amore & pietate in Patriã longiſsimè antecellere putentur. Eam verò multò impenſiùs adamabat Hieronymus, quòd cum illius cauſa extrema adiſſet pericula; mutuam gratitudinis ſignificationem abſe deſiderari Reſpublica nō permitteret, in qua præſtans ac nobilis Senator haberetur & apud Ciuitatẽ vniuerſam admodũ gratioſus eſſet, & in qua tandem ſumma prudentia, multiplex rerum vſus, vitæ grauitas, & morum probitas expeditum illi ad ampliſsimos honores curſum, niſi per eum ſtetiſſet, oſtentarent. Quare in vtramque partem, ità multa eademque grauiſsima ſuccurrebant ſuadentia nouum vitæ inſtitutum, atquè diſſuadentia; vt difficilis admodùm, & perobſcura exiſteret tantæ rei deliberatio: cumque ſenſus humanus & diuina pietas ex æquo ferè in eius decertarent pectore, non ſumpto cibo, non data oculis quiete, dies aliquot illo curarum æſtu, quaſique cogitationum conflictu, & viciſſitudine inter ancipites hinc indè fluctuantis animi, & incerti propenſiones magna cùm perturbatione eſt iactatus: reque ipſa didicit quã difficilis & laborioſus ſit egregius rerum humanarum contemptus, & quàm ægrè ſenſus ab his auellatur, quæ ſemel impensè dilexit. Inter hæc ſæpè animo æſtuare, nunc algere, modò diuino amore iincenſus ad caſtra ſpiritalis militiæ aſpirare, nunc honorum & nobilioris vitæ ſplendore, alijſque ſenſuum blandimentis ab ea mente reuocari & deterreri donec hiſce cogitationibus ſecum diu luctatus puriorem

hauſit

hauſit diuini luminis radium, ſeque ad ſanctiora conſilia, & perpetua pietatis officia, acriori, quàm antea, impulſu ferri perſenſit: iamque caduca omnia faſtidiens, ac moræ omnis impatiens ſibimet indignari, hiſque ferè dictis non ſinè lachrymis ſeipſum acrius vrgere, grauiterque obiurgare cœpit. Quid agimus anima? quid expectamus? cur acceptam à Domino vitam, non eidem reddimus? cur promiſſa non ſoluimus? quid tanto amore vanitatem ſectamur? Quid tandem eſt in his rebus tàm præclarum, aut ſublime, quod nos à cœleſtium amore poſsit abducere? an gloriæ ſplēdor ac dignitas? quæ tandem hæc gloria? cuius cauſa præhenſandum quotidiè ac diligenter? ſupplicandū omnibus? multorum ſuſcipiendæ inimicitiæ? & ab fluctuanti atque incerto multitudinis iudicio pendendum? quantò ſanè melius eſt diuinā clementiā aſsiduis orationū precibus præhenſare æternū beatitudinis decus ambire diuinę glorię, quàm priuatę ſtudere? At Reipublicę pietas vrget atqui ſatis illi operę præſtitū, ſatis laboribus & periculis mortali huic Patriæ factum; cur modò prò æterna non laborandum? an Patriæ, quæ me mortalem genuit, ſumma erit apud me ratio; illius verò, quæ me immortalem expectat, nulla? ad illuſtrandum nè familiæ nomen, magnos in Repub. honores ſectari libet? at ſatis maiorum benè rebus geſtis nobilitatam ſtirpis memoriā cernimus; illuſtrioraque, cùm volet Deus, feret poſteritas: cur Euangelicam nobilitatem Cœlo planè dignam, vnicè Deo

caram

caram & dilectam non conquirimus? cur non immortalẽ nominis famam apud Deum ſectamur? falſa hæc, fluxaq; bona plurimùm apud me valebunt, æterna illa & vera minimùm? cęleſtia præ terrenis, diuina præ humanis contemnam? quæ ſchola, quæ religio docuit præferre puluerem Cœlo, homines Deo? an cùm Reipublicæ principem & vegetem vitæ partem impendero, cùm rem familiarem auxero, cùm prædia locauero, cùm humana omnia procurauero: tùm ambitionis occupationem peroſus, ſi quid ſupererit otij, me ad Dei cultum, animæq; procurationem conuertam? Hominum non Deo, ſed ſibi ſeruientium, iſta ſunt. Pereat hic omnis amor, vt viuat cęleſtis. Quid enim ſalutarius, quid prudentius fieri poteſt, quàm, ſpretis labentibus & caducis, cęleſtia & æterna conſectari? Aude Hieronyme, Deum vocantem ſequere. Dum hæc, & huiuſmodi multa intenta mentis contentione, & cogitationum conflictu, ſecum ipſe loquitur; præſentem, & manifeſtam expertus eſt ſuperni numinis vim; ardentiſsimè enim cępit diuini amoris æſtu torreri hominis pectus; vt ebullire & colliquefieri, nec diutiùs poſſe ardoris flammam ferre videretur; & ad nouum de cœlo lumen, ità ſe totum ſenſit diuina virtute in virum alterum ſenſim cõmutatum; vt eumdem ſe eſſe planè negaret. Quare depulſis ex animo rerum humanarum affectionibus, diſcuſſa ſenſuum & cœcæ mentis tetra caligine, diuinæ gratiæ ſtimulis diutiùs obluctari non potuit, ſed excitanti vrgentiq; Deo ma-

nus dare cõpulſus eſt. Igitur ad Chriſti pẽdentis effigiem ſupplex ſtratus, calenti lachrymarum imbre irrorato ſolo, crebriſque gemitibus, & ſuſpirijs imis pectoribus eductis, euocatiſque ardenter in opem ſuperis: ſeipſum ſuaque omnia, tota anima, toto corde, ac voluntate, ardentiſsimè Deo conſecrat; abdicatis opibus & honoribus, perpetuo pauperum miniſterio in vili abiectoque habitu ſe addicit; pro tàm inſigni diuinitus immiſſæ vocationis beneficio, imo pectore gratias agit, vt par eſt; voluntati vires ſufficere, ſuæque gratiæ præſidio, in tam ſancto & firmo propoſito perpetuò tueri vellet, enixè deprecatur. Ab oratione digreſſus Nepotem natu maximum aduocat, ardenti cohortatione ad ea, quæ Chriſtiani hominis & integerrimi Senatoris ſunt, inflammat; vt tandem rerum ſuarum procurationem ſuſcipiat, admonet; dati & accepti rationes, præteritæque adminiſtrationis diligentiſsimè reddit: quanta fide res eius procurarit, quanta cura auxerit, nullo ad ſe deriuato emolumento, oſtendit; vt eadem tamquam villicus fidelis, & diſpenſator à Domino conſtitutus, integrè curare pergat, hortatur: ſe ad maiora à Domino vocatum, haud diutiùs poſſe talium rerum occupationibus diſtineri. Nondum, quid conſilij ſubeſſet, intellexerat Nepos; obortis tamen lachrymis, Hieronymũ enixè rogat, vt in ſuſcepta rerum ſuarum procuratione, reique familiaris adminiſtratione pergeret, neuè ampliſsimos Reipub. honores magno cum familiæ detrimento abijceret. Cũ

interim

interim hominem intuetur, quæ ſuboſcurè verbis indicarat, palàm factis explicantem, nouoq; & inſolenti veſtium genere, qualis internus eſſet animi habitus, præſeferentem: Veſte oblonga, manicis infrà cubitum admodùm laxis, ſtrictioribus ad manus vtitur Veneta nobilitas, eaque cõmuni vſu nigri coloris; niſi vel maiores Reipub. dignitates, vel ſolemniores Senatorum cõcurſus purpuram poſcant, eiuſdemque coloris in læuum humerum reiecta ſtola: hæc ſuæ nobilitatis inſignia abſe tandem reiecit, perpetuoq; ablegauit Hieronymus: nobiliores etiam quaſcunque internas veſtes ad intimam vſque ſubuculam ſibi detraxit & veluti à Domino hactenus commodatas eidem libentiſsimè reddidit, earum loco vilem & pannoſum habitum domi fortè repertum in vſum pauperis cuiuſpiam anteà comparatum induit, craſsiores calceos, quibus ruſtici vtuntur (perones vocant) adhibet, nec nobiliori pallio humeros tegit. Intuebatur hæc Nepos mœrore & admiratione defixus: intuebantur domeſtici animo, & cogitatione ſuſpenſi, manantibus interim ex omnium oculis vbertim lachrymis. Sed carnem aut ſanguinem non reſpexit nouus Chriſti miles; Verùm nobilioribus & hucuſquè inſolitis ſpiritalis militiæ armis munitus, qui proprium ſenſum iàm ſubegerat, cum mundo ipſo quamprimùm ſibi congrediendũ ſtatuit. Quamobrẽ vel quã conſtanter, & ex animo ad Chriſtum defeciſſet, mundoque bellum indixiſſet, declaraturus, vel paupertatem humanarumque rerum deſpicien-

Anno ætatis ſuæ 48

tiam iàmdiù animo retentam palàm profeſſurus, nè ſalutatis quidem domeſticis, ſtatim pannoſus & peronatus domo egreditur nobiliora Ciuitatis templa adit, ſeque nouis euangelicæ paupertatis inſignibus ornatum; ſpectandum præbet: Non minus gratum Deo, & Angelis, quàm hominibus admirabile ſpectaculum fuit. Mirum eſt, quàm vehementer vniuerſam Ciuitatem permouerit inſolẽs vitæ ratio, & noua vitæ conditio: multis, vt fit, hominem riſu & iocis excipientibus: alijs, quibus pridem Hieronymi pietas non ignota erat eiuſdem religionem & animi demiſsionem admirantibus: quamplurimis rei admirandæ nouitate attonitis, ex ipſo facti euentu tàm inuſitatæ mutationis iudicium expectantibus. Sed ille rumores ac ſuſpiciones hominũ neutiquàm veritus, vni diuinæ voci cor ſuum alloquenti, omninò parendum, &, in quãcunque vocaret partem, perpetuò obtemperandum ſtatuit.

Eius vocatio ad pauperum derelictorum curam.
Cap. II.

SED eo iàm ſuſcepto conſilio, & quaſi totius conſequentis vitæ fundamento iacto, vt ex nobili illo, & illuſtri rerum humanarum faſtigio, non ad æqualem modò cum cæteris, verùm ad infimam etiam vitæ conditionem, & optatos Euangelicæ paupertatis amplexus deſcenderet: vnum illud ſupererat, vt, qui ſe infimis

mis pauperum miniſterijs, eorumque ſaluti deuouiſſet, è tot charitatis officijs varijsque exercitiorum generibus, quod potiſsimum amplecteretur, decerneret; qua in conſultatione aliquantùm hæſit, quòd ad omnia charitatis munera æquè ſe paratum, atque animatum cerneret: non illi animus ad diſcrimina ſubeunda; non vires ad perferendos labores deerant; ſed quid magis è diuina gloria, proximorumque ſalute eſſet, ignorabat. Quare flagrantiſsimus omni ratione probandi ſe Deo, vniuerſumque vitæ ſuæ curſum ad vnam eius voluntatem, rectiſsimam benefactorum regulam, dirigẽdi, dies noctesq; ſupplex illum precabatur, ſibi vt illuceſſeret, eque tot ad ſalutem ſemitis, cui potiſſimum ſe vellet inſiſtere, commoſtraret: neque multò poſt in hac re fuit homini diuinæ voluntatis ſenſum cognoſcendi expedita ratio. E præteritis recentis annonæ anguſtijs, & ciborum indigentia tetra grauiſque lues exorta, & per ciuium capita vagata, adeò ingenti funerum ſtrage vrbem vniuerſam fœdum in modum deformarat, vt refertiſsima puerorum agmina, parentibus orbata, internæ, externæque inſtitutionis cultura deſtituta, extremæ mendicitati, & vitiorum omnium fœditati expoſita, paſsim occurrerent; acerbo ſanè & miſerabili ſpectaculo. Pupugit vehementer hominis pectus miſerorum caſus, inſpectaque ſæpiùs orborum ſolitudo & egeſtas in remedij cogitationẽ traxit; ac, dùm quotidiè precibus diuinæ voluntatis decretum explorat, ardentiùs ſentit planè eam

 ſibi

ſibi mentem inter orãdum dari, quæ ad horum ſubleuandam inopiam,& morum inſtitutionem ſuſcipiendam, illum inflammet ac rapiat;& quidem tàm effuſa beneuolentia tanto voluntatis impetu, vt, ſiuè cibum, ſiue ſomnum caperet, ab hac vna cogitatione animum abducere non poſſet. Quarè in dies noui operis deſiderio ſeſe in ipſo orationis feruore ardentiùs intendente, diuinæ vocantis gratiæ impulſum perſenſit, totoque pectore admiſit, ac veluti tutor & pater miſeris à Deo datus, non ampliùs ſanctæ charitatis opus differre eſt auſus. Itaq; fractis iàm vitioſæ verecundiæ repagulis, & inani pudore depoſito, operi manum celeriter admouit, & tùm prima Venetijs orborũ inſtitutionis (quos mutuata à Græcis voce òrphanos vulgus appellat) iecit initia, in quo opere ſubindè multis Italiæ locis promouendo, magno cum animarum fructu, & Ciuitatum commodo ad extremum vſque ſpiritum ſtrenuè decertauit vir egregius: &, quę ab eo poſteà emanauit humilis hæc Religio noſtra Somaſchenſis, idem tuetur inſtitutum, & vbiquè pro viribus vrget: quod certe quàm çommodum Reipublicæ, Deoque gratũ acciderit, fusè ſuo reponemus loco. Nunc piũ Hieronymi conatum, ſanctaque charitatis officia in tàm laudabili pauperũ inſtitutione proſequamur.

Colle-

Collectis Orphanis certa domus aſſignata, & præſcripta viuendi ratio. Cap. III.

AC primùm, ad ſedulam huius miſeræ deſtitutæq; ſobolis inſtitutionem inchoandam, ædes ſunt ab Hieronymo cõductæ ad Diui Rochi illuſtre fanum: omni deindè inſtrumento & ſupellectili, quæ ad domeſticam habitationẽ vſui eſſe poſſet, & paupertati reſponderet, ornatæ: tùm collecta vndique è triuijs & plateis ingens orborum manus, in paratas ædes deducta; poſtremò mercede acciti opifices, qui ſedentarijs artibus pueros inſtruerent, quibus ſcilicet & præſentem leuarent aliqua ex parte egeſtatem, & honeſtè aliquandò victitarent ipſi, &, cùm neceſsitas poſceret, familiam etiam alerent: ad colligendam autem ſtipem, ſi poſſet neminem prorſus dilabi patiebatur; quippè ſanis ac benè valentibus victum ſibi precario parare, niſi chriſtiana humilitate, vel Religionis inſtituto, aut neceſsitate impellente fieret, turpe ducebat, & inhoneſtum. Et quidẽ ijs, qui, robuſto cùm ſint corpore & validis lacertis, languori & ignauiæ ità ſe dedunt, quoduis vt malint, quàm manu & honeſto labore ſua ſibi, vndè viuant, quærere, veteri quodam Græcorum verſu iubemur panem dare, ſed, quaſi pro obſonio, inſuper pugnum impingere; ſit ſanè vtrumque; illud quidem, quia homini panem roganti negare vix hominis videtur; hoc autem

vt diſcant ab illa fœda parandi victus rationē abſtinere, & intelligant ſe bonis omnibus meritò inuiſos eſſe, qui per pudendam ignauiam ab alijs quæritant, quod laudabili induſtria ſibi parare queunt. Inerti igitur, & deſidioſæ mendicitati nolebat Hieronymus teneram ætatem aſſueſcere, ſed opificio inſtare, illud identidem ingeminans: qui non laborat, non manducat. Sed exigua adeò è puerorum opera redibant lucra, vt tàm numeroſo gregi alendo, longo interuallo ſatis eſſe nō poſſent. Itaq; tota alendæ familiæ cura eius & procurationis moles vni Hieronymo nitebatur, cuius erat & orborum tueri vitam, & conductarum ædium, ac magiſtrorum penſitare mercedem; neque verò ille in tanto puerorum numero, ac tanta annonę caritate ſua illa accenſa in Deum fiducia præſentem extimeſcebat inopiam, quam diuina liberalitate citò ſubleuandam non dubitabat, quod breui deindè comprobauit euentus. Sed inter hæc multò impenſiùs deſudabat in puerorum animis chriſtiana pietate excolendis, eaque altiùs hærebat animo cura; quòd cùm vnà cum patris pauperum nomine, onus etiam periculi plenum in ſe ſuſcepiſſet, ex chriſtianæ legis inſtitutis eorum mores fingendi, non raró mente verſabat, quàm carò ſtetiſſet Heli Sacerdoti honeſtam liberorum diſciplinam neglexiſſe. Quare, nullis adhuc certis legibus ad eam rem conſtitutis, non negligenter tamen regebantur pueri. Primo mane ſomno expergefactos vnà omnes inter veſtiendum precationem dominicam & ſaluta-

lutationem Angelicam, Symbolum fidei, & alia piè ab ipſo meditata elata voce recitare iubebat; tùm, perſolutis de more precationibus, ſacro intererant attentiſsimè; à ſacro deindè ad opificia diſcedebant. Nequè verò, dùm operi manus intenta vacat, vagatur animus inanibus cogitationibus, aut in leues ſoluitur lingua cõfabulationes; ſed, indicta violati ſilentij mulcta linguam cohibet, & ſacra lectio, vel pia cohortatio mentem ſalubriter occupat; poſt inter opificia ſæpè Cęlitum ſuffragia nominatim implorare, & ſacros Hymnos ac Pſalmos non ſinè cantu recitare, Cęli terræque Reginam, & Matrem miſericordiæ præſcripta è formula cantuq; inuocare, nonnunquàm etiam, alternantibus choris, ſacram eiuſdem Virginis Roſariam modulationem concinere, facto initio ab oratione Dominica, quam & primo loco, &, abſoluta quaque decade, omnes ſimul alta voce decantabãt, & tota pentacontide decurſa, Litanias Beatæ Virginis addere; vt domus tota pſallentium vocibus iucundiſsimè perſonaret, non ſinè magna prætereuntium lætitia & pietate. Tum bis in die ſerò, opificio dimiſſo, & manè, nondùm inito, de chriſtianæ legis præceptis, catholicæque fidei capitibus erudiebantur; deindè literarum elementa apicesque cognoſcere, ſyllabas nectere, & verba ritè percurrere edocebantur, ſua voce Hieronymus eos ſæpè ad virtutem formabat & excolebat; procul indè omnis profana garrulitas nullus fermè niſi de pietate ſermo, quod in teneris animulis multum erat. Menſæ accubituri,

turi, dum manus aqua mundant, quinquageſimum Pſalmum alta voce reddunt, eorum animis ſolatij aliquid, & indulgentiæ benè precantes, qui apud inferos vitæ maculas piacularis ignis ardoribus expurgant; idemque pietatis officium ergà defunctos & veſperi cęnaturi, & à cęna cubitum diſceſſuri perſoluebant. Puerorum lectus erat culcitrula palea, vel ſtramine farta, linteamina, ſi quæ ſuppeterent, è craſsiori aliqua materia rudia & aſpera, nec lodicula nobilior; menſa item pertenuis, eaque ferè gratuita piorum miſericordia inſtructa. Singulo quoque menſe, nec non ſolemnioribus Chriſti Domini, Beatæque Virginis ferijs volebat eos de peccatis confiteri: albati prodibant omnes; veſte è tela nonnihil genua excedentes, vt externus ille veſtium nitor internum innocentium puerorum referre candorem videretur: ſingulis etiam & ſertum globulorum ad orandum, beatamque Virginem ſalutandam, & ſudariolum de cingulo pendebat. Atquè hæc erant ferè inſtituta, quibus pia loca id temporis, tanquàm legibus, temperabat Hieronymus. Sed illud apud Ciues commẽdationis plurimum habuit, & admirationis, cùm feſtis diebus, quos totos religioſo cultui dicatos volebat, veluti ſupplicatione indicta, ſanctiſsimi Crucifixi ſigno ſalutari redemptionis noſtræ trophæo præeunte, longo ordine pueri Beatorum patrocinia nominatim depoſcentes, & ſacrarum precum carmina concinentes, in publicum procedebant, plateas, fora, celebrioraque Ciuitatis loca obeuntes. Ad

ſacras

ſacras ædes vbi ventum erat; ibi mora aliqua ſupplicando ducta, repetebatur cantus, & intermiſſum iter; ſacræ rei, & concioni, vbi Hieronymo viſum eſſet, magna cũ pietate intererant. Quàm iucundum & ſuaue præbuerit ea res Ciuitati ſpectaculum, non facilè oratione conſequi queam: comitabatur pium agmen ingens populi multitudo admirabunda, quæ ad inuſitatæ rei ſpectaculum conuolarat; accurrebant omnes vndiquè vicatim viſendi gratia nobiliores Ciues nouo rei aſpectu ſuſpenſi; & quidem tantò omnium cum pietatis voluptatiſque ſenſu, vt complures præ gaudio à lacrymis ſibi non temperarent: alij cantus ſuauitate, ſimulque puerorum pietate illecti, ad nomina Cœlitũ deuotè reſponderent. Sed nihil æquè Venetorum animos cõmouit, ac vnus Hieronymi aſpectus, qui plebeio in amictu nouum agmen comitabatur, & in officio, ſi quid accideret, continebat, admirabili ſanè chriſtianæ humilitatis, & charitatis exẽplo. Quod non ſatis pro dignitate admirari & cõmendare ſe poſſe videbantur, qui paulò antè Reipublicæ Senatorem bello, & pace longè clariſsimum intuiti, modò nouo, & inſolenti illius æui exemplo, titulos & faſtum cum humili abiectione, opes & facultates cum euangelica inopia, purpuram, & trabeas cum attrita laceraque veſte commutaſſe cernebant. Sed humanę ille ſalutis, quàm laudis ſtudioſior, nihil, quod diuinæ gloriæ commodum, hominibusq; ſalutare foret, aut ſua ab ætate alienũ, aut perſonâ abhorrens ducebat. Ingentes motus

fecit ea res in Ciuium animis, multorumq; languentia pectora ad pietatem excitauit & incendit. Hoc illuſtri pietatis exemplo ſæpiùs repetito, adeò ſecunda totius Ciuitatis admurmuratione noui operis inſtitutio eſt celebrata; vt inuſitatæ rei fama exciti complures cunctis ex ordinibus, ad pauperum domicilium confluerent, inſolitam chriſtianæ pietatis ſpeciem, quam auribus accepiſſent, oculis etiam vſurpaturi; & certè ipſa domeſticæ diſciplinæ ratio, ipſa pauperum pietas & modeſtia conſpecta, lętiſsima ſeges erat ſanctiſsimę voluptatis; cùmq; bonus odor nouæ domus latiùs in dies tota Ciuitate manaret, magisque in vulgus probaretur; omnium, quibus facultas aderat, excitata eſt, atque deprompta benignitas, qua puerorum ſolitudini & egeſtati ſuccurrerent, nè tantæ pietatis opus vna penuria victus intercideret: quin etiam præter ea, quæ quotidiè communi hominum miſericordia colligebantur, permulti Hieronymo certa pecuniarum ſubſidia ex interuallo ſubminiſtrabant; quibus rei familiaris anguſtia ità paulatim leuari cœpta eſt; vt cùm anteà egeſtate premente non infrequenter collectæ eleemoſinæ & corraſa ex opellis lucra exiguæ familiæ vix alimenta præberent, poſteà peropportuna Ciuium benignitate, factum ſit, vt ità omnia affluerent, vt apud egentes nullus iàm videretur relictus indigentiæ locus. Pij verò operis fama non ſinè magna Hieronymi laude manans, celebriorem hominis virtutem & pietatem reddebat; quoq; ille intenſiore cu-

ra ad abiecta quæque, & vilißima è chriſtiana demiſsione ſeſe abijcere ſtudebat; eò magis in vulgus præclara nominis, & ſanctitatis opinio augebatur: adeò ſolida virtus deſpecta abiectione clarior, & chriſtiana humilitate redditur illuſtrior.

Ad Orphanos è vicinis etiam Inſulis colligendos proficiſcitur. Cap. IV.

EO magis autem enitebat Hieronymi labor & charitatis ſtudium, quò miſeriarum campus latiùs excurrebat; nequè enim Venetæ Vrbis finibus popularis morbi calamitas circumſcribebatur, ſed ſenſim, vt fit, latiùs ſerpẽdo, poſt vrbanam ſtragem, circumfuſas etiam Inſulas maiori clade peruaſerat; quam vniuerſam, ſeu ærumnarum & miſeriarum, ſeu æternæ gloriæ ſegetem ſibi vni demetendam deſtinauit Hieronymus. Cuius in his locis vt quàm fuerit fructuoſa charitas, & induſtria laborioſa, faciliùs æſtimari poſsit, pretium er t operæ, loci ſitum & naturã breuiter aperire, & ex Inſulis aliquot, quæ vagè diſpoſitæ Ciuitatem vndiq; ambiunt, referre. Aeſtuarijs è ſupero mari leniter ſtagnantibus longè latequè circumluitur Ciuitas; quippè æſtuariorum ambitus omnis in centum triginta ferè milliaria expatiatur & alterno ſtagnantium aquarum æſtu ſtatis horis refluente

ac

ac redeunte, non niſi per varios mæandros cæcaſque ambages patet ad Ciuitatem aditus, grandioribus illis ingentibusque phaſelis excluſis,& quinto ab vrbe milliario ad Methamauchi vel Popiliæ ſinum ſubſiſtere coactis,ingenti ſanè præſidio ad quoſcunque hoſtium acceſſus prohibendos; quippè loci inſolentia ſolis indigenis, & longo vſu aſſuetis benè cognita, reliquis perpetuo & inconſtanti aquarum acceſſu, & receſſu, difficilem admodum & fallacem præbet ingreſſum: ſtatis enim aquarum incrementis, certisque dumtaxat euripis æſtuaria illa paulò maiora admittunt nauigia; quòd ſi certus ignoretur alueus,vel,æſtu refluente,aquarum decrementa occurrunt, patet in cæca vada,humilesq; ſyrtes præſentiſsimum diſcrimen. Aeſtuaria porrò ipſa modicis fretis euripisque diſcreta, multis & peramęnis Inſulis, Vrbi vndique circumfuſis frequentantur. Inter viciniores, quà tota fronte ab Auſtro in Africum Vrbs ipſa ſpectat, Foſſa Clodia, Palleſtrina, Methamaucum cernuntur; obuerſo ad Boream tractu, Murianum occurrit: in ipſoq; flexu ad Caurum, Burianum,Maiorbium,Torcellum numerantur: quà verò Septentrioni obiacet,Margheria continenti ferè adhærens æſtuaria claudit. Hanc adeò latè patentem benè merendi ſyluam primùm extrà Venetam Vrbem ſuis laboribus obuiam habuit. Cum enim his in locis miſerorũ alios iam iam fermè enectos,penè animã agentes paſsim iacere in vijs, alios miſerè errantes, extrema neceſsitate ſenſim confici intelligeret

ijs etiam ſibi, tanquàm pauperum patri & Tutori à lege dato ſubueniendum ratus, ſæpè ſubſidia è locupletioribus corrogata per certos homines ſubmittebat; ſępè etiam eò ipſe traijciebat, gemina illa ſua conſueta animæ & corporis adiumenta, quibus proximorum commodis inſeruiebat, abundè ſubminiſtraturus. Itaq; alios præſenti ſtipe, alios veſtimento, alios pecunia ſubleuabat: aliorum verò filios adhuc infantes, vel parentibus orbatos, vel ad quos alendos nulla parentibus adeſſet facultas: (hos enim inter egentes præcipua charitate proſequebatur Hieronymus, quorum imbecillis ætas omni periculo propior erat) Venetias adductos, victu, & veſtitu in orborum contubernio attributo, artificio aliquo inſtrui curabat; ſatisque poſteà & chriſtianæ vitæ inſtitutis ad ſcelera euitanda, & artis peritia ad paupertatis incommoda depellenda excultos, parentibus reddebat. Atqui communis ſalutis cupidiſsimus, diuinęq; gloriæ perſtudioſus, in his etiam locis de rebus ſacris cum omnibus colloquia ſerere, quemque pro re nata ſuæ ſalutis admonere, vniuerſos ad Chriſtianā pietatem erudire, & è præſenti temporum calamitate occaſione arrepta, ſæpiùs iræ cœleſtis minas inculcare, irati numinis timorem incutere, ad veram commiſſorum pœnitentiam vrgere; vt cunctos promiſcuè docendo, corrigendo, monendo, multas tandem ab Inſulis vitiorum peſtes abegerit, multos ad frugem reduxerit, prauis conſuetudinibus ablatis, ſalutares inuexerit, & poſtremò diſcedens excel

lentis

ac redeunte, non niſi per varios mæandros cæcaſque ambages patet ad Ciuitatem aditus, grandioribus illis ingentibusque phaſelis excluſis, & quinto ab vrbe milliario ad Methamauchi vel Popiliæ ſinum ſubſiſtere coactis, ingenti ſanè præſidio ad quoſcunque hoſtium acceſſus prohibendos; quippè loci inſolentia ſolis indigenis, & longo vſu aſſuetis benè cognita, reliquis perpetuo & inconſtanti aquarum acceſſu, & receſſu, difficilem admodum & fallacem præbet ingreſſum: ſtatis enim aquarum incrementis, certisque dumtaxat euripis æſtuaria illa paulò maiora admittunt nauigia; quòd ſi certus ignoretur alueus, vel, æſtu refluente, aquarum decrementa occurrunt, patet in cæca vada, humilesq; ſyrtes præſentiſsimum diſcrimen. Aeſtuaria porrò ipſa modicis fretis euripisque diſcreta, multis & peramœnis Inſulis, Vrbi vndique circumfuſis frequentantur. Inter viciniores, quà tota fronte ab Auſtro in Africum Vrbs ipſa ſpectat, Foſſa Clodia, Palleſtrina, Methamaucum cernuntur; obuerſo ad Boream tractu, Murianum occurrit: in ipſoq; flexu ad Caurum, Burianum, Maiorbium, Torcellum numerantur: quà verò Septentrioni obiacet, Margheria continenti ferè adhærens æſtuaria claudit. Hanc adeò latè patentem benè merendi ſyluam primùm extrà Venetam Vrbem ſuis laboribus obuiam habuit. Cum enim his in locis miſerorũ alios iam iam fermè enectos, penè animã agentes paſsim iacere in vijs, alios miſerè errantes, extrema neceſsitate ſenſim confici intelligeret

ijs etiam ſibi, tanquàm pauperum patri & Tutori à lege dato ſubueniendum ratus, ſæpè ſubſidia è locupletioribus corrogata per certos homines ſubmittebat; ſæpè etiam eò ipſe traijciebat, gemina illa ſua conſueta animæ & corporis adiumenta, quibus proximorum commodis inſeruiebat, abundè ſubminiſtraturus. Itaq; alios præſenti ſtipe, alios veſtimento, alios pecunia ſubleuabat: aliorum verò filios adhuc infantes, vel parentibus orbatos, vel ad quos alendos nulla parentibus adeſſet facultas: (hos enim inter egentes præcipua charitate proſequebatur Hieronymus, quorum imbecillis ætas omni periculo propior erat) Venetias adductos, victu, & veſtitu in orborum contubernio attributo, artificio aliquo inſtrui curabat; ſatisque poſteà & chriſtianæ vitæ inſtitutis ad ſcelera euitanda, & artis peritia ad paupertatis incommoda depellenda excultos, parentibus reddebat. Atqui communis ſalutis cupidiſsimus, diuinęq; gloriæ perſtudioſus, in his etiam locis de rebus ſacris cum omnibus colloquia ſerere, quemque pro re nata ſuæ ſalutis admonere, vniuerſos ad Chriſtianā pietatem erudire, & è præſenti temporum calamitate occaſione arrepta, ſæpiùs iræ cœleſtis minas inculcare, irati numinis timorem incutere, ad veram commiſſorum pœnitentiam vrgere; vt cunctos promiſcuè docendo, corrigendo, monendo, multas tandem ab Inſulis vitiorum peſtes abegerit, multos ad frugem reduxerit, prauis conſuetudinibus ablatis, ſalutares inuexerit, & poſtremò diſcedens excel

lentis

lentis cuiuſdam ſanctitatis veſtigia apud Inſulanos impreſſa reliquerit. Venetijs autem diù tenuit in primis illis ædibus propè Sanctum Rochum ſuum inſtitutum Hieronymus, illuſtri magis euangelicę paupertatis & abiectionis exemplo, quàm verbo & ſermone, ſingulos de ſua ſalute monens, & ſecurum iter certamque viam, alacriter præeundo, oſtentans. Neq; verò abiecta illa chriſtianæ humilitatis miniſteria, pœnitentiæ rigor, orationum aſsiduitas apud alios parùm valuere, ſed magnam Ciuitatis partem, ea ſchola imbuit diſciplina ſalutis; nam permulti Hieronymi exemplo metu ſuæ perditionis admoniti è vitiorum probris emerſere: multi ad pietatem ità ſeriò adiecere animum, vt de ordienda perfectiore vita ſtudiosè agerent; plerique non vulgari probitatis laude contenti, ad Religioſorum ordinum inſtituta ſeſe aggregarunt, reliquo vitæ curſu ſumma pietatis commendatione tranſacto. Hieronymo interim ſimul lætitia geſtiente, ſimul ob diuinam bonitatem obſtupeſcente, quæ hominem anteà vitiorum & ſcelerum, nunc virtutis, & pietatis incitamentum feciſſet; vt, quod corruperat aliquandò exemplo nequitiæ, pœnitentiæ reſarciret; nam obſecundante diuina gratia Hieronymi conatibus, magis noua perſona, & vitæ ratio valuit ad chriſtianos mores corrigendos, quàm paulò antè libera illa viuendi licentia ad deprauandos. Nouæ autem domus inſtitutio adeò bellè procedebat, & à primoribus Reipublicæ Senatoribus, honeſtioribusque Ciuibus, tanta

pecu-

pecuniæ vis ad ſuſtinendum opus, & promouendum in dies deferebatur; vt cum anteà paucioribus illis primis paſcendis ſtipem aliqui deſperarent, poſteà triplicato ferè numero diuinæ vel prouidentiæ, vel fiduciæ fundo non fallente, vniuerſos aleret abundè. Quare, cùm incrementa noui operis polliceretur in dies vberiora diuina Bonitas, Hieronymus anguſtæ domus tecta ad augendum etiam numerum laxare cupiebat: quando ceſsit opportunè vt in ampliorem locũ euocata fuerit eius charitas & induſtria.

Valetudinarij Inſanabilium cura illi demandatur.

Cap. V.

NON ità pridem Venetijs inſigne pietatis opus excitatũ fuerat eius Caietani Thienenſis Vicentini opera, qui poſteà Romæ cum Ioanne Petro Caraffa Clericorum Regularium parens & auctor fuit, eoque in Religioſo ordine non obſcura ſanctitatis laude deceſsit, Noſocomium ſcilicet, in quo potiſsimum fouerentur inter ægros ij, quos vel inſanabilis morborũ vexaret iniquitas, vel membrorum debilitas incurabili dehoneſtamento notaret: proinde loco inſanabilium valetudinario nomen factum; feruentibusque (vt nouis in operibus ſolet) admodùm initijs, perbellè aliquandò opus proceſsit; ſed, peſtilente vi morbi nondùm ſatis repreſſa, cùm alij ſuper alios continuè ſternerentur: vel plus æquo excreſcente ægrorum turba,

G vel

vel ingruentis mali timore miniſtros ab ægrorum cura ad ſuimet tuendi curam auertente, adeo congelarat operarum charitas & induſtria; vt per paucis, ac tardis operi incumbentibus, quotidiana in ęgros tùm animę, tùm corporis deſiderarentur miniſteria. Igitur, qui valetudinario præerant viri & pietate, & genere planè nobiles, tot animarum periculis, & ægrorum incommodis maximè anxij, egregia etiam Hieronymi charitate & vitæ ratione perſpecta, nihil habuere antiquius, quàm vt ſalutaris loci procurationem ad eum deferrent. Hominem itaque enixè obſecrant, vt, conductis orbis in valetudinarij ædes ſatis amplas, eo in loco & pauperibus ſimul, & ægris operam ſuam nauet, languentia operarum ſtudia ſuo excitet exemplo, & penè collapſum pietatis opus charitate erigat, & laboribus tueatur. Non irrita fuere nobilium virorum vota: Hieronymus quippe in omnem de proximo benè merendi occaſionem imminens, prouinciam non detractauit, ſed poſtulatis cumulatè ſatisfacturus, quò inuitabatur, breui ſe contulit, ac veluti optatā à Deo charitatis palęſtram adeptus, laxatis ardori habenis, ad ægros ſanosque iuuandos ſuas curas vigiliaſque ſtudioſiùs, quàm anteà, contendit. Orphanis eo in loco eadem erat, quæ anteà, viuendi diſciplina, idem opificiorum labor, orationum ardor, numerus autem multis capitibus auctior. Cum infirmis, & miſerè iacentibus multus erat Hieronymus, ſingulos inuiſebat, humaniſsimè ſolabatur, cibos apponebat, & mini-

ſtrabat,

ſtrabat, nec illos è ſtrato tollere, brachijs geſtare, tetrumque fœtorem perferre granabatur. Eratque hoc ferè quotidianæ charitatis penſum, ægrorum lectos ſternere, corporum ſordes purgare, quiſquilias è pauimento verrere, abiectioraq; munera obire. Nec corporum modò ſed animarum curationi maximè inſtabat; vt.n. miſerrimo cuiq; aſsidebat, ità illum ſuæ ſalutis admonebat, pijs colloquijs ęgritudinis moleſtiã leuabat, in ſupremo vitæ diſcrimine chriſtianis adhortationibus viã munire ſtudebat, quò ęgrotantis animus paratior venienti Domino occurreret: maximè ſolicitus, nè quem ſacra confeſſione inexpiatum aduentantis mortis horror inuaderet: ijsque in extremo iam agone laborantibus ità aſsiduus erat, vt forbitiunculas, & pharmaca ſua manu præberet, comminutum cibum in os inſereret, apud eoſdem nocturnas duceret excubias, quò ſingulis momentis ingruentibus periculis præſenti celeritate ſubueniret. Quæ omnia quàm eximio ægrorum bono & totius Venetæ Ciuitatis admiratione ab Hieronymo præſtarentur, teſtes illi ipſi grauiſsimi viri valetudinarij Curatores, qui tam multa, & tam honorifica cum laude de Hieronymi virtute (ſed haud quaquam vero maiora) vbiquè prędicabant, vt Hieronymum vehementer tæderet puderetque: illud inſuper addentes nihil interim aduerſum Reipub. extimeſcendum, quãdiù huius Dei ſerui precibus niteretur. Sed ad externos etiam multum de ſua charitate deriuabat. Conueniebatur quotidiè à multis conſi-

lij & inſtitutionis cauſa, viriique graues de rebus animæ cum eo acturi accedebant, & tanquam à Spiritu Domini monita ſalutis poſtulabant, quibus adeò piè prudenterque (Domino Hieronymi mentem gubernante) ſatisfaciebat; vt, quę de illius virtute, cœleſtique ſpiritu omniũ fama nunciabat, res ipſa comprobaret; cumq; incenſis ſuo exemplo ad pietatem multorum animis, quotidiè magis celebrarentur valetudinarij ædes; per humanus & facilis omnibus aderat Hieronymus. Qua in re illud admirandum videtur eſſe maximè, quòd, cum orborum cura, quos magnum in numerum auxerat, infirmorũ miniſteria & externorum frequens acceſſus hominem adeò diſtinerent, omnibusque ille operam ſuam locaret aſsiduè; ità tamen vniuerſa hæc pietatis ſtudia temperabat, vt externorum congreſſus & inſtitutio nihil de domeſtica adminiſtratione detraheret; hæcque viciſsim in domeſticos, externosq; ſedulitas nihil de ægrorum cura decerperet; rurſum verò ægrorum ſtudium nec externorum, aut domeſticorum ſaluti fraudi eſſet. Igitur omnes ex congreſſu & ſermone ferendæ pietatis occaſiones intenta mente captans, nullo loco, aut tempore, quodcunq; etiam aliud agẽs, proximorum ſaluti procurandæ deerat. Si quos ad bonam euangelicæ virtutis frugem propenſos, & paulò aptiores comperiſſet, hos ſalutaribus monitis, & inſtitutionibus ad altiora pietatis ſtudia prouehere conabatur: quos verò hærentes in vitiorum cœno deprehendiſſet, & precibus ad Deũ fuſis, & acrioribus

ribus adhibitis exhortationibus, modò iræ cœleſtis intentatis minis, modò beatioris æui promiſsis lætioribus ingeſtis ab ea fœditate abducere ſtudebat; nec rarò illorum pectora, hinc ſpe, hinc metu ità verſabat; vt ſacræ confeſsionis promiſsionem, & purioris vitæ propoſitum haud ægrè extorqueret. Vix oratione conſequi poſſem, quàm multos eo tempore ad meliora promouerit exemplo & verbo; ex quibus coniunctiſsimè præ cæteris cum eo agebat tunc tẽporis & quidem è nobilioribus is, qui, proprio nomine ſilentio obuoluto, primus Hieronymi vitam vix altero ab eius obitu anno literis conſignauit; huic vni Hieronymus domeſtica omnia, huic puerorum opificia, huic ingenia ſincerè aperiebat; quatuor ex toto numero, qui octauum necdum excederent annum, indicabat, quibus ſummam pietatis laudem in oratione tribueret; mecum (aiebat) iſti orationi vacant, Deo frequentiſsimè ſimplicem innocentium puerorum fidem felici votorum ſucceſſu comprobante; ità ille, ſi quid precibus impetraret, ſecundum rei euentum è chriſtiana humilitate ab ſe abiudicans, puerorum pietati ſimplicitatique adiudicabat: eidem qui lectione, qui ſcriptione proficerent, qui opificio valerent, qui obedientia, qui ſilentio excellerent, ex ordine oſtendebat: nec ipſum, in quo cubaret, lectum hunc vnum celabat, adeò anguſtũ & aſperum, vt non tam cubantis lectum, quàm occumbentis ſepulchrum crederes: addita inſuper ad huiuſmodi vitæ inſtitutũ ſuſcipiendum tàm ar-

denti cohortatione, vt interdum non tàm verba è dicentis ore ad promouendum animum prodire, quàm cœleſtis ardoris flamma è calentis pectore, ad audientem diuino amore incendendum, erumpere nobili illi viro videretur, lacrymis etiam interim Hieronymo manantibus, quas cœleſtis vitæ deſiderium exprimeret. Quare ſua illa ſcriptione ſemet accuſat, grauiterque hoc loco reprehendit amicus ille, quòd tàm ardentibus cohortationibus minùs profecerit, neque cœleſti illo dicentis ardore, veluti planè ferreus, ſatis fuerit ad pietatem emollitus.

Ad continentis Ciuitates eadem charitate iuuandas ſe confert. Cap. VI.

1531. ætatis 50. QVò verò fœliciori euentu ex animi ſententia & voluntate arridebant omnia, eò vehementiùs ad maiora inflammabatur quotidiè Hieronymus: inter quæ ſubit eius animum aliquandò ea cogitatio, multum è diuina gloria, animorumque ſalute fore, ſi, maritima ora relicta, eodem labore, ac diligentia mediterranea etiam Oppida excoleret. Itaque in eam ſententiam ingreſſus, cum inſtitutum opus Venetijs ità confirmatum, ſuisque viribus nixum cerneret; vt, ſe abſente, caſum & ruinam non timeret, ſæpiùs diuino numine precibus conſulto, & re diù, multumque piorum hominum conſilio deliberata, celeriter ad nouum opus ſe compa-

rat. Vt verò Hieronymi diſceſſum certiſsimè inſtare vulgatum eſt, nihil intentatum ab amicis, quò hominem à ſuſcepto conſilio deturbarent; Verùm ille nullis hominum vel precibus vel lacrymis ab ea ſententia, quam diuinitùs ſibi immiſſam intelligebat, dimoueri potuit. Orborum igitur educationi relictis, quorum prudentiam ſimul, & pietatem egregiam in eo munere vſu ipſo cognouerat, cæteriſque rebus omnibus ritè compoſitis, & in nobilium amicorum tutela relictis, multorum cum lacrymis & dolore, qui celari non potuit, ad Lecifucinam (extremus hic versùs continentē Adriatici ſinus limes eſt) naui aduectus, tū baculo viatorio innixus, nulloque viatico, præter ſuam illam in Deum confidentiam, & ardentē charitatē inſtructus, Patauium & Veronam verſùs iter intendit. Hac vna in re eo in itinere maximè fœlix, quòd, cùm omnia ſua ad vnam Dei gloriam referre, reliquos verò mortales de illis celare maximopere ſtuderet, nè quid humanæ laudis ſenſus de diuina mercede decerperet, hac prima peregrinatione ſuſcepta, maximè obtinuit, quod erat in optatis; vt ſilicet ex animi ſententia lateret. Cum enim indubitatum mihi ſit non otioſè ſibi eos effluere dies Hieronymum eſſe paſſum, quin conſueta charitatis munia, pœnitentiæ paupertatiſq; labores, exequeretur, vero ſimile eſt dum ſub vili amictu inglorius inter pauperum greges ſeſe abdit, & cum iiſdem ſtipē mendicat oſtiatim, ſæpè illos de chriſtianæ legis capitibus, de ſpiritali ſalute, de vitiorum fuga, de agenda pœ-

nitentia commonuiſſe, & ad pietatem extimulaſſe arrepta vndique occaſione ſalutaria monita ingerendi. Illud verò prorſus indubitatum ac certum ex publica fide tabularum, & Pontificij Diplomatis teſtimonio, xenodochium orphanorum Veronæ Hieronymi ſtudio atq; opera fuiſſe excitatum: ſed hoc ipſo nè, an alio tempore, cùm vetera monumenta non diſtinguant, mihi in obſcuro eſt; ſunt tamen non pauca, quæ in præſens tempus animum magis inclinent; rei totius ſeriem, operisq; molitionem haud nobis diuinare licet, quare ad certiora ſtylum vertamus.

Brixiæ Orphanorum domus conſtituitur. Cap. VII.

IN hoc ipſum tempus Brixienſem primâ eius profectionem ex agro Veronenſi, orborumq; Domicilij inſtitutionem reijciendam mihi omninò perſuaſum: quò primùm Dominus Hieronymum aduocauit, vbi parem eius animo, ac virtuti benemerendi materiam præparauerat; communis enim calamitatis haud expers nobilis Ciuitas, fame, & morbo peracerbè vexata, ingenti derelictorum pauperum turba laborabat. Quare latè omnia miſeris obſideri cùm cerneret Hieronymus, ingens eius animo cura iniecta, nec miſericordia ſolùm mota, ſed induſtria excitata, ad ferendum in extremo caſu deſtitutæ ſoboli ſolatium, quam ſua poſſe opera erigi & iuuari non deſperabat. Itaq; anguſtis

& ob-

& obſcuris ædibus ad portam, cui à Săcto Ioanne nomen eſt, vtcumque paratis ad miſeros, orphanosque colligendos dilabitur, breuiq; non exiguus eorum inuentus eſt numerus, quos omni cura deſtitutos ſenſim in triuijs miſere conficiebat egeſtas; quibus ille paratas in ædes adductis, quotidiana pabula emendicabat, collectamque miſericordiam, & ipſe egenus, inter egenos, diuidebat; nec deerat miſeris Ciuitatis tempeſtiua benignitas, quam non tam pauperum egeſtas, quàm ardens Hieronymi in pauperes charitas, & ſumma in ſe ipſum vitæ aſperitas exprimebat; pauperibus enim neceſſaria ſubſidia tota Vrbe conquirenti ſub noctē diurnis miſericordię officijs defeſſo humus, vel aſſeres lectum, fruſtula emendicati panis pabulum prębebant; nihil illo ad ſuum victum admittente, quod oſtiatim non obſecraſſet, & è diuiſis etiam pro cuiuſq; inopia congeſtis ſubſidijs ſuperfuiſſet. Qui chriſtianę pietatis ardor permultos dies ſpectatus, ad abundè cum Chriſti miſeris communicādam benignitatem, vniuerſam Ciuitatem vehementer accendit; quare opportuna Ciuium charitate opificū adiumenta ſunt quæſita, à quibus artificium aliquod domi cùm didiciſſent, in promptu haberent, vndè ſibi aliquandò victum, ſuisque compararent. Sed cum ad celebriora Ciuitatis templa ſuo more, ſupplicatione indicta, ſacro pendentis è patibulo Chriſti vexillo præeunte, aliquandò proceſsiſſent pauperes, ſacrarum precum carmina concinentes; ingentem admirationem ac vo-

lupta-

luptatem omnibus attulit rei nouitas,& inuſitata pietatis ſpecies, multorumque animos religionis ardor inceſsit; exindè mirificè cœpit opus tota Ciuitate celebrari, vehementerque approbari. E ſecunda igitur omnium admurmuratione, cum rei benè gerendæ ſpem maximè affulgere cerneret: Hieronymus, orborũ cauſæ non indormiens, de ea apud primores Ciuitatis diligenter egit; nec irrito conatu: pia ſiquidem, & ardenti hominis facundia Ciuitate vehementer domicilium Orphanorum expetente, breui obuia Ciuium liberalitate, ea æris precarij ſumma eſt expreſſa, quæ ad cõtubernij primordia & increméta ſatis eſſet, donec anguſtũ anteà, rude & obſcurum domicilium ſuis breui partibus expolitum & auctum extiterit. Hieronymo ſemper antè Ciuium oculos orborum anguſtias proponente, acresq; ſtimulos ad properandum opus admouente; factum pio loco à miſericordia nomen. Non modò autem per id tempus pia Hieronymi ſedulitas, ſed multò magis ſingularis de illius probitate opinio, quæ apud Brixienſes diù floruit, mirificè ad opus augendum, multos etiam poſt annos valuit; nam Zacharias Pezanus pius, & honéſtus Ciuis Miſericordiæ locum ex aſſe hæredem ſibi inſtituere decreuerat: ſed cum plerique priſcæ paupertatis retinentiſsimi minùs commodum aſſererẽt huiuſmodi loca certis redditibus diteſcere, alioque cuperent hæreditatem transferri; Zacharias ità morem gerendum paupertatis amatoribus cenſuit, nihil tamen vt pauperum com-

modis

modis detraheretur: quare maiori Xenodochio Brixienſi ſua bona ea conditione legauit, vt orbis infirmis medicamenta omnia curaret, paramentis Eccleſiam inſtrueret, domicilium in ampliorem formam ædificaret; quæ omnia executioni mādari per Xenodochij Curatores Sanctus Carolus Apoſtolici Viſitatoris munere Prouinciam Venetam luſtrans omninò iuſsit: vndè extitit noua, quæ modò cernitur ædificatio. Sed ad Hieronymum redeamus, qui, dùm Brixiæ totus pauperum commodis inſudat, intelligit certa fama multorum ſermonibus vulgata nihilo meliori loco res pauperum Bergomi eſſe, quin acerbiori clade conſternatos extremum implorare piorum ſubſidium. Non tulere diù Hieronymi viſcera tantam miſerorum calamitatē; ſed, cùm Brixiæ locus Orphanorum adeò jam in tuto videretur eſſe, vt per alios cōmodè adminiſtrari poſſet, habito è ſedula pietate aliquorum delectu, pio operi homines ſpectatæ fidei, charitatisque chriſtianæ præfecit; tùm non ſinè magno Brixienſium mœrore Bergomum accurrit.

In Agro Bergomenſi fruges metit: duo pia loca in Ciuitate excitat. *Cap.* VIII.

IN Agro, ipſaque Ciuitate Bergomenſi mirum eſt, quàm multa & pręclara è diuina re, animorumque ſalute geſſerit Hieronymus; vt felici planè Bergomenſium ſorte in eas partes,

ad vniuerſas chriſtianæ charitatis vires explicandas, à Domino deſtinatus videatur. Primũ enim ditionem ingreſſus, domicilia penè omnia præterita fame, & lue habitatore exhauſta offendit; tanta inter cæteros ruſticorum edita ſtrage, vt, cùm eſſent iàm albæ ad meſſem fruges, nulli tamen, qui meſſem facerent, ſupereſſent operarij, & falce, ac meſſore diù fruſtrà expectatis, iàm iàm ſata deperirent. Sed tantam frugum iacturam non tolit Hieronymi charitas, qua factus omnia omnibus, aliquot adhibet, quos ægrè colligere potuit, ruſticos homines, meſſorias falces vndiquè conquirit, & communis calamitatis famis propulſandæ cauſa, non minùs vtili, quam difficili & periculoſo conatu meſſes adoritur; &, licèt flagrantiſsima æſtate, ardentiſsimoque cœlo, infeſto caniculæ ſigno agros propè adurente; feruerent omnia caloribus, haud tamen vir pius vel laborum inſolentia, vel mordentis ſyderis æſtuoſa vi furēte factus eſt ad audendum ſegnior; vt enim magnis omnia caloribus arderent, vnus tamen Hieronymus ardentiori cõflagrabat charitate. Quibus verò horis dabatur meſſoribus ab opere ceſſatio, tùm ad vires quiete ſubleuandas, tùm ad corpus cibo reficiendum; ille ad ſtatas preces fundendas ſe ſe referebat; tùm aqua, & pane corpore nonnihil refecto, intermiſſum opus cũ alijs repetebat, paucorumquè dierum labore ſeruauit, quod operarũ penuria deperiſſet. Sed non magis per id tempus in demetendis frugibus, quàm in meſſorum animis iuuãdis, & Chri-

ſtianæ doctrinæ rudimentis informandis verſabatur eius induſtria & labor. Cum enim illi veteri & recepta conſuetudine, quamquàm praua, in ipſo opere ad fallendum tempus, & laborem leuandum, ineptas, vanasque cantilenas, & plerumque turpes inducerent, Hieronymus, prudenter ea leuitate cantus reiecta, ad ſacra concinenda tanta facilitate traduxit, vt, cùm Dominicum carmen, vel Angelicam Salutationem, fidei Symbolum, vel alia alta voce prҫcineret, præeuntem illi ſequerentur, quamq; precationis partem ipſe præfatus eſſet, eamdem cæteri redderent; vt immenſa camporum ſpatia longè latèque pſallentium vocibus iucundiſsimè perſonarent, nouo & ſalutari Hieronymi inſtituto. His in agro peractis Bergomum tandem peruenit, vbi parem iterum ſuæ induſtriæ campum nactus, egregios ſubijt denuò labores, ſed non pœnitendos etiam fructus legit. In pauperes primum, & orbos coniectis de more oculis, quos extrema vexabat inopia, ac penè conficiebat, de illorum leuanda egeſtate cogitare cҫpit; nec multò poſt extrà vrbem paratis, quoad potuit, ædibus in ſuburbio S. Leonardi ad Diuæ Mariæ Magdalenæ, collectis Orphanis certa ſedes eſt attributa, & paupertati proſpectum: cumque feſtis diebus cum ijs per vrbem egrҫderetur, concinentibus pueris litaniarum verſus, aliasque ſacras precationes, conuolabant omnes ad inuſitatum ſpectaculum admiratione defixi; reliqua circà orborum curam, quia eadem ferè cum ſuperioribus, ideò ſilentio ſatieta-

ti occurritur. Sed præter pueros, orbarum etiã puellarum maximè vicem indoluit, quarum inopia non modò vitam torqueret, ſed etiam pudorem proderet; quare earum etiam ſolitudini,& egeſtati Hieronymi charitate & labore certum conſtitutum domicilium, annona in dies piorum eleemoſinis attributa, & viuendi lege præſcripta. Mira habuere locus vterque ad hãc vſque diem incrementa; & quidem Orphanorum contubernium, emptis commodiori loco amplioribus ædibus, aliò eſt tranſlatum: Puellarum verò domo laxioribus ſpatijs aucta, non exiguus illarũ numerus vel ad honeſtas nuptias, vel ad ſacra Cœnobia aſſeruatur.

Inſtructo Domicilio, impudicarum mulierum ſaluti conſulit.
Cap. IX.

MAgnum aliud prætereà, & luculentũ opus tota Italia celebre eſt aggreſſus,vt earum mulierum ſpiritali ſaluti, quas inhoneſtæ Veneris labe fœdatas videbat, medicinam faceret; idque eo ſtudioſiùs, quò latiùs manare, & plùs æquo Bergomi earum turbã excreſcere, magno cum animarum detrimento, cernebat. Re igitur ſemel tentata, non priùs deſtitit, quàm bonam earum partem ab impuro amore, ad chriſtianæ vitæ rationem traduxerit. Qua in re magnam illi gratiam, tãquam eximij operis primo in Italia Parenti & auctori, ab omnibus deberi cenſeo. Qui enim mulieres huiuſmodi, è ſor-

dido

dido, & infami corporis quæſtu, ad religioſam vitam traducere, vnoque in loco monialium in morem claudere curarit, in Italia, antè Hieronymum, nullum, quod meminerim, legi: Pariſijs certè à Ioanne Tiſſerrano Ordinis minorum Religioſo, hoc factum proditur apud Bardum in Chronicis anno M. CCCCVIC. Alexandri Sexti anno ſecundo, vbi primus hic traditur, qui proſtituti pudoris mulieres ab illa vitæ fœditate ad pudicitiæ curam, atque morum ſanctimoniam reuocarit. Bergomi autem Hieronymus hoc præſtitit anno MDXXXII. Clementis VII. anno nono, ætatis verò ſuæ LI. Aggreſſus igitur eſt vir Dei opus plenum ſanè laboris & difficultatis; ſed par omninò extitit induſtriæ fructus. Primum ergo cum honeſtis aliquot matronis egit, vt apud eas; ſi quæ inciderent animarum lucra, in tuto ſtatim locaret, tùm ardenti Dei amore, & magno ſalutis animarum zelo incenſus, impudicitiam in ſuis Caſtris adortus, ipſi lupanari diuini verbi faces intulit, domiq; huiuſmodi mulieres conueniēs, eas graui cohortatione, & chriſtianæ pietatis ardore inflammare (vt ipſe ardebat) ad meliorem frugem traducere conatus eſt; qua in re adeò diſerta fuit indocti hominis ſimplex oratio, & feruens ſermo, vt plures euulgatæ famoſæque fœminæ, quà ardenti & pia Hieronymi oratione, quà diuina virtute emollitæ, pudore & lacrymis perfuſæ, è ſuis probris, & impuritatibus emerſerint; quas ad honeſtas & nobiles fœminas adductas, iubebat in primis, biduò

1494.

1532.

ætatis 51

triduoue

triduoue incontinentiæ motibus repreſsis, diuinis rebus vacare, attentas pijs exhortationibus aures præbere; intimo animi ſenſu, quæ de æternis inferorum cruciatibus, quæ de diuino iudicio, de peccati fœditate, & beatorum gloria dicebantur, diligentiſsimè perpendere; quibus rebus fiebat, vt, vel æternæ damnationis metu perculſæ, vel cœleſti præmio illectæ, anteactā vitam grauiùs deteſtarentur, nouamque amplecterentur ardentiùs. Cum verò cæterarum conuerſionem in dies magis vrgeret Hieronymus, repugnantes admodum, & aduerſas experiebatur permultas, quæ cum ludibrio hominem excipientes ſalutaria monita, riſum, iocumque facerent, & ſurda omninò aure, viri Dei adhortationibus obſtarent: quas tamen mirus animarum ductor non deſerebat, ſed ijs artibus circumueniebat, vt victrici diuinæ gratiæ tandem cederent. Dominos conductitiarum ędiū, in quibus morabantur, ſæpiùs adibat, monebatque, non permittendum turpem quæſtum, non ferendum execrandum emporium in ſuis ædibus, tanta cum numinis iniuria, exerceri; nec priùs deſiſtebat donec, expulſo ſcelere, illi ſuas ædes meretricia, tartareaque frequentia expiaſſent: tùm verò diligentiſsimè, nè alibi perditiſſimæ mulieres reciperentur, curabat; itá vt ſæpè nobiliſsima ſcorta omni tecto excluſa conueniret, iiſque grauiſsimè obiurgatis, illud poſtremò obijceret; quò tandem vaniſsima capita obdurata in ſcelere voluntas adduxiſſet, vt omnium ædibus eiecta in triuijs ſub dio tantùm

non

non cubitarent: ardenti cohortatione vrgebat, vt infamis vitæ conſilia abijcerent, ſanctioremq; induerent mentem; quam ſi modò conſtanter amplecti vellent, ſe & honeſtam habitationem & reliqua ad victum, neceſſaria curaturum: illæ ſimul conſcientia, ſimul neceſsitate extimulante, tanto oblato & animæ & vitæ commodo, manus dabant: domumque adductæ, haud ſegniter imperata exequebantur. Cùm igitur ab fœdo illo, & exitiali quæſtu ad pudicitiam plures animum reuocarent, earumque numerus in dies increbreſceret; Hieronymus ſecundo rei euentu animo erectus, vt vberem illam animarum ſegetem tandem in horrea Domini inferret, de certo loco erigendo, quod anteà animo conſtitutum habebat, agere cœpit; vbi & iàm ab errore reuocatæ, & quæcunque in poſterum ab illa fœditate ad pudicitiæ curam, & morum pietatem rediſſent, ſimul alerentur, & certis legibus ac inſtitutis ad omnem pietatem informarentur. Res erat omninò perneceſſaria: tùm, vt honeſtę familię eo tandem onere leuarentur; tũ, vt ipſis vix dum conuerſis mulieribus, nè ad eoſdem iterum impuritatis ſcopulos offenderent, diligentiſsimè prouideretur; in quo omnis deſudabat Hieronymi induſtria. Arduum enim, & perdifficilè animaduertebat vir prudens huiuſmodi mulieres, quæ pudorem ſuum iam publicaſſent, palamque euulgaſſent omnibus corpora, ità in officio continere, vt, praua conſuetudine naturæ vim obtinente, ad ingeniũ non redirent. Quare piorum hominum libera-

litate, Hieronymique labore & induſtria, paucorum dierum ſpatio ſteterunt ædes ſatis amplæ, ſupellectili nec tenui, nec incommoda inſtructæ & ornatæ; in quibus ſimul omnes incluſæ ab hominum cõgreſſu & aſpectu, eorum præſertim, quibuſcum illis impura conſuetudo fuiſſet, arcerentur: Sacramentorum in primis frequentia inducta, quorum vſu integram in poſterum ab omni fęditatis labe mentem faciliùs conſeruarent. Quæcunque verò in quotidianos ſumptus neceſſaria erant, hinc indè diligentiſsimè collectis tota Ciuitate piorũ eleemoſynis, abundè ſuppeditabat Hieronymus; nè cuius rei penuria nondùm vitæ incommodis aſſuetæ à ſuſcepto purioris vitæ propoſito abducerentur, &, quæ deeſſent, iterùm ætatis flore fœdè conquirerent. Leges primum, viuendique Regulæ non admodum ſeueræ vulgatæ ſunt, quarum vſu in ſanctitate & iuſtitia proficerent; tùm paulatim mollesque per gradus ſeuerioribus præceptis coercitæ, & ad vitæ aſperitatem, pœnitentiæq; rigorem informatæ. Amputati ſubitò multarum crines, ſuſcepta aſpera ieiunia, corporum acerbę verberationes, aliaq; id genus dura, ſatis aperta ex animo ſpreti ſæculi indicia fuere. Quo circà adeò toti Ciuitati probatum eſt opus, vt non exigua earũ multitudo nullo certo vectigali abundè aleretur. Prompta ſiquidẽ ad id erat liberalitas Ciuiũ, & piorũ vltrò oblata benignitas: in præcipuis autẽ, quorum gratia & liberalitate pij loci nitebantur initia, Bergomẽſis Antiſtes Lipomanus, & Dñicus Taſſus numerabãtur.

Rudes

Rudes homines in agro Bergomenſi chriſtianæ Fidei myſterijs imbuit. Cap. X.

BErgomi rebus ità conſtitutis, non ampliùs intrà mœnia ſe continuit, ſed viçina egreſſus in Oppida ad ruſticos & rudes homines chriſtianæ legis, cùm explorato ſalutis diſcrimine, penitus ignaros, ſuo labore erudiendos animũ adiecit. Dolebat verò vehementer ſe literarũ præſidio deſtitutum impenſiùs non poſſe omniũ ſaluti ſuccurrere; ſed, quandò nec ætas nec otiũ ad literas inuitabat, ſtatuit alienæ ſalutis amator, exemplo vitæ & rerum ſalutarium ſimplici explicatione tradendisque chriſtianæ vitæ præceptis proximorum ſaluti, quoad poſſet, conſulere. Quare Bergomenſis Antiſtitis ſacra benedictione communitus, bonaque cùm venia dimiſſus, nihil enim ille maiorum minorumuè rerum, Epiſcopo inconſulto, eius in Diœceſi facere conſueuit, è pueris iàm antè ab ſe collectis aliquot in ſummis totius chriſtianæ doctrinæ capitibus magis verſatos, delegit qui ſe & ad alios erudiendos, vicos & Oppida obeuntem comitarentur; eoque puſillo grege ſtipatus, hoc fermè ordine rem aggreditur. Vicum aliquem ingreſsi Eccleſiam adeunt, ibique fuſa oratione, & tutelari Diuo eius loci conſalutato, felicẽ operi progreſſum deprecantur; tùm, tintinabulo in hunc vſum allato per vicum circumſtrepente, aduocabatur concio, collectoque audi-

tore, & adſalutarem chriſtianæ doctrinæ inſtitutionem inuitato, ad rudem & infimam plebē, tenellamq; ætatem inſtruendam deſcendebat; opus egregiè adiuuantibus pueris, inter quos, partito onere, breui complures ſacræ fidei myſterijs imbuebantur; neq; verò inter puerorum opera languebat Hieronymi ſtudium, aut remittebantur curæ: ſed maiores ille conuenire, grauioris ætatis homines inſtruere, in quibus non exigua inerat laborū materies; ſummā enim reperiebat ſymboli fidei, præceptorūq; Dei ignorationem, multos ætate iam graues, Dominicæ precationis, Salutationis Angelicæ formulam minimè tenētes, ac ne quidem ſanctiſsimæ Crucis ſignum manu ſibi ritè imprimentes, quos ille Decalogi Ecclefiæque præceptis, & alijs chriſtianæ fidei rudimentis ad ſalutem neceſſarijs ſatis eruditos, ad ea omnia ſeruanda longa cohortatione inuitabat; idque publico in foro, in triuijs, aut agris; vbicunque tandem aut collegiſſet, aut collectam inueniſſet multitudinem, ibi dicebat; aperto patentique cœlo tonabat. Erat autem illi dicendi initium perfamiliare ab illis Prophetæ verbis; *Hodie ſi vocem Domini au-*
Pſal. 94. *dieritis, nolite obdurare corda veſtra*: appoſito ſanè exordio ad obdurata hominum corda primo loco perſtringenda; ſatis gnarus, nihil æquè diuinos afflatus, excitantisque gratiæ ſupernos impulſus retardare, vel repellere prorſus, ac extinguere, quàm humanæ voluntatis diuinæ ſemper obluctantis, duritiem & obfirmatam in ſuo ſenſu, hoc eſt, in ſcelere pertinaciam: in concio-

ne

ne obiectis, quà ſuperum præmijs, quà inferorum ſupplicijs, multis de vitiorum turpitudine allatis, ſuos auditores ad chriſtianæ legis obſeruantiam impellebat. Quo in genere adeò eloquens Hieronymi pietas, & facunda charitas erat, vt plurimos à ſcelere reuocatos ad optimam frugem traduceret, qui Sacerdotum pedibus aduoluti, multorum annorum onera, ſacra confeſsione deponebant: & ſanè quos non mouiſſet ille, quem ſpiritus Dei planè mouebat & vrgebat? Simplici ille quidem, & inelaborata oratione ad multitudinẽ agebat; ſed adeò plena pietatis, diuinorumque ſenſuum, tanto ardore animi atque oculorum, tanta cęleſtis ſpiritus efficacia & oſtenſione; vt, ad auditorum animos ea ſpiritus dulcedine reſperſa, & ardore incenſa mirificè ſe profundens oratio, eos ad cordis compunctionem, & vitæ emendationem facilè promoueret. Itaquè plures ille humili ſimpliciq; dicẽdi genere Chriſto peperit, quàm eruditæ & diſertæ multorum conciones. Quoniam verò intelligebat ſe literarum, vt diximus, prorſus expertem, multò minùs poſſe aut dicendo, aut docendo aliorum ſaluti prodeſſe; idcircò, quæ ſibi hac in parte deeſſe intelligebat, pietatis exemplis, & vitæ documento compenſare decreuit. Quare, cùm circumiectos Pagos & villas aſsidua chatecheſi obiret, communi tantum miſericordia oſtiatim emendicata victitabat, & inter pueros, quos ad chatecheſim adhibebat, meliore ſtipe diuiſa, ſi quid erat aſperi panis & mucidi, ſibi reſeruabat. Veſperi vicis,

ac Pagis obeundis, rudibusque informandis defeſſus, orationi ad multam noctem de more ſe tradebat, eamdemque, nondùm illuſceſcente die, repetebat. Inter quotidiana etiam illa charitatis officia, & docendi labores ſuum inſtitutum retinuit, vt certa commentandi precandique ſpatia non omitteret, ex quibus ad proximorum ſalutem procurandam alacrior & robuſtior redibat: nec tenuis certè, aut pœnitendus extitit tantorum laborum fructus; nam è lethali rerum ſalutarium ignoratione innumeri penè liberati: ſacramentorum & pœnitentiæ creber vſus multis perſuaſus: alij è veteri multorum annorum cœno, Hieronymo monitore, ſacra confeſsione emerſere; complures, eodem adhortante, depoſitis odijs, in mutuos amores, & complexus cum inimicis cõceſſere: præceps etiam illa temerè iurandi, alienaque rapiendi licentia (ruſticorum conſueta vitia) Hieronymi voce multum caſtigata & repreſſa; ſed ægros etiam eadem charitate complexus eſt, nam ſi qui erant in Oppidis, humaniſsimè inuiſebat, eosquè & precibus ad Deum, & ſalutari aliqua cohortatione leuare ſtudebat: ijs in laboribus diebus permultis magno animorum quæſtu abſumptis, Bergomum redit.

Noua Sociorum ad Hieronymum facta acceſſio. *Cap. XI.*

ANteuerterat hominis reditum præuolans laborum fama, vniuerſamque compleuerat Ciuitatem; vt omnium ſermonibus paſsim celebraretur tàm ardens de omnibus benemerendi ſtudium, tàmq; excellẽs in infimos quoſque,& effuſa charitas, cuius illuſtri exemplo,non exigua ad eum nouę ſobolis lucra rediere; nàm multi ſe laborum ſocios, conſtanti conſilio, ad illum aggregarunt, inter quos præcipui referuntur Alexander Beſuzius, & Auguſtinus Barilus Ciues nobilitate & fortunis clari, ſed opulento etiam Sacerdotio vterque clarior & ditior; qui Hieronymi exemplo permoti, Sacerdotij reditibus ſponte exuti, amploq; patrimonio pauperum vſibus attributo,ſtrenuo in vinea Dñi Operario nouos colonos ſeſe addixerunt, & cuius incitabantur exemplis,eius etiam vitæ genus cupidiſsimè expetiuerunt: Ab Hieronymo peramanter excepti in partem laboris & meriti; omnes ſuas curas,& cogitationes ad proximorum ſalutem, pauperumque curam in poſterum contulere diligentiſsima; illoque ductore, tantum diuina iuuante gratia, in charitatis ſchola profecerunt, vt ad vltimam vſquè ſenectutem omnium virtutum laude florentiſsimi in Congregatione vitam egerint non leui tandem ſan-

ctitatis opinione Cœlo, vt piè credimus, tranſ-ſcripti. Eadem ratione admiſsi etiam in eumdem numerum alij pij probique viri, quibus eadem à Deo donatà mens erat; Adminiſtri etiã plures, ſeu auxiliares ſocij ad domeſticos labores deſtinati per id tempus Hieronymo nomina dedere, quorum pietatis feruor in Deum, & in pauperes ardor charitatis tota Ciuitate maximè enitebat: horum certa ſumma iniri, ſingulorumq; nomina diſtinctè reddi haud potuere; permixta confuſaq; omnia nobis vetuſtate tradente. Cæterum piorum fratrum nomina mihi haud dubium, eſſe Deo in æterna felicitate nota. Hieronymo autem non admodùm fuit eo tempore ſermone vel exhortationibus laborandum ad ſocios ſibi conciliandos; cùm occurſantis in omnium oculos chriſtianæ pietatis fulgor, virtutumque lumen in ſingulis eius dictis ac factis emicans ardentiùs hominum corda & mentes, quàm diſertiſsima oratio, inflammaret, & animos vehementiùs cieret ac raperet, quàm eloquentiſsima concio.

Profectio Hieronymi Nouocomum; Ciuitati, & pauperibus admodum frugifera.
Cap. XII.

EXTRA etiam Venetæ ditionis fines ſuæ pietatis ſtudia per id tempus laxauit, ſiquidem Nouocomum vſquè ab eo excurſum, oppi-

dum in Ciſalpina Gallia, & antiquitate, & nobilium ingeniorum gloria perilluſtre quò direxit iter Hieronymus conſueto puerorum comitatu, ſanctoque Crucis vexillo præeunte; & Primum Comitem tùm Nouocomi commorantem primùm adit, hominem anteà illi, opinor, nō ignotum; à quo mutuis beneuolentiæ ſignis humaniſsimè exceptus, diù ſemoto loco aſsidentes ſimul egere; intermiſſo poſteà colloquio, iuſsit Primus nouis hoſpitibus menſam ſterni, apponiq; cibaria. Ea dum curant domeſtici, Hieronymus cum ſuis ſupplex in genua prouolutus, conſuetæ orationi aliquandiù vacat; qua abſoluta, & benedictione ab eodem appoſitis cibis impertita, communem benignitatem ipſe inter pauperes diuidit; enixèque rogatus à Primo, vt honeſtiori, & lautiori domeſticæ menſæ accumberet, collaudata hoſpitis humanitate, actiſque gratijs, communi menſa, ciboque cùm pauperibus vti voluit, quibus idem promus, & pocillator aderat. A menſa Deo gratias acturi in preces iterum ſe dant, quibus ritè perſolutis, cùm aliquandiù cum Primo, & Franciſco eius fratre pijs collocutionibus ſubſtitiſſet, hoſpites humaniter rogauit, vt bona eorum cùm venia ſibi liceret, puerorum ſupplicatione indicta, Ciuitatem obire. Circūduxit de more Hieronymus pium agmē ſacras precationes concinens; habuit inuſitatum Ciuibus ſpectaculum ſolitos admirationis, & pietatis motus, breuique non fruſtrà ſuſcepta peregrinatio, aut ſupplicatio apparuit; plurima ſi-

quidem

quidem in communem animarum ſalutem ab il lo geſta, vt pauperum præſertim inopiæ ſolitudinique conſuleret; quorum ibi etiam vagam multitudinem, & errabundam conſpicatus, ad illos colligendos, domiciliumque inſtituendũ, animum adiecit. Veſperi communicato cum Primo conſilio, aduocatiſque eiuſdem Primi opera è ciuibus, qui pietate, & nobilitate cæteris præſtarent, duobus tribuſuè in noui operis partem, celeriter ad pij inſtituti exordia maturanda, manus eſt admota; diuinoque numine piè & religiosè cœptis feliciter annuente, duo breui derelictorum loca, conſueta Hieronymi induſtria & labore, ſunt excitata: alterum in Ciuitate ſub Sancti Leonardi nomine; in Suburbijs, alterum ad Sanctum Gotardum; adnitente in primis, & vtrumque opus egregiè adiuuante Bernardo Odeſcalco è primaria Ciuitatis nobilitate viro, & Thomæ Odeſcalchi olim Mediolanenſis Senatoris Patre, qui chriſtiana liberalitate, inter cæteros, Hieronymi cœpta firmauit & auxit; nequè vnquam poſteà deſiderata eſt Ciuium benignitas ad locorum perennitatem. Singula referre ad domeſticam diſciplinã ſpectantia, ſuperioribus præſertim non diſsimilia, ſuperuacaneum puto: ſolita enim fuere Hieronymi in pauperes, & reliquos Ciues charitatis ſtudia, eadem vitæ aſperitas, pœnitentiæ rigor, orationum, commentationumque aſsiduitas, pauperum domicilia iiſdem cùm ſuperioribus munita legibus, viuendique diſciplina. Quandiù verò apud Primum hæſit Hieronymus

cubi-

cubiculo ad pernoctandum ſola palea ſtrato cũ pueris eſt vſus: neque vllis Primi precibus, quin ſuper paleas, & ipſe cum pauperibus cubaret, adduci potuit. Non exigua interim ad alios Ciues de more deriuata animæ ſubſidia, tùm opportunis cohortationibus, tùm tempeſtiuis colloquijs. Quamquàm ſolida illa Chriſtianæ virtutis ſpecies tanta cum animi demiſsione omnium oculorum fide ſępiùs explorata, maximos ad pietatem motus, etiam Hieronymo tacente, in omnium animis excitabat, plurimoſque eius inſtituti ſtudio incenſos illi adiungebat: quorũ deindè labore, & opera, poſt Hieronymi diſceſſum, ex præſcripta diſciplinæ forma, fuere pia loca ſanctiſsimè adminiſtrata.

Primi Comitis Hieronymi ſocij res geſtæ, & obitus. *Cap. XIII.*

INter multos, quos ſibi adiunxit ſocios Hieronymus, meritò primum locum is obtinet, cui Primo etiam nomen fuit, à quo Hieronymũ Nouocomi hoſpitio receptum diximus. Is ex nobili & perantiqua Comitum familia fuit, quæ a tribus Deſiderij Longobardorum Regis ex ſorore nepotibus Amphortio, Fuſio, & Cato originem duxit; quique toto eo tractu, qui inter Nouocomum & LeucumLupiæ ad ſuprema vſquè Larij diuortia excurrit, à Rege liberali donatione accepto, honoris etiam gratia, ſunt ab

ipſo

ipſo Rege Comites appellati; inde factum eſt, vt horum etiam poſteri ſint Comites dicti, ab ijſque maioribus propagata Comitum familia, quæ non modò in illis locis, ſed etiam Mediolani cõplures habuit nobilitate & doctrina illuſtres viros, inter quos Primus hic noſter Aloyſij filius eminet, qui Hieronymo agrum Nouocomenſem oberranti, tandèm hæſit, magno certè fœnore impenſæ charitatis hoſpitij. Erat verò Primus non modò latinis, græciſque, verùm etiam hæbraicis & chaldaicis literis pereruditus, & tàm humanæ quàm diuinæ ſapientiæ doctrinis illuſtris, æquè autem in ſtudijs bonarum artium, ac in rebus agendis optimè verſatus, &, quod caput eſt, ita innocenter vixerat, vt doctrinæ experientiæque ornamenta emendatiſſimi anteactæ vitæ mores abundè cumularent. Primus enim ità lubricos adoleſcentię annos in vorticoſo illo & pręcipiti ætatis flexu egerat; vt, cum chriſtianæ diſciplinæ inſtitutione egregiè cohærerent morum probitas ac innocẽtia. Sed, Hieronymi vitæ genus attentè poſteà contemplatus, ſæpiùſque cum eo de rerum cœleſtium amore, & humanarum contemptu collocutus; ità illius exemplo, & ſuaui conſuetudine alloquio permotus eſt; vt ſe omninò Hieronymo adiungere, penituſque tradere decreuerit; idque tanta animi ſubmiſsione, & verborum ardore præſtitit, vt ſe nunquam ab illius ſententia, & voluntate nè latum quidem vnguem receſſurum profiteretur; & quidquid ille de ſe in poſterum decerneret aut iuberet, id vnum non

modò

modò iuſtum & æquum ductutum, ſed etiã omninò gratum, & iucundum ſibi futurũ aſſereret; Magna cùm animi voluptate excepit Hieronymus tàm promptã, & alacrem in Dei obſequio hominis voluntatem, & in eãdem charitatis palęſtram nouum admiſit athletã; cuius adeò magni & ardẽtes extitere in nouo vitæ genere profectus, vt, cum anteà philoſophiæ, ſacræque theologiæ eruditus magiſter haberetur Primus, tùm, vbi in Hieronymi ſchola cœpit diſcipulus fieri, ſe nouo theologiæ genere apud imperitum Hieronymum exornatum, veròque chriſtianæ philoſophiæ lumine colluſtratum ingenuè, palamque gloriaretur; eoque nobiliori doctrina inbutum fuiſſe, quo præſtantius eſt benè agere, quàm eruditè & ſubtiliter diſſerere: Nox & tenebræ aiebat, cæcæque errorum ambages ſuperiora omnia; vera tùm mihi chriſtianæ philoſophiæ lux oborta in humili Hieronymi ſchola, vbi non ingenium exacui, ſed voluntatem expoliri, & ad Dei amorem incẽdi, egregio ſui ipſius rerumque humanarum cõtemptu, in dies experior. Huic vni poſteà ſatis iam euangelicę paupertatis, & rerum cœleſtium præceptis exculto, nouorum locorum curam demandauit Hieronymus, reliquiſque ſodalibus in adminiſtratione præfecit; & operã ſuam præſtitit Primus quàm diligenter, vniceque Hieronymo carus ſemper extitit, qui ſingularem in eo doctrinam tanta cum morum probitate, & ſui ipſius deſpicientia vehementer admirabatur, ſæpiuſque commendabat; quòd rara admodum accidat,

dat, vt ipſe aiebat, ſcientiæ, & humilitatis cõiunctio; illud verò frequentiſsimè experiamur: Scientia inflat. Is, quoad Hieronymus vixit, in pauperum cura tùm Nouocomi, tum Mediolani, poſtremò etiam Somaſchæ homini adiumento maximè fuit, & multis annis ipſi Hieronymo ſuperſtes, nunquam pium opus ſemel ſuſceptum intermiſit. Cæterum, cum Patres, anno altero ſupra trigeſimum à Hieronymi obitu, de Religione inſtituenda cogitarent, impepetratoque iàm Pontificio Diplomate à Sanctiſſimo Põtifice Pio V. vt Apoſtolica facultate ſolemnia Religionis vota nuncupare liberè poſſent, Primus vnus è ſodalitio & ſolus abſtinuit grauem ætatem cauſatus, ac uirium imbecillitatem, quòd ſcilicet non parem animo ſocium, & religionis oneribus idoneum corpus eſſet ſortitus; vel ea cauſa fortaſſe, quòd homini licet tantis virtutum, & doctrinæ ornamentis exculto, perſuaſum eſſet ſacris ordinibus nuſquã initiari vt Hieronymi humilitatem in hoc etiã æmularetur nolletq; ad hoc Religionis imperio cogi. Quamquam nè hac quidem via licuit Sacerdotio abſtinere; cum enim ad grauem vſquè ætatem in ea perſtitiſſet ſententia, tandem è veteri & obfirmata voluntate hominem depulit Nicolai Ormaneti auctoritas, cui vni plurimum in ſui moderatione deferebat Primus ob egregiam illius probitatem, inſitamque animi prudentiam, & rerum omnium cognitionem. Allegauerat autem Mediolanum Ormanetũ Sanctus Carolus, propterea quòd Mediolanenſis

Eccle-

Eccleſiæ Pontificatu inauguratus, cum Roma abeſſe per Summum Pontificem minimè poſſet, eximiam verò & numeris omnibus abſolutam animorum curationem, & Eccleſiæ adminiſtrationem animo meditaretur, eam interea per idoneos viros vndique collectos, quoad liceret, ſibi præſtandam ſtatuerat. Quare Ormanetũ virtutum fama perilluſtrẽ Verona Romam accitum, & Vicaria authoritate ornatum, Mediolanenſi Eccleſiæ adminiſtrandæ præfecit, ibique à nauo & diligenti viro prima ſemina iacta tantæ meſsis in agro Mediolanenſi, à S. Carolo poſteà excultæ atque collectæ. Primo igitur familiariter admodùm cùm vteretur Ormanetus, eique ſacros ordines ardentiſsimè ſæpiùs ſuaderet; tandem aliquandò rectè monenti ceſsit Primus eiusque probato conſilio, plurium dierum oratione & pœnitentia, ſacroque in primis confeſsionis Sacramento totius præteritæ vitæ culpis deterſis, ſacris ordinibus ritè initiatus eſt: ad primitias Sacerdotalis ordinis diuinæ Maieſtati libandas diſpoſitus, primum habuit ſacrum multa cum animi pietate & lacrymis: ex quo tempore ſuſcepti muneris dignitatem ſedulò perpendens, quò maioribus virtutum ornamentis ad tanti operis adminiſtrationem accederet, & ſeipſum hoſtiam viuam, ſanctam, & Deo placentem quotidiè offerret; terrenis rebus procul ab animo remotis, tota mente cœleſtia deinceps eſt conſectatus. Quare, licèt religioſi inſtituti vinculo ſolutus eſſet, vitam tamen ferè omnem apud nos egit proximorum

& pau-

& pauperum commodis, animarumq; procurationi maximè intentus; Mediolani permultos annos in pauperum Sancti Martini domicilio ab Hieronymo erecto commoratus, theologiã illam, quæ in diſſerendi ſubtilitate, & chriſtianæ veritatis controuerſijs dirimendis verſatur, pluribus in Religioſorũ domibus eſt profeſſus: in explicandis prætereà de interiore foro quęſtionibus, & conſcientiæ cauſis, multis per id tempus operam ſuam præſtitit; ſacræ etiã ſcripturæ interpretem apud alios Religioſos Ordines magna cum laude egit; ad Gynæcea ſacrarum Virginum crebra diuini Verbi ardenſque declamatio, & mirificè ſalutaris ab eo habita. Ab Epiſcopo Nouocomenſi ad nouos quoſdam Magiſtros è Valle Tellina miſſus, tùm illis, tùm plurimis alijs catholicæ fidei deſertoribus admodum vtilis fuit, quos congreſſu & diſputatione ab inſanis opinionibus reuocatos, vt, volũtaria abiuratione hæreſi valere iuſſa, cum Catholica Eccleſia redirent in gratiã, ad Quæſitorum tribunal adduxit. Magno prætereà, & celeberrimo Tridentino Concilio interfuit, vbi eruditionem ſuam Patribus illis pluries egregiè probauit. Gregorio XIIII. Summo Pontifici chariſsimus fuit, cui etiam latinis literis datis ſummam Pontificis dignitatem eſt gratulatus: paupertatis ſtudioſus beneficia eccleſiaſtica, quantumlibet pinguia, numquàm admiſit. Huius etiam opera, & ſtudio aliquot Marci Antonij Maioragij politioris doctrinæ, & diſertiſsimi oratoris monumenta pro-

dierunt

dierunt in lucem; quorum, quæ plurima moriẽs imprimenda reliquerat, ad Primum illius Conſobrinum cura delata eſſet; ex quibus lucubrationes in partitiones oratorias Ciceronis, maximè commendantur, quæ à Primo, Petro Galeſino inſcriptæ, primum in lucem prodiere. Nulla ipſe literarum monumenta vir alioqui doctiſsimus reliquit, vt non ab re celebre illud dictum ei accommodauerit Albanus. Scribere renuit; quia, quod ſcribendum erat, quotidianæ operationis pagina monſtrauit. Vixit Primus ſuprà quintum, & nonageſimum annum, adeò vegeta, tenacique doctrinarum omnium memoria, vt quibuſcunque de rebus interrogatus eruditiſsimè reſponderet, Doctorumque placita, & animi ſenſa adeò promptè & fideliter redderet ac ſi nuper de libro, quæ recitabat, hauſiſſet. Obijt anno præteriti ſæculi nonageſimo tertio. Huic gratiæ habendæ quammaximæ, quod multa, quæ de Hieronymo ſcribimus, ab eo deriuarint, quem vnum haud potuerunt latere Hieronymi opera, cuius ad obitum vſquè indiuiduus vitæ comes extitit.

Leonis Carpani vnius è primis Hieronymi ſocijs vita, & obitus.
Cap. XIV.

AD egregios etiã Hieronymi conatus promouendos Leonem Carpanum virum & ſplendore generis illuſtrem, & fortunarum co-

Pia opulentum ac prædiuitem Dominus excitauit, ad quem a Primo directus eſt Hieronymus vnà cum pauperibus, dum Meronij fortè degeret Leo Plebis Incinij Pago quod olim Licinij Oppidum dicebatur non in frequenti, nec ignobili (ſed à Longobardis poſteà dirutum in varios Pagos, ſeu vicos diductum eſt.) Is Hieronymi ſtudio alienæ ſalutis procurandæ, & teneræ deſtitutæque ſobolis inſtituendæ charitate mirificè delectatus, fuit primùm horũ operum laudator, & admirator; mox etiam ſectator euaſit: ad hũc enim orbos viginti octo, quos ſecum Nouocomi habuerat, adduxit, eiuſque pietati commendàuit; hos perhumaniter excepit Leo, partemque ſuarum facultatum ad eorum, aliorumque pauperum ſuſtentationem liberaliter deſpondit. Fuit complures dies Hieronymus vnà cum pauperibus apud Leonẽ, à quo, ad infimam plebem adiuuandam, & tradendis chriſtianæ religionis initijs ſuo more paſsim dilabebatur; Interea ſagaci viro Leoni maxima per id tempus cognoſcendi noui hoſpitis, atq; introſpiciendi penitus eius animi ſenſus eſt data facultas; cępit ergo diligentiùs illius vitam & mores peruestigare eius dicta, ac facta, dies noctesque, etiam ex inopinato, curioſis, & oculis, & auribus obſeruare; cùm autem non dubia oculorum fide maiora quotidiè ſanctitatis experimenta in Hieronymo deprehenderet, quàm fama & auribus anteà accepiſſet, ſemperque notitia pariter, & admiratio creſceret tanti viri, vehementer animo eſt commotus

Leo,

Leo, ſeque ipſum attentiùs intuens, & ad eius normam explorans, varia cœpit, & magna animo voluere, puriorisque vitæ & ſanctioris exordia meditari: ad id maximè vrgebant hominẽ frequentes ſubindè illati ab Aemiliano in quotidiano congreſſu de chriſtiana perfectione, de animæ ſalute, de rerum humanarum contemptu ſermones, in quibus illud etiam ſæpiùs ingerere ſolebat, non ſemper tanti eſſe in magna fortunarum copia, quandò libeat, & in quos velis, eſſe liberalem, & de eo, quod in tanta abundantia ſupereſt, aliquid indigentibus impertire: difficile illud vnum eſſe & arduum, in quo ſumma rei poſita videretur, rebus omnibus carentem, ipſa penuria viuere contentum; in pauperum vſus non modò quicquid in præſentia adſit, ſed, quicquid etiam conſequentia tẽpora ſint allatura, deſtinare: adhæc omnẽ ſtatuendi, ſentiendi, agendique libertatem alterius imperio ſubiectam habere. Illud prætereà non infrequẽter repetebat Hieronymus ſtultiſſimè nos morum correctionem, vel bonorum operum executionem iam diù animo conceptam, in dies diferre, quandò nos lateat qua hora Dominus noſter venturus ſit, qui, licèt pœnitenti veniam ſpoponderit, vel integrum tamen diem non promiſit. Hærebant hæc aliaq; ijs affinia animo Leonis, & perinde ac ſibi vni à Domino dicta accipiebantur, proptereà quòd anteà etiam huiuſmodi cogitationes eius animo ſæpius ſubreperent, & occurſarent, varièq; mentem cœcis offuſam tenebris, & ſomno preſ-

ſam pulſarent, ſed cœleſtium donorum ignarus immiſſa de Cœlo ſemina tacito fouebat in pectore; nec vlla pietatis cultura excolebat. Verum aliquando ſimul exhortationibus, ſimul Hieronymi exemplo mollitus & excitatus, ità ad amorem cœleſtium, & mundi contemptum eſt incenſus, vt repudiatis rebus humanis, ad laborioſam Hieronymi vitam, abiectáque exercitiorum diſciplinam ſeſe aggregare ſtatuerit; Re ſecum maturè perpenſa, ſolum Hieronymum ſolus adit, ad eiuſque veſtigia prouolutus ſupplex, in eundem vitæ inſtitutum adſcribi poſtulat, ſibi in animo eſſe caducis rebus nuncium remittere, & tàm fortunarum, quàm libertatis facultate abſe penitus abdicata, ſe totum vni illius arbitrio, & imperio ſubmittere, & ſeipſum pauperem pauperum ſeruitio deuouere; proindè faceret, orat, tàm pię & iuſtæ poſtulationi ſatis, quam Deo gratiſsimam fore non dubitaret. Nihil tùm ex Hieronymi voluntate magis. Quare de tàm ſubita mutatione tacito gaudio in ſinu geſtiens, Deo bonorum omniũ largitori ex imo corde gratias egit, & Leonem peramanter amplexatus Chriſti pauperum numero ſociauit, cuius facultates in eorundem ferè pauperum commodum ceſſere. Tam ardenti conuerſioni ex æquo reſpondere reliqui progreſſus: ex quo enim ſemel in tanti viri perpetuam curam & diſciplinam ſe tradidit, vix paulum commonſtrata via, vrgere toto cœpit animi impetu ad inſtituta Magiſtri, & fructuoſæ eius conſuetudinis beneficio in dies

confirmatus, ità cœleſtis ſapientiæ fontibus inhiare, vt inſtar apis ſedulæ ſpiritualium eloquiorum, & exemplorum floribus inſidens, intrà pectoris ſui aluearium ſynceræ pietatis, virtutumque mella quotidiè conderet. Sacris poſteà initiatus, multos annos tanta pietate Sacerdotio eſt functus, vt omnes virtutum exemplis ad æmulationem prouocaret, orationis præſertim, piæque commentationis ſtudio, & humili ſui abiectione perilluſtris. Multis annis hic etiam Hieronymo ſuperſtes, Paulo Quarto vnicè carus extitit, à quo primas Aulæ dignitates ſibi oblatas è chriſtiana humilitate conſtantiſsimè reiecit, ſupplex Pontificem deprecatus, nè à ſuſcepto humilioris vitæ inſtituto, & ſuæ, aliorumque ſalutis ſtudio abſtractum, inſanis fluctibus Aulæ tumentis obijceret. Morienti Pontifici adfuit Leo, precibus, & pietatis officijs ad Deum migrantem ſtrenuè adiuuans. Nec minùs poſteà Pio Quinto grata extitit Leonis probitas; is enim plurimum hominis virtute delectatus, eum religioſo Sacello, cui ſacratiora ſanctioraq; pignora Sancta Sanctorum nomen fecere, præfecit: adeòque mirificum de eius virtute iudicium ſemper Pontifex dedit, vt Leonem ægrotantem non alienum duxerit à pontificia Maieſtate inuiſere. Archiepiſcopatum etiam Neapolitanum vltrò ſibi à Pontifice delatum, eadem, qua reliquas dignitates, conſtantia, repudiatum ferunt. Iu quo non vulgare fuit Pontificiæ beneuolentiæ in Leonem argumen-

tum,& egregium de virtute Leonis teſtimoniū; vel quòd à tam ſancto tamq; ſapienti Pontifice ad ampliſsimam Eccleſiam fuerit expetitus, vel quòd tam inſolito ſtudio paupertatis illud egregiè Leo contempſerit. Extrema ſenectute confectus obijt Leo, ea virtutum laude & ſanctitatis opinione florens, vt haud indignus Hieronymo Magiſtro diſcipulus cenſeri poſsit.

Libri Secundi Finis.

DE VITA

HIERONYMI AEMILIANI

Congregationis Somaſchæ fundatoris.

LIBER TERTIVS.

De Principe Congregationis Loco Meronij in communi Conuentu deliberatum.

Cap. I.

IN menſes protracta apud Leonem Hieronymi commoratio; de communi re conſultationi locum fecit, deq; ea deliberatum eſt, tùm cũ ijs, quos penes ſe habebat, tùm etiam accerſitis, adeſſeque iuſsis, qui familijs alijs regendis præerant; vel quia certum anni tempus ad publica negotia ſolemni cum aliorum congreſſu tranſigenda conſtitutum vrgeret; vel quòd pia Leonis liberalitas reliquos inuitaret, cœtumq;

ſociorum conuocandum ſuaderet. Igitur, conuentu coacto, poſt longam diuini numinis inuocationem ad communium rerum deliberationē accedunt. Primus ad conuocatos ſocios orationem habet Hieronymus è chriſtiana pietate ſatis ardentem & grauem, cuius ea ſumma fuit; Quę à diuina mente manarent vniuerſa certis legibus vinciri, & ſuaui diuinæ prouidentiæ diſpoſitione, vario ac multiplici nexu interſe ad perpetuitatem ſtabiliri; quo certo & inuiolabili rerum ordine perturbato, deficerent ſingula, ac planè deperirent: proindè inſtitutam hanc à ſe, ſuſceptamque qualemcunque pauperum curam, eorum opera & charitate multis iam locis hucuſq; adminiſtratam, à ſummo bonorum omnium largitore haud dubiè profectā, ad eamdem quoque ab ſupremo numine præſcriptam rationem omninò conformandā, & diuinæ prouidentiæ exemplo conſtabiliendam, in perennem conſequentis ætatis propagationē: nullo autē opportuniori modo perpetuitati & pruden ti rerum adminiſtrationi conſultum iri, quàm conſtanti & certa rerum ordinatione communi ſancita voto; eius rei cauſa accerſitos opportunè conueniſſe: nimirum, vt ijs de rebus, quæ ad publicam rem facerent, ſimul in Domino deliberarent. Cæterum è multis, per eos dies ab illis in deliberationem vocatis, id vnum ad nos diſtinctè peruenit, potiſsimùm in eo conuētu relatū, de certa ſede, & principe cōgregationis loco deligendo. Qua de re dictæ multa cum varietate ſententiæ, Meronium à multis vehe-

mentet

menter probatum. Vercuragum ab alijs magis expetitum; Petro Borello eius loci vicano maximè adnitente, qui à re familiari abundè inſtructus, Hieronymoque impensè addictus, ſua contulerat bona in pauperum obſequium, patriumque vicum ea principis loci dignitate ornare, ſuosque vicanos præſenti Patrum opera in diuinis rebus adiuuari cupiebat. Somaſcha verò nonnullis erat in votis, locusque multis partibus aptior videbatur. An eo in congreſſu de Somaſchêſi ſede quicquam certi decretum, mihi admodùm incertum: qui enim Hieronymi temporibus propinquiores, ab illis, qui cum eo fuerũt, rei narrationem planiùs accepere, aiunt, variantibus ſententijs, nè in longum protraheretur anceps rei deliberatio, eam integram ad vnum Hieronymum reiectam, qui, varijs locis perluſtratis, incolarumque animis pertentatis, eam deligeret ſedem, quę rebus gerendis commodior videretur, quandò nihil adhuc certi de Somaſcha, alioque loco ſtatutum eſſet. Cùm igitur in agro Bergomenſi ſedem ille ſibi quærere ſtatuiſſet, vndè Nouocomum & Bergomũ, vbi boni operis ſeges iàm adoleuerat, & alia pij inſtituti loca ſubitis excurſionibus, cùm opus eſſet, inuiſeret, & Mediolanum, quò iàm animo ferebatur cõmodè peteret, ad hoc Sãcti Martini Vallis peridonea viſa; quare Caloltij primũ conſiſtere in animo illi fuit, commodo nec infrequenti vico, vbi etiam Sancti Martini Vallis Patroni ædes religiosè frequentabatur; cumq; omnia Hieronymi votis reſponderent, hominis

vnius

vnius temeritas rem totam diſcuſsit atque diſſiecit. Ioannes Antonius Mazolenus is fuit, homo lingua promptus, animo audax, opibus etiã ſatis valens, pietate non item; hic cùm primas ſuos inter vicanos ſibi vſurparet, vnus Hieronymo aduerſari, eoque vico illum cum ſocijs pellere eſt aggreſſus; multa iniurioſa in hominem euomuit, multos commouit, nè ibi erronem mendicisſimum, impoſtorem & rabulam (ità ille Dei ſeruũ de ſalute animæ ad circumfuſam multitudinem magna cum pietate & fructu dicentem; appellabat) ſedem figere paterentur. Hieronymus autem etſi multorum benignitate inuitatus, facilè Caloltij conſiſtere potuiſſet; aliquorum tamẽ etiam alienatis animis nè quid diſſenſionis vel rixarum ſua cauſa inter incolas Caloltianos oriretur, pacis & charitatis amator, aliò diuertit, Bergomenſiq; ditione exceſſit, & Addua tranſmiſſa Garlati non longè ab Olginato, aliquandiù hæſit; ſed nè eo quidem loco res ex animi ſententia proceſsit: quare iterum à multis inuitatus, remenſa Addua, ad Vallem S.Martini reuertitur, in ea tandem ſedes ſibi quæſiturus; iam enim caſſo ſtrepitu, omnino detonuerant, quæ Mazolenus in Hieronymum coniecerat maledicta, cuius vbiq; nota probitas Caloltij in primis auidè expetebatur; ſed ille ad poſtremos Vallis vicos Somaſcham, & Vercuragum digreſſus, tandem non ſine certo numinis afflatu Somaſcham cæteris omnibus locis prætulit, eamque primam ſuæ congregationis ſedem & principem delegit. Cur verò adeò humili

mili

mili Vico, nobiles poſthabuerit Ciuitates, haud mihi exploratum, niſi id fortè in eximiam hominis humilitatem referamus, qui lucem hominum, Ciuitatisq; ſplendorem auerſatus ſolitudinem quæreret & latebras. Tanti certè Hieronymi ſententia hac in re perpetuò valuit, vt non modò, qui proximè Hieronymum ſunt ſecuti huic loco veluti omnium parenti primas detulerint, ſed multos etiam poſt annos exortæ Religioni, Somaſchenſi nomen indiderint, humiliſque Vici nomen, vix anguſtis anteà finibus notum, multis iàm orbis partibus illuſtrauerint.

Pagi Somaſchenſis deſcriptio, aeris temperies.
Cap. II.

QVandò nihil frequētiùs poſt hac occurret Somaſchenſis Domus cōmemoratione, & prima Congregationis, atque adeò Religionis ſede; non erit à præſenti ſcriptione alienum, neque lectori iniucundum loci, non omninò noti naturam, ſitumque ad maiorem hiſtoriæ rerumque geſtarum claritatem, non longa digreſsione, à ſilentio vindicare. Agri Bergomenſis, quà ad meridiem vergit, &, interiecto Addua flumine, Brigantio monti opponitur, non ignobilis & peramęna Vallis S. Martini Bergomo ſex ferè milliaribus diſsita viſitur, duplo ferè in longitudinem, quàm in latitudinē

ſpa-

ſpatioſior, nam longitudine vltra ſeptem milliaria protenditur, vbi verò latiſsima eſt tertiũ non excedit; Vallis tota non admodum latè in planities expatiatur, ſed in colles clementer aſſurgens, vicis fermè duodecim diſtinguitur, ijsque non infrequenter nec incommodè habitatur. Vicorum princeps eſt, cui Caprino nomen, edito in loco ſitus. Regio ſatis fertilis, ſed vini cumprimis optimi feracior: ſecundùm vinum oleo, pecore, cęterisque fructibus abundat, frumento non item, quo vix, ac nè vix quidem incolas alit, niſi aliundè importato; ſed caſtaneæ, quarum in primis eſt Vallis diues, tritici vicem apud eos præſtant; aquæ non magna penuria, præter enim pluuiales collectas, fontibus etiam hinc indè paſsim erumpentibus, & aquarum diuortijs ſolo frequenter interciſo, ſatis irrigua conſpicitur, prætereà Addua flumine perpetuo tractu alluitur; vndè nec piſce caret. Gens indigena corpore robuſto, & viribus valens cœlo vtitur admodum ſalubri & peramęno. Quà Mediolanenſi ditioni Leucum Lupiæ verſus contermina eſt, duo poſtremi Vallis vici Somaſcha, & Vercuragum occurrunt, Somaſchæ Vallideruæ mons imminet, iugo adeò excelſo, vt ipſos auium volatus fatigare poſsit; hic Somaſcham leni ac demiſſo collis iugo inſidentem excipit; pede in imo ad ipſam Adduæ planitiem Vercuragum Somaſchæ è regione reſpondens ſuſtinet. His duobus vicis clauditur Vallis; vix enim ab illis digreſſa ad aliquot paſſus excurrit; Olginatum

ferè

Ferè è regione vltrà Adduam proſpicit Somaſcha, ideoq; Mediolano ad eam acceſſus facilis, & apertus; Addua enim publico nauigio traiecta, ſpatioſa ſe ſe offert planities à montium radicibus ad fluminis ripas excurrens; at ſolum non nihil aſperum, omni plantarum genere eraſum, virgultisque omnibus prorſus detonſum, & frequenti glarea, grandioribusque ſaxis reſperſum; impeditum etiam Adduæ ripis, quæ pari libra cum aqua ſunt: quòd ſi magnæ pluuiæ fiant, lubrico & lacunoſo cœno inæqualem & difficilem tranſitum præbet: Galaueſia præſertim interdum exundante, quæ in ſummis exorta montibus, & media inter illorum cacumina per abruptas cautes lapſa, longo varioque flexu, vorticoſis gurgitibus per confragoſas valles agitur, donec in apertam hanc fluminis planitiem euadat, vbi nullas ferè, quibus contineatur, ripas habet, ſed paulum defoſſo ſolo, nec ſatis lato alueo, per glareas in Adduam ſe exonerat. Extremam huius planitiei partem Galaueſia interſecat, eamque à montibus diuidit, qua tranſmiſſa, collis non magna accliuitate promiſſus naſcitur, paſsibus quingẽtis minusuè, quà breuior eſt via, nullibi apertus, ſed, vndequaque multa ſuccreſcente arborum ſylua, & agrorum cultu ſylueſtris; ità vt non facilè introrſum inſpici poſsit. Vt autem ſe ſe iugum implicat, partim via ſe oſtendit, partim latet; ità verò leni tractu attollitur collis, vt ſubindè in agrorum planities expatietur, & frumenti, vini, aliarumque frugum feraciſsimus exiſtat, vire-

ſcen-

ſcentiumque ſegetum & arborum varietate peramænus. Ipſum cliui verticem Somaſcha inſidet humilis omninò Vallis Vicus, vbi ducenta ad ſummum capita recenſentur: aeris verò ſalubritate, cœlique clementia maximè inſignis; vix enim fide digna, quæ de illius cœli temperie feruntur, videri poſſent, niſi longa incolarũ ętas, vegetaque ſemper in longa ætate ſenectus, eadem confirmarent; qui immaturè admodum eripi putantur, ſi ſexagenarij ſupremum diem clauſerint, cùm in ea ætate maximè agriculturæ labores perferre, & caloris frigoriſque vim, ac cęteras temporum iniurias negligere ſoleant; viridique ſenecta ad centeſimum vſque annum vtantur: quam adeò amicam cęli naturam, cùm in alia multa, tùm in ipſam loci regionem, tùm in ventos referendam arbitror. Et quidem collium habitationem ſaluberrimam non ſemel affirmauit Ariſtoteles, ibique degentes duplo ferè diutiùs cæteris viuere multis in locis experimenta comprobant, quòd ſcilicet non pigro, immoto, ac torpente cœlo, ſed ventorum flabris purgato, ac ferè ſemper irrequieto vtãtur: nullius enim loci aer impurior, quàm eius, qui agitationis expers eſt, propterea quòd halitibus vaporibuſque è terra quotidiè remiſſis, pigrum illud cęlum craſſeſcere, fumidis fœculentiſque ſpiritibus oppleri, & tanquàm ſordibus inquinari, ac fœdari ſit neceſſe; inde fit, vt qui ſub illo viuunt habitudine corporis ferè nunquam bona vtantur, colore omni firmæ valetudinis indice deſtituantur, maciemque perpetuam ex eo tra-

hant

hant donec ſenſim corpore intabeſcente longo morbo ad interitum ferantur. Quòd, ſi ventorum appulſu & agitatione vapores illi & exhalationes diſsipentur, aut, calore validiore flabrorum impulſione nato, concoquantur & expurgentur, tùm ſalubritas cœlo, & hilaritas accedit maxima. Quarum rerum Somaſcha admodùm diues; quippè collibus vndiq; enaſcentibus, peramęna: & crebra ventorum agitatione aerem perpurgante bonæ valetudini peropportuna: ventorum autem ſalubrioribus admiſſis, noxijs bonæque valetudini aduerſantibus caret. Et quoniam rapidis validioribusq; ventis optabiliores ſunt, & iucundiores lenes remiſſæq; auræ; (propterea quòd aiunt multùm ad loci ſalubritatem facere ſi vehementiores venti etiam ſi ſalubres, obiectu montium aut ſyluarum prius refracti & acciſi afflent, & quaſi de longinquo itinere feſsi aſpirent:) nè hoc quidem commodū Somaſchenſi oræ deeſt; quandoquidem ex ea parte, vndè ventorum vis maior exiſtere, & rabies erumpere poteſt, ità oppoſitis montibus ijsque ſylueſtribus eſt communita, vt, omni ſæuitia refracta, leniſsimi adſpirent, molliterq; accedant: qđ etiā cum voluptate fit, vbiq; enim denſæ arbores, quatientibus ventorum flabris, luxuriantem comam ità ramos inter ſe collidunt, vt eo ramorum foliorumque attritu, auræ murmur perennis ſibilusque gratiſsimus erumpat. Atquè hæc ſitus locique natura. Ad Hieronymum igitur, inſtitutumque noſtrum vt reuertamur, exploratis, illę, vti diximus, alijs lo-

cis,

cis, vicanorumque animis pertentatis, difficultatibus vndique ſuborientibus; nullus aptior Somaſchenſi iugo viſus eſt locus, vbi tandem poſita ſedes, & domicilium noſtræ religionis eſt conſtitutum.

Qualis Somaſchæ domeſticorum diſciplina, & in externos charitatis officia. Cap. III.

APud Ondæos primum diuertit Hieronymus quorum ædes in area Somaſchenſi viſebantur, pauperibus recipiendis peridoneæ; poſteà Hieronymi, & ſociorum vſibus conductæ & Andreæ Botelli liberalitate, qui vnus maximè pium opus induſtria & pecunia vrgebat, ſupellectili ditatæ, ſed Hieronymi inſtitutis, & legibus longè ditiores redditæ. In his enim domeſtica diſciplina eiuſmodi eſt conſtituta, qualis domum hanc cæterarum caput ac præſidem deceret, à qua veluti à fonte in cæteras vberiore deriuarentur omnium exempla virtutum, & vnde certa, ac firma, & vbique ſui ſimilia viuendi iura, tanquam à capite omnes accerſerent familiæ, purumque noſtri inſtituti & diſciplinæ ſpiritum haurirent. Paupertas eminebat in primis; cùm in victu ac veſtitu, tum reliqua ſupellectili, quam pauperem & curtam exoptabat Hieronymus, malebatque reculam, quàm rem familiarem ſibi domi eſſe. Et certè victus pertenuis erat, idemque aridus & durus ex eo

genere

genere maximè, quod ruſticis vſui eſſe ſolet; ac ne vel illa cibi tenuitate quippiam de priſtino ardore deperiret, pius inducebatur ſuper menſam Anagnoſtes, qui conceptum pietatis ignē, ſacra lectione inter epulas perpetuò aleret. Aſperioribus autem cibis vt citò aſſueſcerent delicatiores ſtomachi, natura & vſu lautioribus aſſueti faciebat patiendi ardor, & mortificationis ſtudium, quod ſuprà modum inter eos feruebat; nouas ſemper faces Hieronymo ſubijciente: & maiores flammas excitante: qui mirum ſe præbebat magiſtrū in corporibus caſtigandis, & Patrum voluntatibus frangendis, reijciendiſque appetitionibus, vt nonnunquam nimiam hominis ſeueritatem accuſarent & aſperitatem; & quidem veteris Adami commotiunculis interdum excitabatur, quibus poſteà (diuinæ gratiæ beneficio) ſedatis rationabile omninò obſequium ab Hieronymo depoſci omnes fatebantur. Inſignem hanc corporum voluntatumque mortificationē comitabatur obedientiæ & humilitatis ſtudium; quarum virtutum feruentiſsimus Hieronymus ſibi non diſsimiles alios volebat. Ad hæc diurnæ, nocturnæque precationes, quotidiana etiam de rebus diuinis commentandi ſpatia nunquam intermittebantur, ſacriſque libris iucunda pabula animo aſsidua lectione quærebantur: ac, nè perpetua quiete languerent, ſubindè laboribus etiā frangebant corpora; atque hæc quidem domi. Foris verò ſedula opera nauata proximis, ac plurima animæ & corporis collata ſubſidia tum

ægris, tum ſanis ad conquirendam miſeram & derelictam ſobolem, ſuo more ſe vertit Hieronymus, vſitataque in pauperes miniſteria explicanda. Cùm verò plurimos non tàm egeſtate, quàm varijs morbis miſerè conflictari, ac propè confici cerneret, nec vallis opportunos haberet ægrotum curatores, eorum ille curationem in ſe ſuſcepit. Quippè non ignarus multarum rerum, quæ ad plagas & vlcera illa perſananda, morboſque tollendos valerent, qui ſpõtè interdùm ſuborientes, aut tumore, aut ſuppuratione, vomiciſque certas corporis partes acerbiſsimo languore torquent, atque diſcruciant, nouo ſpiritus ardore, nouum etiam hoc charitatis genus in eos exercere conſtituit, in quorum gratiam harum ſibi rerum cognitionẽ & vſum diligenter compararat. Itaquè plurimus vndiquè conquiſitus & collectus æger eſt Hieronymi curatione breui ſanandus; permulti accedebant deformi tumore, & vlceribus fœdi; alij quibus putrefacti ſub cute humores ſanguinem in ſaniem verterant; aliorum ex tuberibus ſcatentes vermes odorem teterrimum efflabant: ſed Hieronymus nunquam, aut ſordes cauit, aut putridam tabem exhorruit, aut fœtorem eſt auerſatus; ſed pietatis & officij plenus loca tumore & saniè fœda leni, mollique tactu contrectans (nè cura aut officium faceret dolorem) calida lauabat, ebullientes cùm ſanie vermes expurgabat, tùm, impoſito medicamine, & faſcijs obuolutis, data eleemoſyna, domum dimittebat: cùmque ſæpiùs ſimili fouerẽtur

tur officio ægri, tandem ſanitati reddebãtur. Nec dubito vlcera permulta, quæ omnium medentium artem & induſtriam facilè eluſiſſent, excellenti Hieronymi apud Deum gratia magis, quàm vnguẽtis, purgata atq; ſanata. Quãtùm verò ſtudij & ardoris, ad hæc munera charitatis adferret, illud vnum in hoc genere admodum inſigne teſtetur; quòd, ſi quando alicuius morbi vlcerumque fœditatem experiretur ſenſum nonnihil abhorrere, eoque aſpectu ab officio retardari, deformatum ægrum illum, & fœdiſsimum ſtatim aduocabat, præ cæteris diligentiùs curabat, ac vt de repugnanti ſenſu vindictam ſumeret, vlceribus labris admotis oſcula ſæpiùs imprimebat: idque tantà cum animi voluptate, quanta Chriſti Domini vulnera exoſculari contigiſſet. Intenſiori etiam cura à corporis ad animæ ſalutem Hieronymi ſtudia vertebantur. Circumobibat frequens Vallis vicos, ſingulos Catechiſmi inſtitutione, & Chriſtianis præceptis erudiens; nulluſque ferè Hieronymi; & ſociorum ſermo cum externis erat, niſi de animæ ſalute, pijſque rebus, de ſupremo ſcilicet vitæ die, de reddenda ab vnoquoque ſummo Iudici ratione, de inferorum cruciatibus, & æternæ vitæ gaudijs; vtili ſanè & frugifera admodum congreſsione. Adeò verò piorum colloquiorum vſus illis erat ſolemnis, vt criminis inſtar haberetur, ſi quis cum externis agens, non commodum aliquem de pietate ſermonẽ inſtituiſſet, hominemque ſalutari aliquo documento auctum dimiſiſſet. Nulla tan-

dem illis ſtudia æquè cordi, quàm diuinæ quærendæ gloriæ, & humanæ tuendæ ſalutis, in qua procuranda pijs intenti curis, perpetuò deſudabant, cum proximorum fructu non tenui aut pœnitendo; magni etenim fiebant ad Patres vndique concurſus ſpiritualis inſtitutionis gratia, diebus præſertim feſtis, quibus totis in habendis ad ſimplices cohortationibus, ſimulque tradenda pueris, ac rudi illi vulgò Chriſtianæ fidei doctrina ſinguli verſabantur.

Hieronymi Mediolanum profectio, in Deum fiducia, & Franciſci Sfortiæ in Hieronymum liberalitas maximè inſignis.
Cap. IV.

DVM hæc Somaſchæ geruntur, Hieronymus maiora ſemper animo in pauperum gratiam moliens, nouum etiam domicilium in eorum vſum (quod iam diù animo complexus erat) ſibi tandem Mediolani excitandũ ſtatuit, maxima videlicet ſpiritualis lucri ſpe in admodum nobili, & frequentiſsima Ciuitate blandiente. Quo circà re familiari egregiè conſtituta, domeſticis & externis benè precatus, ac valere iuſsis, hoc quoquè proſcindere nouale eſt aggreſſus, &, quandò magnam prouinciam adoriretur, magno etiam ſtipatus milite, triginta quinque ſcilicet puerorum manu diſceſsit, quos ille ſub vexillo Crucis, quaſi agmine inſtructo,

ſtructo,diſpoſitos, & Sãctorum Litanias, aliaſq;
preces inter itineris moleſtias cõcinentes, ideò
circumducebat, quòd conſimilium locorum diſciplinam
vſu iam didiciſſet, faciliùs per eos,in
nouis domibus conſtitui, cęterosque eorum
exemplo commodius erudiri. Ad pios autem
Hieronymi labores magis illuſtrandos, diuinæ
prouidentiæ nutu factum eſt, vt in ipſo itinere
Hieronymus non leui corriperetur febri, & è
pueris nonnulli cum eo pariter decumberent.
Nulla verò hic erant pecuniæ ſubſidia, nulla humana
ſolatia ad ægros leuandos, quippe Dei
ſeruus præter vnam in ſummo numine certiſsimam
ſpem nihil præſidij ad itinera afferebat,
nulloque alio inſtructus viatico prodibat; ſiquidem
itineris auxilia erant obuiæ hominum miſericordiæ,tectum
Noſocomia ſuppeditabant.
Itaq; aliquandiu cum morbo & laſsitudine in
itinere luctatus locum tandem obuium habuit
olim valetudinarium, ſed tum vetuſtate dirutũ:
caſa ueriùs fuit ruinoſa,quã domus, cęli patens
iniurijs, reuulſis foribus & oſtijs, ventorum flabris
atque imbribus vndique peruia. Huc ſe
recepit cum ſuis æger Hieronymus, humique
ſuper ſtramine cubitans, quod fortè aderat,
morbi moleſtias tolerabat, omni prætereà humana
ope deſtitutus, ſolam cęleſtem expectans.
Sed fidelem ſeruum non eſt fruſtrata ſumma
bonitas,quandò non multò poſt factum eſt,
vt quidam Hieronymi ſtudioſus illac iter haberet,qui
puerorum turbam conſpicatus, & quod
erat, fortè conijciens, locum adijt, hominem

febri miſerè æſtuantem vt offendit, amicè inuitat, & enixè rogat, vt ſe deferri patiatur ad hoſpitium, quod non longè aberat, quò ſi ſolus ſecederet, humaniſsimè exceptus, liberaliter etiã haberetur, donec, vi morbi diſcuſſa, conualeſceret. Sed nulla ratione admiſit Hieronymus ſibi vni oblatũ domicilij beneficiũ; nãq; humaniſsimè actis amico gratijs, eo beneficio ſe vti non poſſe, reſpondit, niſi ſecum Chriſti pauperibus etiam admiſsis, quibuſcum viuere & mori ſibi ſtatutum eſſet; verùm, vel quòd homini nimis moleſtum videretur eam domi colligere puerorum turbam, vel quòd tecti hoſpitijq; anguſtiæ tantam excluderẽt multitudinem, bonus ille vir non annuit, Mediolanumque diſceſsit. Hieronymus verò, cùm ea quiete meliuſcule ſe habere & diuina etiam ope aliquid virium recepiſſe videretur, & pueris melius omninò eſſet factum, ad cœpti itineris labores & incommoda hilaris, animoque erectus reuerti iam meditabatur; adeò Chriſti amore, & Crucis ſiti, quidquid erat aſperum mitigante: ſed minimè pares animo corporis vires ſuppetebant. Interim autem amicus ille Hieronymi, Franciſci Sfortiæ Mediolanenſium Ducis negotiorum curator quid illi in itinere accidiſſet, quantusque vir Hieronymus eſſet, ad Ducem abundè detulerat: quibus permotus religioſiſsimus Princeps, ſtatim qui ægrum Hieronymum Mediolanũ commodè adueherent, dimiſerat, quorum opera in vrbem delatus, (nec enim languente iam corpore pedes vlteriùs progredi valebat) ad humi-

le

le Xenodochium, ſtipante eius latera exigua il- 1534
la puerorum manu, deferri enixè poſtulauit: *ætatis ſuæ*
cumque lautiorem & honeſtiorem locum, vel *an. 53.*
etiam in aula, & omnia curationi opportuniora illi ſponte offerrent, ac Ducis etiam voluntatem obtenderent, nũquam annuit Hieronymus, qui voluntariæ paupertatis incommoda cunctis aulæ delicijs ac ſplendoribus anteferret. Exigua igitur perangustaq; domo receptus eſt, quæ Diui Martini Sacello iuncta illis pueris colligendis ac ſeruãdis vſui erat qui fortè à paterna domo, vel parẽtibus vagi ac diſperſi tota vrbe aberrantes, vagarentur. Iucundum maximè fuit Hieronymo vile hoſpitium, vtpotè ſuo inſtituto valdè conſentaneum; cumque illum Dux imperaret quibuſcunque rebus opus erat liberaliter haberi; ille, gratijs ſemper Ducis benignitati per internuncios actis, Euangelicæ paupertatis memor, oblatas commoditates non admittebat. Quare Dux tantæ rerum humanarum deſpicientiæ, veræque paupertatis Euangelicæ periculum facturus, nobilem Aulicum ad Hieronymum allegat, qui ſibi à Duce magnopere imperatum referat, vt quæcunq; ad ſuam, ſuorumq; vitam tuendam neceſſaria eſſent, munificè ſuppeditaret; ac, vt dictis fidem facta aſtruerent, crumenam illi multo auro refertam Ducis nomine offert, vrgetque, vt velit tranſmiſſum hoc munus libenti animo accipere, ac proprijs ſuorumque neceſſitatibus conſulere: Hieronymus quamquam ignoraret, quorſum Principis liberalitas tenderet, tamen à ſolida paupertatis vir-

tute conſilium ſibi petens, actis verbis ampliſ-ſimis, vt tanta Ducis munificentia poſtulabat, gratijs, eique omnia fauſta feliciaque precatus, reſpondit, ſe ſummæ illius paupertatis legibus, quam ſibi profitendam propoſuerat, omninò impediri, nè præſenti pecuniæ ſubſidio frueretur; è contra inſtabat Nuncius, licere pauperibus, ſaluis paupertatis legibus, oblata admittere, proindè nihil illum in perfectæ paupertatis iura peccaturum, ſi Principis liberalitati morem gereret; ſed nullis planè rationibus perpelli potuit, vt vel obolum admitteret, teſtatus ſe non auro, ſed hominum ſaluti, Euangelicæq; paupertati ſtudere; quin diuinæ prouidentiæ non leuem ſe irrogaturum iniuriam, ſi tantam auri vim collectam apud ſe reconderet, cum illa ſibi, ſuoque gregi victum paſsim & oſtiatim emendicanti in dies abundè ſufficiat; quare ſibi magnopere cauēdum, nè humani auxilij tàm larga liberalitas aliquid de diuinæ opis & prouidentiæ fiducia detraheret: quocirca pateretur orat, vt vel quotidianis laboribus, vel precario victu paulatim collecto, ſe ſociosque pro ſuo veteri inſtituto aleret: cùmque ſtudioſius adhuc offerret, enixèque obtruderet Aulicus Ducis nomine pecuniam, ſemper tamen idem aut perſimile tulit reſponſum, collaudata ſcilicet Regia Principis munificentia, ſedulaque Aulici opera commendata. Deniq; vt finis ſit in pecunia tam fortiter, cōſtanterque repudianda, adeò ſanctę paupertatis tenacem ſe præbuit Hieronymus, vt, ſuperante liberalem Principis beneficentiā,

Auli-

Aulicique induſtriam paupertatis propoſito, maiori omninò, quàm obtruderetur, conſtantia, reiecta pecunia fuerit. Franciſcus hoc tàm egregio facto mirificè delectatus, etſi opinionem de Hieronymi virtute non vulgarem induerat; certior tamen reddi per ſuum Oratorem voluit, qui tùm apud Venetos morabatur de hominis nobilitate, & rebus geſtis; à quo cùm multa, quę armatus foris, & domi togatus Hieronymus geſſerat, pari laude & admiratione digna, accepiſſet, ex illo cœpit hominem magis, quàm anteà, humaniſsimè colere, eiuſque inſtituto vehementer fauere, cuius virtutem magna ſanctitatis opinione firmatam admirabatur.

Pij loci exordia, & varia de Hieronymo Mediolanenſium iudicia. *Cap. V.*

EO autem Hieronymi curæ primum ſpectabant, vt pueris tum ſecum adductis, tum vrbe tota Mediolanenſi vagis, ac diſperſis certum poneret domicilium, & corporis animæque periculis ſuo more ſubductos, in tuto locaret; quod pium hominis votum ad Ducem delatum, ab eo vehementer probatum eſt, certumque ex ſuis nauum, & induſtrium hominem negotio præfecit, qui loci inſtitutionem maturaret, efficeretque, ne quid ad eam rem abſoluendam deſiderari poſſet. Curatum eſt Ducis mandatum diligenter, & illæ ipſæ ædes, in quibus

buſſupra Hieronymum primò conſediſſe docuimus, ſunt in pauperum vſum deſtinatæ, Hieronymo locum maximè approbante. Cumque ædes illæ ad Xenodochij maioris iura pertinerent, Ducis nomine & auctoritate, cum Xenodochij curatoribus ritè confectis emptionis tabulis, & certa pretij parte perſoluta, ità inter partes conuentum eſt, vt perpetuò pauperum vſui cederent ædes, interim Franciſco annuum cenſum perſoluente donec integram pretij ſummam curaret, aliquanto etiam æris ad primam nouæ domus ſupellectilē attributo; quod Sfortia imperante, omninò ſeruatum eſt. Sed vix altero ab ea pactione anno, peracerbo, & perpetuò Mediolanenſibus flebili funere, elato
1535. Franciſco, haud potuit pacta pecunia perſolui. Quare ad Philippum Secundum Mediolanenſi Imperio deuoluto, placuit Catholico Regi eādem eſſe prioribus tabulis vim, è publiciſque ærarij Regij pecunijs, anuum penſum nondùm ſoluti pretij, perſoluendum iuſſit, quod pium Regis edictum ad multos annos religiosè ſeruatum eſt, donec Galeatij Moroni Maceratenſis Antiſtitis hæreditate, ità pij loci neceſſitatibus ſubuentum eſt, vt cùm ad reliqua nomina, tum ad hoc etiam diſſoluendum facultas fuerit. Sed ad Hieronymum redeo, qui optatum iàm nactus domicilium, ad pauperes orboſque colligendos ſedulò ſe conuertit, quorum tantam breui intra hoſpitij ſepta turbam coegit, vt admirationi voluptatique pariter eorum aſpectus eſſet. Non referam hic am-
pliùs

pliùs inſtituendorum locorum rationem; ſatis ex hucuſque dictis indicata. Eædem Hieronymo curæ, ijdem exhauriendi labores, dum domeſticam diſciplinam conſtituit, dum pietate, & opificio pueros informandos curat, dum illis ſubſidia precariò tota Vrbe conquirit. Neque etiã multis referam, quàm ingenti primorum ordinum gratulatione prodeuntium feſtis diebus ſolemni cum ſupplicatione agmen ſit exceptũ, & quantis laudibus puerorum pietas, & modeſtia commendata; facilis ex ſuperioribus coniectura, licèt hæc omnia Mediolani neſcio quid amplius ſplendoris & publicæ acclamationis habuiſſe videantur. Verùm, ne qua deeſſet in tanta operis laude humilitatis, & patientiæ materia, probataque virtus magis eniteret, cùm aliorum incerta & dubia, tùm vulgi iniqua de ſe ipſo iudicia expertus eſt Aemilianus. Siquidem dum tanti Principis nixus præſidio, ſeu multò magis Dei, eo in opere multos labores exudat, & multis eſt admirationis materia pariter & ſermonis; multiplex etiam & frequens de eo, variantibus ſententijs, obmurmuratio populi; in tam ampla præſertim, adeòque frequenti Ciuitate; & nondùm planè illius intimæ ſanctitatis fulgore apud omnes explicato. Quare inter operum initia, contemptui erat multis, qui hominem hypocriſis & ignauiæ in ſimulantes, palàm deceptorem, delirum, varijsque ad contemptum nominibus appellabant, & probris ac cõtumelijs inceſſere non verebantur. Alij, ita diuino numine eorum ſtudia at-

tempe-

temperante, meliùs ſentientes cùm aliquid ſupra humanum de Hieronymi virtute animo conciperent, eius ſanctitatem veneraturi, in manus aut veſtrum oſcula certatim ruebant, vel propriam manum, qua prætereuntis veſtes religiosè contigiſſent, oſculaturi ori admouebant. Nonnullorum verò iudicia erant euentus expectatione ſuſpenſa, quandò nec in præſentia nouum, inſolenſque opus externi hominis approbare vellent, neque palàm vitio vertere auderent, quod, approbante Principe & ſummis ordinibus, in ipſa curiæ luce gerebatur. Quare attentis animis obſeruabant, quò tandem eius geſta euaderent, cuius virtutis ſplendorem, caligantis mentis acie nondùm clarè diſpicere poterant. Sed Hieronymo, vt permoleſta erant, quæ in eius venerationem obſequia deferebantur, ità cùm, inter mendicandum alios obuiam haberet ſeſe dicterijs & ſcommatibus irridentes, vel conuicijs, & lœdorijs palàm proſcindentes, hos ille obturata aure præteribat, mirificè lætus, quòd pretioſiora, quàm peteret, ac magis optata dona reciperet, nobilem ſcilicet ludibrij, & contumeliarum ſtipem: eratque per familiare, cum ad communem miſericordiam colligendam totus ſqualore deformis, ac macie, craſſa tunicula tectus prodiret, ſibilis & conuicijs excipi, inſequente à tergo velut amentem laſciuiente puerorum turba; ità ſcilicet ſummus in ore palor, attrita lacerna, humeroque pendentes manticæ, ſquallens & promiſſa barba hominem ludibrijs & probris facilè opportu-

num apud inſanum vulgus reddebant. Dū tulit indignū infimæ plebis contemptum Hieronymus, nunquàm animo vel leuiſsimè commotus; adeò Chriſti charitas, & ſui contemptus omnes exorbebat irriſiones, & probra deuorabat; donec in vulgus ſolidæ virtutis clarius explicandæ oblata occaſione, quam ſubijciam, omnia tandem ceſſere in commendationem probitatis & virtutis; verſo in admirationem contemptu, & contumelis in laudem recidentibus. Idque huiuſmodi fuit.

Mediolanenſibus morbo laborantibus ſuccurrit inſigni Ducis teſtimonio eius charitas commendatur. Cap. VI.

E Bellorum motibus, quibus per aliquot annos tota Mediolanenſis Prouincia nutarat, quaſi è funeſta ſemente hæſerant in Mediolanenſium animis mortifera vitiorum omnium germina, quæ ſedatis deinde tumultibus, pacem & quietem, quaſi culturam nacta in dies manare, latiuſque ſe fundere, vt nulla pietatis facies, nulla charitatis indicia apparerent. Cùmque in tartarum ruentibus animis Hieronymus quà vitæ exemplo, quà verbo & cohortatione tempeſtiuam porrigere dexteram maturaret, nullo vulgus pia hominis officia in pretio habebat; ſed, cùm ad malorum ſcelera vindicanda, proborumque exercendam virtutem, cœpit mor-

borum grauitas Ciuitatem affligere, frequentesque inuadere domos, tùm maximè enituit Hieronymi virtus, commendataque paſsim in vulgus nullo planè diſcrimine præcellens hominis charitas. Omnibus ſiquidem in ea morbida, ac ferè peſtifera anni intemperie metu trepidis ac perculſis, cùm admodùm rari & infrequentes apparerent, qui laborantium multitudini nauarent operam, & tantam ægrorum ſubirent molem; vnus Hieronymus, metu omni depoſito, cùm in Noſocomio ſuo Diui Martini, tùm alibi etiam vel ſui periculo capitis, præſto erat ægrotantibus, quibus omninò ſibi ſubueniendum, aut certè in communi calamitate abijciẽdam vitam ſtatuerat. Et ſanè hic, ſi quiſquam locus, Hieronymi charitatem maximè illuſtrauit. Quos enim grauiori morbo conflictari ſentiebat, hos ſæpiùs inuiſens, vario placidoque ſermone, ad perferendam animi ægritudinem & corporis dolores, hortabatur, multisq; de aliorum conſtantia in cruciatibus & doloribus perferendis memoriter, & iucundè narratis, ægritudinis faſtidium & morbi acerbitatem lenire curabat: Cùmque, morbo graſſante, omnia tandem miſerorum ſqualore, & grauiſsimo ac teterrimo odore, qualis ægrotantium in egeſtate ſolet eſſe, complerentur; Hieronymum tamen ſtrenuè omnibus adeſſe, iacentes, ſi opus eſſet, erigere, præparatos cibos ſuis manibus apponere, omnia denique munera, quę in Dominum ab officioſo & diligenti famulo præſtanda viderentur, ſtudiosè ac demiſsè exequi magna

cum

cum admiratione, cernebant vniuerſi. Neque verò tàm pio labori tamque ardenti charitati diuina Bonitas defuit; ſiquidem, cùm tota iàm Ciuitate inſanabilis illa morbornm vis adeò grauiter per omnium ordinum capita graſſaretur, nullis vt hominum conſilijs, nulla diligentia, nullis fuſis precibus mitigari poſſe videretur, quotidieque multa corpora lurida tabe affecta, vi morbi miſerè conficerentur & interirent; integer tamen Hieronymus atque intactus ſemper ſeruatus eſt: quin etiam (quod fidē penè ſuperat) neque eorum vllus, quos inter ægrotantes in ſuo Xenodochio aluit & curauit, ſiuè ex pueris, ſiuè ex adminiſtris toto eo tempore deſideratus eſt, quod pro miraculo ab omnibus eſt habitum; idque Hieronymi non quidem diligentiæ & induſtriæ, quāquàm ea maxima erat, ſed ſanctitati acceptum retulerunt vniuerſi: cum ille ſeuientem ægritudinem non tam medicinis depellere, quàm orationibus & magnis pœnitentiæ aſperitatibus læſi numinis iuſtiſsima flagella auertere iratumque Deum ſuæ familiæ propitiū facere niteretur. Quàm multa verò, & omnium æſtimatione maiora in rem communem geſſerit eo tempore Hieronymus, facilè, quæ ſubijciam, teſtabuntur. Nam ipſe Dux cùm Ioannis Petri Caraffæ opera (è cuius nutu hominem plurimùm pendere didicerat) exiſtimaret Hieronymum ad ea pietatis ſtudia Mediolanū deſtinatum, datis ad Caraffam literis humaniſsimis per ſuum Internuncium apud Rempublicam Venetam tùm commorantem,

ei gratias egit quammaximas, quòd hominem Mediolanum allegaſſet, tam magno totius Ciuitatis bono: quam gratiarum actionem minimè ſibi debitam ingenuè fatetur Caraffa. Placet hic eius verba adſcribere, quibus in Epiſtola ad Caietanum Thienæũ Neapolim data Venetijs quintodecimo Kalendas Februarij 1534. ità rem explicat. Bergomenſis Aemilianus noſter, permittente Epiſcopo, reliquit Bergomum, &, ducto ſecum quinque & triginta militũ exercitu, Mediolanum petijt, vbi, non dico, quanto cum applauſu exceptus ſit; hoc tantum dicam, gratias mihi Illuſtriſsimum Ducem Mediolani egiſſe per ſuos, qui hic ſunt, qui cum literis ad me venerunt, quaſi ego illuc Aemilianum miſerim, & certè hic honor mihi ſine cauſa defertur. Vbi Bergomenſem vocat, quòd ibi aliquantò commoratus, ea, quæ ſuprà diximus, geſſerit. Exercitu autem illo triginta quinque militum, pueros innuit, quos ſecum Hieronymus adduxerat. Habes amice Lector eodem in loco duo grauiſsima de Hieronymi virtute teſtimonia, alterum Frãciſci Sfortiæ Ducis Mediolanenſis, alterum Ioannis Petri Caraffæ non inde multò poſt in Summum Pontificem electi. Quantò autem in pretio eum haberent reliqui Ciues, & quale iudicium de eius vitæ genere facerent, frequentiſsimiè nobilioribus declarant, qui ad idem vitæ genus ſponte ſe ſe aggregarunt. Inter quos præcipua pietatis laude commendatur Fridericus Panigarola ex eo ordine, quos Protbonotarios Apoſtolicos vocant, qui, ſpretis

opibus contemptisque honoribus, diuino ſe totum famulatui mancipauit, Hieronymiq; veſtigijs inſiſtens, in eodem Sancti Martini loco, vitam omnium virtutum laude florentem permultos annos traductam magna tandem ſanctitatis opinione Somaſchæ abſoluit. Eadem etiam mens à Domino donata Franciſco Bauio, & Hieronymo Nouato, alterique Hieronymo Calco, & Ambroſio Schiepato Mediolanenſibus; quibus acceſſere Auguſtinus Gallus, is, cuius de agricultura monumenta vulgari ſermone conſcripta leguntur, & Iacobus Aleſius nobiles Brixienſes, tùm Bernardus Odeſcalcus Nouocomenſis, & alius è Spinulorum familia Ianuenſis, Franciſcus item Dertonenſis vir eruditione inſignis, & Guido Vercellenſis. His autem complures alij quotidiè & ſplendore generis, & literarum eruditione nobiles iungebãtur, qui ſpretis humanæ vitæ commodis, & nuncio libertati miſſo, Chriſti paupertatis incommoda ſubire, ſeque totos Hieronymo informandos committere non dubitabant. Hoc verò certum planè diuinæ virtutis indicium apud cordatos habebatur, hominem ſcilicet externum, & penè ignotum vili abiectoque pauperum ſeruitio addictum, tàm multos, eosque è principibus Ciuitatis ſibi adiunctos à ſummo opum & familiæ ſplendore ad abiectiſsima pauperum miniſteria deducere.

L Eius

Eius Ticini geſta.
Cap. VII.

MEdiolanenſem hāc profectionem Papienſis ſtatim haud minùs frugifera excepit, quam ille Mediolani rebus ſatis benè conſtitutis, & regimini puerorum idoneis è prima nobilitate viris præpoſitis, hoc tempore ſuſcepit,
1534. quòd non ampliùs viginti milliaribus Mediola-
ætatis ſuæ an. 53. no ea Ciuitas diſtet. Præuenerat autem Hieronymi aduentum per celebris eius nominis & virtutum fama, quæ ob admirabilem in primis rerum omnium cōtemptum, & eximiam in egenos charitatem ſummam illi apud eos Ciues conciliauerat ſanctitatis opinionem, vt eum pręſentem intueri aliquandò cuperēt, de cuius virtute tàm multus per ſtreperet ſermo. Prima igitur Papienſi ſolo impreſſa Hieronymi veſtigia, ea Ciuium oculis ſpectanda obtulere, quæ iàm omnium animis præuolans fama obieciſſet. Vix Ciuitatem ingredienti obuiā ad fuere frequentes, inſolito & oculis inſueto ſpectaculo circumfuſi, quibus pauperum turba, quæ elato ſalutari redemptionis noſtræ ſigno, ſuffragia Sanctorum poſceret, hymnosq; non ſine Eccleſiæ cantu modeſtè & religiosè perſolueret, tantæ erat admirationis & voluptatis, vt noua inuſitati ſpectaculi ſpecie animum atque oculos non ſatis explere poſſe viderentur; ſed Hieronymum in primis, ſtupore propè defixi ſuſpiciebāt, & eius nobilitatem & virtutem animo reuoluentes admiraban-

mirabantur vniuerſi, qui tàm graui ætate, tàm vili in veſte, tanta cum animi demiſsione & religione, ſupplicationem comitaretur, cuius grauis ille ardensque, & permodeſtus oculorum circumiactus, & nobilis ſpecies licèt ſqualore obſita, obſoletaque ipſa veſtimenta pietatem afflare, & redolere ſanctitatẽ videbantur. Itaq; certatim nobiliores quique ei proprias ædes deferebant, hoſpitioque inuitabant, rati nimirùm ſatis eum felicem, magnoque auctum honore, cui primo contigiſſet Dei ſeruum tecto excipere. Sed ille ſuæ paupertatis & humilitatis tenaciſsimus, omnibus permodeſtè gratijs actis, peruicit tandem, vt ad Noſocomium duceretur, quod adeò libenti animo curauere, qui publico valetudinario (cui à miſericordia nomen eſt) præerant, vt complures iàm ibi receptos miſſos facerent, quò Hieronymo cum ſuis commodior locus eſſet, fortè enim ſuperànte multitudine, non omnes admittebant eo tempore valetudinarij ſpatia; ſed hoc nulla ratione tulit Hieronymus, enixè obteſtatus, ſe omninò aliò in quemuis publicum patentemque locum ſeceſſurum, ſi vel tantillum incommodi primis hoſpitibus ſuus afferret aduentus. Quare per aliquot dies ad fanum Sanctorum Geruaſij & Protaſij ſub communi porticu fuit. Tantam animi demiſsionem, & in proximos charitatem abundè compenſauit diuina benignitas; ſiquidem viſum eſt Xenodochij curatoribus locum Hieronymo deſtinare, quò ſolus cum ſuis ſecedere, liberèque illis præeſſe poſſet. Domuncu-

la erat prope Sacellũ Spiritui ſancto ſacrum, cui loco à columba Spiritus ſancti Symbolo, quæ pro foribus expreſſa cernebatur, Columbinæ nomen fecerat Ciuitas, eſtque illi etiam hodiè ſolemne Columbinam appellari. Vt eò diuertat Hieronymus permiſſum, ſed non ſine magna numinis prouidentia; quod breui euentus ipſe indicauit. Ibi ſolita cœpit obire in pauperes & reliquos omnes charitatis munera, ſed præcipuè cum primoribus Ciuitatis, de nouo orborũ domicilio inſtituendo magno animi conatu agere eſt aggreſſus; nec fuit difficile rem ex animi ſententia perficere, quippè libentiſsimè annuerunt vniuerſi, quorum intererat, eumdemq; ipſum locum, quò cum ſuis ſeceſſerat, ad eam rẽ perficiendam illi perpetuò conceſſerunt. Quo felici euentu Hieronymus mirificè lætus, nihil cunctatus ſtatim orbos derelictos ſibi aggregare, domeſticam diſciplinam componere, pietatis opificijque inſtitutione eos ſedulò exercère, tùm ea, quæ ad domeſticám ſupellectilem cibumque pauperibus parandum facerent, nauiter prócurare. Prodibat ille quotidiè onuſtus manticis ad rogitandam paſsim ſtipem, & vitæ ſubſidia conquirenda, pauperibus domicilio incluſis, ſæpiusque fora obibat cum ſporta obſonatum, dùm illi domi confidentes artificum opera ad mechanicas exercentur, ſumma chriſtianæ fidei capita & ſacras preces ediſcunt, quas poſteà, inſtructo agmine, feſtis diebus tota Ciuitate vſitato more decantant. Magni animorum motus in vrbe facti, magna ad pieta-

tem-

tem commotio & ardor ex noui operis inſpectione: cuius inſtitutum larga poſteà Papienſiũ benignitate auctum (vt eſt ea Ciuitas cùm alijs rebus permultis, tùm maximè chriſtiana pietate nobilis) adhuc etiam magno pauperum Ciuium commodo viget. Ità, cum Hieronymi humilitate & abiectione diuina bonitate & liberalitate decertante, factum eſt, vt, qui ſibi publica fora ad hoſpitium paulò antè elegerat, nè pauperibus in valetudinario incommodo eſſet, ſtatim perpetuum & ſibi & pauperibus inueniret domicilium. Sed, dùm ſolita ſua diſciplina domeſticos è virtute fingit, & ad normam chriſtianæ pietatis totos inſtituit, ad externorum etiam vtilitates & ſalutaria commoda paribus ſeſe ſtudijs explicat: & quæ ſibi à doctrina & ingenio ad proximorum ſalutem procurandam adiumẽta deeſſe ſentit, ea vitæ exemplis, vt anteà diximus, compenſare nititur; quibus ardentiùs humana pectora incendi, acriùsq; cieri, quàm diſertiſsima oratione vſu ipſo didicerat. Et certè quàm ex animi voto & ingenti ciuium fructu Hieronymi labores acciderint, docet par nobiliſsimorum ſociorum, quos tanquàm illuſtria victoriæ trophæa glorioſus reuexit: de quibus antequam progrediamur, nonnulla hic obiter dicenda.

De Angelo Marco Gambarana. Cap. VIII.

ANgelus Marcus & Vincentius è Comitibus vterque Montis Segalij, & perilluſtri atque vetuſta apud Papienſes Gambarana gente, non opibus modò & nobilitate, ſed animi etiã moderatione & ciuili prudentia inter ſuos facilè principes, duo florentiſſima totius Ciuitatis lumina omnium ſententia cenſebantur. Hi ſæpiùs Hieronymum veræ pietatis ſenſu intuiti illius exemplis & cohortationibus incenſi, & deguſtata nonnihil interiùs virtutis dulcedine, non modò nouos planè animos ſe induere, nouos ad pietatem impetus experiri ſentiebãt, ſed etiam, vt illi ſe totos penitus dederent, crebris ſtimulis incitabantur: Verum, ſæculi voluptate ſuauiter animo & ſenſibus blandiente, adhuc diſtrahebantur, &, honorum opumque fulgore mentis aciem perſtringente, incerto fluctuabant animi conſilio; neque ſatis vitæ ſuæ rationes explicare, neque, quid ſequendum, videre poterant. Sed, cùm ſingularis illa in hominum animis peritè tractandis & verſandis Hieronymi ſuauitas & vis ſalutaria per colloquia ſæpiùs acceſsiſſet, tandem eius inſtituti humilitatem multò potiorem honorum titulis duxere, &, humana gloria prę cęleſtis deſiderio abiecta, ad paupertatem & Crucem tanquam ad portum ſalutis confugere omninò decreuerunt: itaque ab Hieronymo in pauperum Ieſu Chriſti

diſci-

diſciplinam ſunt admiſsi: multò certè nobiliores & illuſtriores, hoc edito inter ſuos Ciues chriſtianæ humilitatis & abiectionis exemplo, quàm anteà genere aut opibus. Multorum corda pupugit ad pietatem, rarum & inſolens exẽplum. Tàm illuſtria verò chriſtianæ pietatis exordia, maiora ſemper ſunt ſubſecuta in vtroque incrementa, quorum aliqua ſeorſim hic breuiter recenſenda. Ac, vt primum de Angelo Marco dicamus, Hic præ cæteris videtur fuiſſe Hieronymo carus, conſiliorum videlicet particeps, & peregrinationum comes; ab Epiſtolis etiam, nàm adhuc nonnullæ apud nos aſſeruantur literæ Angeli Marci caractere exaratæ, & Hieronymi manu proprij nominis chirographo ſubſignatæ. Quo loco mihi venit in mentem cogitare plurimi ſemper inter cæteros Angelum Marcum ab Hieronymo fieri conſueuiſſe, quòd ſupernæ lucis beneficio doctus præſagiret animo quàm generoſum Ducẽ Naſcenti ſuæ Congregationi pararet dominus, cuius aliquando virtute ſuſtineri, imperio regi, ſtudio & opera ad inſtituti perennitatem ſtabiliri, denique Religionis etiã nomine decorari deberet. Et certè hic vnus à Domino delectus maximè videtur ad ea pietatis opera abſoluenda & perficienda, quæ Hieronymus præpropera morte abiens inchoata reliquerat. Primùm enim ſub obitum Hieronymi cũ animo nutarent permulti & ab inſtituto reſilire meditarentur, Angeli Marci opera & auctoritate ſunt in benè cœptis confirmati: Deindè, cùm multa in operum pro-

 greſsione

greſsione ſocij experirentur aduerſa, oppugnatoresque non deeſſent, qui auctoritate & potentia plurimum negotij & moleſtiæ in vinea Domini ſtrenuè deſudantibus exhiberent, in eam ſententiam itum eſt ab omnibus Angelo Marco referente, vt curarēt Pontificia auctoritate Congregationem muniri, licereque illi per Sedem Apoſtolicam ſua obire munera, fruſtrà contranitente oppugnatorum audacia. Ad eam rem allegatus eſt Romam idem Angelus Marcus; neque potuit maiore ſtudio, quàm is fecit, communis cauſa ſuſcipi; ſiquidem ità ſedulò & prudenter rem cum Summo Pontifice tranſegit, qui tùm erat è Farneſia gente Paulus Tertius,
1540. vt datis literis Apoſtolicis Anno præteriti ſæculi quadrageſimo, pridie nonas Iunij, plurima in Congregationem contulerit ornamenta. Literarum Diploma adhuc apud nos in tabulario aſſeruatur; earum verò exemplum primum occurrit in Religionis Bullario, non ità pridem noſtrorū Superiorum iuſſu typis excuſo. Eiuſdem generis etiā literæ ſunt poſteà à Pio Quar-
1563. to anno ſexageſimo tertio ſexto Kalendas Iunij impetratæ, ſed prioribus gratijs & priuilegijs longè ampliores. Verum his rebus minimè cōtentus Angelus Marcus, qui toto pectore confirmandæ Congregationis negotium ſuſcepiſſet cœpit tandem de eadem per Summum Pontificem in Religioſorum Ordinum album referenda, & in conſequentes propagāda poſteritates, certiſque vincienda legibus, ſeriò & ſtudioſè agere. Non tam ſuo ipſius conſilio permotus, quàm

quàm defuncti Hieronymi, cuius ille ſenſum & mentem cognitam habebat, ſed in hoc magis opportunum tempus diſsimulandum,& protrahendum negotium iudicauerat. Igitur in deliberationē re cum alijs Patribus ſæpiùs vocata; nè in tàm graui conſultatione proprio fallerentur ſenſu, rem totam cùm Domino tranſigere & per orationes ac ſacrificia, aliaſque corporis afflictationes diuinam voluntatē explorare ſtatuunt. Quare per multos dies orationibus & ſacrificijs inſtitere vniuerſi, quibus vota, ieiunia, acerbaque alia corporum ſupplicia non pauca addidere; per externos etiam pios & religioſos Sacerdotes plura ſacra in eandem rem ſunt curata; tùm ſatis diù & ſpiritualium exercitiorum vſu, & perſeuerantis inediæ rigore cœleſti Numine propitiato, tandem de re propoſita communi voto deliberant Vt quandò, Hieronymo nimis maturè erepto, & nondùm Religionis ordine canonicè inſtituto, Congregatio anguſtis paucorum hominum vitæ ſpatijs terminata, facilè interitura videretur, quòd ſcilicet permulti & literarum ſtudijs, & moribus probè exculti, nulloque obligationis vinculo in Congregatione adſtricti, vel alijs Religionum ordinibus paſsim nomina darēt, vel ad pinguia in ſæculo ſacerdotia, aliaſque dignitates dilaberentur, hoc etiam poſtremum, ad egregia Hieronymi cœpta abſoluenda, procurarent, vt Apoſtolica auctoritate inter ſacros Religionum Ordines Somaſchenſis Congregatio referretur; quò perpetui ad poſteros tantorum laborum &

operum

operum fructus manarent, & iterum Domino benedicente, copioſiùs in Eccleſiæ vinea, ad Dei gloriam & animarum ſalutem matureſcerent. Negotij feliciter perficiendi ſpem maximè faciebat, quòd Romæ cum Sanctiſsimo Pontifice Pio Quinto tractanda res erat Patrum Congregationis olim perſtudioſo, necnon Hieronymi memoriæ impensè addicto, quo cũ egerat ſæpiùs. Igitur è Patribus cura gerendæ rei demandata eſt *Aloyſio* Baldonio Papienſi homini diuinis humaniſque literis exculto, & tunc in Florentiſsimo Ticinenſi Gymnaſio græcas literas profitenti; qui Romam profectus, adeò felici euentu breui negotium confecit, vt Summus Pontifex anno milleſimo quingenteſimo
1568. ſexageſimo octauo, octauo Idus Decembris, ipſo Sancti Nicolai natali die, publico Diplomate dato, vniuerſa approbatæ Religionis iura Somaſchenſi Congregationi benignè contulerit, addito inſuper honorifico tùm Hieronymi, tùm Patrum Elogio. Sanctæ Sedis Apoſtolicæ,
1569. confirmatione impetrata, ſequens annus ſexageſimus nonus diuina benignitate planè felix & fauſtus natalis illuxit Religioni, emiſsis ſcilicet à ſex e primis illis Patribus ſolemni ritu profeſſionis votis tertio Kalendas Maij, Sancto Petro Martyri, & Catharinę Senenſi ſacro die, Mediolani, in ipſo Diui Martini Sacello: Derthonenſi Antiſtite Cæſare Gambara nobili Brixienſi Comite, atque Senatore Regio Ducatus Mediolani ipſa vota, ex Apoſtolicarum literarum præſcripto, recipiente. His actis à Patribus illis de
Gene-

Generali eligendo ſtatim itum in vota, communique ſuffragiorum aſſenſu, Angelus Marcus primus Religionis Præpoſitus Generalis eſt renunciatus, nemine, præter ipſum, diſſentiente, integroque triennio Religionẽ adminiſtrauit; nàm, vltrà nè liceret eam ſupremam dignitatem prorogare, diplomate Pontificio cautum erat. Huius tùm præclarè geſta in eo magiſtratu, tùm illuſtria virtutum exempla toto conſequenti vitæ curſu edita, cùm ad hiſtoriam Religionis pertineant, ea vniuerſa ad illius ſcriptorem integra reijcio; hic ſolùm felicem eius mortem ad totius vitæ ſpecimen breuiter attingam. Solemne erat Angelo Marco quotidiè è codice horario ſtatam diei pſalmodiam in genua prouoluto reddere, diutiùs rerum cœleſtium commentationi vacare, tùm rem ſacram peragere, in quo miniſterio adeò intimo pietatis ſenſu afficiebatur, vt inter orationum, & ſacrificiorum vota, nihil æquè à Domino ſuppliciter & enixè contenderet, quàm vt ſupremo etiam vitæ die liceret ſibi immaculatam hoſtiam illam immolare. Vel ſuprà vota ſatis eſt hominis pietati à diuina bonitate factũ; orandi enim & ſacræ rei agendæ percupido, vel ipſa iàm aduentante morte, licuit & ſancto Sacrificio & orationi vacare. Nàm, vrgente vi morbi, iàm morti vicino ità diuina virtute auctæ ſunt vires, vt ipſo die, quo extinctus eſt, & commodè lecto ſurgere, & inuſitata animi pietate & vberrimo fletu ſacrũ peragere potuerit; vt inſuetus ille ſacrificãtis ardor & pietatis ſenſus non obſcura præſagitio, ſi animaduer-

maduerteretur, imminentis obitus eſſe poſſet.
Poſt obita ritè diuina, viribus iterum deſtitutus, lecto decubuit; cùmque Angelus Cerrus tùm Mediolani & medendi peritia, & genere admodum nobilis ægrum inuiſiſſet, & venarum pulſu explorato, morbi grauitatem deprehendiſſet, iuſsit ægrotanti perpetuò adeſſe vigiles, qui in omnem euentum parati, ægrum diem noctemq; cuſtodirent. Proxima ſequēti luce ſacer inſtabat dies, itaq; Veſperi de more vt familiæ confitenti aures daret, conſedit; quippè ità domeſticis omnibus paterna illa ſua charitate & manſuetudine carus erat, vt ei multò libentiùs, quãquàm ſuperiori domus, cordis arcana detegerent, & intimas conſcientię latebras, animorũq; maculas confeſsione aperirent, quàm Sacerdotibus ad id aſsignatis. Cùm autem numeroſæ familiæ cõfeſsionibus excipiendis, nimis defatigari videretur: erant, qui precarentur, vt in ſequens matutinum tempus reliquos reijceret, quibus ille in hæc verba, hilari vultu & præſenti animo, reſpondit; Nùnc accedite filij, mane enim haud licebit; quàm vocem prædictionis vim habuiſſe non multò poſt innotuit, cùm denunciationi reſpondit euentus; licèt tunc minimè animaduerſa, cùm nullus ſupremũ caſum tàm proximè impendentem ſuſpicaretur. Sed alta iàm nocte, ijs etiam, qui cuſtodiæ gratia aderant, quieti traditis, ſenſim, nè cuiuſquam ſomnum interturbaret lecto conſurgens, veſteq; indutus ad Eccleſiam, quæ vix à Patris cubiculo aberat, diſceſsit, ibi ſcilicet vitæ ſpiritum red-

dituros,

diturus, vbi ſanctæ profeſsionis & religionis ſpiritum anteà hauſerat; ſed, cùm fores clauibus obſeratas offendiſſet, vehemẽter indoluit ingemuitque, & ad proximum Oratorium diuertit, vbi nixis genibus, ad momentum illud æternitatis arbitrum oratione ſe comparat, aduenietiq; Domino paratus occurrere ſtudet; &, aliquandiù ſupplicando ducta mora, manu ſcabellum, cui inhærebat, graui ictu quatiens, quaſi migrationis dato ſigno, irreuocabilem illam ſupremæ rei clauſulam, vt erat in genua proſtratus & in preces effuſus (egregijs ſanè ſuæ ſalutis indicijs) conſummauit. Eo ictu à ſomno exciti excubitores, vbi patrem lecto & cubiculo exiſſe comperiunt, accurrunt ad proximum Oratoriũ, vndè ſtrepitus inſonuerat, ibique genibus & ſcabello innixum, iamque extinctũ deprehendunt. Tàm repentino inopinati caſus euentu conſternatos vox & ſenſus, penèque ſpiritus defecit; ſed nouum pietatis ſenſum, & admirationis voces addidit ipſum mortis genus, quo Pater extinctus eſt. Vt enim decebat verè religioſum virum & familiæ præſidem, alijs ſomno deditis, ipſe orans animam egit. Ea res poſtera luce à Scipione Albano, qui primus rem literis conſignauit, funerique interfuit imò præfuit, & duxit, ad Sanctũ Carolum delata, cui Pater ęquè notus ac carus erat, etſi tanti viri amiſsione admodum, indoluit mirificè tamen tàm pio mortis genere defuncto gratulari viſus eſt. Quàm migrationem admirabiliorem apud me reddũt duo illa; alterum, quòd eam præſenſerit ac prędixerit;

dixerit; alterum, quòd eam precibus impetratam; non leuis coniectura confirmet. Hic ipſe Angelus Hieronymi vitam egregio volumine conſcripſiſſe fertur, quod opus ſi ad nos perueniſſet, vel me hoc ſcriptionis onere leuaſſet, vel certè multò plura & maiora ad ſcribendum attuliſſet.

De Vincentio Gambarana. Cap. IX.

VIncentius ab Hieronymi obitu, reliquam ferè ætatem omnem Bergomi Orphanorum, puellarumque regimini præpoſitus exegit tanta vitæ innocentia, & chriſtianæ pietatis laude florens; vt eum Bergomenſes tanquam virũ ſanctum omninò ſuſpicerent multaque ab eo paſſim extrà vires modumque naturæ ægris corporibus adiumenta afferri narrarent, quæ haud dubiam hominis ſanctitatem teſtarentur, quale fuit illud, quod ſubijciam. In ſancti Alexandri Aede quendam intuitus altero tantùm genu inflexo ſacro intereſſe, ratus id communis irreuerentiæ vitio fieri, hominem modeſtè admonuit, vt in tanti ſacrificij honorem alterum etiam inflecteret, multũ dedecere Chriſtianum ita rei ſacræ adeſſe: ille reiecto pallio, genuque detecto, oſtendit id non vitio, ſed infirmitate fieri; adeò morbi vi offenſo neruo, vt fruſtrà illud inflectere conaretur. Pater, hominis ægritudinem miſeratus, magna fide plenus, Deo interiore animi affectu, ægrum commendat, manu-

que

que in formam crucis ducta, infirmam partem obſignat, & inter ſignandum blandè ſubijcit: atqui ne vereare, frater, cum ſacro adſtas ſacrificio, omninò deponere & hoc genu, etiamſi læſum; id enim vtique Deo libitum; cùmque ille experiri vellet, nùm ſuccederet, planè ſenſit morbum omnem abſceſsiſſe, recteque poſteà ſemper eo genu conualuit. Vincentius verò domum reuerſus, totius familiæ preces ad gratias Domino referendas, auxilio ſibi depoſcit, quòd ſcilicet piorum pauperum orationibus (vt ille aiebat) debili dominus reddidiſſet ſanitatem: ità videlicet auctore & magiſtro Hieronymo, omnem præclari operis laudem in alios referre didicerat. Multa præterea pasſim tùm ægris, tùm ſanis, & animi & corporis ſubſidia præſtitit, quibus in dies de eius ſanctitate concepta opinio mirificè augebatur, donec tandem, quã apud omnes conſtans & ſingularis floruerit, obitus ipſe indicauit, cuius per vrbem vix euulgata fama, ingentem exciuit Ciuium multitudinẽ, qui ad eius pedes vel manus oſculabundi, magna cum religione & lacrymis, dulcique ſenſu pietatis, ſe ſe abijciebant, permulti ad manus, aut veſtium contactus roſaria, & coronas proferebant. Sed & ipſum funus, quæque funeris apparatum ſunt ſubſecuta, clariùs, quàm egregia ſanctitatis opinione deceſſerit, confirmarunt; nàm pauperrimi ſacerdotis funebris pompa tàm ſolemni apparatu eſt inſtructa, vt Clerus tum regularis tùm ſæcularis ne à domeſticis quidem requiſitus, adfuerit frequentisſimus

cum

cum facibus, cereiſque ardentibus, ad eius conestandas exequias: feretrum eleganter exornatum ſubuectabant certatim nobilium colla, maxima funalium ac luminum copia proſequente; nihil enim ad pompæ ſpeciem, quammaximè fieri poſſet, augendam piorum Ciuium charitas, & in Patrem amor deſiderari voluit. Procedente verò funere, peracerba omnium exaudiebatur querela, ingens mœror, vberrimus fletus. Cum autem domi nullus eſſet ſepulturæ locus, quandò priuatum Sacellum domeſticis tantum ſacrificijs & familiæ commodo inſeruiret, in ædem Diui Dominici Fratrum Predicatorum cadauer eſt illatum (erat enim Vincencius eius Cœnobij Patribus vnicè carus) abſolutiſque de more Eccleſiæ ſupplicationibus non ſine cantu muſicoque concentu, peculiari in loculo conditum eſt, quo à cæteris diſcretū, ad poſterorum venerationem faciliùs ſeruaretur, tam denſa interim multitudine & frequenti populo ad oſcula & contactum manus, aut veſtium tùm maximè conuolante, vix vt humando corpori ampliſſimo in Templo locum daretur. Placuit Magiſtro Fratri Paulo in eodem Cœnobio tùm Lectori Patris ſepulchrum hoc ſimplici, pioque Epigrammate exornare; cuius poſteà exemplum nuper Bergomi inter antiquiora pij loci Diui Martini ſcripturarum monumenta nactus, hic iiſdem omninò verbis ſubijcere viſum eſt. Sic autem habet.

Inſigne

Inſigne pietatis Monumentum.

VIncentius ex Comitibus Gambaranis Papienſis, Sacerdos, cùm in huius ſæculi bonis magnus eſſet, Chriſti Ieſu pauperiem ſecutus, in humili ſocietate Patrum Somaſchæ, orphanorum miniſterio ſe totum dedit: vbi qualibet virtute chriſtiana excellens, ceu fulgentisſimum ſydus, è Mundo ſublatus, pios quoſque mœſtisſimos dereliquit. Dormiuit vir optimus Bergomi in Domino, quinto Cal. Iulij M.D.LXI.

Aliquot viri nobiles, & Religioſi orphanorũ tutores proprijs ſumptibus, tumulo erecto, nobile quoque funus peregerunt.

Sed & hoc non omittendum, enixè complures curaſſe vt è paupere ſupellectile, quæ pio viro vſui fuerat, ſibi quidpiam impetrarent tanquàm ſacrum pignus aſſeruandum, ſed admodum paucis è recula mos geri potuit. Vidimus non multis ab hinc annis Bergomi apud Franciſcum Peſantium pium Senem Vincentij cyatum, quo ad potum vtebatur theca coriacea incluſum, religiosè adhuc cuſtodiri, qui etiàm ſe Vincentij precibus multis in rebus pasſim adiuuari teſtatur. Cum verò multis poſt eius obitum menſibus, Diui Dominici Templum demoliri neceſſe fuerit, quò Ciuitas ad ſecuriorem arcis formam accommodaretur, aliòque deferrentur mortuorum cadauera; Vincentij corpus integrum repertum eſt, cęleſtem ex vrna inhalans odoris ſuauitatem; cumque Sancti Domi-

nici nici Moniales Patrem ad ſe deferri enixè curarent cum alijs eiuſdem ordinis fratribus, obſtitere Sancti Alexandri Sacerdotes, qui locum intrà parœciæ fines aſſerentes Eccleſiam Parochialem ſuo iure, eoqne pignore minimè ſpoliandam contendebant; &, poſt aliquam iuris diſceptationem, Sancti Alexandri Eccleſię corpus eſt ab Epiſcopo adiudicatum; eâq; occaſione refricata quaſi Patris memoria, excitata iterum eſt ad funus & pietatem magna Ciuiũ multitudo, & non ſine pompa ad Sancti Alexandri conditum: donec tandem Patrum opera & ſtudio recuperatum pignus Somaſcham eſt delatum, & Magiſtro ſuo Hieronymo appoſitum.

Lectis nouis Comitibus, Somaſcham redit. *Cap. X.*

SED ad Hieronymum redeamus, qui, anno iám vertente, cum ſolemnioris conuentus tempus appeteret, Angelo Marco & Vincentio comitibus, Papia diſceſsit; abeuntem multorũ deſideria & lacrymæ ſunt proſecutæ, Mediolani paucis diebus commoratus, alijsque ſocijs vocatis, pio ac nobili comitatu auctus, Somaſchã contendit. Mediolano autem diſcedens, Meratum (oppidũ eſt Brigantij montis) recta hoſpitij gratia diuertebat vbi cùm illum multi hoſpitio ſibi coniungere expeterent, vincebat tamen cõpetitores omnes beneuolentiæ ſtudijs, & cha-

ritatis

ritatis ardore Franciſcus Albanus, qui chriſtianæ hoſpitalitatis partes adeò explebat abundè, vt ad eum properans Hieronymus, comitibus dicere ſoleret ad Abrahamum noſtrum diuertamus, quandò nihil illi carius accidere poteſt, nosque adeo hilari vultu, & liberali opera excipit. Quæ poſteà Franciſci in Hieronymũ eiusq; diſciplinę alumnos chriſtiana charitas, ad poſteros etiam Albanæ familiæ tranſmiſſa eſt. Vt enim cæteros taceam, eiuſdem Franciſci Nepotem ſuarum laudum præconem habuit Hieronymus Scipionem Albanum, qui ex nobili illorum ordine, quos Protonotarios Apoſtolicos appellamus, ſacræ theologię laurea donatus, & Scalenſis Eccleſiæ Mediolani Canonicus, piam Hieronymi memoriam veneratus, ætate iàm graui, eius vitam breui, ſed admodum graui commentario eſt proſecutus, quem viginti abhinc annis Mediolani excuſum euulgauit. Somaſcham reuerſus Hieronymus mirificè vniuerſos exhilarauit, ingenti ipſe viciſsim gaudio perfuſus; cùmq; per id tẽpus eò etiam reliqui primæ auctoritatis Patres conueniſſent, fuſis de more ad Deum precibus, habitaque ab Hieronymo in publico conuentu ſuo illo dicendi ardore, exhortatione, in communem deliberationem ſunt vocata, quæ ad publicam rem facerent. Sed quid præcipuè eo anno conſtitutum, nè diuinare quidem nobis licet; adeò confuſam & mutilam harum rerum ſeriem vetuſta autographa nobis tradunt. Libet tamen hìc ad ipſam Somaſchenſem Domum, Hieronymique familiam

iterum oculos conuertere, quam numero iuxtà & virtute in dies augeri curabat; vndè currentes per ſe nouos alumnos, Angelum Marcũ prę-ſertim & Vincentiũ, acriùs ad Chriſti veſtigia incitabat, vrgebatque ad maiora, oſtentató ſæpè veteranis ad ſolatium pariter, & incitamentum eximio nouorum militum ardore, & proficiendi ſtudio. Aderant tunc Somaſchæ, in numeroſa valdè familia permulti non minùs eruditionis laude, quàm generis nobilitate pręſtantes, ſed multò certè, quàm terrena gloria, chriſtianæ humilitatis luce magis conſpicui, & virtutum ſplendore ſuſpiciendi. Quàm gratum ſuperis, hominibusque iucundum ſpectaculum; & admiratione plenum fuiſſe dicemus, in corruptiſsimis illius æui temporibus, Patricium Venetum intueri vitæ ſanctitate excellentem, rudi tritoque veſtitu, ac propè ruſticano indutum, frequenti cum illuſtrium virorum comitatu, non modò diuinæ legis imperata toto pectore capeſſere, ſed ardua etiam priſcæ pietatis ſtudia colere, dura paupertatis incommoda perferre, Crucis Chriſti probra maiore animi ardore proſequi, quàm reliqui mortalium perditiſsimi fluxas voluptates conſectentur? In eadem verò familia cùm diuerſa cernerentur ingenia, gradus, ætates, animi dotes, ac nationes, aliorũ enim florentem iuuentutem egregia naturæ dona commendabant; multorum conſtans æſtas exquiſitis literis, & laurea etiam doctoratus ornabatur; aliorum ſine literis ſola vitæ probitas erat in pretio; nonnullorum cana & ferè extre-

ma vitæ pars eximia prudentia erat verenda; Sacerdotio permulti erant inſigniti, alij non item: tamen cum eſſent ex tanta varietate permixti, ſumma tranquillitate concordiſsimè viuebant, & pacatiſsimè regebantur. Quid hic verò operum exercitia, & illorum labores exequar? quos ſatis conſtat adeò in quotidianis ferè agriculturæ operibus pauperum cauſa deſudare ſolitos, vt ipſos planè agricolas laborum aſsiduitate vincerent ac ſuperarent? Verbis autem nõ ſatis aſſequi poſſem in tanta operum contentione quotidianos nouæ familiæ cùm in omni varietate virtutum, tùm in charitate ergà Deum & proximos, tùm in ſui deſpectione & abiectione progreſſus; ſiquidem, Hieronymo præſente & vrgente, feruebant adeò in dies apud eos virtutum omnium ſtudia, vt in illorum victu & moribus expreſſa quædam Apoſtolicæ religionis facies emicare videretur. Cùm verò multa interdum eleemoſinæ gratia offerrentur, admodùm pauca admittebat Hieronymus cætera pauperibus abũdè diſpertiens; ſiuè quòd abundare, ſiuè quòd ſuis ad meritum & pietatem emendicandi laborẽ, vltrò delatis eleemoſinis, præripi nollet: atqui extremæ plerũq; eleemoſinarũ paucitati, cibariorũq; omniũ penuriæ & caritati, par etiam erat in Dei ſeruis patiẽtiæ vis, patiendi ardor, & pœnitentiæ cupiditas. Cenſebantur tunc in ea domo capita ſuprà ſexaginta, indèque vel ad ordienda noua loca, vel ad cœpta adiuuanda, multiplicemque meſsis varietatem, pro re nata àb Hieronymo mitte-

 bantur,

bantur, & ſanctæ contemplationis ſinu, ac ſolitudinis tranquillitate in apertũ actionis campum, ad proximorum animæ & corporis commoda procuranda exire iubebantur.

Nouo domicilio in Arce Somaſchenſi conſtituto, ardentiùs pietatis ſtudia colit. Cap. XI.

CVm verò apud multos propagaretur quotidie magis ſalutaris diſciplinæ nomen, & fructus, & opinio famaque probitatis plurimis parta documentis ſemper nouis augeretur virtutum experimentis; complures Somaſcham ad id pietatis ſpectaculum, & chriſtianæ probitatis officinam oculis contuendam, & vſu ipſo deguſtandam, non modico itineris interuallo, conuolabant: alij etiam mirifica virtutum fragrantia illecti, ad hos confluentes, ſe ſuaque omnia in eandem vitæ ſocietatem conferebãt, vt Hieronymus ad noui Domicilij molitionem animum adijcere fuerit coactus; ſiue quòd, domeſticorum numerum cùm dies ipſa progrediens duplicaſſet, multis iam capitibus aucta familia ampliores poſtulabat ædes; ſiue quòd, affluenti multorum concurſu, nimiùm frequentari habitationem cerneret. Vt enim chriſtiana pietate admittebat eos iuuabatque, quoad poſſet, qui vel ad impetranda apud Deum ſuffragia accederent, vel vt de rebus diuinis illos

conſulerent, aut Patrum monitis & ſuaui allo-
quio, aliquod ægrotanti animo leuamentum
quærerent: itá permoleſtus illi erat creber ad-
modum, & nimium frequens aliorum acceſſus,
qui vel graui, & pia Patrum conſuetudine ille-
cti ad fallendum tempus, ſæpiùs ædes frequen-
tabant; vel quadam, vti dixi, ſanctitatis fama
permoti, oculos & animum præſenti ſpectaculo
tantùm paſcere cupiebant; quorum acceſſum
idcircò non admodum probabat, quòd ſingulis
penè horis adeò amicam interturbarent ſibi, &
cæteriſque quietem orationis, vel conſueta in
alios charitatis officia impedirent. Adde, quòd
ſolidæ humilitatis Magiſter, etſi non mediocrē
de Patrum probitate, & integritate famam lon-
gè, lateque diffuſam ad vnius Dei laudem re-
ferret; ſibi tamen aut alijs vanitatis periculum
creari externorum concurſu nolebat, quorum
aſpectus blandè admitteretur, & laudantium
voces aliquo cum inanis gloriæ periculo excipe-
rentur. Quare abrumpenda abijciendaque om-
ni adicebat, quorum in voluptate & conſuetudi
ne aliquid ad perfectæ vitæ rationem impedi-
menti reſideret, vel periculi timeretur. Per ſpe-
ciem igitur laxandi ædes, vtrique incommodo
ſtatuit occurrere, & nouum Domicilium alibi
curare, bonamque familiæ partem eò transfer-
re; qua de re ſolicitus, oculum primò proximæ
Arci Somaſchæ, totique valli imminenti adie-
cit. Abeſt hæc Somaſcha ad milliare, vel eo am-
plius, quod totum alto difficilique acceſſu con-
ſumitur; ingenio loci, atque natura adeò muni-

ta,vt non facta,ſed planè nata Arx videatur,quę inexpugnabilis cuiuſque numeros expleat. Valli enim, Adduæque imminentes partes altisſima præcipitia tuentur; alia latera inuia montium iuga muniunt; inde verò misſilibus, & tormentorum globis petitiones commodisſimæ ſiuè in Adduam, ſiuè in ſubiectos Pagos & Villas; ſed tunc omni ædificiorum mole diruta, & æquata ſolo, omnibus peruia apertaque iacebat. Inter ruinas exigui ſacelli veſtigia Diuo Ambroſio dicati viſebantur. Opportunus ſuæ illorumque ſtationi viſus eſt locus, quòd in ſummo æqua planities latę patens, veteriſque ædificij ſigna nouis ædibus extruendis ſeſe offerrent. Saxea igitur in arce cellulis è vili rudique materia vtcunque diſpoſitis, & Sacello in primis Diuo Ambroſio veteri Patrono inſtaurato, breui rude, & impolitum opus, magnis ſanè Hieronymi, & aliorum laboribus, ſtetit; quandò non fabri, operęve frequentes acerſitæ, non pecunia in ſumptus erogata, ſed opus ipſi per ſe magna ex parte ſtruere, materiam e ſyluis ſuis manibus cædere, humeris conuehere, ſaxa & cæmenta cōportare, & qua poterant arte, ſingula componere, vno Hieronymo fabrilem, lignariam, cęmentariam, & quamcunque vſus coegiſſet, artem nō ineptè exercente. Sed cùm cæteræ ferè opportunitates ad pauperum commodum ſuppeterēt, vna aquæ potabilis copia deſiderabatur, ad quam ſuppeditandam, iubet Hieronymus ciſternam ſub ipſum ſacelli locum altæ admodum profunditatis, iuſtæq; lątitudinis ad aquilegium

in ſaxo excauari. Difficile verò omninò apparebat pluuiali aqua dumtaxat, & tàm anguſtis ædibus collecta, aut exciſæ concauitati, aut degentium neceſsitati ſatisfacere. Sed euentu planè admiratione digno, aliundè diuina prouidentia indigentiæ occurrit abundè, ſiquidem in ipſam ciſternam ſubita pellucidæ aquæ vis & ad potum apprimè gratæ, non quidem pluuio cęlo collectæ, ſed occultis terræ venis deriuatæ influxit indeficienti ad hanc vſque diem copia; Spectabatur iàm ædificium rudi, viliq; ſchemate abſolutum, ſed cęleſtium virtutnm ſplendore illuſtre. Eo igitur recepti vnà cùm Hieronymo è Patribus permulti, ſanctæ pietatis ſtudia maximè auxere, ſacerdoti quotidie eo in ſacello ſacris operanti ſumma cum pietate aderant, longiores ardentioreſque in preces ſeſe dabant, tũ pſalmodiæ, & rerum ſpiritualium inter ſe collationi ſua ſpatia tribuebant, magna in primis victus auſteritate vſi; ad corporis enim refectionẽ, ſtatis horis imbricis ſonitu aduocati, vili agreſtique ciborum genere famem, frigida ferè ſitim mitigabant, enitente in primis aſpera Hieronymi abſtinentia, qui præter panem & aquã nihil fermè conſueuerat ad quotidianum victũ adhibere, quod tàm difficile ieiunium, ac penè incredibilem abſtinentiam vix aliquandò poſteà remiſit; certè aquæ potum numquam omiſit, licet magnam initio difficultatem magno cum naturæ faſtidio ſe expertum fateretur, vt huiuſmodi potioni dumtaxat delicatum aſſueſceret ſtomachum: ſed diuina gratia benè iuuã-

te,

te,conſtante ille voluntate, aſſiduoque vſu omnem peruicit obluctantis naturæ vim, poſtremiſque vitæ annis frigidam ſolum ad potum vſurpauit. Quoniam verò diuinæ humanæque charitatis ſtudia,perpetuò ſe inuicem excipientium officiorum curſu ità temperare conſueuerat, vt neque diuinum ſtudium ipſum redderet proximorum, & pauperum præſertim negligentem;neque horum cura à perpetuo cum Deo familiaritatis curſu auerteret; ad orphanos etiã eò transferendos,animum adiecit;quò faciliùs, poſt ſancta Mariæ otia, ad ſolita Martæ miniſteria ſe conferret. Vno igitur Arcis faſtigio Patrum Domicilio occupato, remotiorem venatur pauperibus ſedem, quam breui ſibi illiſque percommodam eſt nactus. Quà enim Adduam verſus protenditur Arx, non continenti excurrit tractu ſed quaſi duas in partes ſaxea moles diſtinguitur, iuxtaq; ſpatij intercapedinem, duæ rupes illæ diſlociantur. Sed incultus erat omnino locus dumetis,ſpinis, virgultiſque obſitus;viſus tamen Hieronymo ad rem idoneus, quod inter prominentia ingentium rupium ſaxa,ad Domicilium conſtruendum, interiecta appareret ſatis lata,quam dixi, intercapedinis area. Itaque ſuccidendis extirpandiſque arbuſtis,loco purgando, manus omnium primus admouit Hieronymus, rudera permulta inutilemque materiem ſuis extulit humeris; tùm, repurgata area,æquato ſolo,egeſta terra, ſcrobibuſq; actis,poſita ſunt fundamenta,ducti parietes,impoſitum tandem faſtigium;vt eodem, quo anteà

Hieronymi labore & induſtria, breui domuncula pauperibus excipiendis peridonea ſteterit. Quibuſcùm ferè degebat conſuetis laboribus, & exercitijs occupatus; hic eorum morbis medebatur, hîc de rebus diuinis eos inſtruebat, hic artium exercitia edoceri curabat, & ſi quando ad Patres in Arcis faſtigio ſe ſe conferrebat, vel Somaſchæ degentes inuiſebat, aut circumiecta loca catechiſmi inſtitutione luſtraret, hilaris ad exiguam illam orphanorum vallem tanquàm inquietis, & orationis portum redibat; ità enim locum appellabant, quòd inter ſummos Arcis vertices humiliori depresſioriq; loco concludatur, eſtque etiam hodie illi vulgò exiguæ vallis nomen, Vallettam vocant. Illud verò omni admiratione dignum non prætermittendum, quod hic accidiſſe tradiderunt, & qui rem oculis eo tempore vſurparunt, & qui ab eiſdem certa narratione acceperunt, eo ſcilicet in loco cum aquæ inopia maximè fuiſſe Hieronymo obluctandum, quæ ad nullum prorſus ſuppetebat vſum, neque vnde colligi, aut hauriri poſſet, omninò apparebat. Sed admirabilis planè diuinæ bonitatis vis indigentibus affuit, ſiquidem nouo, & ad eum diem (quod quidem ſciri posſit) eo in loco inuſitato euentu, ex alta montis rupe ipſoque ſaxo erumpente aqua, & ſenſim gutta iugiter perſtillante, ſubiectoq; vaſe collecta, abundè in omnes vſus & cibi, & potus, & ablutionum ſuppetebat. Ad annos permultos integrum ſtetit, poſt Hieronymum Domicilium, donec & vetuſtate, & aſsiduis imbribus

ruente

ruente primùm faſtigio, diſſolutaque contignatione,& parietum cæterorum compage delapſa atque diſiecta, nemine penitus reficiente, corruit vniuerſum. Sed proximis annis Patris Bartholomæi Brocchi Somaſchenſis domus Præpoſiti ſingulari pietate & induſtria iterum repurgato loco, ducto muro, inſtauratoque ædificio, cœpit priſtina religio longo veluti poſtliminio veteri ſuo loco reſtitui.

Venetias reuertitur.
Cap. XII.

QVintus iàm annus fermè appetebat à Hieronymi diſceſſu Venetijs, quod totum tēpus in Gallia Ciſalpina multis rebus, è communi animarum ſalute, Deique gloria præclarè gerendis, impenderat: cùm Venetæ reuerſionis,& videndæ Patriæ occaſionem quædam pietatis opera attulere, quæ iàmdiù inchoata Parentis opem, qua perficerentur, poſtulabant. Sed & ipſum viſitationis tempus Hieronymi reuerſionem vrgebat; nàm piæ inſtitutionis propagandæ conſilium ne alicubi in ſodalium pectoribus congelaret, vel obiectæ difficultates benè cœpta retardarent, certam anni partem locorum viſitationi deſtinarat, quam pedes ſemper obibat. Cùm igitur modo ex Inſubriæ locis rediret, alia etiam in Veneta ditione poſita aliquandò reuiſere ſtatuit; licet enim domus illas periti, & integri moderarentur adminiſtri, ad vniuerſa tamen amolienda, quæ ſuborirentur, incom-

moda eius præſentia permagni erat momenti; quin etiam extra ipſum tempus viſitationis ſi quid vſpiam priuati negotij accidiſſet, in quo præſens ipſe vtilem operam præſtare poſſet, eò ſubindè accitus impigrè ſe conferebat. Quare locum etiam cæteris antiquiorem, ex longo annorum interuàllo, reuiſurus, in viam ſe dat. Venetias vt appulit, quàm ingenti animorum gaudio, & quàm multis officiorum obſequijs ſit exceptus, quippè iam ſanctitatis famam, & multorum operum gloria inclytus, ſilentio faciliùs, quã oratione conſequi poſſem: ſed non minori fortè lætitia & ipſe perfuſus ex eius loci inſpectione, qui veluti primus laborum ſuorum fructus, & induſtriæ fœtus, ei maximè ſemper cordi fuit; quo in loco tam affinium quàm amicorum omnium nobili hoſpitio conſtanter recuſato; veteri ſua conſuetudine inter Chriſti pauperes eſſe voluit; vbi omnia vidit ſumma cum voluptate meliora eſſe facta, familiã in primis, quàm ipſe abiens reliquerat multò maiorem, acceſsione videlicet tum puerorum, tùm operarum non exigua. Ibi aggreſſus vniuerſa de more recognoſcere, colloquium cum vnoquoque inſtituebat, de animæ corporiſque rebus edoceri, de totius familiæ regimine commonefieri volebat; idque ſingillatim, & remotis arbitris, quò liberior omnibus animi ſenſa depromendi facultas eſſet: quæ dicerentur, attentè & diligenter excipiebat: metu, vel verecundia inter loquendum fortè hæſitanti, oris & vultus hilaritas, tum blanda ſubindè interpellatio animos ad dicendum addebat. Si
quid

quid verò vel ad communem familiæ gubernationem, vel ad priuata cuiuſquã commoda, ſua opera procurandum aut conſtituendum erat, id totum prudenter & opportunè præſtabat; nec ferè quiſquam erat triſti cõtractoque animo ad Hieronymum accedẽs, qui depulſo mœrore diſiectaque triſtitiæ nebula, hilaris & lætus ab eius colloquio non rediret. Sed, cùm domi rebus omnibus prudentia & diligentia pari proſpiceret, foris etiam non tenui elaborabat prouentu; frequentiſsimi ad hominem confluebant, ſed, magno etiam animorum commodo reportato, diſcedebant; adeò enim vberes cœleſtis diſciplinæ riuos in omnes deriuabat, vt ſalutaribus monitis, & rerum cœleſtium ardore complerentur vniuerſi. Vnum inter cætera ſunt Veneti eo tempore in Hieronymo admirati, quòd miſeram ſcilicet perditorum hominum vicem tàm acerbo animi ſenſu indoleret; vt nullam capere quietem, nullo frui commodo poſſet, donec ab exitiali animæ ſopore, & longo ſcelerum veterno ſopitos excitaſſet, & lethali noxæ facta medicina, ab inueteratis abſtractos flagitijs, ad ſanitatem traduxiſſet; id verò tanto cum animi ardore, & in perditiſsimos quoſque paterno beneuolentiæ & charitatis affectu procurabat; vt id vnum omnibus maximè eſſet admirationi verè tùm illud oculis cernentibus, quod S. Gregorius aiebat: *Qui à vera iuſtitia compaſsionem habet.* Quàm magno ſucceſſu quanto animarum prouẽtu in hoc opere laborarit, piget hic fuſiùs referre, cùm in promptu ſit coniectura aſſequi, ſi mo-

Homil. 34 in Euang.

ſi modò Hieronymum ſatis hucuſque nouimus. Abeunte iàm anno, diſceſsit, duoque maximè hominis profectionem nobilē reddiderunt atq; illuſtrem; alterum aduentantis ſuæ mortis vaticinatio, alterum communis omnium fletus & ingens mœror: amico enim illi ſuo perfamiliari, cuius ſupra meminimus, eiuſq; poſteà vitæ ſcriptori, & alijs, iam digrediens apertè ſignificauit, ſuam ex hac vita migrationem, non multò poſt hunc Venetijs diſceſſum, ſubſecuturam; proindè ità valerent, veluti Hieronymum non ampliùs in hac vita reuiſuri. Nec vana cecidit denunciatio: vix enim elapſo anno, Somaſchæ obijt Hieronymus. Tàm ingens veró omnium fletus abeuntem eſt proſecutus, vt occumbentē veriùs, quàm diſcedentē flere viderentur; meritoque illud hoc loco vſurpare nobis liceat: *Magnus autem fletus factus eſt omnium: dolentes maximè in verbo, quod dixerat, quoniam amplius faciem eius non eſſent viſuri: & deducebant eum ad nauem.* *Act. 20.*

Venetijs rediens, mira abſtinentiæ documenta edit in itinere.
Cap. XIII.

QVæ in præſens & proximum ſequens capus reijcimus, ſcio ab alijs tanquam ab Hieronymo geſta, cum primum Venetijs diſceſsit, ſexto ab hinc anno recenſeri. Sed grauiter turbato ſinè dubio temporum ordine, & hiſtoriæ veritate,

veritate, vt ea fidem faciant, quæ Pater Euangeliſta Auratus olim Præpoſitus noſter Generalis planè ſanctæ memoriæ vir à Stephano Bertazolo Salodienſi Sacerdote accepta literis conſignauit, qui vna cum multis alijs hoc tempore fuit Hierorymi in itinere comes, & rerum tunc geſtarum inſpector. Hic de Hieronymi rebus à Patre Euangeliſta aliquandò Salodij interrogatus hæc, quæ dicemus, aliaque plura, teſtis oculatus, apud eum depoſuit; ſingula ſcripto excipiente Patre Aurato, quod adhùc apud nos ſua manu exaratum aſſeruatur, vt nulla prorſus mendacij ſuſpicio penes eos reſidere posſit, quibus eximia tanti Patris integritas eſt nota, & Stephani item optimi Sacerdotis cõmendata morum probitas. Ità igitur ſe res habuit. Cum Verona Salodium diſcedens vix ad Martinianos campos perueniſſet in nobilem planè comitatum incidit (diuina ſcilicet prouidentia illuſtriũ virtutum exemplis teſtes ſubmittente) Salodio enim Veronam Stephanus Bertazolus Salodiẽſis Sacerdos, Bartholomæus, & Ioannes Baptiſta Scaini fratres paulò antè aduenerant, vt veterẽ amicum Ioànnem Petrum Caraffam, tùm apud Matthæum Gibertum Antiſtitem Veronenſem commorantem, Romamque ſtatim diſceſſurum officij cauſa conſalutarent, & neſcio quid negotij cum eo tranſigerent, quo mutuæ beneuolentiæ officio perſoluto, Salodienſem Patriam repetebant: Hos igitur comites caſu nactus Hieronymus pedes ſubſequebatur equitantes. Sed illi, cùm vacuos etiam adducerent equos, iubẽt

vnum

vnum Hieronymo admoueri, enixeque rogant, vt conſcendat; verùm ille gratijs actis, & collaudata comitum humanitate, eo beneficio vti noluit; cumque precibus ardentiùs vrgeretur, adduci non potuit, vt annueret. Piſcheriam vt ventum eſt, Cenomanorum oppidum opere, munitione, & amænitate cõſpicuum, ad Mintij caput inter duas nobilisſimas Vrbes Mantuam, & Veronam, aliquandiù ſubſiſtunt, ſiuè loci amænitate illecti, ſiuè itineris fatigatione coacti, & data quiete corporibus, menſam ſterni iubent, quæ lautè admodum inſtruitur pretioſioribus piſcibus è vicino lacu Benaco allatis; ad Septentrionem enim Mincio, ad Meridiem continenti, ad Occidentem autem Solem Piſcheria Benaco iungitur, Orientem Arx nobilisſima ſpectat. Veſcebantur alij lautioribus cibis ſatis naturæ, & appetitui indulgentes, Hieronymus in eadem menſa ſolo pane & aqua contentus, nullis conuiuarum officijs, nullis ciborum vel gulæ irritamentis perpelli potuit, vt quidquam aliud ad eſum admitteret. Cui cum poſtremò Stephanus illud tam vulgò protritum, quaſi per iocum, obijceret: omnis repletio mala, panis autem peſſima; arridens Hieronymus vtiquè verum eſſe dictum reſpõdit in ijs, qui plus æquo eo cibo ſe replerent. Quod certè ab eo longè aberat qui ne in cibario quidem pane, quidquã de ſtrictis tẽperantiæ legibus remitteret. A prãdio iter repetentes, Salodium perueniunt: apud Bartholomæum inuitatus diuertit Hieronymus.

Acta eius Salodij, & Brixiæ. Cap. XIV.

NOn ampliùs, quàm tres dies Salodij commoratus eſt, ſed non ſinè magno cum animorum fructu, illuſtriumq; virtutum exemplo, e quibus duo inſigniora quæ ibidem accidiſſe referuntur, ſubijciam. Conuenerant ſequenti die apud Bartholomæum Scainum reliqui pridiani itineris comites ad prandium vocati, ille quò amiciùs nouos hoſpites exciperet, ſatis copioſam & lautam inſtruxerat menſam; cumque iàm accubuiſſent, & vix primis guſtatis epulis, ſubindè lautiores inferrentur, Hieronymus, ità commotus eſt, vt in lacrymas effuſus, eductis ab imo pectore ſuſpirijs, cœperit ſeipſum grauiſſimè reprehendere, ac de præſentis menſæ lautitia grauiter accuſare; idque tanto doloris ſenſu & ardore verborum, vt aliorum etiam lacrymas exciuerit vbertim, qui Hieronymi temperantia vehemẽter permoti & ipſi dapibus reiectis, nec diſſimulare internum animi ſenſum, nec coercere erumpentem fletum potuerunt. Res certè fuit tàm admiranda, quàm inſolita. Hieronymus enim victus licèt parciſſimus, & abſtinentiæ perſtudioſus, interdum tamen nobilium, & potentium, Chriſti exemplo, conuiuia non aſpernabatur; vt per eam occaſionem, quandò cęterę deeſſent, uiam ſibi, ad inſtillandum eis aliquid de ſuo ſpiritu uirtuteque, muniret, & ſe comem blandumque omnibus præbendo, omnes Chriſto

Lib. 4. c. 8

ſto lucritaceret. Et ante quidem apud alios victitans, appoſitis, ex eiuſdem Chriſti doctrina, cibis, vti conſueuerat: vt permirum fuerit, eo die apud Scainum à lacrymis ſibi temperare nō potuiſſe; quin adeò grauiter in abſtinentiæ leges peccaſſe ſibi viſum; vt, remotis dapibus, hoſpitalis menſæ lautitiam, triduano ieiunio pane & aqua traducto, vindicaret. Præbuit ea res gratum & ſalutare ſpectaculum omnibus Hieronymi abſtinentiam & religionem admirantibus. Sed interim, qui cibi & gulæ blandimentis capi non potuit, amœnitate loci & iucunditate plus nimio ferè captus eſt; ſolitudinis enim cupidiſsimo arriſit quàmaximè tùm Salodienſis Patriæ, tùm Benacenſis oræ amęna iucunditas, quam haud ingratam arbitror, legenti, futuram, ſi ſubijciatur. Benacus celebris eſt tota Italia lacus, cuius longitudo ab occaſu brumali ad aquilonem triginta paſſuum millia excurrit, latitudo admodum minor. Cęlebs non degit Sarchæ & Ponalis fluuiorum dignatus connubia; à ſeptẽtrione ſarcham, à Borea Ponalim bibit; hic è Valle Leudri per auia & abrupta montium in lacum demittitur; ille verò è Nambino monte exortus, perpetuo, & ſonoro fluminis amne ſubiectam Randenam vallem ſcindit & irrigat, donec in Benacũ euoluatur. Nec ſterile coniugium, nàm quà ad meridiem vergit Benacus, Piſcheriamq; interluit, nobiliſsimam ſobolem Mincium flumen latiſsimo gurgite ex ſe fundit, Piſcheria ipſa ſuo in ſinu parienti Benaco obſtetricis vices perſoluente.

N 2 Per

Permirum autem eſt, quam multis magniſque hinc indè torrentibus ambiatur, qui ad exiguæ adhuc prolis incrementa nouumq; fœtum alendum blandè nutricis munia ſubeuntes, veluti turgidis papillis mammisq; perpetuò tumeſcentibus, nouos latices vberi vena fundunt. Caſſanus è monte Baldo tanta aquarũ copia diffluit, vt fluuij nomen apud aliquos inuenerit; ferèq; pares recenſentur, qui eadem ex parte propè Brenzonios & Malſeſinenſes perenni aquarum fluxu è montibus ruunt: nec inferioris notæ altera ex parte Barbaranus, Botnicus, Braſa, cæterique, qui montes præcipiti curſu & ſinuoſis flexibus interſecantes in lacum influunt. Altiſsimæ profunditatis Benacus in medio eſſe dicitur; reliqua aqua ità perſpicua apparet, vt in imo alueo minima quæq; pellucidè admodum & diſtinctè conſpici poſsint. Sed vt facili amœnaq; nauigatione tranſmittitur, dum nullo agitatur vento; ità violentus & minax, vbi vel tenui tempeſtate turbari cœpit. Optimorũ piſciũ feraciſsimus, inter quos Cyarini, Carpiones vocant, omnium conſenſu principes habentur: illuſtrium conuiuiorum exquiſitiſsima ganea, eruunturq; hi ſolum ex profundis aquarũ finibus, nõ minori piſcantiũ labore, quàm diſcrimine, cùm improuiſa, ac ſubita tempeſtate lacus concitus, terribili furentiq; aſſurgat & intumeſcat fluctu. Placet hic, quæ de Carpionũ piſcatione Poeta non ignobilis cecinit, adſcribere.

Pl. lib. 32. cap. 11.

Nec Carpio captu
Eſt facilis, non eſca tibi, non farra paranda:
Reti-

Iodocus Berganus in Bena. lib. 4.

Retibus extrahitur tantum. Sint retia curæ;
Hæc bis centenas longa extendatur in vlnas.
& rurſus non multò poſt hæc eadem ſubijcit.
Nam Carpio ſæpè pererrat
In bis centenos (abſtruſa cubilia) paſſus.
nec abſimilia ſunt, quæ in eadem ſententiam eodem libro repetit.
Nec verò loca, cūcta lacus sūt cōmoda votis,
Nate, tuis, vada cū ſemper mediocria temnat
Carpio, & occulti ſubeat ſtabula alta profun-
Ergò, vadis ſpretis, altum pete. (di.
Sed hæc ſatis. Benaci ripas inſpiciamus, in quibus hinc indè ab vtraque parte amœniſſima loca, & cultiſſima oliueta ſpectantur, quibus horti paſſim interiecti ſunt, odoriferis conſiti arboribus Citris, Medicis, Maſſilicis, Limis, alijſque fragrantiam & odorem reddentibus, fęlicique prouentu hæ omnes arbores ibi propagantur & adoleſcunt: nec deſunt perſonantes riui & obſtrepentes gelidiſſimæ fontium perennitates: indè enim frigello frigidiſſimo fonti nomen factum aiunt. Eſt in ipſo lacu ad meridiem breui tractu & ſublicio ponte à terra diſcretus Syrmio Catulli Poetæ elegantiſſimi & natalibus & carminib. celebris Vicus: cuius ſitu nihil amœnius, & ad vaſta lacus, aſſurgentiumque motium ſpatia longè lateque deſpectanda, commodius: vbi miræ antiquitatis nobiliſſima veſtigia cernuntur aqueductus, & antra fornicato opere & concamerato ampliſſima. Non infrequentibus verò Oppidis ac Vicis Benacenſis ora habitatur; licèt enim ad Boream Montes aſſurgant

aſperrimi, qui lacū ab omni ferè parte circumambiunt, eorum tamen imi colles ac omnis radicum ambitus per Oppida, & Vicos frequens incolitur;ad eam enim partem inflexo nauigationis curſu, in conſpectu ſunt Madernum, Tuſculanum,Faſanum,Gardonum, Porteſium, Boiacum, Gargnæum, Limon. Nec vlla forte illuſtrior Benaci corona ea nobili Pagorum ſerie, & aſpectu. Oram illam, quæ Veronenſem agrum ſpectat,Lagiſium,Bardolinum,Garda, Brenzonum,Malſeſenum non ignobiles Pagi cingunt. Brixienſi verò obiacent Riuoltella, Deſentianū, Mineruium, Felicianum, Monigum. Nec reticendus inter cæteros humilior Vicus Nacus, vndè Benaco nomen factum plerique arbitrantur: Ex ea parte,qua montem Baldum rectà proſpectat, intrà colles monteſque ad milliare, & eo ampliùs excurrit Benacus, lateque expatiatur. Ingredienti ſinum, dextero in latere ſeſe obijcit Salodium egregio ſitu & peramœno, licèt anguſto; profundo enim admodum lacu vna ex parte alluitur,& montium radicibus ex altera, ad lacus ferè ripam excurrentibus premitur, nè adeò latè vbique expatietur. Cæterum quà montibus commiſſum, quà lacu coercitum, oblongam in figuram ſe explicat, nobilemque, & ſatis amplam incolis præbet habitationem. Quæ pars Benaco imminet, multiplici contignatione ad liberum aquæ, montiumque aſpectum extollitur,podijs elegantibus, pictura, aut operè albario exornata, vt accedentium oculos non iniucundè excipiat. Veneto Magiſtratui cele-

celeberrimo Oppidi loco ſtat amplum & illuſtre Prætorium, additis ad proſpectum pergulis, ac menianis commodiſque ambulationibus, quas oblectationis cauſa pererret Prætor. Octo & eo amplius animarum millibus Oppidum frequentari dicitur, ciuili ſanè & perhoneſto hominum genere, cumque aliarum rerum, tum eruditionis ingenijque gloria omninò nobili: & inter cætera Benacenſis oræ Oppida meritò ea Patria princeps. Hieronymus igitur, (vt paulum egreſſus ad eum me referam) loci naturam diligenter contemplatus, ſtatim ſolitudinis amœnitate pellectus, auidiſſimè ſe in ſyluas & ſanctæ otia ſolitudinis rapi ſentit eúmque ſibi ad remotum aliquem receſſum parandum, aptisſimum iudicat; quandò montes frequentem hominum acceſſum arcerent, ſubiecta verò loca & ad ſtipem colligendam, & ad diuinæ ſapientiæ ſemina iacienda, proximoſque ſubindè iuuandos, maximè commoda eſſent. Itaque actuoſæ vitæ labores cum ſolitariæ quiete, illius pericula & ærumnas, quas iamdiù expertus erat, cum huius ſecuritate & gaudio commutare deliberat: ſeq; iàm vltimæ laborum metæ, vt animo præſagibat, vicinum, ſolitò ardentius contemplationi & ſolitudini impenſius, tradere omninò decernit; neque inde ad ſocios, vel inuiſendos, vel adiuuandos pro re nata niſi euocatus, & rarò admodum exire. Adhibitis igitur comitibus & amicis, tutus eſt quæſitus per eos dies contemplationi receſſus; ſed, Deo vtique aliter ſtatuente, nihil vnquam occurrit, quod Hieronymo ſatisfaceret;

difficilem rei euentum tertio die diligentiùs il-
le cum Domino in oratione expendens, ſtatim
rem illam minùs Deo gratam interiori lumine
eſt admonitus. Quare blandientis ſenſus de-
ceptione, propriæq; voluntatis, & priuati com-
modi appetitu deprehenſo, proxima ſtatim lu-
ce, veluti inſanientem ſenſum correcturus, Sa-
lodio ad Brixienſes Cenomanos diſceſsit. Ami-
cis verò illis adeò pia Hieronymi memoria pec-
tori ſemper hæſit; vt illi perpetuò addictiſsimi
vixerint. Scaini certè nullum vnquam in Hie-
ronymum, eiusq; alumnos humanitatis & be-
neuolentiæ officium prætermiſere: cuius rei fi-
dem omninò faciunt Hieronymi literæ familia-
res ad eos datæ, quæ adhuc apud nos leguntur.
Bertazolus autem vel breui Hieronymi conſue-
tudine & vſu itâ eſt ad pietatem traductus, vt
excellentis admodùm probitatis & integerrimi
Sacerdotis exempla reliquerit; opulẽtum enim
Sacerdotium (duorum millium aureorum dici-
tur fuiſſe) ſpontè dimiſit, paterno cenſu con-
tentus: in maiori Eccleſia Salodienſi pœniten-
tibus operam dedit aſsiduã: ibidem quotidiè,
non ſine magno pietatis ſenſu & lacrymis, Li-
turgiam fecit, & ſacram ſynaxim multis per
confeſsionem expiatis, impertiuit: deniq; ætatẽ
omnem ad extremam vſq; ſenectutem, aſsiduis
pietatis officijs & charitatis laboribus, traduxit.
Brixiam verò Hieronymum per id tempus euo-
cabat etiam communis ſociorum conuentus,
quẽ hoc anno pridie Nonas Iunij ibi habitum,
cùm ſexdecim eo loco conueniſſent vel fami-

liarum præfecti, vel alij primæ notæ Patres vetera autographa ipſius Hieronymi manu annotata, docent. His rebus Salodij, Brixięq; peractis, Somaſcham contendit.

Remotioris ſolitudinis deſiderio incenſus, nouam ſedem in Arce ſibi conſtituit. Cap. XV.

SOmaſchenſi ſuæ ſolitudini atque adeò ſibi ipſi reſtitutus, & externarum curarum tumultu tantiſper vacuus, ad vitæ ſuæ rationes diligentiùs explorandas, ſeque ipſum ad vnguē vſque excutiendum de more conuertit. Atquí ſeduló ſanctæ huic diſquiſitioni vacanti ſcrupulus hic vnus, ac veluti aculeus iniectus eſt, quo cœpit vehementer ſolicitari, & angi, quòd ſcilicet per tot annos Chriſti veſtigijs inſiſtens; tamen remiſse nimis ac frigidè mentem ad eius cęleſtē diſciplinam applicuiſſe videretur: quæ vna cogitatio cum hominis animum & ſalutis obtinendæ, & diuinæ gloriæ augendæ cupidiſſimum, dies noctesque ſolicitum vehementisſimè haberet, de maiori etiam ſpiritualis vitæ profectu, ſeueriorisque pęnitentiæ ſtudio cogitare cœpit: quippè in Dei via cùm cæteris exemplo & admirationi pariter eſſet, ſibi tamen vni nunquam ſatisfaciebat. Inter hos autem animi motus, rurſus igniculus ille ſolitudinis Salodij excitatus adeò ſolitò vehementior reuixit, ardentiorique flamma erupit; vt ad ipſam eremi ſolitudinem 1537. *ætatis* 56.

tudinem, ſeu Paradiſum tota mentis auiditate ſingulis horis inflammaretur Hieronymus, & plane irrequieto animi motu deferretur, quò ſcilicet rerum cæleſtium contemplationi liberiùs vacare, ſuoque vni Chriſto, ab alijs rebus omnibus planè alienus, & ab interpellatoribus vacuus, adhærere poſſet. Ad colligendam enim mentem, proximorum inſtitutione & congreſſu diſtractam, ſalutare admodum experiebatur per aliquod tempus aliorum vitare frequētiam. Itàque diligentisſimè per aliquot dies remotior adhuc quæritur pœnitentiæ & contemplationi ſeceſſus, ſed nihil ad rem occurrebat. In Arce autem ipſa, quà tota fronte Somaſcham Vallemque ſpectat, profunda apparet latebra, ſed adeò prærupto & confragoſo ſitu, vt hominum iudicio inaceſſus videretur locus; hanc eminus viſam, ſibique opportunam ratus, cominus etiam luſtrandam ſtatuit, ſed nulli aditus, ſemitæ nullæ ad latebram apparebant, omnia dumis horrida, denſis vepribus obſepta, & præcipiti loco adeò impedita, vt ferro & lacertis eſſent enata virgulta excindenda, manibuſque ramuſculi & frutices, ad progrediendum, hinc indè carpendi. Igitur cum omni difficultate acerrimè obluctatus, illuc tandem adrepens, peruenit, locumque attentè contemplatus, ibi ſuæ ſolitudinis remotisſimique receſſus ſedem legit, Cellulam & oratorium extruere, totumq; opus ſuis manibus abſoluere conſtituit; nec interiecta mora, quod animo propoſuerat, opere complere aggreditur. Res ipſa fidem omninò

exce-

excedere videatur, ſi cui loci natura nota ſit, vt, quò ſine vllo onere vix validiſsimus adrepere poſſet, eò tamen benè onuſtus accederet Hieronymus; conciderant in tanta vitæ aſperitate, laborum defatigatione; & corporis conflictu iàm penè vires, & viuidum illud firmæ conſtitutionis robur prorſus elanguerat, ſed cęleſti virtute naturæ imbecillitatem ſuperante, firmus & erectus animus, attritum ieiunijs corpus ac debile, lapidum, lignorum, ſabuli, aliarumque rerum oneribus ſupponere non verebatur, ſuis ille humeris materiam conuehebat, ſuis aptabat manibus, & quidem ex infima Adduæ ripa ad eam vſquè ſummitatem ſabulo deportato. Non deerant è Somaſchenſibus, qui hominem onuſtum & tàm difficili opere implicitum intuentes, vltrò ſe ipſos ad materiam comportandam, opusque abſoluendum, per benignè offerrent, quibus ille comiter actis gratijs, ità reſpōdebat: quandò in Cęlo meriti pręmium ſolùm in terris laboranti reſponderet, perindè eſſe, ſibi laborē detrahere, ac cęleſte præmiū imminuere, quod nulla ratione factum vellet. Abſolutum tandem opus mirificè Hieronymum exhilarauit, quòd nihil aut ad ſanctæ ſolitudinis otia commodius, aut ad aſpectum amœnius deſiderari poſſet. Difficili enim ac penè imperuio acceſſu ab hominum congreſſu remota ſolitudo moleſtos cęleſtis contemplationis interpellatores repellebat; edito verò & patenti loco ſita ſubiectum Vallis tractum, & anfractus, flexuoſasq; omnium locorum excurſionęs, & vicorum interualla, tùm

lata Adduæ ſpatia ſeſe in lacum diffundentis, ità intuentibus obijciebat, vt tàm vario & eleganti rerum aſpectu oculorum acies quantumlibet fatigata, maximè recrearetur. Tàm abditus receſſus eremi nomen adhæc vſque tempora loco facit. Ex area domunculæ Orphanorum ad eremum ſuam ſibi ille viam perfoderat & aperuerat: nec enim admodum longo tractu ab eo domicilio diſtabat; quò cæteris ſolutus curis, tanta cum alacritate & celeritate ſe proripiebat, vt ad ſuos illum elyſios properare dixiſſes, vbi ſolutus curis humanis, maiori cum iucunditate, quoad liceret deliteſcebat, quàm ſi totius orbis delicias, anguſto ſecum in eo terræ foramine clauſiſſet. Eo autem receſſu ſanctæ contemplationis pœnitentięque ſtudium maximè eſt auctum: ibi breuiores, quam anteà ſomnos, ſæua hyeme & cęlo obrigente, de nudo ſolo carpere; corpus arctiori inedia caſtigare, perenni lacrymarum fonte manante, ſuperioris vitæ ſordes animæque maculas abluere, aſperiori verberum flagellatione patrata in Deum ſcelera dignis pœnitentiæ fructibus emendare: cęleſtium autem & æternorum meditationi intentus, adeò in eorum ſuauitate conquieſcere, dulcique in ſomno diuinæ contemplationis conſopiri, vt iàm Paradiſi delicijs intereſſe Deoque ipſo ſe totum, quàm maximè poſſet, explere videretur. Prodebat ſe tunc maximè asſiduum hoc orandi ſtudium & arctior, quàm anteà, cum Deo conſuetudo, cum ex vmbratili illo ſolitudinis receſſu in ſolem ac pul-

uerem, ad cæteros iuuandos & inſtruendos, ſuo tempore euolaret; quàm enim totus Deo plenus, quàm cœleſtibus auctus muneribus è cęco illo montis latibulo prodibat? Si ad Dei amorē aut alia erant ſocij cohortatione inflammandi, id ille præſtabat tanto pietatis ardore, vt ſpiritali illo igne, quo pectus feruebat dicentis, conflagrarent propemodum vniuerſi, & vrenti illa voce, quantumuis frigidus incenderetur auditor, poſſetque expertus Domino dicere: Ignitum eloquium tuum vehementer: Abundè ſcili- *Pſal.* 118
cet eructante Hieronymo, quod propinante diuino Spiritu, in ſancta quiete, biberat, & totus diuino amore feruens alios facile incendebat. Si quæ verò charitatis obeunda miniſteria, ea ſibi Hieronymus tàm nouo & inuſitato feruore, tanta cum ſignificatione, inſolitę curæ virtutis depoſcebat & exequebatur, vt ad priſtinas eius virtutes, (quas tamquam numeris omnibus abſolutas cæteri anteà admirabantur) tanta appareret, hac aſſidua ſchola ſolitudinis, & precandi ſtudio, & ardenti diuinorum commentatione, facta acceſſio, ac ſi tyrocinium quoddam & rudimentum ſuperior vita fuiſſet: ità ille è continua Dei cōſuetudine redibat quotidiè celeſti virtute auctior & ſeipſo maior. Cęterum in ſupremos labentis vitæ menſes dilata quies haud diù permiſit Hieronymum ſolitudinis ocio frui; ſiquidem non multò poſt tùm ex eius prædictione, tùm ſubito rei euentu intellectum eſt illā Hieronymum remotam ſibi curaſſe eremi ſolitudinem, non tàm ſanctæ voluptatis

conciliatricem quàm proximi funeris apparatum,nec magis ſuæ quietis & tranquillitatis ſedem, quàm inſtantis vltimi diſceſſus ſcholam; in qua ſcilicet extremum huius humanæ fabulæ actum, quem iàm appetere occulta quadam præſenſionis vi intelligebat,adornaret,& ſolus cum ſolo Deo res ſuas anteà tranſigeret. Quàm certò autem vicinum ſuum præſagiret obitum, illud inter cętera argumento eſt; quòd cùm per eos dies à Ioanne Petro Caraffa iàm Cardinali, cui ſe totum, vt anteà dixi, permiſerat, literas accepiſſet, quibus Romam perbenignè inuitabatur, vt ea in Vrbe alijſque Pontificiæ ditionis Ciuitatibus eadem charitatis officia exequeretur, ſuoque exemplo multos ad eandem pietatē excitaret (nullum enim adhuc Romæ inſtitutum erat Orphanorum Domicilium, nullum Puellarum) illæ quadam die communi oratione cū alijs perſoluta, ità de Cardinalis Caraffæ voluntate ad eos retulit, vt diceret ſe eodem tempore diuerſis planè locis à duobus accerſiri, Romam quidem à Caraffa, à Domino autem in Cœlum; tùm adiecit, ſed cęleſte iter, Romano haud dubiè breui præferetur: quod ab eo dictum non ſinè certa futuri euentus præſenſione, non multò poſt res ipſa comprobauit. Loco verò ſolitudinis & eremi manſit poſteà ſemper religio & reuerentia; & adhuc magna ex parte dirutus quandam tamen pietatem ac ſanctitatem redolere videtur.

Eius

Eius infirmitas & obitus. *Cap. XVI.*

HIeronymi de ſua morte prædictionē haud tardus excepit euentus; ſiquidem grauiſſimo, & eo tempore populari morbo correptus, non multò poſt interijt. Aduentantis autem vitæ finis haud dubia præceſſere indicia; miſsis enim in præſenti frequētibus & apertis prædictionibus; certè aſperiore illa poſtremò ſuſcepta vitæ ratione, & plus ſolito pœnitentiæ rigore aucto, nemo non intelligebat incitatiorem in virtutis curſu motum non multùm à fine diſtare; Tùm verò illorum temporum miſera calamitas, hominis animum præ cæteris vexabat, quòd catholicam Religionem nouorum dogmatum peſte, & iniquorum ſeditionibus agitatam, vehementer in fide ipſa tuenda, quæ totius eſt chriſtianæ religionis firmamentum, laborantē cerneret. Quare afflictam eius ſæculi conditionem, & rerum humanarum inconſtantiam & vanitatem maximè pertęſus, ſordeſcētibus iàm terris, ad ſuperna elatus, caduca omnia auerſari, communem lucem refugere, hominum conſuetudinem deuitare, cœleſtia dumtaxat inter vota preceſque anhelare, ſolum Deum inter gemitus & ſuſpiria quærere, & eodem planè cum Paulo ſpiritu cupere diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Neque diu fidelis ſerui vota tentationum certaminibus, & pœnitentiæ laboribus ſatis fatigati diſtulit diuina bonitas, ſed fœlici planè

genere

genere mortis, quaſi emerito militi morem gerens, vt primis vltima reſponderent; ex charitate in proximos, qua tota vita maximè exarſerat, mortis glorioſæ cauſam illi præbuit, quò Chriſtum pro humano genere morientem etiā ſupremo interitu imitaretur. Horribili ſiquidē inguinaria lue Bergomenſem ditionem fœdum in modum latè depopulante, Hieronymus, qui nullis in ægrotos & miſerè iacentes officijs abſtinebat, facilè in peſtilentem morbum prolapſus eſt. Ignotum planè medicis id morbi genus erat, cuius vis & pertinacia omnem eorum eludebat operam, & induſtriam, & eo ipſo die, quo de ægritudine illi iudiciū ferre ſolent (criticum ideò appellant) de ægri interitu morbus ſententiam ferebat; quare quarto, aut ad ſummum ſeptimo die ſæuiente tabe abſumebantur vniuerſi. Eo igitur morbo acerbè correptus, breui ſe moriturum, quod ſummum erat in votis, certiſsimè præſenſit; cùmque vicinitas exitus eius deſiderium augeret, ad eum ſe ſe totum ex Chriſtiana pietate comparare non diſtulit; intendenteque ſe morbo, cùm, qui medicam manum admoueret, nullus ferè eo in loco eſſet, abiecta iām omni ſpe vitæ, ad diuinam implorandam opem ſe conuertit; Sacerdotem pœnitentię Sacramenti miniſtrum, & ſuæ conſcientiæ moderatorem accerſiuit, confeſsioneq; plena doloris, plena pietatis, criminibus quàm accuratiſſimè expiatis, Sacratiſsimum Chriſti Domini Corpus Viatici nomine, & quę moris ſunt Sacramenta (extrema morientis animæ ſolatia) quaſi

non

non multò poſt in celeſtes illas oras migraturus, magna cum animi demisſione & humilitate poſtulauit, ac maiore accepit. Ità dominicis præmunitus Sacramentis, ſupremam operiebatur horam. Peſtifer morbus Aemilianum inuaſerat pridie nonas Februarij ipſo ſexageſimæ Dominicæ die, quocum tres integros acerbè luctatus, quarto languore vehementer ingraueſcente, viribus omninò deſtitutus, mortem iàm imminentem intellexit: cuius appulſu non modò non eſt territus, ſed aſtantes etiam in lacrymas effuſos, breui planeque celeſti alloquio, deficiente penè ſpiritu, eſt hortatus: Vt Saluatoris noſtri Crucifixi veſtigijs prorſus inſiſterent, terrena deſpicerent vniuerſa, derelictorum pauperum curam ſuſciperent accuratisſimam, omnes inter ſe inuiolabili mutui amoris vinculo nexi viuerent; ad hæc omnia verò, charitate in primis in Deum arderent, cuius beneficio anima indiſſolubili nexu ſuo ſociata Creatori, à terrenis omnibus quàmlõgisſimè diuellitur. Se quidem ſperare (quæ Dei miſericordia eſt) plus illis in futura, quàm præſenti vita, profuturum. Ità ſolatos ac inſtructos dimiſit cum vox & vita pariter eum deficeret. Indè manibus, oculis, totoque corporis habitu, inſita pietate ad Cœlum erectis, IESV, & MARIAE Sanctisſima nomina, ſubindè ingeminans, ſui ad vltimum compos leniter occluſis oculis, quieto & tranquillo vultu inter pſallentium & lacrymantium choros, media iàm nocte exacta, repetenti Deo ſpiritum reddidit Aemilianus. Eius migratio

ſexto idus Februarij annotanda; quem diem Sanctus etiam Aemilianus in Armenia minori egregio martyrio illuſtrauit. Obijt diem ſuum Anno trigeſimo ſeptimo ſuprà Milleſimũ quingenteſimum humanæ ſalutis; ætatis verò ſuæ ſexto, & quinquageſimo abeunte, vigeſimo quinto à ſua ad Deum conuerſione, ſexto iam exacto à prima ſua Venetijs diſceſsione, & duodecimo à depoſitione togæ, noui rudiſque habitus, & aſperioris, ſanctioriſque vitæ inſtitutione. Quod de Menſe, & illius obitus die à nobis dicitur, non me latet aliorum ſententiæ & receptæ hucuſque opinioni valdè aduerſari; ſed certè veritatis à nobis proditæ probationes etiã luce meridiana clariores, ſi deſiderentur, afferemus primo capite ſequentis libri. Obijt Somaſchæ in Ondæorum domo, atque in ea ſolitudine, quam viuẽs præ cæteris locis mirificè coluit; neq; dubitandum, quin præcipua quadam charitate eum Hieronymus locum è Cælo reſpiciat, quem in vita adeò dilexit. In Eccleſia Sancti Bartholomæi ibidem ſepulturæ mandatur. Vir cùm virtutum omnium exemplis, tùm excellenti in Deum & proximos charitate admodùm illuſtris, & terrenarum rerum ſuique ipſius contemptu planè eximius & ſingularis.

1537. ætat. ſuæ 56.

Libri Tertij Finis.

DE

DE VITA

HIERONYMI

AEMILIANI

Congregationis Somaſchæ fundatoris.

LIBER QVARTVS.

Plurium teſtimonio Hieronymi probitas commendatur. Cap. I.

FIRMAM illam & cōſtantem integerrimæ probitatis atque adeò ſanctimoniæ opinionem, qua adhuc in humanis apud omnes floruit Hieronymus, ſubſecuta mors vehementer confirmauit & auxit; quam non dictis, ſed ſcriptis etiam quamplurimi teſtatam eſſe voluerunt. E multis ego pauca ſeligam. Ioannes Baptiſta Guillhermius Iuris vtriuſque Doctor, & Feltrenſis Eccleſiæ Canonicus Epiſcopo Bergomenſi viuo Hieronymo Vicariam operam præſtabat.

Is illius virtutum ſpectator & admirator ſæpius fuerat: accepto igitur de eius morte triſti nuncio, ità ad amicum de eo ſcribit. (referam autem eius epiſtolæ partem integra fide latinitati donatam) CERTISSIMIS te nuncijs Hieronymi Aemiliani ſtrenuiſsimi in chriſtiana militia Ducis obitum accepiſſe non dubito, & duorum e ſocijs huius præfecturę qui ſuum obiere diem. Euentum morbi & mortis caſum deſcribere ſi tentem, vereor, nè pietate, ac intimo cordis dolore perculſus nimium commoueare. Cæterum diuinæ fęlicitatis ſortē certa ſpe (tanta erat illius in Chriſto confidentia) deuorauerat animò; vt ipſos Cęli cardines manibus contrectare videretur; frequentibus adhortationibus ſuos ſæpè compellabat, hilari ſerenaque fronte, & ridenti oris aſpectu, vt quemque ſuauiſsima Chriſti charitate incenderet. Certum ſui obitus diem ſic animo præſagibat, vt nihil minus illi de proxima morte conſtaret, quàm mihi me in præſentiarum has ad te literas exarare. Subduxiſſe ad calculum rationes ſuas, & cum Chriſto Domino pactum inijſſe dictitabat. Patriæ Venetiarum nulla mentio, de parentibus ſermo nullus, frequentiſsima ſolum de Chriſti imitatione oratio. Aduentante ſolemni ſeruatoris Noſtri Natiuitate, hinc diſceſſerat, ſed primò me conuenit, ad pedes prouolutus fidem Chriſti commendauit, ſupplex erratorum veniam petijt, tùm receſsit ea ſponſione, ac ſi nunquam (vt euenit) cum eſſem reuiſurus. Somaſchæ ad cęleſtem patriam euolauit, vbi quāplures

plures

plures probatæ vitę Papienſes, Nouocomenſes, Bergomẽſes Patres demorãtur. Hodiè non vna in Eccleſia ſacris illius manibus parentatum eſt: Mercurij die peragendis funeris cerimonijs, iterum litabitur, Summum Pontificem vel Epiſcopum noſtrum è viuis exceſsiſſe, diceres. Eò deuenerat vitæ abſtinentia corporisque maceratione, vt maiores progreſſus minimè exoptare poſſes. Age diuinæ ſic collibuit Maieſtati: nullius mihi hactenus acerbior obitus viſus. Orbitatem infęlix hic grex proborum moderatorum ſentit acerbam; diuinæ tamen bonitati non diffido, quin infinitæ omnipotentiæ familiaria opera non perpetret. Epiſtolæ longitudinem vt excuſes, oro; hic enim alter ab vltimo bacchanalium dies eſt, quo ità me tecum hac oblector ſcriptione; hæcque ex M. Marij noſtri narratione. Defuncto Deum propitium rogo; obijt autem die ſeptima menſis huius. Atquè hucuſque Vicarij literæ. Ex quibus duo maximè annotari velim; Alterum quidem, quàm amplum & illuſtre teſtimonium de Hieronymi probitate tantus hic vir tulerit; Alterum, quinam certus fuerit eius obitus menſis & dies. Cùm enim in Vicarij literis menſis nomen non apponatur, conſtet autem illas extremis Anteciueralibus ferijs eſſe datas, diem enim vltimo baccanalium proximiorem apertè nominat, quo literas ſcripſit: multi iuere in eam ſententiam, vt exiſtimarint menſem illum fuiſſe Martium; idque tàm certo creditum, vt Nonis Martij Sancti Thomæ Aquininati dicatis à pleriſq;

pia Hieronymi memoria coleretur: Sed tanta annorum ſeries ab eius obitu interiecta facilè quemuis decipere potuit. Non eſt autem diffi-cilis veritatis perueſtigatio: cùm enim certiſ-ſimè cōſtet eo trigeſimo ſeptimo anno, quo de-ceſsit Hieronymus, menſe Februario agitata eſſe Baccanalia, feriamq; Cinerum ſextodeci-mo Kalendas Martij celebratā, ac proinde lite-ras biduo antè datas, pridie Idus Februarij fuiſ-ſe cōſcriptas, omnino certū eſt Hieronymi mor-tem nullo modo in menſem Martiū reijci poſſe. Qua in re omnis dubitandi ſuſpicio prorſus euel-letur, ſi quis veteres illas temporarias mobilium feſtorum, vt vocant, tabellas adeat, antè annum ſcilicet octogeſimum ſecundum præteriti ſæcu-li editas, videlicet ante Kalendarij correctionē euulgatam, ſuperiorumque annorum Epactas, Aureos numeros, & literas dominicales ſingil-latim perquirat, & ritè præteritorum annorum tabellas percurrat & recurrat, donec ad annum trigeſimum ſeptimum perueniat; diligenti enim & accurata temporum ſupputatione planè com periet eius anni trigeſimi ſeptimi Epactam fuiſ-ſe xviij. Numerum item aureum xviij. Dominica-lem literam G; ex quibus planum omninò fit & indubitatum, ſolemnem illam Cinerum feriam eo planè die contigiſſe, quo dixi, menſeque Fe-bruario extinctum Hieronymum, illique in Ber-gomenſi Eccleſia eo menſe iuſta perſoluta; quòd ſi ille Nonis Martij obijt, multis ſanè diebus fu-nebri pompa hominis obitum Bergomēſes an-teuertiſſent. Cùm verò ſeptimo Idus Februarij

mor-

mortuum afferat Vicarius, nos verò ſexto, id ità accipiendum, vti anteà monuimus, quòd ſcilicet tertia ferè noctis vigilia expirarit, ac proindè melius ſexto Idus eius mors annotanda videatur. Hoc etiam addo: vbi legitur in literis Vicarij die Mercurij reliqua perſoluenda; mendum ſuſpicor eſſe, qui enim proximè ſequebatur dies Mercurij, is erat Cinerum ceremonia ſolemnis, quo certè die mihi veriſimile non ſit Hieronymo alicubi funebria perſoluta, ſed fortè legendum die Martis, ſequenti videlicet die, qui Lupercalium feriarum ſupremus erat. Sed iàm ad reliquos pergamus. Bartholomæus Spatafora non ignobilis ſuæ tempeſtatis Orator in ea oratione, quam in obitu Marci Antonij Triuiſani Venetiarum Ducis habuit, cùm plurimos ſanctitatis fama conſpicuos retuliſſet è Venetis ortos, hæc tandem de Hieronymo addit, quæ integrè latinè reddam. Illud verò ardentiſſimũ charitatis vas Hieronymum Aemilianum, qui non vt viuorum ſaluti tantùm, ſed etiam vt defunctorum cadaueribus conſuleret, ſuæ minimè parcebat vitæ, cuius nõ recens memoria ſolum, ſed recẽtia ſunt veſtigia, recẽs eſt monumentũ. Legitur autem Spataforæ oratio inter illuſtrium virorum orationes parte ſecunda, quæ Italico ſermone conſcriptæ circumferuntur. Sed luculentum in primis eſt teſtimonium, quod Hieronymi charitati reddit Bartholomæus Peregrinus in eo libro, quem Vinea Bergomenſis inſcripſit. Is parte ſecunda capite 114. iiſdem planè verbis, quæ ſubijciam, ea de Hieronymo ſcri-

Barthol. Spataf. in oratio.

Barth. Peregr. in Vinea Berg. p. 2. c. 114

bit,quæ ipſe oculis vſurpauerat;ait enim. Laborauit etiam in hac Vinea Dominus Hieronymus Mianus Patricius Venetus, & verus Chriſti ſeruus,quandò anno Domini M.D.XXXII. Bergomum venit, & ſuis chriſtianisſimis exemplis, & exhortationibus, & asſidua ſolicitudine, & cura congregauit multas à Diaboli compedibus ſolutas mulieres,vt ſimul iuſtè ac caſtè viuerent: vagãtium quoq; puerorum Orphanorumq; multitudinem Sanctæ Mariæ Magdalenæ hoſpitali gubernandam tradidit. Hæc ex oculata fide. Rurſus idē Bartholomæus capite CXVIII. de Dominico Taſſo,cuius opera maximè vtebatur Hieronymus,vt diximus,hæc addit. Inſuper

Lib. 1. c. 9 idem Magnificus Dominus Dominicus in ipſo Cœnobio ciſternam cum aqua fluuiali ex vicino amne conſtrui fecit: Et Domino Hieronymo Miano Patritio Veneto auxilio fuit,ad colligendas,& vniendas meretrices, à peccato ad Chriſti normam conuerſas: tùm & pueros & puellas noſtra in Vrbe mendicantes. Hæc ille. Neque verò Reuerendi Fratris Hieronymi Malfettæ Concionatoris ſui temporis celeberrimi e ſacro Capuccinorum ordine Epiſtolam præteribo, quam ille opuſculo de Diuino amore, à Reuerendo Patre Fratre Bartholomæo eiuſdem ordinis compoſito, præfixit, cum primum librum illum typis excudendum curauit, Patribuſque & Fratribus ſeruis pauperum, ac eorum pueris orphanis in operibus Inſubriæ inſcripſit: qua in epiſtola multa de Hieronymo eiuſque operibus ex oculata fide refert, quæ pium lectorem ſcire

operæ pretium eſt. Bonam igitur Epiſtolæ partem ſyncerè latineque redditam ſubijciam. Cũ igitur, inquit, hæ mihi rationes omninò perſuaſiſſent, vt libellum in vulgus ederem, cœpiſſemque tacitus cogitare, cui tàm pium munuſculum deſtinarem, veſtræ charitatis, opinor, non ſine diuino afflatu, recordatio ſuccurrit, cui maximè, conuenire id genus argumenti putarem; vos enim tanquam lucernæ ardentes amoris diuini radios, virtutum officijs conſentientibus, effunditis; nimirum ad omnia pietatis opera inſtructi, ac incitati exemplis, præceptiſque illius beatę animæ Hieronymi Aemiliani Patritij Veneti; qui ſummo ſtudio contendit, vt omnes omnium ordinum homines ad Deum incitaret, atque pertraheret: quod eo maximè tempore ſignis apertisſimis declarauit, cum diuinæ charitatis & Euangelij zelo vehementer inflammatus, vt regnum Dei, quantum in eo eſſet, amplificaret, lautisſimo patrimonio, nobilisſimo genere, illuſtrisſima Patria contempta; ſe totum dilecto ſuo nudo & cruci affixo Ieſu Chriſto tradidit; cumq; breui peregrinatione ſuſcepta, Bergomi primùm, deindè alijs in Ciuitatibus plurimis, omnia pietatis opera ergà vos cœpit exercere; quos ſordidatos inedia, frigore, nuditate afflictos complexus eſt & fouit humanisſimè; cùmque in publica fame, miſerandæ calamitatis querimoniæ pasſim exaudirentur, ille vos tàm benignè collegit, ſic amauit, ità veſtris commodis ſtuduit, vt exemplis ſuis & admonitionibus ſanctisſimis, animarum morbis mederetur,

& corporum neceſsitatibus idem ipſe inſeruiret, ægris aſsideret, victum oſtiatim pedes quæritans mendicaret. Quæ res & virtutum illius odorem ſuauiſsimum diuinis naribus afflarunt, & egregium lumen atq; exemplar ſuſtulerunt Inſubriæ vniuerſæ; non in ſpeciem quandam ſanctimoniæ, ſed intime & ex animo Deum colendi: quandoquidem illius opera, in multis eiuſdẽ Prouinciꝫ vrbibus celeberrimis, Xenodochia & Orphanotrophia erecta ſunt, in quibus veſtra eadem vox, quæ olim temporum calamitates deplorabat, nunc diurnis ac nocturnis horis laudes ſummo Numini perſoluit. Neque tamen hiſce rebus geſtis contentus fuit; ſed, cùm magnũ egentium numerum collegiſſet, tecto, victu, rebuſque alijs ad vitam neceſſarijs iuuiſſet, multis prǽterea clericalis & laicalis ordinis perſuaſit, ampliſsimis patrimonijs abdicare ſe, atque in ſocietatem tam piorum laborum communionemque venire. Sed quid ego dicam de illius charitate in Deum, multis in locis plurimis experimentis atque rebus geſtis apertè declaratam? Nonnè illud certiſsimum fuit amoris argumentum, quòd, cùm ipſe graui morbo correptus vobiſcum iaceret in paleis apud Eccleſiam Sancti Sepulchri Mediolani, veſtri tamen curam nunquam depoſuit: quin etiam cùm à pleriſque honeſtis viris Mediolanenſibus inuitaretur in ædes ampliſsimas ſolus curandi ſui gratia, negauit paſtor bonus ſe ab ſuis ouibus vllo modo poſſe diuelli? quam ſingularem paſtoris in puſillum gregem charitatem ſic Deus amauit, vt

breui

breui tempore ampla domo ditari voluerit, & ad priſtinam valetudinem reuocatum confirmauerit. Quid Papiæ? Nonne, cùm Xenodochij curatores, cui à Miſericordia nomen fuit, quoſdam in eo degẽtes aliò migrare iuſsiſſent, vt venienti Aemiliano & Orphanis eum locum habendum concederent, maluit ſub deſerto illo, ventis, & pluuiæ vndequaque peruio tecto degere, quod apud Arcem in minori Ciuitate viſitur, quàm vt cuiquam aduentu ſuo incommodaret? Multa id genus ſciens prætereo, de quibus, qui modo illum vel de facie norunt, affirmare verè, & liquidò poſſunt. Quale dixeris, illatas iniurias patienter tuliſſe, peccantium ex animo ſemper miſertum fuiſſe, noxam, errata, moleſtias non eorum modò, quibuſcum viueret, ſed omnium prorſus hominum æquo animo toleraſſe. Vt igitur illius ſtudium, opera mea aliqua ex parte iuuem, qui vos ad Deum allicere, eique vinculis amoris coniungere vehementer elaborauit, vobis, dilectiſsimi, libellum hũc dicatum eſſe cupio; atque Deum oro, vt tantas amoris ſui flammas in cordibus veſtris accendat, quantas ego, ad illius honorem & ad chriſtianæ religionis amplitudinem expoſco; vt vos quoque iiſdem operibus miſericordiæ & diuinæ charitatis inſiſtere velitis; & alij exemplo eiuſdem Hieronymi Aemiliani (quem ego mortuum ſingulari veneratione proſequor & colo) ad eadem pietatis opera præſtandã vehementer excitentur; atque hinc illa tandem exiſtat generalis in Eccleſia morum mutatio & ſancti-

monia

monia, quam ille ſitiuit auidiſsimè; & cuius impetrandæ gratia ſtatas quaſdam preces ex certa formula recitandas, cōſcripſit, quas ſubindè poſt Miſſarum ſolemnia in communibus veſtris orationibus canere ſoletis. Hactenus Frater Hieronymus, qui admodum graphicè, ni fallor, & ſuis, vt aiunt, coloribus Hieronymum depinxit, vir & ob religioſi ordinis commendationem, &, quod caput eſt, ob oculatam fidem eorum, quæ ſcribit, omninò dignus, cui certa adhibeatur fides. Sed & in prætermiſsis non
Pij V. relinquam perhonorificum Pij V. teſtimonium, quo hominem decorauit, cum in diplomate Pontificio hiſce planè verbis eū appellat. Hieronymus Aemilianus olim Patritius Venetus, vir eximiæ pietatis inſignis, Spiritu Sancto, vt piè creditur, afflatus, omnibus ſæculi curis poſthabitis &c. Quod illuſtre teſtimonium eò pluris faciendum eſt, quò à Summo Pontifice Pio V. verè Sancto, qui Hieronymum probè anteà noſſet, proficiſcitur. Huc etiam faciunt tàm multiplicia illorum vota, qui vel magnis itineribus ad eius ſepulchrum, religionis cauſa, accedunt; vel beato viro precibus ſe commendant, quorum permulti non exiguis gratiarum donis, tùm ad animæ, tùm ad corporis commoda ſpectantibus, ſe in dies augeri teſtantur, &, votiuis tabellis oblatis, accenſis funalibus, alijſque religionis ſignificationibus ad ſepulchrum adhibitis, beneficij accepti gratos ſe profitentur; nequicquam Aedituo prohibente, & reclamantibus Patribus; graui quippè Superiorū noſtrorum

rum edicto cautum eſt, ne quod omninò eius honoris genus vel admittatur, etiam profectũ ab externis, vel deferatur à noſtris Hieronymo, quod ſanctis viris, niſi ſupremæ ſedis accedente iudicio & cõſenſu, deferri nequit. Sed quantumlibet obluctantibus ſuperioribus, ægrè admodum multis in locis piorum ſtudia coerceri, & filiorum præſertim in Parentem optimum, & Congregationis auctorem pietatis ardor, & deuotionis obſequium non paucorum annorum curſu iam confirmatum, cohiberi poteſt. Verùm de his ſequenti & altero capite, nonnulla dicemus.

Admiranda quædam de Hieronymo. Cap. II.

ETſi, quæ toto vitæ curſu in Dei gloriam proximorumq; ſalutem peregit Hieronymus, quæque illi diuinitùs ſæpè contigere, mortalium profectò omnium commendatione ſunt & admiratione digniſſima; quædam tamen adeò extrà communem rerum ordinem de eodem recenſentur, vt illis admirabilium nomen peculiari quodam iure proprium factum eſſe videatur. Quorum paucis exponendis, vno aut altero capite, immorabimur, quò ſplendidiùs diuina munera homini collata eniteant, & cęleſtis benignitas ab omnibus laudetur impenſiùs. Atq; illud in primis admirabile, & rarum omninò diuinæ prouidentiæ & bonitatis argumentum in Hieronymo mihi videtur, quòd vnus ille tàm multa

opera

opera aggreſſus, tàm breui tempore, adeò ſecundo fœlicique euentu ad exitum perduxerit. Ex quo enim primò Venetijs diſceſſit, ad eius vſquè obitum anni non ampliùs, quàm ſex interceſſere, quibus ille duodecim fermè pia loca erexit, & legibus inſtruxit, adeoque certa & ſtabili viuendi ratione muniuit, vt adhuc etiàm multum aucta perſeuerent. Sociorum non exiguum collegit numerum, eoſque non infimæ notæ, ſed literis nobilitatos, & fortunis omninò præſtantes & eximios. Suprà trecenta capita Hieronymi nutu, & auctoritate regebantur, quorum permulti quàm ſublimi honorum & diuitiarum gradu ſint ad humile & abiectum vitæ genus traducti vnius Hieronymi exemplo & cohortatione iàm ſatis anteà dictum. Quod certè non tam in hominis induſtrij atque nauisſimi ſtudium, & diligentiã, quàm in diuinam Prouidentiam reijciendum cenſeo; nàm vix primum ſeruo Dei Ciuitatem aliquam ingreſſo, licèt ignoto homini & externo, abiectisſimorum pauperum cauſam gerenti, omnia ex animi voto ſuccedebant; vt ipſemet, cùm tàm effuſam in pauperes & egenos diuini Numinis benignitatem animo perpenderet, vel alijs enarraret, erubeſceret omninò, ac pudore ſuffunderetur, tùm, eductis ex imo pectore ſuſpirijs, ſermonem clauderet illis verbis: *Quis ſicut*
Pſal. 112. *Dominus Deus noſter, qui in altis habitat, & humilia reſpicit?* Nihil ſcilicet ſibi arrogans, ſed Deo, quidquid benè geſtum eſſet, acceptum referri volens; neque immeritò ſanè, quandò quocunq; animum verteret, vel manum admoueret Hieronymus,

nymus ſingulari quadam & admirabili ratione diuinam opem præſentem experiretur, quæ fœlici expeditoque curſu ſuis cœptis obſecundaret. Quod cum in omnibus eius geſtis ferè animaduertere liceat; tùm verò, ſi ad ſingula deſcẽdamus quæ egit aut dixit, quæque precibus à Domino impetrauit, multò clariùs admirabiliũ operum ſucceſſibus eluceſcet, inter quos ille mihi Principem locum videtur obtinere, quem ſubijcio. Cùm domi aliquandò Somaſchæ, in Arce ſcilicet, ad numeroſam familiam alendam, panis deeſſet, & Cęli hyemiſq; fœda tempeſtate, quæ ſolitò aſperior inhorruerat, omnia perhorrerent, viarumque aditus omnes niuium inſolentia intercluderet, vndè nec ab illis conquiri, nec ſuppeditari ab alijs diaria poſſent: Hieronymo denunciat triclinij, cellæque panarię miniſter vnà cum alijs, domi vix tantum eſſe panis, quo eo die tres quatuorve parcè admodùm ali poſſint; numerabantur autem ſuprà quadraginta capita in ea familia. Tùm ille nil commotus eos etiam vetuit eſſe ſolicitos, in Deum tantum ſpem conijcerent, admonuit, cuius breui largam benignitatem eſſent experturi. Nùm qui olim, inquiens, tot Hebræorum millia, aluit in deſerto, & ingentem hominum multitudinem paucis admodùm panibus ad ſatietatem pauit, qui implet omne animal benedictione, & pullis coruorum cibum præparat, idem noſtri curam gerens, rebus neceſſarijs deſtituet? ſicque animis ad ſalutarem confidentiam excitatis, ad orationem ipſe ſecedens, Deo fidenter ſupplicat,

Matt. 14.

Pſal. 146

vt

vt extremæ ſuorum inopię ſubueniat. Neque irritæ vel inauditæ preces; ijs enim perſolutis, vrgente iàm hora prandij, totum, quidquid erat panis, ad ſe deferri iusſit; tres autem, quatuorvè ad ſummum erant; quos in fruſtra comminutos, in gremium ſuum (quaſi diuinæ confidentiæ agro ſeminis mandatis, vberem indè meſſem collecturus) iniecit; tum manu ducta in formam Crucis, ſignat, tacitis ſecum precibus diuinæ clementiæ rem totam commendans: mox paucisſimos panes illos intrà gremium ſuum cęleſti benedictione vſquè adeò auctos ſenſit, vt largè omnibus cęleſtem gratiam diſpertiens, non modò ad ſatietatem ſufficerent, ſed abundè etiam ſuperfuerint. Facti fidem aſtruunt, qui præſentes & oculis & guſtu rei veritatem explorarunt. Magnitudinem verò miraculi, neſcio, an auxerit, vel confirmarit, quod de eodem pane poſteà traditum accepimus; nempè poſt multos etiam annos aſſeruatum, ad ægritudines depellēdas, vim habuiſſe. Res eſt ſępius experimento comprobata à Martino Martellino, qui tùm ex illis vnus erat, qui Somaſchæ ab Hieronymo alebantur; hic fruſtum panis, quem diuinitùs auctum non ignorabat, magna religione diù aſſeruauit, cumque & ſpectatæ probitatis Sacerdos, & animarum Curator Gardæ Vallis Camonicæ Diœceſis Brixienſis euaſiſſet, ſæpiùs ægros inuiſens, trito in aqua vel iure pane, eos morbo leuabat. Idque tùm aliàs, tum præcipuè nominatim poſtremis Martellini diebus hunc in modum accidiſſe ferunt. Nicolaus Ruggerius in vico Foſſæ propè

Gardam

Gardam quinto iam menſe febri miserè confli-
ctabatur, nec arte medicorum leuari poterat; accedit ad eum Martellinus Gardæ Parochus, allatique panis, quem in ægrorum vſum aſſeruabat, paulũ in aqua terit, tùm ex eo ægro portionẽ porrigit; magna fide hauſtum panem ſanitas cõſequitur, & Hieronymi meritis accepta refertur. Qui præſentes interfuere, factum teſtantur; ſæpiùſque Martellinus ad varia morborum genera, certo reparatæ valetudinis fructu, eundem panem adhibuit. Auctum verò non ſemel in extrema ſuorum inopia Hieronymi precibus panem videntur teſtes indicare, Somaſchæ ſcilicet, & Bergomi. Quàm multis ægris, non tàm medicamentis, quàm precibus vel ſigno Crucis, vt alij teſtantur, mederetur, ſuprà indicauimus; fuitque multorum ſententia illum, cùm medicamenta quibuſdam ægris adhiberet, tegumenta curationum illis remedijs de induſtria quærere, & valetudini quam precibus erat impetraturus velamentum obducere, vt ſcilicet remediorum adiumentis, non ſuis precibus æger conualuiſſe crederetur. Quæ res non valdè quidem à veritate abhorret; nàm permulti vlceribus grauiſſimè affecti, quę inſanabilia apparerent, adeo leui curatione, breuique ſpatio conualuerunt, vt meritò in admirationem, maiorisque virtutis, quam ſit naturalis, opinionem eorum curatio veniret. Nec minorem habet admirationem, quod paulò antè, quàm extrema infirmitate decumberet Hieronymus, vniuerſis penè ſpectantibus & audientibus, qui domi erant, euenit. E colle-

ctis ab illo pueris vnus etiam lue illa populari, quæ tùm paſsim, vt diximus, graſſabatur, grauiſſimè correptus, penè exanimis iacebat; linguæ enim vſum ex morbo perdiderat, omnique motu deſtitutus, mortuus potiùs, quàm morti vicinus omnibus videbatur; reſolutis tamen momento faucibus, exclamat, mirum ſibi & admirandum planè viſum obiectum; vrgent præſentes, vt, quid rei illud ſit, proloquatur; tùm diſtinctis verbis & clara voce proſequitur: E ſublimi illuſtrique loco ſedem abſe conſpectam, auro & gemmis valdè conſpicuam, & cœleſti fulgore radiantem, cum Epigrammate aureis literis in hæc verba exarato: Hieronymo Aemiliano præparata. Non dubium, quin ex ore infantiũ & lactentium Hieronymi ſerui ſui laudem Deus perficere voluerit. Sed ille ea re vehementiſsimè commotus, cùm ſe magis in quandam ſanctitatis opinionem hiſce rebus trahi cerneret, fugam indè omninò meditabatur, eam citò arrepturus, niſi morbus hominem lecto citiùs affixiſſet. Iàm morti ferè vicinum maiores illius Vici conuenerunt, vt moriens ipſis benè precaretur, & aliquid è ſalutaribus monitis inſtillaret; quibus ille teſtamenti loco hæc documenta reliquit: Si feſtis diebus à ludis, ſaltationibus & choreis abſtinuiſſent, ſi ſacros eos dies chriſtianè, & religiosè coluiſſent, ſi blaſphemandi impiam conſuetudinem ſuſtuliſſent, ſe certiſsimũ apud Deum ſponſorem futurum, eorum agros à grandinis iniuria tutos fore. Præſtiterunt illi per aliquod tempus debitam feſtorum celebra-

tionem

tionem, & blaſphemiæ ceſſationem; ſtetit etiã Hieronymi promiſsis diuina Bonitas; nã grandine per vicina loca dire graſſante, Somaſchenſis ager immunis cernebatur; idque aliquot annos perduraſſe illius vici ſeniores teſtati ſunt. Sed rurſus illis, vel iunioribus ad priſtina redeuntibus, rurſus etiam grandinis flagello grauiter iuſtèque percelluntur.

Alia eiuſdem generis.
Cap. III.

POST eius obitum etiam permulti ſe illius precibus varijs in rebus adiutos teſtantur, interquos, vt ab antiquioribus initiũ faciamus, Ioannes Antonius Mazzolenus Caloltij Notarius maximè eminet; qui viuenti Hieronymo infenſiſsimus fuerat, eumq; Caloltij primo domicilium ponere, vti ſtatuerat, non eſt paſſus, conuicijsq; hominem impetere, tanquàm erronem & mendicum nunquam deſtitit vti ſuo loco monuimus. *Lib. 3.* Hic capitis dolore nunquam intermittente, vexabatur, quin, ſubindè etiam vehementi acceſsione facta, adeò grauiter excruciabatur, vt deſipere & inſanire, ac penè de poteſtate mentis deijci videretur fruſtrà per multos annos adhibita medicorum opera. Vulgato Hieronymi obitu, famaque tunc maximè apud omnes de illius ſanctitate increbreſcẽte, tandẽ valdè cõmotus eſt; quòd vnus ipſe aduerſatus eſſet homini adeò probo, & omnium teſtimonio ferè ſancto: cùmque ad defuncti corpus

omnium ordinum concurſus vndiquè Somaſcham fieri cerneret, & ipſe facti pœnitens, hominem vita functum venerari ſtatuit; quem viuum contempſerat. Ad feretrum igitur genibus nixus, cum oraret, ſolitoque capitis dolore torqueretur, ſubit animum ea cogitatio, vt, ad morbum depellendum, Hieronymi interceſsionem imploraret, quem Beatum ab vniuerſis prædicari audiebat. Veniam igitur offenſionum primò deprecatus magna fide eius opem poſcit. Si ea, inquiens, ò Hieronyme, quæ de vitæ tuæ ſanctitate circumferri audio, ità ſe habent: & mihi miſero peccatori indulgere, & capitis dolorem precibus tuis abigere digneris, oro; Vix precationem abſoluerat, cum capitis dolore vexari deſijt, neque ampliùs morbus redijt. Actæ ab omnibus Deo, Hieronymoque gratiæ; fuitque apud vniuerſos illuſtrior gratia, quòd prima Hieronymi morte præ cæteris fuit inimico collata.

Anno etiam voluentis ſæculi decimotertio menſe Maio, Veronica Monialis Monaſterij Sanctæ Matris Domini, Bergomi, ætate iam affecta, quæ ſexageſimum exceſſerat annum, graui Iſchiade laborabat cum vlcere putido circa fęmur propè os coxendicis, vt Ioannes Paulus Barilus Monaſterij Medicus, morbo ſæpiùs inſpecto, aſſereret aliqua certè ad ægrotantis ſolatium adhiberi poſſe remedia; cæterum deſperatam eſſe morbi ſanitatem, tùm ob grauem ægrotantis ætatem tùm ob addita vlceri ob temporis diuturnitatem (vt fieri aſſolet) & labra calloſa, & oſsis exceſionem acerbiſsimo cum lan

guentis

guentis cruciatu: medicamentis nihilominus ad experimentum adhibitis, planè compertum, irritamenta potiùs quàm medicamenta fuiſſe; poſt quartum enim menſem, ità morbi vis increbuit, dolorque ſe ſe intendit, vt niſi ligneis adminiculis vtrique axillæ ſubiectis, progredi aut ſe loco mouere non poſſet. Cùm igitur decimo Cal. Decembris, Horatius de Federicis Vicarius Generalis Epiſcopi Bergomenſis de Hieronymi vita, & moribus in eo Monaſterio inquireret, admonita fuit ab alijs etiam Veronica, vt ſe proxima luce examini ſubijceret, & quæ de Hieronymi ſanctitate admodum iuuenis à ſenioribus audijſſet, integra fide exponeret: illa veſperi cubitum diſceſſura, cœpit earum rerum memoriam diligenter recolere; cũq; multa prorſus admiranda ſuccurrerent, quæ à fide dignis accepiſſet, eam etiam induit mentem, vt ſe illi admodum ægram commendaret; & ſtatim genibus nixis, orationi ſe dat intimo cordis affectu, Patrem rogans; vt, ſi ea vera ſunt, quæ de ſanitate alijs ægris reddita, & de panis multiplicatione auribus accepit, hoc etiam cæteris beneficijs addere velit, vt ſe graui & inſanabili infirmitate laborantem, ſuis precibus liberet: tùm ità Deo, Hieronymoq; benefidens, lecto ſe componit, ſolitos dolores, quibus ſingulis noctibus acerrimè cruciabatur, non ampliùs experta, ſomnum commodè capit. Primo mane expergefacta, morbo ſe liberam ſentit, lecto ſurgit, nulloque lignorum vſu adhibito, ſcalas deſcendit, ſola ſalutationis An-

gelicæ ſignum & nocturnæ pſalmodiæ dat; abſolutis nocturnis horis iterum ſcalas aſcendit, eodem die ad examen vocata, rem, vt eſt, exponit: multisque interiectis diebus, iterum Vicarius Veronicam examini ſubijcit, quæ ſe multò etiam ſaniorem teſtata eſt, cum primum ne vno quidem gradu, ſine fulcris axillis ſuſtinendo corpori ſubiectis, promouere ſe poſſet. Abiecta lignea ſerperaſtra illa & adminicula, ad Hieronymi Sepulchrum ſuſpenſa cum facti narratione viſuntur.

Iacobus Metaxanus Cæphaleniæ nobilis, cũ in Seminario Patriarchali Venetijs ſtudiorum cauſa degeret, ſæpiuſquè à Patribus noſtris de Hieronymi rebus geſtis audiſſet, vitam etiam perlegiſſet; tanta pietate in eum accenſus eſt, vt eum elegerit ſibi Patronum, & Aduocatum apud Deum, ſeque totum vni illi in rebus omnibus commendaret. Anno igitur huius ſæculi XIV. febris tertiana, eaque duplex, nec intermiſſa, iuuenem incurſabat, miſereque extorrebat, nec deerant manifeſta malignitatis argumenta; cumque Medicorum præceptis minùs obtemperaret æger, factum eſt illius intemperãtia, vt ad vſquè ſalutis deſperationem morbus inualuerit: cogitur ergò quadam die Medicorum conſeſſus, inter quos duo inſigniores erant Marcellinus, & Amalthæus, qui, morbi grauitate perſpecta, ſeuerè vno conſenſu pronunciant, ægrum in ſequentem lucem viuere non poſſe; iam enim ſenſibus deſtituebatur. Marcellinus in diſceſſu cum quam primùm poſtremo

ſacræ vnctionis auxilio muniendũ cõmonet: aduocatur illicò Sacerdos ſupremæ vnctionis, miniſter, à quo pluries interrogatus, nùm ſacro oleo inungi vellet, vix tandẽ intermortuis vocibus, & oculorum motu annuit; poſt extremam vnctionem, cum iàm animam agere videretur, ab eodem Sacerdote ſacris precibus, quæ ademigrãtis animæ commendationem ex Eccleſiæ ritu adhiberi ſolent, expiatus eſt; comploratáque à Medicis & omnibus eius ſalute, mors imminens in ſingula momenta expectabatur. Aderat fortè ex noſtris Pater Franciſcus Zoia, qui morienti aſtabat; hic in imaginem Hieronymi, quæ ægrotantis capiti imminebat, oculos conijciens, Iacobum hortatur, vt ſe Hieronymo Patrono ſuo ſanitatem à Deo impetraturo commendet, arreptaque Imagine, ex oſculandam morienti porrigit; nec vana denunciatio cecidit, nàm ille Patroni ſui effigiem intuitus, piè oſculatur, eiuſque interceſſionem, vtcunque poteſt, voto expetit: nec mora, Hieronymo ad opem vocato, morbi vis ſeſe remittit, liberiuſque iàm meante ſpiritu, ſermo redit ægro vnà cum ſanitate. Poſtera luce adeſt Marcellinus quæſiturus, nùm vixiſſet, deducitur in cubiculum, comperit, diſcuſſa febri, omni morbo conualuiſſe, reique magnitudine obſtupeſcens, protinùs exclamat: en Lazarum ab Inferis reuocatum; & deinceps rectè conualuit, medicoque affirmauit ſe, Hieronymi ope voto quæſita morbo emerſiſſe; idque Iacobus iuratus Venetijs depoſuit, huius rei confectis tabulis, ſeque meritis, & deprecatio-

P 4 ni

ni Hieronymi ſanitatem debere profeſſus eſt.

Capitis dolore acerrimè quidam Sacerdos ex noſtris vexabatur, cumque nullo remedio tanto dolore leuari poſſet, ſepulchrum Hieronymi adit; ibi aliquandiu orat pro ſanitate, meritaque Hieronymi interponit; tum capite ad ſepulchrum inclinato, illud exoſculatur, caputque dolore vexatum aliquantiſper ad ſepulchri petram ſiſtit; quo contactu dolor omnis illicò abſcedit, eumque ille euentum, ceu miraculum omnibus ſtatim narrauit.

Gregoria Aemiliana fuit Hieronymo ex Luca Fratre Neptis, Virgo Deo ſacrata, in Monaſterio Monialium Sancti Ludouici Venetijs, vbi octogeſimum annum agens, miro religionis & pietatis exemplo clara, & monialibus omnibus cara exceſsit; hæc pluries referre ſolebat ſe Patruũ ſanctum habere, ad cuius interceſsionem aduerſa re aliqua imminente, ſe referret, eumq; deprecatorem apud Deum adhiberet; à quo etiam multa ſe accepiſſe inſignia dona profitebatur; idque ſeriò alijs Monialibus, cum de Dei rebus ageret, narrare conſueuerat.

Alia beneficia Hieronymi precibus diuinitus conceſſa.
Cap. IV.

BErgomi in Monaſterio Puellarum Suburbij Sancti Antonij, Lucia Brigida quindecim iam annos rheumatiſmum (fluxionem ſalſam

noſtri vocant) patiebatur; quo noxio humore calentibus admodum naribus (quò maxime defluebat) caput etiam ardenti inflammatione incendebatur, neque grauedini ſubueniri vlla Medicorum peritia poterat, fruſtrà iàm per tot annos implorata eorum induſtria, & adhibitis remedijs, diligentique ciborum delectu ſeruato: erat autem genus morbi tùm ob narium capitiſque inflammationem valdè noxium, tum ob putridam defluentem pituitam omnibus horridum & inuiſum. Lucia igitur, damnata quadam die inutili Medicorum opera, ad Diuinam opē, Hieronymo deprecatore, ſe conuertit, eiuſque meritis & interceſſione ſanitatem à Domino ardenti prece depoſcit. Vtilis omnino Patronus Hieronymus extitit; ſiquidem citisſimè ſanam ſe ſenſit, omnique ciborum genere in poſterum ſine vllo delectu ac diſcrimine vſa, nullam prorſus offenſionem eſt experta, itaque Deo Hieronymoque deprecatori gratias agit.

Somaſchę Catharina Vulpia Ambroſij vxor difficili partu laborans, duabus noctibus, & die integro, diſcruciabatur vix ferendūm in modū, nec fœtum eniti poterat, cum ad eadem accedit Andreas eius Socer, vixque patientis cubiculum ingreſſus, eamque tàm acerbo cruciatu oppreſſam, & exclamantem intuitus, illicò receſſit non diutiùs languentis aſpectum ferre valens in proximumque cubiculum ſecedens ad imaginem Beatę Virginis accedit, ibique humi poſitis genibus, fuſa oratione, Hieronymi merita ad impetrandum laboranti leuamentum, adhibet

hibet, polliceturque ſe argenteam imaginem Hieronymi ſepulchro oblaturum, ſi prægnans facilem partum enixa ſit: ſtatim ac Hieronymū voto propitiauit, partus incolumis prodijt, nullo ferè doloris ſenſu, cum de vtriuſque vita ab omnibus anteà dubitaretur. Andreas, argentea tabella Hieronymi ſepulchro oblata, eum ſui beneficij auctorem profeſſus eſt.

Eodem in loco Prudentia Amigonia colicis doloribus ſæpiùs acerrimè vexabatur, nec vlla iàm arte leuari poterat, medicamentis omnibus irrito exitu tentatis; cùm Hieronymo tandem, ardentisſimas in preces fuſa, ſe commendat, votique ſponſione obligat diebus ſingulis, vita durante, recitaturam ter orationem Dominicam & Salutationem Angelicam, in honorem Dei & Hieronymi; emiſſoque voto, nullo vnquàm poſteà dolore tentatur: quam gratiam Hieronymi precibus & meritis ſe debere teſtatur.

20 Sed externa beneficia recenſenti haud prætereunda domeſtica, prodendumque maximè, quod ex noſtris Pater Andreas Stella in Hieronymi vita à ſe conſcripta de ſe ipſo publicè teſtatus eſt, Ego rem ſcitu non indignam eò fuſiùs explicabo, quòd ſupremus à nobis tanti viri diſceſſus admonet de eo liberiùs ea ſcribenda, quæ, illo viuente, minimè licuiſſet. Res igitur in hunc planè modum ſe habuit. Allegauerat in Dalmatiam Clemens VIII. cum Apoſtolici Viſitatoris munere Michaelem Priulum Antiſtitē Vicentinum, ad eam Prouinciam recognoſcen-

dam

dam, & legibus ac conſtitutionibus ex eccleſiaſtica diſciplina, ſi opus eſſet, communiendā: degebat verò tunc Vicentiæ Collegio noſtro Præpoſitus Pater Andreas Stella, qui eam Theologiæ partem, quæ de conſcientiæ nodis, quæſtionibuſque diſſoluendis agit, publicis lectionibus in Aula Epiſcopali, magno ſanè nomine & concurſu, nec fructu minore, explicabat; ad populum etiam in Eccleſia maiore nitido illo ſuo, ac florenti dicendi genere, quo plurimum valuit, ac planè aureo eloquentiæ flumine, ſæpè dicebat, audituſque ibi fuerat in magni ieiunij ferijs tàm denſo, & frequenti auditore, vt in templo, alioqui ampliſſimo, interdum tamen ægrè admodum ad ſuggeſtum pertumpere poſſet. Hunc igitur ſibi Michael Theologi nomine in eo munere adſciuerat: quo ritè obito, cum Venetias redijſſet, ſeù laboribus perfuncti muneris fractus ſeù noui Cęli inclementia grauiter affectus, vix ab eo reditu menſe decurſo, ingenti ſanè Patriæ mœrore, & Eccleſiæ Vicentinæ damno ex humanis ereptus eſt. Vir omnibus & probitatis & prudentiæ numeris abſolutus, & in eccleſiaſtica diſciplina conſtituenda, & retinenda nulli ſecundus: cui etiam cùm multa Religio noſtra, tum Collegium Vicentinum acceptum referre debet. Perſimile autem vitæ periculum, ſed diſſimili exitu non diù ab ea reuerſione adijt etiam Pater Stella; nam menſe Septembri Anno præſentis ſæculi quarto, improba febri correptus eſt, cuius peſtifera vis quò minùs initio ſe proderet, tantò periculoſiùs vitalia popula-

labatur, medendique peritos diu ancipites in-certi euentus exitu detinebat; ad grauem autem corporis morbum, grauior etiam mentis ægritudo, phrenesis ſcilicet, addebatur, quæ aliquot dies hominem tenuit: in manifeſto tamen delirio non deerat illi qualiſcunque dicenda pietas; à Medico enim adiri ſe non patiebatur, niſi anteà de genu ibi ad eius lectum quinquies orationem Dominicam, & Salutationem Angelicã recitaſſet (magnum certè inſitæ probitatis argumentum, vt natura, quæ in eo genere morbi ſe maximè prodit ad ea pietatis officia prorumperet.) Aegrò igitur permultos dies grauiter conflictato, tùm morbi improbitas omninò erupit; cum adeò miserè iacenti nullam prorſus reliquã eſſe vitæ ſpem medici vno cõſenſu affirmarent, eique tanquam medicorum ſentẽtia planè depoſito, extremã funeris pompam noſtri appararent: & non vna in Eccleſia eius ſalutis cauſã indicta eſſet à nobilioribus Ciuitatis ſupplicatio. Cùm igitur ad ſanitatem mens ægra rediiſſet, ſacro iam pane Viatici nomine refecto, & aliquantiſper orationi intento, Hieronymus noſter, cuius ſepulchrum non multo antè religionis cauſa adierat, animo occurrit, ſimulque voti cõcipiendi mens eſt data, quod ille ſtatim hiſce verbis nuncupauit. Bone Deus, ſi priſtinę reddantur vires, luciſq; vſura addatur labenti vitæ, me ſerui tui Aemiliani ordinis noſtri auctoris vitam ſcripturum recipio; & ſi Religionis meæ Pręſes, diuinę tuę voluntatis Interpres annuerit: Voti etiam religione me obſtringo. Mirum dictu;

tu; vix concepto voto, in Hieronymi obſequiū, remiſit ſe morbi vis cæterisq; de eius ſalute deſperantibus, vnus æger certiſsimam vitæ & ſanitatis ſpem illicò concepit; nec ea fruſtratus, ſiquidem in dies imminuto ſemper morbo, citiſſimè conualuit, ab omnibus deſperatione in admirationem conuerſa. Vix morbo releuatus, promiſsis ſtetit, & ſumma eloquentia ac pietate Hieronymi vitam italico ſermone cōſcripſit, cuius meritis acceptum vitæ beneficium refert. Atque vtinam par exitus alterius infirmitatis fuiſſet, qua idem Pater hoc ipſo Anno Venetijs occubuit, vbi morbida quædam, ac penè peſtifera Autumni vis deſæuire viſa eſt, menſe præſertim Octobri, quo longè plures ſolito, morbi tabe conſumpti dicuntur; decimo ſeptimo igitur Cal. Nouembris infirmitas Patrem inuaſit, quæ ſatis apertè periculum vitæ intentare initio oſtenderet, adeò etiā offenſo ſtomacho, vt, quidquid ingeſtum eſſet, continuò & magno impetu egereret: ſed, validioribus remedijs ſtatim adhibitis, ita videbatur repreſſa ægritudinis vis, vt ſupremo etiam diſcrimine ſatis obuiam itum, & periculum certiſsimè propulſatū medici in primis arbitrarentur; immanis enim illa ſtomachi offenſio conquieuerat, nihilq; iam morbi ſupererat, niſi tenuiſsima febris, quæ viginti nouem dies ægrū, ſed leuiſsimè admodū tentabat; ſemper tamen recuperādę ſalutis oſtentata ſpe, Medicis etiā nihil prætereà mali futurū dictitantibus. Cū ecce, nihil minùs illis noſtrisq; opinantibus, de repētè collapſis viribus, tanto corporis lan-

languore correptus eſt, vt nullam in partem ſe mouere poſſet: febriculaque in luem peſtiferam verſa biduo hominem eſtinxerit. Non tamen imparatum ſupremus hic caſus Patrem inuaſit; nàm per eos leuationis dies, cùm eius ſalutem omninò in tuto poſitam omnes illi certisſimè affirmarent, iàmque periculo liberatum, citisſimè ex omni morbo emerſurum dictitarêt, & Medici in primis ſecunda ac proſpera vniuerſa denunciarent; vna tamen illi impendentis mortis facies ità oculis ſemper obuerſabatur, vt nihil minùs, quàm de vita cogitaret. Quare nullus niſi de morte ſermo, nulla cogitatio; patientia autē tanta morbi moleſtias perferre, vt non obſcurā vicinæ migrationis præparationem planè cerneres. Diem ſuum obijt quintodecimò Kalendas Decembris maiore certè quàm in præſenti explicare queam, totius Religionis dolore & incommodo; quam ille asſiduis concionum laboribus in primis Italiæ Ciuitatibus, ſolida ſuggeſti gloria, non parum illuſtrauit, & ſingulari rerum agendarum prudentia tùm in ſupremo magiſtratu, quem inter nos magna cum laude geſſit, tum poſteà ſemper magnis in rebus præclarè adiuuit. Ingenium illi erat viuidum & excellens, animus excelſus ad magna quæque & ardua factus, mores ſuauisſimi ac planè amabiles, aſpectus venuſtate ſimul & maieſtate decorus, ſemper hilaris ac renidenti perſimilis. Cætera ſuo loco vberiori ſtylo tradet hiſtoria Religionis; hæc ego pauca præcurrens, quò communem acerbisſimi vulneris dolorem aliqua ex

parte

parte lenirem; ad reliqua de Hieronymo redeamus.

Hieronymi in Deum charitas.
Cap. V.

PRæteritarum rerum intermiſſa narratione, maiori, credo, cum legentium vtilitate, ad cęleſtes Hieronymi virtutes explicandas, ſtylus reuocabitur; vt enim ſuperiora admirationis plurimum habeant, quæ legẽtium curioſitatem alit & prouocat: ita hæc imitationem excitant & acuunt, qui ſacrarum hiſtoriarum fructus ſolet eſſe præcipuus. Ab ea autem virtute libet ſcribendi initium ſumere, quæ nobilitate inter cæteras & dignitate princeps eſt, ardenti ſcilicet & eximia in Deum charitate, qua vna in primis adeò excelluit Hieronymus noſter, vt vniuerſæ huius virtutis ſeu indicia ſeu partes in eo plurimum enituerint. Frequens primo loco, atque adeò aſſiduum orationis ſtudium in eo fuit, vt in plures horas ſupplicationem quotidiè produceret; quantumque huic exercitio diurna proximorum miniſteria & inſtitutio interdiu detraxiſſent: tantumdem, nocturnis ſpacijs ſomno ereptis, ſarcire ſtuderet; iamque illi erat perfamiliare, non modò bonam noctis partem orando traducere, ſed integras etiam, nixis genibus ſupplicando inſomnes tranſigere; idque præſertim cum ægris in Valetudinario, aut ſuis domi ad neceſſaria miniſteria aduigilaret. Illud verò de aſſeribus aut etiam nudo ſolo ſomnum capere

re neque, poſitis veſtimentis; ſi ideò factum interpreter quo citiùs expergiſci, expeditiorque ad orationem excitari poſſet; non longè à verò aberrem, qui ſuam huiuſmodi quieſcendi rationem ab alijs etiam Sanctis Viris ſolius orationis cauſa eſſe ſuſceptam; Sancta enim Eliſabeta (vt alios omittam) Lantgrauij Turingiæ Principis vxor ſuper pauimentum diſtento tapetulo cubitabat, nè molliùs iacenti arctior ſomnus horas interciperet orandi. Atrienſi non multùm erat in Hieronymum conquirendo, ſi vocaretur ad ianuam, laborandum; niſi enim communibus exercitijs, vel puerorum inſtitutioni occupatum inueniſſet, certum illi erat, ad orationis locum hominem conuenire. Qua ex longa frequentique cum Deo collocutione, & conſuetudine tàm facilis & prompta inerat illi in Deum mentis eleuatio, vt ex cuiuſque creaturæ aſpectu, vel nouo rerum obiectu, aut etiam inuſitato aliquo euentu, in Deum facillimè raperetur; &, quæ alios mēte abſtractos, euagationum moleſtijs à Deo abducere conſueuerunt, ea vniuerſa quaſi ſupernæ aſcenſionis gradus Hieronymum ſemper in Deū agerent. Orationum autem eius fructus non tenuis aut contemnendus erat, idque ſæpiùs tum ægrorum, tum rectè valentium commodo eſt cōprobatum. Sed aliud, quod ad orationem etiam faciat, nouum placet afferre experimentum: Cū aliquandò Somaſchæ in Arce ſtata hora quotidianis precibus vacaret, omniſque circà familia effuſa de more adeſſet; tàm pium pietatis opus non ferentes Inferni hoſtes, inter ardentes

omnium

omnium preces, pueros inuadunt impuriſsimi ſpiritus; eosque ità verſant, vt in riſus cachinnosq; ſoluti, in turpes obſcœnasque voces, in iocosè ſcurriliterq; dicta erumpentes, pia orantium ſtudia interturbarent. Intellexit illicò Hieronymus, vndè vocum inſolentia, & inſuetus exiſteret riſus. Quare ardentiores in preces fuſus, adiurare funeſtiſsimas beſtias, vt illinc faceſſerent: Chriſti nomine imperare, vt pueros, in quibus nullum ius illis eſſet, liberos ſinerent, & ſine cunctatione loco ſe proriperēt: nec mora, Hieronymi precibus indè exacta Inferni monſtra, nunquàm rediere. Non tenue certè in Deum charitatis argumētum tàm frequens, & tàm vberi cùm fructu, orationis exercitium. Tantum porrò caducarum rerum cōtemptum, & tantam terrenarum omnium abdicationem, atque obliuionem, an abſq; eximio aliquo, & flagrantiſsimo eiuſdem virtutis ardore exiſtere potuiſſe putemus? Nunquam certè adeò ſordeſcentibus terrenis, ſuperna expetuntur, niſi diuinæ charitatis dulcedine ſuo in fonte deguſtata: Hieronymo autem adeò iſta viluerāt, vt nulla iàm Patriæ, nulla Affinium, nulla harum rerū mentio aut recordatio apud eum vigeret: quin nihil moleſtius, quàm ſi quis de his ſermonem mouiſſet; Omnia enim peroſus, nihil niſi diuina illi ſapere videbantur. Sed nullum forte illuſtrius ardentiſsimæ in Deum charitatis argumentum erat ingenti illo dolore, quo ex diuina offenſa afficiebatur, & peracerbo animi cruciatu, quem, numine læſo, experiebatur. Eſt qui,

iuramēto affirmet, à Somaſchenſibus iàm grandæuis octogenarijs nempè, teſtibusque oculatis audiuiſſe, quod ſubijciam. Duo fratres Somaſchenſesnè, an ex alio Vico, non proditur: mutuis ac diuturnis impliciti diſcordijs, odijs inter ſe capitalibus diſsidebant; cumq; alter Vercuragum peteret, alter Vercurago Somaſcham rediret, in ipſo cliui deſcenſu ſibi occurrerunt: vtriuſque ad alterius conſpectum, mota ira, excitati vindictæ motus, efferueſcente ſcilicet circà præcordia, totoq; corpore ebulliente ſanguine; indè atrox & plena periculi exorta rixa; & primò verbis agi cœpta res eſt, ſed ità, vt inter iurgia & minas, alter alterum maledictis & iniurijs laceſſeret, impias omninò, & immanes, prout ab huiuſmodi hominum genere fieri aſſolet, in Deum ſacratiſsimamq; Matrem blaſphemias frequentiſsimas vterque effunderet: vt primum duo illi obuiam ſe habuere, fortè ſuperuenit etiam Hieronymus cum alijs; initioque contentionis audito, accurrit, medium ſe interponit, hortatur & rogat, iràs vt deponant, à blaſphemiæ ſcelere linguas coerceant. Quid (aiebat Hieronymus) quid mali commeruit Dominus noſter? quid ſacratiſsima Virgo? qua in re vobis damno aut offenſioni fuit? vt tàm diris à vobis proſcindantur execrationibus? Cumq; videret clauſas eſſe monenti aures, & hortationibus ac precibus iàm obduruiſſe pectora; ille, qui horrendum blaſphemiarum ſonum ampliùs ferre non poſſet, tantaqne numinis iniuria planè diſrumperetur; eodem in luto, vbi erat, genua

ponit;

ponit; & vos, inquit, à tanto blaſphemiæ ſcelere, vel admoniti linguas non continetis? en ego in me ipſum vlciſcar ſcelus veſtrum, luam diræ blaſphemiæ pœnas, ego cœleſti, vt potero, occurram vindictæ; tum os infigit luto, dentibus carpit, toto ore cœnum verſat, mandit, & dentibus terit; ad eosque iterum, non ſine lacrymis: veſtris vos, inquit, linguis & ore pluſquam ſacrilego malè Deum Beatiſsimamq; Virginem accipitis: ego lingua oreq; meo tandiu cœnum volutabo, donec à diris deſiſtatis, læſoq; Numini ſatisfiat: cumque ità & lutum ore ſumere, & veluti dentibus mandere, illosquè obiurgare pergeret, non tulit diuina bonitas, vt tantus de Numinis iniuria conceptus dolor, & tàm nobilis ad eam auertendam Hieronymi conatus irritus concideret: ſiquidem illi tàm raro inſolentiquè facto vehementer permoti; ſtupore defixi hæſere, irarumquè nonnihil reſtinctis ardoribus, maledictis etiam abſtinuerunt: tùm Hieronymus pacem expetere, pacem vrgere per Chriſti Domini Beatiſsimæq; Virginis merita, pacem implorare & deprecari: hoc ſantiſsimis illis numinibus tribuerent, aiebat, quæ tàm diris execrationibus fœdè laniaſſent; vt, pœnitentiæ ſatisfactionisquè loco, pacem inirent, pacem darent; nec ægrè Hieronymi factis & dictis, obdurata pectora ſunt emollita, poſitæ iræ, ſublata rixa, vt, non ſine mutuis lacrymis, gaudioq; reconciliatione facta, in fraternam conſuetudinem ſtatim redierint. Ità inueteratas iras & dira blaſphemiæ crimina inuſitata ad eum diẽ

Hieronymi pœnitentia caſtigauit & ſuſtulit. Et ſanè aſperrima quæque prompto libentiquè animo ſubijſſet, vel leuiſsimæ in Deum offenſionis propulſandæ cauſa; adeò ille, læſo Numine, intimis animi doloribus diſcruciabatur, cuius rei cauſa poſtremis præſertim vitæ annis maximoperè affligi, ac penè profligari videbatur; cumq; corruptiſsimam illorum temporum viuendi licentiam diutiùs ferre non poſſet, & emendatam chriſtiano homine dignam morum diſciplinam in omnibus auidiſsimè expeteret, in eam rem breuem quandam ac ſimplicem confecit orationem, quam à pueris ſub Miſſæ Sacrificium, & inter alias preces quotidiè recitari voluit: eam orationem hic ego, eadem ſtyli ſimplicitate latinè factam ſubtexam, ſic autem habet. Dulcis Pater noſter, Domine Ieſu Chriſte, rogamus te pro tua infinita bonitate, vt totam chriſtianitatem informes & dirigas ad eam normã ſanctitatis, quæ floruit temporibus Apoſtolorum tuorum. Quæ precationis formula in præſenti etiã à pueris orphanis inter quotidianas orationes vſurpatur. Sed cum non modò in meliorem locum res deuenirent, verum etiam, prauorũ dogmatum peſtilenti afflante viru, & nefaria inſaniſsimarum opinionum licentia, in ſummam perturbationem incidiſſent tempora illa, & catholica diſciplina multis in locis immani perfidorum exagitata furore periclitari, frangi, ac omninò profligari videretur: tabeſcebat Hieronymus in tãm dira temporum calamitate, nec ſinè lacrymis intueri poterat Eccleſiæ na-

uem, commune ſalutis perfugium, improbiſsimorum hominum audaci temeritate, grauiſsimis aduerſæ fortunæ fluctibus miſerè iactari, atque affligi: cumquè multò maximam, multóq; grauiſsimam ex eo contraxiſſet moleſtiam, tamen quotidiè magis contracti doloris vehementia ex improborum deſperata ſalute, abſumebatur, neque vlla voluptas impreſſam animo ſolicitudinem leuare poterat: quin longo iàm ærumnarum, & malorum concurſu defatigatus animus, cùm ad obrepentem mœrorem opprimendum deficeret; ipſi etiam corpori ſupremã ægritudinem attulit, quæ ab animo in tanta moleſtia, & graui mœrore diu verſante, frequenter exiſtere ſolet. Atq; ità Hieronymum ærumnarum acerbitate debilitatum, & doloris angore victum, bona valetudo, ac poſteà vita dereliquit; vt non immeritò ardenti potiùs catholicæ fidei zelo, & acerbiſsimo diuexatæ Eccleſiæ dolore (quæ ardentiſsimæ in Deum charitatis indicia ſunt manifeſta) quàm morbi vi credatur extinctus.

Eiuſdem Charitas in proximos.
Cap. VI.

SEd non infœcunda erat illa in Deum charitas, & ſterilis; nàm amor Dei, vt inquit Sanctus Gregorius, Amorem proximi generat, & amorem proximi calefacit amor Dei. Amor hic porrò proximi & ipſe multiplici ſobole germinans, latè admodum in proximos ipſos ſeſe *Homil. in Euang.*

effundit, quorum egeſtatem ſubleuat, inſcitiam depellit, errata condonat, offenſas ſuffert, quibus in officijs omnibus inſignis planè, ſi quis alius, fuit Hieronymus: qui hanc benignè faciendi diſciplinam erga omnes adeò excoluit; vt inter virtutes, quibus in omni vita ornatiſſimus fuit, nulla mihi hac vna in proximos charitate admirabilior videatur. Vt enim de ſuis bonis largè pauperibus ſubuenire non rarum & infrequens ſit; quantum illud eſt, domeſticam ſupellectilem eleemoſynis vniuerſam exhaurire, facultates omnes in pauperum vſus profundere; ſeque adeò in eundem paupertatis & miſeriæ ordinem redigere; vt oſtiatim victum mox egenis refundendum emendicaret, mucidis cruſtis, & panis reciſamentis ipſe victitare aſſueuerit, meliore cibo pauperibus appoſito; quaſi multo acerbiùs aliena, quam ſua premeretur egeſtate, & inedia cruciaretur? non abſimilis certè hac in re Sancto Exuperio illi Toloſanæ Ec-

Epiſt. ad ruſticum Monach. cleſiæ in Narbonenſi Gallia Epiſcopo, quem mirificè commendat S. Hieronymus; quòd ſcilicet viduæ Sareptenſis imitator ipſe eſuriens paſceret alios, &, ore pallente ieiunijs, famè torqueretur aliena; omnemque ſubſtantiam Chriſti viſceribus erogarit. Sed, vt à rectè valentibus ad

Eius charitas in ægros. ægros me referam, in quos multo effuſior eius excurrebat benignitas, hic vnum non reticebo, quo vniuerſa ſuperioribus libris hoc de genere tradita faciliùs ad examen reuocabuntur, & intuentium oculis ſingula ſua cum dignitate & præſtantia ſubijcientur; Hieronymi ſcilicet cha-

ritatem

ritatem in languentes & ægros huiuſmodi habuiſſe exordia,& incrementa, quæ cum aliorũ illuſtri ſanctitate facilè certet, & eos poſtremò exitus nactam, qui ſublimen martyrij gloriam merito exæquent. Cogitanti enim mihi initia illa pietatis in ægros Venetijs impenſæ, vbi prima Hieronymo fuit huius palæſtra virtutis, planè ſeſe obijciunt Diui Bernardini Senenſis ſanctitatis tyrocinia; quæ ille huiuſmodi operibus ità apud ciues ſuos poſuit cùm Senæ graui peſtilentia vaſtarentur, vt duodenis comitatus iuuenibus, quos ſibi ad ipſum opus delegerat, circumiret ægrotantium domos, languentes & grauiter affectos conſolaretur, egeſtate laborantibus ſubueniret, ſepelliret defunctos, paratus omnes ſubire caſus, quos tetra illa lues ſe temerè ingerentibus inferre potuiſſet. Certè ſi quis Hieronymi charitatis initia illa in ægros, & defunctos, quæ ſuo retulimus loco, cum ijs Sancti Bernardini conferre velit, non admodum fortè inter ſe differre comperiet. Quo deinde in ſtudio impenſiùs occupatus Hieronymus, & multo iàm tempore animo obfirmatus, eos habuit progreſſus, qui præſtantioribus in hoc genere nihil omninò concedant, quod planum fiet ſi ea repetantur, quæ de Eliſabeta Pannoniorũ Regis filia, & Lantgrauij Turringiæ Principis coniuge in ægros charitate traduntur; quæ ſcilicet eò pro ceſſerat, vt non alienum à ſua dignitate putaret mendicum, infirmum, obſitum, ſquallidum, male olentem ſuo recipere ſinu, ſuiſque manibus crinem illius pectere, tondere caput, lauare to-

Initium eius charitatis in ægros.

Lib.1.c.

Eiuſdem virtutis augmẽtũ.

tum corpus; & quantum licuit à fœdore, ſordibuſque vindicare; aliaque huiuſmodi in pauperes ægros, & vlceroſos officia perſoluere. Cui etiam adnectenda Maria illa Decegnies, cognomento dicta, cum viro ſuo, quos non languoris deformitas, non tabes, non ſanies fœculenta, non morbi euitanda contagio, ab ægrorum cura arcebat: quin miſerabilior ægrotantium facies, miniſtrantium curam magis accendebat: quibus chriſtianæ charitatis incremẽtis ex ęquo reſpondere cernet, quæ de Hieronymo in ægros, & vlceroſos, ac ſanie manantes ſuo retulimus loco, qui attentè perpendet. Sed exitum iam tantę in ægros, & miſerè iacentes charitatis ſpectemus, qui is tandem fuit, vt, graſſante lue, cum ægris ſuo more impensè deſeruiret Hieronymus eodem tactus morbo, non fortè minori interierit, quàm martyrij gloria; quandò obeuntes in huiuſmodi charitatis operibus implicitos, in album martyrum eccleſiaſtici faſti referre conſueuerint; ità enim pridie Kalendas Martij permultos, qui, peſte graſſante, laborantibus ſtrenuè miniſtrantes mortem oppetiere, veluti martyres religioſa piorum fides venerari conſueuit; quibus etiam luculentum dedit teſtimonium Sanctus Dionyſius Epiſcopus Alexandrinus in epiſtola ad Hieracem Epiſcopum, quam refert Euſebius, cuius hæc pauca nos verba ſubſcribemus. Adeò vt iſtud mortis genus, quod propter incredibilem pietatem, & robuſtam fidem ſuſcipiebatur, nihil à martyrij ſplendore abeſſe videretur. Adeundus omninò Euſebij locus, qui plu-

Lib. 3.

Eius in ægros charitatis perfectio.

Lib. 7. hiſt. c. 16. 17.

plurimum ad cauſam mortis Hieronymi illu-ſtrandam facit;atque ex his habemus quæ exor-dia, & progreſſus Hieronymi in proximos ia-centes charitas habuerit; & quò tandem illu-ſtri ſuo exitu euaſerit. Omiſſa verò corporum curatione, ad animorum culturam gradum fa-ciamus. Quorum tantò erat ſtudioſior Hierony-mus, quantò corpore animus eſt præſtantior; cuius rei cauſa,quos ille non tulit labores? quas non deuorauit moleſtias? quæ non ſubiuit di-ſcrimina? hinc illa perpetua, ac ferè nunquàm intermiſſa catechiſmi tradendi occupatio, & chriſtianæ doctrinæ inſtructio; hinc creberrimæ illæ & ardentes in foro,in triuijs, in agris, vbi tandem commodum fuiſſet, ad multitudinem exhortationes tàm flagranti cum ardore dicen-tis, & audientium fructu, vt vir ineruditus ſæpiſ-ſimè de rebus diuinis verba faciens, libentiſſi-mis audiretur animis, & probaretur ab omni-bus; cui nullum vacuum tempus à proximorum inſtitutione & commodis eſſet qui ad omnia fauentis occaſionis momenta incumbens, ea ſeduló exciperet, quò vniuerſos ignorantiæ te-nebris,quoad poſſet,eductos,ad iuſtitiæ & veri-tatis lumen traduceret. Et ſanè cùm ea,quæ alie-næ ſalutis procurandæ ſtudio egit, mecum ani-mo reputo, venit ſæpiùs in mentem mirari, qui artus, quæ vires, quę tàm firma bene compacti corporis conſtitutio potuerit tanta paupertatis incommoda, laborum moleſtias, ęrumnarum acerbitates abſorbere & concoquere,tranquillo præſertim ſemper animo,ſerena fronte, ac cor-

Eius charitatis officia animarum cauſa

pore

pore propè indefeſſo: ſed nimirum cęleſtis illa charitatis vis, & proximorum chriſtiana dilectio ità mentem ad omnes corporis labores, & ærumnas æquo animo non ſolum perferendas, ſed etiàm contemnendas confirmauerat; vt nullis hominum conuicijs, & probris, nullis paupertatis moleſtijs, aut incommodis, nullis corporis laboribus, & vigilijs à proximorum ſalute procuranda reuocari, aut retardari poſſe videretur: ità ſcilicet ille, gemina in Deum, & proximos charitate magiſtra, ad omnem animi, & corporis patientiàm, quæ malorum omnium victrix egregia eſt, iàm eruditus, obduruerat ad moleſtias, & occalluerat ad labores. Sed illud in hoc genere ſingulari animaduerſione dignum, quod magno auſu aggreſſus, exitu tàm ſecundo, feliciq; euêtu abſoluit: cùm Chriſto Domino pe perit, adduxitq; mulieres publico in ſcelere perditas, fecitque chriſtianæ probitatis magiſtras, ac duces in clauſtro, quæ fuerant in lupanari integritatis hoſtes infenſisſimæ. Non defuere certè ſanctisſimi viri, qui eadem in proximos charitate incenſi, eandem etiam aggresſi ſunt prouinciam; vt huiuſmodi mulieres ad Chriſtum perducerent; ſed quàm disſimili euentu intelligimus ex earum paucitate, quas verè ad pœnitentiam ab illis traductas legimus; idque non niſi ſumma quadam disſimulatione, & artificio planè ſingulari, non leui etiàm interdùm famæ honoriſque iactura. Vnus celebratur ſcriptorum monumentis Paſnutius Abbas, qui Thaidem nobile illud ſcortum eo artificio à quæſtu meretricio

Eius charitas in perditiſſimas mulieres.

retricio ad pœnitentiam compulit; impetrato ſcilicet ab ea ſecreto loco, & metum ac trepidationem ſimulans, identidem ſiſcitabatur, an, ſi congrederentur, eos viſurus eſſet aliquis; cumque negaret illa ab vllo ſe videri, præterquàm ab ipſo Deo, qui omnia cerneret, omnia ſciret: ergo, arrepta occaſione, ſubintulit ſenex, credis Deum nihil latere, & coram ipſo peccare non erubeſcis, qui tua puniet, & omnium ſcelera? Perculit meretricis animum tempeſtiua Paſnutij exprobratio, obortiſque lachrymis, illicò pœnitentiam egit. Sed tàm nobili artificio, & acri interrogatione vix vnam Chriſto peperit Paſnutius. Vitalis etiam Alexandriæ Monachi mira admodum in perſimili opere fuit charitatis induſtria, qui poſtribula ſępè adibat fœminarum, & cum ea, quæ impudentiore laſciuia diffluere videbatur, noctem pactus, pretium offerebat: admiſſus autem in aliquo fornicis angulo, procumbens, orationi vacabat, donec illuceſceret dies; factum admirans mulier cogebatur interim tacita intra ſe cogitare, non certè quantum lucri feciſſet, ſed quantum, turpiter viuendo, cęleſte numen offendiſſet: itaque nonnullæ ab eo hac ſimulatione conuerſæ, vitam correxere; ſed Vitalis peruerſa hominum opinione iactatus, palàm malè audiebat, quòd frequens circà lupanaria eſſet; vt facilè intelligam: huiuſmodi mulierum correctionē tanto cum ſalutis & famę diſcrimine, tanto cum labore, & induſtria à ſanctiſſimis viris tentatā, quàm exiguo cum fructu ſępè ſucceſſerit. Quò

libeat magis in eodem charitatis opere admirari Hieronymum priſcis illis ſanctiſſimis patribus non quidem ſapientiorem, aut ſanctiorem; ſed ſecundo rei euentu feliciorem, qui non vnā, aut alteram, ſed permultas non ab ea turpi vitæ licentia, & vitiorum caſtris abſtraxit, quod permultum eſt, & æſtimandum maximè, ſed intrā monaſterij ſepta in ipſa pęnitentiæ & virtutum omnium caſtra, quod maximè admirandum eſt, compulit; idque non integra ſolùm apud omnes innocentiæ fama, ſed illuſtriori etiam eximiæ charitatis commendatione & gloria.

Quam eximia charitate complecteretur peccātes.

Erat hic etiam eius charitatis in proximos fructus non contemnendus, quod aliorum in Deū commiſsis, etſi intimè angeretur, diuinamq; bonitatem ab ingratis ſcelere offenſam vehementiſsimè indoleret; adeò tamen humanam fragilitatem eleuando & excuſando, benignè ferebat; vt æquiorem in delinquentes ac mitiorem præbere ſe non poſſet: cumque acertimè in vitia ipſa exardeſceret, ac penè deſęuiret, vitijs tamen obnoxios mitiſsimè accipiebat & leniſſimè; ſic in ſe ipſum etiam ob leues noxas ſeuerus, in alios verò lenis & mitis eſſe conſueuerat.

Quam cōſtanti charitate ſibi infenſos proſequeretur.

Si verò quidpiam iniuriæ aut offenſionis ab alio tuliſſet, admirationi prorſus erat animi illa conſtantia & æquabilitas, qua vniuerſa mitiſsimè ferebat. Plura ſunt huius generis, eaq; grauiſsima in tota eius vita exempla obſeruata: quin ità ille rebellantem ſenſum edomuerat, vt nullum dulcius acroama ad aures illius, quam multa in eum congeſta conuicia, & illatæ con-

tumeliæ accedere poſſet; atque his, alijsq; permultis experimentis, quibus chriſtiana in proximos charitas comprobatur, adeò illuſtris in hac virtute, & excellẽs extitiſſe videtur, vt, quod de Sancto Honorato dixit aliquandò Sanctus Hilarius, non incongruè de Hieronymo vſurpare me poſſe diffidam: tantam ſcilicet in eo fuiſſe latitudinem charitatis, vt, ſi ſpecie facieque hominis ea virtus exprimenda eſſet, Hieronymi potiſsimum pingi vultu debere videretur: neq; ſuprà fidem, aut exaggerandi gratia aliquid à nobis dici exiſtimabit, qui ſuperiores vitæ libros æquo animo percurret. Sed quandò nullibi magis aſsiduam & feruentem libet ſpectare Hieronymi charitatem, quàm in pauperes derelictos & orphanos; placet ſeorſim hoc pium charitatis inſtitutum expendere, fuſiusq; de eo agere.

Derelictæ ſobolis educatio quàm pium, & Reipublicæ vtile inſtitutum.
Cap. VII.

ARdentem illum in Hieronymo ſanctæ charitatis ignem alebat maximè, perpetuoq; fouebat quædam non intermiſſa diuinorum beneficiorum recordatio, quæ ſemper in eius mente vigebat; ſed vnico illo, & inter cætera ſingulari mirificè capiebatur, quòd cum ille diues eſſet, prò nobis egenus factus eſt, cui cùm nunquàm parem ab humano genere gratiam perſolui poſſe

Cur pauperes derelictos mira charitate complecteretur Hierony.

ſe intelligeret, quantam maximam tamen poſſet pro viribus rependere ſtudebat. Quocircà in Chriſti pauperes effuſiſſima ferebatur charitate, quòd ipſum Chriſtum pro nobis egentem factum maximè referrent, & impenſa chriſtianæ charitatis officia eiuſdem Chriſti vice admitterent; qui, quod vni ex his minimis præſtitum fuerit, ſibi vni præſtitum fatetur; vt nil mirum, ſi totus eo in opere Hieronymus, hoc vnum, inter cætera pietatis officia, proprium ſibi fecerit inſtitutum: quod certè munus quàm non modò ipſi Deo gratum & acceptum, ſed & Reipublicæ commodum ſit, neque à ſuſcepta ſcriptione alienum, neque lectori iniucundum erit paucis indicare. Qui enim diuina humano contuentur oculo ad egregiam operis commendationem non animaduertunt quàm ſalubri, & religioſo conatu, è communi animarum ſalute, diuinaq; gloria quiſque deſudet: ſed quàm ſpecioſo & illuſtri hominum plauſu, aut è priuatæ vtilitatis cõmodis & ſplendore laboret; ac ideò minus huic inſtituto deferunt, in quo plus eſt curarum & laborum, quàm ſplendoris & pompæ. Cæterùm vtilius hoc, quàm ſpecioſius inſtitutum ſolidæ charitatis reique publicæ percommodum opus, ſi quod aliud, meritò cẽſetur; nobilioribus enim, & fortunis inſtructis, qui ſedulam nauent operã, reperiuntur non infrequentes; quandò ex eo opere, vel non exigua lucri affulgeat ſpes, vel ambitionis aura è potentiorum ſeruitute & clientelis excitata, & collecta non leuiter blãdiatur; extremorum verò inopia & miſeria confectorũ

Quam neceſſaria derelictæ ſobolis inſtitutio.

curam

curam qui ſuſcipiant, admodum perrari; cùm nullum alliciat commodum, nullum ſolicitet lucrum, ſola laborum & ærumnarum copioſa ſeges efflorefcat & inuitet. Quod ſi pauperis corpus vel cibo alere, vel veſte contegere charitatis non infimæ putatur, quantò altioris ordinis illa erunt? eiuſdem animum bonis moribus excolere, mentem chriſtianis virtutibus exornare, catholiicæ fidei rudimenta, diuinæque legis prçcepta tenellæ adhuc ætati & infirmæ inſtillare, quæ formantium manus ad virtutem, rectamq; fidem facilè ſequitur: tùm eoſdem varijs artibus & opificio informare, quò vitam honeſtè traducere, &, ſi contingat, familiã etiàm alere queant; ſi qui etiam eminentioris ingenij exiſtant, è ſedentarijs illis artibus, ſordiumque tenebris ad doctrinarum lumen adducere; nec modò corporis famem cibo, ſed inſitam etiam illam, & à natura ingenitam ſciendi cupiditatem ingenuis artibus ſedare? Et certè ſi vniuerſos chriſtianæ reipublicæ ordines animo repetas, ſi gradus omnes ratione perluſtres, ſi ſtatus denique mente reuoluas ac percurras, complures occurrent, qui miſerè neglecti in perpetuis natalium ſordibus, furto, vitijſque omnibus expoſiti, diuino numini & Ciuitatibus infenſi perpetuò iacuiſſent, niſi huius inſtitutionis & diſciplinæ beneficio è natalium tenebris, reique familiaris anguſtijs, vel ad doctrinarum culmen & gloriam, vel ad honeſtas artes & opes non exiguas, ingenti certè Reipublicæ bono, aliquandò emerſiſſent: quales etiam innumeri penè ſunt tùm minores opifices

Etiam inſimi bene exculti vniuerſa rei pub. admodũ vtile.

ces in officinis operam mercede exercentes, tùm etiam officinarum magiſtri, qui ex hac pauperum derelictorum inſtitutione prodière prodeuntque quotidiè, quorum in officinis, ſi quid contrahas, vides omnia citrà fraudem ac periuria omninò ſyncera fide tranſigi, magna contrahentium vtilitate, & chriſtianæ probitatis exemplo. Nec in præteritis illud reliquendum, quàm frequentes ſacris ordinibus nomina dederint, dentque frequentiſſimi, quorum doctrina & probitas multis chriſtianæ reipublicæ partibus admodùm vtilis, & frugifera commendatur. Vt igitur nobiliorum inſtitutio præclaros ſanè & egregios habeat exitus, (permagni enim reipublicè intereſt, quàm rectè ad pietatem & virtutem nobilitas informetur, cuius tanta eſt in vtramque partem vis atque poteſtas) infimorum tamen & tenuiorum informatio ſuo non caret fructu, nec minori apud Deum mercede compenſatur. Quin vberiores etiam interdum pietatis & religionis fructus, vel tenui cultura, ex infimis & humilibus legi, quàm è nobilium diuitumque diligenti cultu, idcircò plures ſanctorum Patrum ſenſere: tùm quia opulenti & potentiores nihil præter terrena ſapere aut curare videntur, tenuiores verò rebus humanis minùs addicti facilè, hiſce contemptis, toto pectore ad cœleſtia anhelant, eaque magno cum pietatis ſenſu contemplantur, & expetunt: tùm etiàm, quia diuitias & nobilitatem, Dei hominumque contemptus ferè comitatur: cùm infimiores cœleſte numen puriori religione colere, eiuſque

Quã ſpiritualiũ bonorum fœcunda infimorũ iſtitutio.

eiusque maieſtatem vereri facilè condiſcant; hi enim humana non magnoperè expetentes, diuina auidè arripiunt, quæ nobiliores, animo amplitudinis humanæ cupiditate occupato, penitùs excludunt: pauperes illos rerum inferiorũ contẽptores haud ægrè allicit cęleſtis vitę amor & ſtudium; quod potentiores imaginarijs honoribus, excellentiæq; ſtudijs (cuius maximè appetens eſt nobilitas) indulgentes tædio atque moleſtia afficit. Vndè non immeritò cœleſtiũ donorũ opes laxiori manu in illos effundere diuina bonitas conſueuit, quos ab his rebus mente ſoluta, abalienataq; voluntate, ſitire cœleſtia videt ardentiùs, & ad chriſtianam diſciplinam multò eſſe propenſiores. Quippè tanti refert, quàm vacuo liberoq; animo ad Deum accedas. Quibus certè alijsq; permultis de cauſis nemini iàm mirum eſſe debet, ſi huius deſtitutę ſobolis cura perpetuò ſummis viris, ſanctisq; hominibus cordi quammaximè fuerit. Inter quos tàm pij ſacriq; inſtituti Princeps & auctor Sanctus Zoticus cenſetur, qui eximia nobilitatis & virtutum omniũ laude Romæ florens, cùm alijs ſummis viris Conſtantinopolim à magno Conſtantino Cęſare traductus, ad ſumma Imperij munera obeunda, ibi primus orborum curam ſuſcepit, eisquè contubernio erecto, proprias ædes aſsignauit, & certam viuendi rationem inſtituit. Vndè Leonis & Anthemij Auguſtorum reſcripto ad Dioſcorum Præfectum, ſancti viri memoria in hæc verba commendatur. Zotici beatiſsimæ memoriæ, qui primus huiuſmo-

S. Zoticus orphanorum inſtitutor.

l. oĩa priui legia C. de Epiſc. & Cleric.

R di

di pietatis officia inueniſſe dicitur. Sed & Grę-
cis Latiniſq; ſacrorum faſtorum monumentis
pridie Kal. Ianuarij egregia viri ſanctitas,& piũ
charitatis opus illuſtratur: vt non parum etiam
hæc pauperum derelictorum inſtitutio auctoris
nobilitate & ſanctitate commendetur. Quod
verò Conſtantinopoli S. Zoticus, idem etiam in
S. Clemẽs martyr eiuſdem inſtituti ſectator. Gallatia, pari pietatis laude, S. Clemens Epiſco-
pus & martyr præſtitit. Hic magnus ille Clemẽs
martyrũ columen, & carnificũ terror, cui orpha
norum colligendi curam & ſtudium accendit
dira fames, quæ tunc Gallatiam inuaſit; cumq;
eſſet ille admodum iuuenis,& tùm, vix vigeſimo
ætatis anno expleto, Ancyrenſi Epiſcopatu in-
auguratus, Orphanorum tamen inſtitutum non
dimiſit. Quin illud etiam addidit (quod Hie-
ronymus etiam Somaſchæ præſtitit, & noſtra
adhuc in Religione, certis ad id ædibus aſsi-
gnatis, vſu receptum eſt) vt præter pauperes,
orbos etiam à nobilioribus oblatos filios apud
ſe domi aleret, educaret, & erudiret. In ean-
dem pietatis laudem acerrimè incubuit Sãctus
Adelhardus Pipini Magni Nepos,& Caroli Au-
S. Adelhardus eiuſdẽ operis Pater. guſti Conſobrinus, qui nouam in Regno Galliæ
vel inuexit, vel tempore deſuetam derelictæ ſo-
bolis curam reuocauit; orbis enim pueris in
vnum collectis inſigne domicilium attribuit, tan
taq; pietate operi ſemper præfuit, vt, quos huic
officio miniſtros aſsignarat, velut pauperum
medicus ac parens, cum ipſe intereſſe, opusquè
ſuis manibus perficere non poſſet, diligentiſsi-
mè inſtrueret, qua ratione cibos pararent, nè
tenellæ

tenellæ ætatis ſanitas læderetur. Sed & hoc minimè reticendum, quod maximè ad rem noſtrã facit, Adelhardum virum Religioſum fuiſſe, & Abbatem Corbeienſem, vt hoc inſtitutum à religioſis hominibus non abhorrere appareat. In Cypro etiam S. Sophronius Epiſcopus pupillorum, & orphanorum patronus, & pauperum omnium adiutor mirificus fuit, cuius in pauperes egregia charitas eccleſiaſticis faſtis celebratur ſexto Idus Decembris. Neq; verò in omni cõſequenti poſteritate viri omnium laudum genere defuere, qui in idem pietatis opus curas omnes direxerint, quibus Hieronymum etiam noſtrum præterito ſæculo diuina bonitas addidit, & ad huiuſmodi loca tota fermè Gallia Ciſalpina cõſtruenda excitauit: quo in munere quã diuina clementia magnis rebus gerendis eidẽ adfuerit, ſatis præcedentibus libris cõtinenti narratione expreſſus illius vitæ curſus declarauit. *S. Sophronius orphanorũ adiutor.*

Inſignis Hieronymi corporis, mortificatio, quæ pœnitentia & paupertate abſoluitur.
Cap. VIII.

VEram & germanam in Deum, proximosq; charitatem, & aſsiduum orationis ſtudiũ inſignis ſemper mortificatio comitatur, indiſſolubiliq; nexu illis perpetuò vnitur: nec ea ſolum, quæ inſanas corporis appetitiones, & effrenos ſenſuum motus domat; ſed etiam quæ ani-

mi elationes immoderatosq; ſpiritus cohibet,& reprimit: quæ vtraq; mortificationis pars quàm in Hieronymo fuerit abſoluta, tradendum eſt.

Corporis mortificatio, quæ pœnitētia & paupertatè continetur.

Ac vt eam, primo contemplemur, quæ corpus reſpicit, ea ferè Pœnitentia & Paupertate continetur, quarũ virtutũ gloria perilluſtris fuit Hieronymus; quippè aſper admodum ſemper in ſe ipſum fuit, ſenſuumquè & corporis domitor omninò ſeuerus. Quàm enim aſperam victus rationem vſurparit, ſæpiùs indicatum eſt: initio namq; ſuæ conuerſionis cùm cibi minimi eſſet atque vulgaris, tùm verò eos fecit in abſtinentiæ virtute proceſſus, vt vix aliquid vilisſimi edulij cum cæteris domeſticis victitans ad panem adhiberet; eòque poſtremis vitæ annis procesſit vt pane ſecundario, vel etiam hordeaceo, & frigida vitam duceret: atq; adeò tàm aſperæ ciborum abſtinentiæ aſſueuerat, vt nè aſpectum quidem lautiorum ciborum ferret; cuius rei argumento ſunt vberrimæ lachrymæ ſuper menſam apud Scainum fuſæ: quod ego nunquam certè memini, quin memoriæ ſuccurrat, quod de Palæmone Thèbaidæ ſolitudinis Monacho produnt, qui cum Pachomium contubernalem ſuũ hortatetur, vt celebri die Reſurrectionis Domini ſolito lautiùs obſonaret, coxit ille olus, oleoq; & ſale condiuit; ſed, poſita menſa, Palæmon ſuſpenſus parumper hæſit, ingemuit, hisq; verbis lachrymas emiſit: Dominus meus crucifixus felle & aceto potatus eſt, & ego oleũ edam? cumq; illum vbertim flentem rogaret Pachomius, vt cibum ſumeret, illamq; olei lautitiam non tàm

Pœnitētia Hieronymi pœnitentia in victu quã aſpera.

Lib. 3. c. 13.

ſibi,

ſibi, quàm illuſtri, & omnium maximæ celebritati concederet, non obtinuit; quin Palæmonis lachrymæ peruicerunt, vt nè Pachomius quidẽ præter panem cum ſale & frigida, quidquam guſtaret. Simili abſtinẽtiæ ardore Hieronymus ſanctiſsimi Crucifixi recordatione ſplendidiores auerſabatur menſas, & pari lachrymarum vbertate alios etiam à lautiori eſcarum vſu eo die apud Scainum reuocauit.. Et quidẽ ad hanc virtutem abſtinentiæ domeſticos in primis cæterosquè, qui illi in diſciplinam ſe traderẽt, ſuo informabat exemplo, & inſtitutione, parcoquè & parabili cibo eos vti vbiquè volebat: Vt vniuerſa in hoc genere de eius inſtituto illis planè verbis S. Hieronymi concludere poſſe mihi videar, quæ de Monachis eremi ait. De cibis verò & potu taceo, cum etiam languentes Monachi aqua frigida vtantur, & coctum aliquid accepiſſe luxuria ſit. Eadem vitæ aſperitas comitabatur quieſcentẽ; cùm enim aliquandò ſubiectas paleas ad cubitũ adhiberet, eò poſteà deuenit, vt corpore pauimẽto porrecto nudo ſaxo, vel (ſi paulò commodiùs quieſcere neceſſe fuiſſet) alicui afferi, neque poſitis indumentis, adcubaret; vixq; ſatis naturæ faceret indigentiæ: in ſe ipſum autem immitti ſæuoq; flagello, nec citrà ſanguinem deſæuire, terga corpusq; fœdè diſcerpere erat illi perfamiliare. Sed longum eſſet omninò recenſere, quàm adeò afflictum, & flagris contuſum debile corpuſculum, alijs prætereà laboribus ac vitæ aſperitatibus ſeuerè frangeret; cum illud ferendis oneribus ſubij-

Epiſt. ad Euſtoc. 22

Eiuſdem rigor cum ſomnum caperet.

Diſciplinæ.

ceret, longis itineribus, Oppidorũ Vicorumq; concurſationibus fatigaret. Quoties hominem ligna, ſaxa, ſabulum cõuehentem conſpexerunt? Quoties in agris, nulla frigoris aut caloris habita ratione ruſticorum vices explentem ſunt intuiti? Quæ omnia ad corpus edomandum rebellantisquè ſenſus vires atterendas ſpectabant: quod mortificationis genus priſcis etiam illis Sanctis Patribus in vſu fuiſſe, vel vnum Macarij Alexandrini Monachi exemplum docet, qui ſaccum ſabulo plenum ſæpè geſtabat humeris, nihil indè præter extremam laſsitudinẽ captans: rogatusq; quid ſuperuacua illa ſibi vellet opera, egregiè reſpondit: niſi corpus hoc grauiter affecero, periclitetur anima, neceſſe eſt: hunc planè Macarium mihi videtur referre Hieronymus, adeò propenſus aſsiduis laborum defatigationibus, ad corporis vires perdomandas. In cuius certè labores mihi intuenti ſæpè ſuccurrit admirari, qui artus, quod robur, quæ corporis firma conſtitutio, & membrorum apta coagmentatio, tantam ſubire laborum molem potuerit: qui certè humanam fidem excedere videri poſſent, niſi pios huiuſmodi conatus cœlo curæ eſſe ſciremus. Vnanimis etiam ſoror, & indiuiſibilis comes eius mortificationis eſt paupertas; quæ ſola ſuo honeſtat comitatu plurimis carentem commodis vel ad ipſam vitam tuendam neceſſarijs. Quo in genere quantùm Hieronymus, ſiuè ad peculiarem nec vnquàm interſiſtentem huius virtutis exercitationem, ſiuè ad abſolutam corporis caſtigationem excelluerit; adeò

Corpus cõtinuis laborib. fractum.

Paupertas qua corporis mortificatio abſoluitur.

adeò totus illius vitæ curſus legentium oculis obiectus oſtendit, nihil vt iam ſuperaddi poſſe videatur. Quare compendio ſunt hic aliqua attingenda, tùm quæ ad corporis mortificationem, tùm quæ ad abſolutum huius virtutis exercitium faciunt. Ac vt de primo dicam. Extrema ſemper earum rerũ inopia, quæ ſunt alendo corpori neceſſariæ, ad eius mortificationem, conflictabatur: cumq; ſedulò cùm alijs ageret, vt extremæ pauperum miſeriæ vellent obuiam ire, ex publicaq; miſericordia non exigua Christi pauperibus annonæ ſubſidia exprimeret; ipſe tamen commune cum illis paupertatis incommodum præcipuo damno, ex arctioribus ſcilicet mortificationis legibus, ſubire volebat; quippè ſtipem in alios largè diſpertiens, ſibi tamen, vix quantum quotidianæ tolerandæ vitæ neceſsitas poſtularet, reſeruabat: quoque magis apud illum valebat rarus ille ſenſus alienæ miſeriæ, & diræ famis horror; eò minùs ſibi vitæ ſubſidia vſurpabat. Itinera inſuper, quęcunq; incidiſſent, quouis anni tempore, pedes, & ſolo diuinæ prouidentiæ viatico inſtructus obibat: quocumque perueniſſet, ad Xenodochia vel Noſocomia pauperum diuertebat, incommoda ſcilicet, & viliſsima huiuſmodi diuerſoria, quibuſcunque nobilium habitationibus, paupertatis & mortificationis ſimul amator anteferens. Amictu adeò paupere & vili vtebatur, vt interdùm, ſæua hyeme procedente, frigore obdurari eius membra viderentur. Atque, vt vno verbo concludam, in hunc planè finem tùm domi,

tum extrà in ſuppellectili & victu, cæteriſq; rebus paupertatem potiſsimum eminere volebat, quò nullibi mortificando corpori deeſſet occaſio. Eoq; ſtudio conſequebatur, vt non modò mortificationi inſeruiret hæc virtus: ſed ad abſolutam etiam Euangelicæ paupertatis ſpeciem ſe ipſum aliosq; formaret: quos non in poſtremò aliquo gradu conſiſtere, ſed ad altiores ſecū euehere contendebat. Libet hic, quàm per omnes paupertatis gradus ſit egregiè vagatus, curſim exponere. Primum enim abalienata à diuitijs voluntate, omniq; praua animi affectione deterſa, interno illo diuitiarum contemptu inter eos cooptari meritò debet, qui primo in agmine pauperes ſpiritu à Domino vocantur, & quibus regni Cœlorū poſſeſsio addicitur. Verùm primo in hoc ordine non conſtitit ille, ſed ad proximum etiam paupertatis gradum euaſit; vt ſcilicet tacito illo, & in ſinu latente bonorum omnium deſpectu aliquandò euulgato, & in lucem educto, rebus ſuis ſe ſpontè abdicaret, omniq; paterno cenſu exutus, Chriſti pauperrimus fieret. Illud etiam (quod permagni in paupertatis ſtudio æſtimatur) eſt tertio loco aſſecutus, vt voluntariæ huic rerum abdicationi, perpetuitatem adderet; nàm illam ſemel arctè complexus, in omni poſteà vitæ parte diligentiſsimè cuſtodiuit, & quibuſcunq; officijs ſanctiſsimè retinuit, ſummis etiam opibus libens ſemper eam prætulit. Quippè in ea rerum inopia tàm diues, nihil vt appeteret; in magnis verò diuitijs tàm largus, omnia vt Chriſti pauperibus effusè

diuideret. Sed vno fortè gradu ſummo illo euangelicę paupertatis faſtigio minor Hieronymus videri poteſt; quòd, an voti religione ad hoc vitæ genus aliquandò ſe obſtrinxerit incertum: Cæterùm in tam ampla bonorum abdicatione, qualem de Hieronymo retulimus, maius quoddam ineſt voluntariæ paupertatis momentũ, & excelſi animi ſuprà humana omnia erecti argumentum, quàm leuiter intuenti appareat. Non enim fortè admodum difficile priuatæ renũtiare fortunæ, nec altioris ordinis iniecta aliqua ſpe, velle prætereà maioris voti aleam experiri: ſed hominem in ampliſsima Republica natum', nequicquam illi maiorum dignitatum, & ſupremi etiam in ſua Ciuitate Principatus aura adblandiente, eo diuitiarum honorumq; culmine ſpontè decedere, quamcunque ſupremi faſtigij ſpem abijcere, & ad tam vilia abiectaq; pauperum ſeruitia ſe ſe deijcere; admirandum profectò, & ſuprà cõmunia mortalium vota obſtupeſcendum facinus cenſetur. Quod facilè magnum illum Ouinium Gallicanum, bis Conſulem, pluries barbarorum victorem, & Conſtantini Magni generum deſignatum animo ſubijciat. Hic toties Romani exercitus Imperator, poſt Thraces, Dacos, & Scythas bello domitos, Conſtantiam tamen Conſtantini Magni Cæſaris filiam ſibi ſponſaliũ pollicitationibus deſtinatam, cum ingenti opum vi ſpontè dimiſit; & ad Oſtia Tyberina ſecedens Sancto viro Hilarino ſe ſe aggregauit, & pauperum hoſpitalitati, infirmorumq; ſeruitio ſe totum addixit, multò

ſibi glorioſiùs fore ratus, cœleſti militiæ ſubeſſe, quàm Romanæ pręeſſe, & ſalubrius Chriſti pauperibus ſe immiſcere, quàm primo poſt Cæſarem loco in Aula conſiſtere; quare tàm ardenter in priuatis ædibus ſerui functus eſt officio, quàm priùs in caſtris imperatoris ac ducis: nec magis olim militaris gloriæ auidus fuit, quàm poſteà abiectiſsimæ paupertatis ſtudioſus: cui non admodùm abſimilis Hieronymus noſter videri poteſt in tàm egregio rerum humanarum contemptu, & ſui ipſius deſpectu. Sed & quęadmodum ſuos habuit admiratores voluntaria Gallicani paupertas, & in Chriſti pauperes pietas, cùm, vulgata latiùs per orbem tantæ rei fama, multos vndiq; illuc acciret, qui ad virum ex Patricio & Conſule lauantem pauperum pedes, ponentem menſam, affundentẽ manibus aquã, languentibus ſolicitè miniſtrantem, & cætera ſanctæ ſeruitutis officia exhibentem, contuendum properarent: ità neque iiſdem ſuo caruit tempore Hieronymus, quos latè manans in hominum ora eius virtutis rumor, ad ipſum Somaſchenſis ſolitudinis receſſum inuitabat, quò tantæ paupertatis & pietatis ſpectatores forent. In ea verò abiectiſsima rerum conditione (vt hoc etiam poſtremo loco addam) non minori profectò laude digna ſunt, quę in pauperum obſequium præſtitit, quàm quæ in ſumma opum affluentia in luxus & voluptatis gratiam à vanis diuitiarum amatoribus profecta videmus: Villas illi, Palatia, Thermas, Theatra, aliaq; ædificia inſanis innixa ſubſtructionibus, & immanibus

bus columnis ſuffulta, tàm ſtulta, quàm larga diuitiarum profuſione excitarunt: ſed Hieronymus non ſęcularis auræ, ſed paupertatis ſtudio incēſus, pauperumq; addictus ſeruitio, humiles caſas erigere, hoſpitia miſeris parare, multa paſſim gymnaſia ad exercendam pietatem charitatemq; aperire, in quibus ille de his virtutibus prælectiones quotidiè habebat admodum vtiles & frugiferas; non nitido dicendi genere & conquiſita verborum pompa explicatas; ſed aſſiduis aſperæ pœnitentiæ & paupertatis laboribus atq; incommodis expreſſas, quæ non vulgarem ſui corporis mortificationem, illuſtri cùm pietatis ſignificatione, mortalibus obteſtarētur.

Eiuſdem interior mortificatio, quæ humili ſui abnegatione, & obedientia continetur. Cap. IX.

SED ad alteram mortificationis partem deuenio; quæ animi cupiditates frangere, & interni ſpiritus elationem humili ſui cōtemptu, & obedientia deprimere ſolet. Arduo ſanè & difficili certamine, vt non paſsim huius victorię exempla numerare queas; quippè Chium Ariſtonem illum plures ſecuti, ad proprię laudis gloriæq; ſtudia potiùs, quàm veræ virtutis ſe ſe retulere: non minora tamen in Hieronymo ſuppetunt huius virtutis, quàm cæterarum argumenta; cui vnum illud familiare fuit, infrà om-

nes

nes ſe ſe demittere, præ omnibus ſe contemnere: maximè ſolicitus, nè magnarum virtutum mercibus referta nauis ad cæcos elationis ſcopulos illiſa, miſerè aliquandò ſuperbiæ fluctibus abſorberetur. Moleſtior fortè videbitur narratio, ſi ſingulos humilitatis, propriæq; abnegationis gradus perſequar; idcircò pauca tantùm hoc de genere attingam, ex quibus de reliquis in procliui erit iudicium. Ipſe hominis habitus, cum primùm in oculos incurreret, erat non obſcuræ humilitatis indicium: eandemq; virtutem tùm domeſtica, tùm externa eius exercitia prodebant. Domi ſiquidem ad abiectiſsima quæq; & laborioſa miniſteria, ſtudioſa & prompta ad omne officium celeritate, vel non rogatus, ſe ſe porrigebat: hoc erat illi ſolemne, coquo operam dare, ſordida culinæ ſeruitia obire, aquam & ligna conuehere, lances patinasq; perpurgare, reductis ad cubitum manicis, inquinatos lebetes & ollas ferუenti aqua ſua manu diluere, pauimentorum quiſquilias verrere, in cuiusq; vel infimi obſequium ſe totum occupare; vt, cæteris officio Prælatus, mutata cum illis officij vice, eorum expleret miniſteria: cæterorum ſeruum & adminiſtratorem, ſeu veriùs mediaſtinum dixiſſes. In communi verò & quotidiano congreſſu omnes comiter appellare, & infimũ quẽq; blandè affari cõſueuerat; nec vlla re magis tàm multos ille ad ſe alliciebat, quàm miti illo ſuauique alloquio. Pauperes autem & egenos peculiari proſequebatur honore, omnia eorum cauſa præſtare cupiens; quòd in illis ſingularem

quan-

quandam Chriſti Domini ſpeciem agnoſceret qui cùm eſſet diues, propter nos egenus factus eſt. Si quid interdum ab eo erratum eſſet (quod in hac contagione in procliui eſt) non ille pertinaciter errorem defendere, non ſtudiosè occultare, ſed grauiſsimum fateri, emendationem polliceri: ſæpè cum in cęnaculo, cæteris aſsidentibus, ſuis erratis veniam depoſceret, id tanto animi ſenſu & oſtenſione doloris præſtabat, ac ſi verè grauiſsima fuiſſent: quæ tamen vel nulla, vel certè ex eorum genere erãt, aduerſus quæ nunquam ſatis cauta eſt humana fragilitas. Sed vmbratilis iſta exercitatio virtutis minus fortè ſplendoris habet ac probationis; clarior illa & illuſtrior, quæ integris ſpectabatur ciuitatibus: cum onuſtus manticis, ad comunem miſericordiam prodiret in publicum: quo loco nè aliqua fortè fictæ humilitatis ſuſpicio eſſe poſſet, addebantur inſanæ plebis probra, ſcommata, & cõtumeliæ, è quibus moleſtiæ nihil, voluptatis verò plurimum hauriebat Hieronymus, magno certè edomiti interioris ſenſus argumento. Egregiũ fuit olim Sancti Franciſci aduerſus gliſcentem ſanctitatis ſuæ famam cõmentum; illud (quandò latiùs quotidiè in vulgus manaret, & celebrior in ora deueniret) nè qua inanis gloriæ voluptas ſubiret animum, cum negotium dedit dicaciſsimo cuidam, vt vitam & mores ſuos omni verborum petulantia inceſſeret: vrgere ille immaniter volentem non deſtitit: quin etiam conuicia aliquantò ſeueriùs acerbiusq; quàm deceret, quæſita congeſtaq; in eum ſcimus: ſed
& hoc

& hoc vnum mirificè aduerſus animi elationem medicamẽtum ſemper adamauit Hieronymus, ſanctæ humilitatis & mortificationis ſectator; cui nullum dulcius acroama, quàm cõuiciorum & iniuriarum nobile præconium. Laceſſenti verò, & iniuriam inferenti quàm blãdum ſe pręberet, ſatis explicatum, cum barbæ euulſionem minanti, tàm inuſitato modeſtiæ documento, mitiſsimum ſe obtulit. Hoc etiam inter inſigniores humilitatis & abiectionis notas referendum; infima loca ambire, oblatos honores reijcere; ſuprema munera detrectare: regebat ille initio auctoritate potiùs, quàm imperio reliquorum cœtum, cupiebatq; eo ſe onere leuare; cumq; abnuerent cæteri, primum tamen ille gradum, quamdiu potuit, recuſauit; tamdiù verò reſtitit, donec omnium efflagitatione victus animum inflexit, vt deſineret rogari tandem & negare; illud tamen conſtantiſsimè ſemper retinuit, vt, quandò primo loco abire non poſſet, cum ſaltem omnium nomina eſſent conſcribenda, tertio ſe loco ſemper ſcriberet, duoſquè ad minus ſibi præferret: idque vetuſtiſsima auctographa ſua mane exarata, adhuc oſtendunt, in quibus Alexandrum Mediolanenſem, & Auguſtinum Bergomẽſem illi prælatos legimus. Huc etiam mirificè facit, quod alibi à nobis eſt quæſitum, cur ſcilicet villarũ & ſolitudinis receſſum magnis prætulerit Ciuitatibus; vt enim illam in præſenti cauſam omittam quę illi cum alijs ſanctis viris communis eſſe potuit, qui vrbes illecebrarum plenas, ceù ſcelerum irritamenta cum

eremo

eremo libentiſsimè cõmutarunt; quo in genere illuſtris admodùm fertur S. Benedictus, qui, Roma cum ſtudijs relicta, in ſolitudine maluit eſſe cęleſtium rerum contemplator, quàm in ea vrbe ſæcularium ſtudiorum cultor: huius tamen Hieronymi conſilij primas ſibi partes vſurpare videntur tùm proximorum charitas, tùm ſui ipſius contemptus. Videbat ille rudes & agreſtes homines egere admodũ Chriſtianæ Doctrinæ magiſtris, quorum in ciuitatibus copia nõ deeſſet; proindè libentiſsimè ad eos ſe cõferebat, exemplo fortè Pachomij Monachi, qui animaduertens proximi vici colonos rerum cœleſtium ignaros, à cultu abeſſe diuino, & tantummodò in paſcendis pecoribus ſtudium protrahere, vehementer indoluit, nihilq́; moratus, ad eos ſe cõtulit, & inter illos tuguriolũ cõſtituit, neq; priùs diſceſsit, quàm illos docuiſſet Deũ timere Chriſto credere, piè atq; innocenter viuere. Sed hoc fortè meliùs in ſingularẽ hominis humilitatem, ſuiq́; contemptũ reijciendum; qui ſe mortalium omnium viliſsimũ caput, & frequenti illa hominum luce omninò indignũ arbitratus, latebras, ſolitudines, cæcaq́; montiũ latibula circumſpectabat. Sed quẽ ab hominũ cœtu arcebat humilitas reuocabat poſteà charitas, cogebatq́; ſpiritualis inſtitutionis gratia, hominũ frequentiam ſubindè repetere; veluti qui maris periculo emerſus, iamquè in ipſo portu receptus, ſi quos naufragio conflictari videt, rurſum committit ſe fluctibus, vt in alto laborantibus opem ferat: ità ferè Hieronymus ſua nimirùm quiete aliorũ

ſalutē potiorē habens. Supereſt iàm poſtremò loco eius obedientia explicanda; quā ab animi mortificatione non ſeiungendā docuimus. Cui virtuti (quoad licuit) ſemper Hieronymus, cum abſoluta ſui abdicatione iudicij, ac voluntate promptiſsima paratū & alacrē ſe obtulit. Sed cū cęteris moderator præeſſet, minùs multa huius generis exēpla edere potuit. Initio ſuæ conuerſionis quàm ardenti obſequendi ſtudio rerū ſpiritualium moderatori ſe totū permiſerit, ac penitùs ſubiecerit, ſuo retulimus loco. Cumq; poſteà in diſciplinā etiā Caraffæ ſe tradidiſſet, ità ab eius nutu pendebat, vt, eo inconſulto, nè leuiſſima quidē attentaret: Ad tantæ virtutis ſpecimen indicandū, hoc vnū ſubijciā ex quo de cæteris prudens Lector coniecturā faciat. Cùm Salodij Stephanus Bertazzolus, Hieronymo audiente, aliquot capita ex S. Auguſtini meditationibus perlegiſſet, magno pietatis ardore Hieronymum ea lectio compleuerat, vt libellum apprimè vtilē, & fructuoſum vehementer laudaret cōmendaretq;; ea res Stephanū impulit, vt librū Hieronymo muneris loco offerret; ſed gratum dantis animū multa humanitate collaudās Hieronymus, gratiæ omninò remittebat: verùm cunctantem ad accipiēdum, cū alter precibus perpelleret ardentiùs, annuit tandem Hieronymus, ſeq; oblatum munus hac conditione admiſſurum ſpopondit, ſi, datis ea de re ad Caraffam litteris, & ipſe conſenſiſſet; nè videlicet quicquam in ſanctæ obedientię iura ea de cauſa peccaſſe videretur. Poſt verò ſuum à Caraffa diſ-

ceſſum, cum varia obiret loca, nouasq; pauperibus ſedes pararet; diœceſanis Epiſcopis eorumq; Vicarijs ità ſe,ſuaq; omnia ſubdebat, vt ſingula pro eorum moderaretur arbitrio. Si Ciuitatem relinquere, Villasq; & agreſtes homines Chriſtianæ doctrinæ præceptis imbuere in animo eſſet; id non niſi Epiſcopo benedictione annuente,aggrediebatur. Nunquàm ille vel Ciuitates appetebat,vel ab eis Somaſcham redibat, quin ſaltem Vicarij benedictione,ac venia muniri vellet. Quin etiã cum Bergomo Mediolanum,ad Orborũ contuberniũ curandũ,ſe contulit, id nõ niſi permittente Epiſcopo; ab eo factum aſſerit Caraffa. Quò manifeſtè liqueat illum adeò ſanctæ obedientiæ ſtudio incenſum fuiſſe,vt quandò illius exercẽdę argumenta,tanquàm aliorum moderatori inter ſuos,deeſſent, ea apud externos ſtudioſiſsimè conquireret.

Eius corporis forma, & figura. *Cap. X.*

SAtis hucuſq; quantùm vires tulère, internam animi effigiem Hieronymi proferre, hoc eſt perfectæ virtutis ſimulacrum, & excellens chriſtianæ diſciplinæ exemplũ exprimere ſum conatus: eaq; parte quatuor libris adumbrata, ipſam etiam corporis formam,oris lineamẽta, faciemq; tradere, hac ſuprema operis clauſula, libet. Statura fuiſſe aliquantò ſupra cõmunem, & tota corporis mole egregiè formatũ, capillo ſupercillioq; nigrũ,ſed ità,vt atro denſoq; pilo-

SERIES
CAPITVM OPERIS.

Libri Primi.

PAtria, natales, ortus. cap. 1. *pag.* 1.
Ingenium, puerilis educatio, litterarum ſtudia. cap. 2. 7
Quando primum ad arma tranſierit. cap. 3. 9
Deprauati adoleſcentiæ mores ca. 4 *pag.* 13
Iterum difficillime Reipub. tempore ad arma reuocatur. cap. 5. 16
Caſtrum Nouum acri oppugnatione Cæſariani inuadunt. c. 6. 20
Caſtro Nouo direpto, Hieronymus carceri addicitur. c. 7. 24
E carcere inſigni Beatiſſimæ Virginis miraculo liberatur. c. 8. 27
Nouo miraculo Taruiſium deducitur. c. 9. 31
Bellicis rebus compoſitis Caſtro Nouo Aemilianus præficitur. c. 10. 34
Defuncto fratre, Magiſtratu ſe abdicat, reique familiaris adminiſtrationem ſuſcipit. c. 11. 37
Inſignis in Hieronymo morum mutatio. c. 12. 41
Rerum ſpiritualium Moderatori ſe totum permittit. cap. 13. 45
Varia virtutum exercitia. c. 14. 49

Ad quem perfectionis gradum, & qua ratione breui peruenerit.c.15. 53
Miſeris in magna annonæ caritate plura collata ſubſidia.c.16. 60
Joanne Petro Caraffa familiariter vtitur .c.17. 65
E graui morbo deſperata ſalute conualeſcit. cap.18 pag. 72

LIBRI SECVNDI.

Hieronymi deliberatio de noua vitæ ratione inſtituenda.c.1. 77
Eius vocatio ad pauperum derelictorum curam. cap.2. 84
Collectis orphanis certa domus aſsignata, & præſcripta viuendi ratio.c.3. 87
Ad orphanos è vicinis etiam Inſulis colligendos proficiſcitur.c.4. 93
Valetudinarij Inſanabilium cura illi demandatur. cap.5. 97
Ad continentis ciuitates eadem charitate iuuandas ſe confert.c.6. 102
Brixie orphanorum domus conſtituitur. c.7. 104
In Agro Bergomenſi fruges metit duo pia loca in Ciuitate excitat. c.8. 107
Inſtructo domicilio, impudicarum mulierum ſaluti conſulit cap.9. 110
Rudes homines in Agro Bergomenſi Chriſtianæ Fidei myſterijs imbuit c.10. 115
Noua ſociorum ad Hieronymum facta acceſsio. cap.11. 119
Profectio Hieronymi Nouocomum, Ciuitati, & pauperibus

peribus admodum frugifera.c.12. 120
Primi Comitis Hieronymi ſocÿ res geſta, & obitus.ca. 13. 123
Leonis Carpani vnius è primis Hieronymi ſocÿs vita, & obitus.c.14. 129

LIBRI TERTII.

DE Principe Congregationis loco Meronÿ in communi Conuentu deliberatum. c.1. 135
Pagi Somaſchenſis deſcriptio, aeris temperies.c.2. 139
Qualis Somaſcha domeſticorum diſciplina, & in externos charitatis officia. c.3. 144
Hieronymi Mediolanum profectio, in Deum fiducia, & Franciſci Sfortia in Hieronymum liberalitas maximè inſignis. c.4. 148
Pÿ loci exordia, & varia de Hieronymo Mediolanenſium iudicia.c.5. 153
Mediolanenſibus morbo laborantibus ſuccurrit, inſigni Ducis teſtimonio eius charitas commendatur. cap.6. 157
Eius Ticini geſta.c.7. 162
De Angelo Marco Gambarana c.8. 166
De Vincentio Gambarana.c.9. 174
Lectis nouis Comitibus, Somaſcham redit.c.10. 178
Nouo domicilio in Arce Somaſchenſi conſtituto, ardentius pietatis ſtudia colit.c.11. 182
Venetias reuertitur.c.12. 188
Veneÿs rediens, mira abſtinentia documenta edit in itinere. c.13. 191
Acta eius Salodÿ, & Brixia.c.14. 194
Remotioris ſolitudinis deſiderio incenſus nouam ſedem

in *Arce ſibi conſtituit. c.15.* 201
Eius infirmitas, & obitus. c.16. 207

LIBRI QVARTI.

Plurium teſtimonio Hieronymi probitas commendatur. c.1. 211
Admiranda quædam de Hieronymo. c.2. 221
Alia eiuſdem generis. c.3. 227
Alia beneficia Hieronymi precibus diuinitùs conceſſa. ca.4. 232
Hieronymi in Deum charitas. c.5. 239
Eiuſdem charitas in proximos c.6. 245
Derelictæ ſobolis educatio quàm pium, & Reipublicæ vtile inſtitutum. c.7. 253
Inſignis Hieronymi corporis mortificatio, quæ pœnitentia, & paupertate abſoluitur. c.8. 259
Eiuſdem interior mortificatio, quæ humili ſui abnegatione, & obedientia continetur. cap.9. 267
Eius corporis forma, & figura. c.10. 273

SYLLA-

SYLLABVS
RERVM NOTABILIVM.

Abdicatio publicorum munerum quam difficilis viſa Hieronymo. pag. 77. 78
Abdicat Hieronymus res omnes terrenas. 82. 83
Abnegationis ſuiipſius initia vnde in Hier. 49
Abnegationis propriæ gradus. 261
Abſtinentia Hieronymi. 108. 117. 121. 185. 193. 213. 246
Ad abſtinentiam inducuntur alij eius exemplo. 194. 261. *& doctrina.* ibid.
Acelum direptum à Germanis. 19
Addua flumen 139. 140. *deſcribitur.* 141
S. Adelhardus vir religioſus orphanis educandis piã curam impendit. 258
Aelius pertinax mercaturam per ſuos exercuit. 40
Aer purior qui. 142
Aemilianorum familia vide familia, templum, Ioannes Petrus.
S. *Aemilianus martyr.* 210
Aetas adoleſcentiæ laboris impatiens, & appetens libertatis. 8
Aetas longa vnde. 142
Aetatis florem quam malè conſumpſerit Hier. 14. 15
Affabilitas Hier. 268
Afflatus diuinos, excitantisque gratiæ impulſus quid maximè retardet. 116

Ager Somaſchenſis immunis à grandine precibus Hieronymi. 226.227
Agunt Patres de religione per ſummum Pontificem inſtituenda. 169
Alexander Beſuzius addit ſe Hieronymo ſocium. 119
Eius vita virtutum laude commendata. ibid.
Alexandri Monachi labores 262
Aloyſius Boldonius agit cum Pontifice de noſtra Religione approbanda. 170
Ambitionem fugit Hier. 50
Amicitias quàm ſtudioſè ſereret, & conciliatas excoleret Hier. 14
Amor Hieronymi in Deum. 44.78.81.150
Amoris Dei effectus. 245
Amor Hier. in proximos. 53.78. & à nu.245.
Amoris in proximos effectus. 246
Andreas Borellus Hieronymum iuuit 144
Andrea Rimundÿ è Caſtro Nouo ſuga. 19
Andreas Stella commendatur. 235.238
Eius in Dalmatiam profectio. 235
Eiuſdem ægritudo periculoſa. ibidem
Voto Hieronymo nuncupato valetudinem recuperat. 236. *eius obitus.* 238
Angelus Aemilianus Hieronymi pater. 6
Eius obitus immaturus. 12
Angelus Marcus Gambarana Hier. ſocius. 166.167
Ei præcipuè carus, atque ab epiſtolis. ibid.
Romam petit ad pontificium diplomaimpetrandũ. 168
Curauit Congregationem noſtram in Religioſorum ordinum numerum referendam. 168.169
Creatur primus Præpoſitus Generalis. 171
Geſta, & virtutes eius. 171

Eiuſ-

Eiuſdem pius obitus. ibid.
Animarum ſaluti inſtat Hier. 99.100.109.147.148
158.217.249.
Animi magnitudo in Hier. 12.20.21.22.23
Animus Hieronymi adhuc iuuenis quam ferox, durus, & obfirmatus. 14.15
Annonæ mira caritas in Gallia Ciſalpina. 60
Annus Natiuitatis Hier. 6
Aqua Hieronymi precibus impetrata. 187
Aragonij Reges pelluntur Regno Neapolitano. 10
Arcis Somaſchenſis ſitus, ac deſcriptio. 183.184
Ardor charitatis Hier. 180.205.vnde 253
Ardor ſociorum eius. 180.181
S. Auguſtini ſententia de frequentia Eucharistiæ 47
Auguſtinus Barilus ſocius Hier. eiuſque vita laudatiſſima. 119
Auxilium diuinum præſens Hieronymo. 42.81.223.
Ab eo imploratur. 82

B

Bartholomæus Scaimus. 192
Bartholomæi Spataforæ de Hieronymo teſtimonium 215
Bartholomæi Peregrini teſtimonium de eodem. 216
Bellum Venetis ingruit. 16
Quando eis illatum & quale. 17
Benacenſis lacus, & oræ deſcriptio. 195.197.198
Bene agere præſtantius, quàm ſubtiliter diſſerere. 125
Benedictione Epiſcopi munitus procedit Hieronymus ad ignaros erudiendos. 115.273
S. Benedictus Abbas ſolitudinis cultor. 271

Benefi-

Beneficium in ſe à B. Virgine collatum prædicat vbique Hieronymus. 33
Beneficia accepta meritis Hieronymi. 232
Beneuolentia inter noſtram, & Patrum Theatinorum Religionem. 70
Benignitas Venetorum in orphanos. 92. 97
Brixienſium in eoſdem. 105
Item Comenſium. 122
Bergomum Hieronymum vocant eius vrbis calamitates. 107
Bergomenſium liberalitas in conuerſas mulieres. 114
S. Bernardini pia opera in ægrotos. 247
Bernardus Odeſcalcus ciuis Comenſis, & eius liberalitas. 122
Blaſphemiam tollit Hieronymus. 126. 127. 242
Bonitas diuina quos beneficijs ad virtutem allicere nequit, eos pœnis à malis reuocat. 27
Bonitas diuina in Hieronymo. 26. 149. 165
Et in ſuos. 222
Bonorum conſuetudo vtilis. 45
Eorum familiaritatem conquirit Hieronymus eoſque diligit & obſeruat. ibid.
Borbonius vrbem diripit. 66

C

CAeſar Gambarana Epiſcopus Derthonenſis vota Patrum excipit. 170
Beati Caietani Thienenſis opera & ſanctitas. 97
Caloltij conſiſtere cupit Hieronymus. 137
Canonicus Lateranenſis Hieronymi confeſſor, & magiſter

ſter. 46
Cantilenis turpibus ſublatis pias inducit Hieronymus. 109
Carolus octauus Galliarum Rex Regno Neapolitano potitur. 10
S. Carolus viſitator Apoſtolicus orphanis profuit. 234
Caſſiani locus de vitijs expugnandis. 58
Caſtitas nutat inter milites. 12
Caſtro Nouo præficitur Hieronymus. 9.19
Caſtrum Nouum oppugnatur. 20
A Germanis diripitur. ibid.
Receptum familiæ Aemilianæ attribuitur. 35
Caſtro Nouo iterum præfectus Hieronymus. ibi.
Cato cenſorius mercator. 40
Charitas Hieronymi in Deum. 44.anu.239.
Charitas Hieronymi in proximos. 61.62.105.158. 162.218.245.254.271.
Ad charitatem alios incendit. 212.217
Cibus Hieronymi. 105.117.121.160
Claues è cęlo delatas accipit Hier. a B.V. 31.32
S. Clemens Epiſcopus, & martyr orphanorum curam ſuſcepit. 258
Cœleſtia quando expetantur. 241
Cogitationes Hieronymi. 43.51.83.85.86.88
Cognitionis ſuiipſius cupidus Hieronymus. 42
Cohortationes Hieronymi. 102.113.123.131.158. 190.205.249.
Cohortatio Hieronymi morituri ad ſocios. 209.212
Collocutiones inanes vetat Hier. 183
Colligit orphanos Hier. 87.105.154.164.217
Concordia nobis a Chriſto commendata. 54
Concordia ſociorum Hieronymi. 181

Com-

Commoditates oblatas reſpuit Hier. 151
Compedes Hieronymo iniecti quales. 33
Conciones audit Hier. attentisſimè. 42
Confesſionem frequentat Hier. 46.
Conſcientiæ ſtimulis agitatus Hier. 43.47
Eius ſecuritas, & tranquillitas. 48
Conſtantia Hieronymi. 20.23.158.269
Conſuetudo peccandi quàm periculoſa. 27
Conſuetudo cum bonis quàm vtilis, & cum improbis quam damnoſa. 45
Conſuetudinis bonæ effectus. 235
Conſulitur Hier. de rebus animæ. 100
Conſuluntur Hieron. ſocij de rebus animæ. 182.183.
Conualeſcit ex morbo Hier. 74
Contemptus Dei, & hominum ex diuitijs, & honoribus. 256
Contemptus ſuiipſius in Hier. 49.50.56.83.256.271
Contemptum ſui tulit æquo animo Hieronymus 157
Contemptus rerum humanarum quam difficilis. 79
Contumeliæ, & id genus alia quam grata Hieronymo. 269.
Eas paratus beneficijs compenſare, ne dum remittere. 54
Id quod reipſa præſtitit. 55.156
Magno contemplationis deſiderio tenetur Hier. 199. 200. *ea fruitur.* 204
Conuerſio perfecta quibus rebus contineatur. 42
Conuerſionis Hier. initia. 9.26.27
Conuentus primus à Hier. & ſocijs habitus. 136
ſecundus 179. *tertius.* 200
Conuiuia cur non aſpernetur interdum Hieronymus. 194. 195

Corre-

Correctionis morum dilatio ſtulta. 131
Crumenam auro plenam oblatam repudiat Hieron. 152
Cruciatus Hier. in carcere. 26
Cura Hier. erga orphanos. 88.95.98.153.218
Erga ægrotos. 64.118.146.158.218 248
Erga mulieres conuerſas. 114.216

D

D*Eliberatio animi anceps in Hier.* 83
Deſides vituperantur. 88
Deſcriptio vrbis Venetiarum. 2.3
Deſcriptio Pagi Somaſchenſis. 142
Eius Arcis. 183.184
Deſcriptio lacus Benacenſis. 197.198
Deſcriptio vallis Sancti Martini. 139 140
Deſcriptio Abduæ fluminis. 14.141
Aeſtuariorum circa Venetias. 93.94
Caniculæ. 108
Habitus Venetæ nobilitatis. 83
Deum iratum curat placare Hier. 159
Illi Hier. ſe dicat. 75.82
Dexteritas Hier. in fœminis inhoneſtis à turpitudine abducendis. 112
Dicta Hier. qualia. 42
Dicteria in eum quo animo tulerit. 156
Dies obitus Hier. 210.213.214
Dignitatum contemptor Hier. 49.78
Dignitates reijcit Carpanus. 133
Dionora, vel Eleonora mater Hier. 6
Diplomata pontificia Congregationi conceſſa. 168
Diſce-

Diſcedit Venetijs Hier. 103.192
Diſciplina Somaſchenſis domicilij qualis. 144.181
Mediolanenſis 155. Ticinenſis 164 ſociorum. 181
Diſtrahit Hier. ſuppellectilem domeſticam cauſa pauperum. 62.63
Dæmonum aſtutias vt cognoſcat Hier. 241
Doctrinæ chriſtianæ rudimenta docet Hier. 109
Domicilium orphanorum primum Venetijs erectum. 87
Domicilium Brixienſe. 104
Domicilia duo Bergomenſia. 109
Domicilium item mulierum conuerſarum. 114
Domicilia duo Nouocomenſia. 122
Domicilium Somaſchenſe. 144
Domicilium Mediolanenſe. 154
Domicilium Ticinenſe. 164
Domicilium in Arce Somaſchenſi. 184
Aliud ibidem pauperum domicilium. 186
Domus Hier. quàm facilè pateret egenis. 63
Donorum cœleſtium opes cur Deus potius in pauperes, quam in diuites effundat. 257

E

Ecclesiæ calamitates excruciant Hier. 244.245
Electis omnia in bonum proficiunt. 8
S. Eliſabetæ Lantgrauij vxoris quieſcendi ratio. 240
Eius in ægros pietatis officia. 247
Elogium Pij V. de Hier. & Patribus. 170
Emendatio multorum exemplo Hier. 96
Eremus Hier. 204
Erratis ſuis aſcribit Hier. ſuas calamitates. 28

P. Euan-

P.Euangeliſta Auratus Præpoſitus Generalis. 192
Euchariſtiæ myſterium ſæpiſſimè obit Hier. 46
Eius fructus. 47
Exagitatur maledictis Hier. 155
Exempla malorum, quam bonorum procliuius homines ſequuntur. 45
Exempla Hier. 91.216.217
Exemplo eius corriguntur multi. 96.101.165
Exempla magis mouent, quàm verba. 165
Exercitationes piæ Hier & ſociorum. 145
Exercitia Hier. 52.88.98. & ſociorum. 185. 187
Exercitiorum eius moderatio. 100.186

F

Factum Hier. inſigne ad blaſphemiam corrigendam. 142.143
Fama de Hier. 92.100.119.162.182.227
Fames dira in Ciſalpina Gallia. 60.61
Familiæ Aemiliana, & Maurocena quàm nobiles, & vnde profectæ. 3
Faſtidium rerum terrenarum in Hier. 43
Febri corripitur Hier. & alij pueri. 149
Ferdinandus Hiſpaniarum Rex cur Venetis infenſus. 17
Feſtorum dierum cultum ſuadet Hier. 226
Fides Hier in bonis nepotum curandis. 41.82
Fiducia Hier. in Deum. 88.97.149.152.223
Filij Dei qua nota à filijs Dæmonis diſcernantur. 54
Fœdus aliorum Principum in Venetos & eius cauſæ. 11
Fortitudo militaris Hier. 25

S.Fran-

S. Franciſci commentum ad ſanctimoniam ſuam tegendam. 268
Franciſcus Sfortia Dux Mediolanenſium beneficus in Hier. 150.151
Eius explorat ſtudium paupertatis. 151
Eundem colit. 153
Locum illi emit domicilio extruendo. ibid.
Obitus eius. 154
Franciſcus Peſantius Vincentij Gambaranæ precibus adiutus. 177
Franciſcus Albanus in Patres benignus. 179
Fridericus Panigarola fit Hier. ſocius 160.161
Fructus ſacroſanctæ Euchariſtiæ. 47
Confeſſionis generalis in Hier. 48
Fructus animarum ex Congregatione: 148. 165
Fruges curat Hier. in agro Bergomenſi metendas. 108

G

GAleatius Moronus orphanos hæredes inſtituit. 154
Generis nobilitas quanti apud Deum æſtimetur. 4
Germanorũ immanitas in Caſtri Noui direptione. 25
Sæuitia in Hier. 26
Gloriam quàm aſpernaretur Hier. 50.225
Ab eius periculo ſocios abducit. 183
Gloriæ diuinæ ſtudioſus Hier. 91.103
Gradum ſuperiorem vt recuſat. 270

H

HIeronymi natiuitas. 6
Eius prima militia tyrocinia. 9.12.13

Caſtro

Caſtro Nouo præficitur. 19.35
Captus à Germanis liberatur à B.V. 30.32
Eius vitæ mutatio. 36.42.77.
Orphanorum curam ſuſcipit. 86
Eius Brixiam profectio 104. Bergomum. 107.109
Nouocomum 120. in Somaſchenſem vicum. 138
Mediolanum 148. Ticinum 162
Eius Venetias reditus 189. Brixiam. 200. Somaſcham 201. vbi eius obitus. 209. de eo plurima alia ſuis locis.
De S. Honorati charitate dictum S. Hieronymi. 253
Honor Hier. mortuo delatus. 219
Honorum ambitio Hier. mores corrigit. 16.
Hoſpicium recuſat Hier. niſi orphanis ſecum admiſſis. 150
Humilitas Hier. 44.47.91.267.270.
Humilitatis gradus. 261.

I

IAcobus Metaxanus conualeſcit inuocato Hieron. 231
Ieiunia Hier. 52.
Contra carnis illecebras quibus armis depugnet. ibidem.
Ignorantiam rerum fidei depellit Hier. 116.
Improbi quàm ægrè obiurgationes ferant. 15.
Eorum conſuetudo quàm damnoſa. 45.
Impetrata precibus puerorum ſimplicitati aſcribit Hier. 101.
Inertes quàm meritò omnibus inuiſi. 88
Inimicitias gerere quàm à Chriſtiana religione alienum.
T

num. 53
Initia nouorum operum ferè ferventiora. 97
Iniurias acceptas quàm libenter remittat Hieron. 54.156
Ioannes Petrus Caraffa magiſter vitæ ſpiritualis Hier. 65
In eius amicitiam, & conſuetudinem ſe Hier. inſinuat 68.
Romam Hier. per litteras inuitat. 20
Ioannes Aemiliani duo commendantur. 65
Ioannes Tiſſeranus primus mulierum conuerſarum inſtitutor. 111
Ioannes Antonius Mazolenus Hier. vehementer obſtitit. 138.227
Eius meritis curatur. 228
Iræ motibus quàm obnoxius aliquando Hier. 53
Itinera pedes obit Hier. 263
Iura humana pluſquàm diuina apud improbos valent. 16

L

LAbores Hier. 108.109.145.149.155.181
Lachrymæ Hier. 43.48.52.82.102.204
Largus in alios parcus in ſeipſum. 263
Laudes proprias quàm auerſetur. 50.99.103.156
Lectionem ſacram menſæ adhibet Hier. 145
Lectus Hier. 101.105.123.150.204
Leges præſcribit Hier fœminis conuerſis. 114
Leo Carpanus excipit Hier. cum pauperibus. 131
Eius res geſtæ, & pietatis opera. ibidem
Liberalitas Brixienſium. 106

Ber-

Bergomenſium 114
Leonis Carpani. 130.135
Andreæ Borelli. 144
Franciſci Sfortiæ Ducis Mediol. 152
Licentia iuuentutis ſummum ſeruitutis iugum. 13
Lipomanus Antiſtes Bergomenſis. 114
De loco Congregationis principe deligendo variæ patrum ſententiæ. 136
De eo reiecta ad Hier. deliberatio. 137
Lucam fratrem defunctum fuſis precibus expiandum curat Hier. 37
Ludouicus Rex Galliæ cur Venetis iratus. 17

M

Macarius Monacus Alexandrinus. 262
Magiſter neceſſarius in vita ſpirituali. 45
Malorum conſuetudo bonis officit. 45
Mammæa Zenonis pater mercator. 40
Maria Virgo data mortalibus miſericordiæ mater. 29
Mariæ Decegnies, & eius viri in ęgros pietatis opera. 248
Martyres qui dicantur. 248
Maturitas, & dexteritas Hier. in tractandis ingenijs. 166
Mediolanenſis agri penuria. 60
Mendicat Hier. victum orphanorum. 105.117.155. 164.218.246
Menti diſtractæ colligendæ quid conducat. 202
Mentis in Deum eleuatio quàm facilis Hieronymo. 240

Mercatura non officit nobilitati. 38
de Mercatura Cic.ſententia. 39
Mercurius rex mercaturæ inuentor. 40
Miniſteria abiectisſima obit Hier. 268
*Mira quædam de Hier.*224.225.228.229.231.232.
233.237
Miſericordia in Hier. 62
ad Miſericordiam inducuntur alij exemplo Hier. 64
Mitis in delinquentes Hier. 252
Monita Hier.morientis. 226
Morbus grauis graſſatur Mediolani à 157
A quo immunis Hier. cum ſuis. 159
Venetijs. 237
Morbo vexatur Hier. 72
Ex eo conualeſcit. 78
Lethali corripitur. 208
Morbus bonis quàm obſiſtat militia. 12
Morum emendatio in Hier. 42.60.
Mores corriguntur exemplo Hier. 96
Morum ſanctimoniam in Eccleſia ſitiuit Hier. 220.244
Morientibus præſto Hier. 64.99.218
Mors Hier.*vnde.* 245
Mortificatio Hier. 52.105.117.186.& à 259
Mortificatio tùm animæ, tùm corporis. 260
Mortificationem perfectam pauci aſſequuntur. 267
Mutatio in Hier. 42.81.84

N

NEceſſaria ſuppeditantur mulieribus conuerſis. 114
Erga nepotes Hier.*ſtudium.* 38

Nepo-

Nepotum tutela ſe abdicat Hier. 82
Nicolaus Ormanetus Vicarius Mediol. 127
Nicolaus Ruggerius curatus. 224.225.
Nobilitati mercatura non officit. 39
Nobilitatis inſignia reijcit Hier. 83
Nominis immortalitatem aliquando ſpectauit Hier. 13
Noctes Hier. vel precibus vel ægrorum curæ intentus ducit inſomnes. 239
Nouocomum petit Hier. 120
Eius vrbis commendatio. 121

O

Obedientiam pollicetur Hier. ſuo ſpirituali magiſtro. 46
Obedientiæ Hier. ſpecimen. 272
Obedientia ſociorum Hier. 145
Obitum ſuum prædicit Hier. 191.206
Odium rerum terrenarum in Hier. 43
Odor ex ſepulchro Vincentij Gambaranæ. 177
Ondæorum ædes conducit Hier. 144
Opera pietatis Hier. in pauperes. 246
In ægrotos. 247.248
Opinionem vulgi negligit Hier. 56
Opinio de Hier. 93.106.153.180.182
Opulenti quàm rebus terrenis addicti. 256
Orationum Hier. aſſiduitas. 52.82.115.118
Earum fructus. 240
Ordo in rebus quam neceſſarius. 136
Orphanorum cura à Hier. primò ſuſcepta. 86
Eorum inſtitutio. 154.164.

Preces à 88. opificia 87.95.98. leges domeſticæ 88. ſupplicationes diebus feſtis. 90
Ouinius Gallicanus. 265

P

PAcem conciliat inter inimicos Hier. 243
Pax inter Principes. 34
S. Pachomius Monachus. 271
Paſnutius Abbas Thaidem ſcortum conuertit. 250
Palæmon Monachus. 260
Paliſſia belli Dux 20.21.22
Panes aucti precibus Hier. 224.225.229
Panis eiuſdem vis ad morbos pellendos. 224
Parentes Hier. commendati. 4.6
Patientia Hier. in aduerſis. 37.72.150
Inferendis iniurijs. 54.156.219.252
Eius patientiæ ſpecimen. 55
Patres ad Veneti Seminarij curam accerſiti. 71
Pauperes rebus diuinis interdum aptiores. 256
Paupertas maximè cordi Hier. 43.83.87.151.262. 264
Eius illuſtre exemplum. 151.152
Paupertatis comes mortificatio. 262
Pauperum miniſterio addictus Hier. 82.83.à 88
In eos beneficus Hier. 51.62.63.95
Paupertatis Hier. magnitudo vnde penſanda. 265
Paupertatis gradus quos Hier. emenſus eſt. 264
Perturbationes animi in Hier. ſedatæ 56
Petrus Aemilianus commendatus. 5
Petri Borelli ſtudium in pauperes. 137
Pietatis officia Hier. in Deum. 36.78.80

Eiuſdem

Eiuſdem pietatis officia in pauperes. 164.217.248
In ægros. 146.246.247
Ad pietatem chriſtianam alios erudit. 95.100.104
117.147
Ad eam multi exemplo eius excitantur. 92.106.
123.165
Pius V. Congregationis ſtudioſus eam in Religionum numerum refert. 170
Eius de Hier. *teſtimonium.* 220
Plato mercaturam exercuit. 39
Pœnitentiæ initium in Hier. 28
Eius in ea exercitia. 43.44
Alios ad eam inducit. 95
Precatio Hier. *ad Virg. Beatiſſimam.* 32.35
Precatiuncula iaculatoria Hier. *familiaris.* 44
Alia pueris præſcripta. 244
Preces Hier. *& ſociorum.* 145
Preces Hier. *interturbare nititur Dæmon.* 241
Precibus Hier. *aſcribitur Venetæ* Reip. *incolumitas.*
99
Primi Comitis *virtutes & rectè facta.* à 121
Principum Italiæ *conſilia.* 10
Progreſſus Hier. *in ſpirituali vita.* 50.78.213
In proximorum charitate. 247
Prouidentia diuina erga Hier. 8.15.27.97.149.199.
222
Prudentia Amigonia meritis Hier. *curata.* 234
Pugna inter Carolum *VIII. & Venetos.* 13
Pugnandi ratio cum vitijs Hier. 56.57
Quam & alios docet. ibid.
Pugna ſpiritualis. 78.79

R

R*Atio* Hier.*in rudibus inſtituendis.* 115
Rationes ſuas explorat Hier. 201.212
Rerum terrenarum contemptus in Hier. 217.241
Reſponſum Hier *ad Legatos Paliſſiæ.* 20
Aliud eiuſdem. 203
Reſponſum Macharij Alexandrini. 262
Rudes inſtituit Hier. 95.116.147

S

S*Acramentorum frequentiam inducit* Hier. 114. 118
Salodium oppidum deſcribitur. 198
Sanitas ægris collata pietate Hier. *magis quàm curatione* 147
Scipio Albanus primus Hier.*vitam euulgauit.* 179
Scrupulis agitatus aliquando Hier. 47
Scrupulorum incommoda. 48
Seceſſum exoptat Hier. *ad ſeipſum colligendum.* 199.201
Sedes in cælo Hier.*parata.* 216
Senſus Hier.*de ſeipſo.* 50
Senſus proprij libertas Hier.*ſuſpecta.* 69
Sententiæ variæ de Hier. 155.156
Sepultura mortuos Hier.*donat.* 64
Serapionis Abbatis doctrina de vitijs profligandis. 58
Sermonis Hier *licet ſimplicis quantus fructus.* 111
Sermonum eius initium. 116
Seuerus in vitia Hier. 252
Situs vrbis Venetiarum. 2

Socios

Socios Hier multi ſe addunt. 119.160.161
Solon mercaturam exercuit. 39
Somaſcha prima ſedes Congregationis. 138.139
Somaſchenſis Religionis inſtitutum 86
S. Sophronius Epiſcopus orphanorum patronus. 259
Sponſio Hier. de immunitate agrorum à grandine quà conditione. 226.227
Stephanus Bertazolus. 192.200
Studium orationis in Hier. 108.118.121.205.239
Supplicationes orphanorum. 60.105.121.162

T

Templũ Diuo Thomæ Aemilianorum ſumptibus extructum. 4
Aliud Diuo Mauro à Maurocenis ædificatum. 5
Temperantia mira Hier. multi permoti. 194
Terrena quando ſordeſcant. 241
Teſtimonia de Hier. ſanctitate. 212.213.215.217.220.
Thais meretrix conuerſa. 250
Thales mercaturam exercuit. 39
Thomaſina Maurocena Regina. 6
Ticini exceptus Hier. 162.163
Triſtes ſolatur Hier. 190
Tutela nepotum demandatur Hier. 37
Ea ſe abdicat. 82

V

Valetudinarium incurabilium Venetijs. 97
Vallis S. Martini idonea principi Congregationis

nis loco deligendo. 137
Eius deſcriptio. 139.140
Veneta vrbis ſitus, deſcriptio, & commendatio.
In Venetorum perniciem qui conſpirauerint. 17
Ventorum qualitas, & vtilitas. 142.143
Veronica Monialis meritis Hier. curata. 229
Veſpaſianus Imperator mercaturam exercuit 40
Victorum inſolentia. 10
Vindicta cupiditatem reprimit. Hier. 56
Vincentius Gambarana Hier. adiungitur. 166
Multa de illo. à 167
Victus & veſtitus Hier. ac ſociorum. 144.181.185.
260
Virginum pauperum pudori proſpicit Hier. 51
Virtutis præſtantia locum apud Deum habet. 4
Virtus bellica Hier. 24
De virtute Hier. teſtimonia. 180
Viſio mira de gloria Hier. 226
Viſitationem locorum pedes obit Hier. 188
Viſitationis modus. 189
Vita Hier. à quibus ſcripta. 174.234
Vitia qua ratione euellenda. 56.57
Votum B. Virgini à Hier. nuncupatum. 30

Z

ZAcharias Pezanus in orphanos beneficus. 107
Zeno mercaturam fecit. 39
S. Zoticus orphanorum inſtitutor. 257

MENDA:	EMENDA:
Pag.18.l.5.quinginteſimum.	quingenteſimum: idem alibi.
P.55.l.2.Paulus Iuſtinianus.	Iuſtinianus.
P.65.l.1.aſſumptis.	abſumptis
P.71.l.8.Patribus nobis.	Patribus noſtris.
P.83.in marg. ætatis 48.	ætatis 44.
P.85.l.19.in hac re fuit.	in hac re defuit.
P.87.l.25.ſit ſanè vtrumque.	ſcitè ſanè vtrumque.
P.88.l.12.cura eius,& procurationis.	cura,& procurationis.
P.94.l.15.occurrunt.	occurrant.
P.97.l.23.pro loco.	pio loco.
P.119.l.22.contulere diligentiſſima.	contulere diligentiſſimè.
P.129.l.3.delata eſſet.	delata eſt.
P.145.l.17.interdum excitabatur.	interdum excitabantur.
P.146.l.1.ad conquirendam.	Ad conquirendam.
P.156.l.4.veſtrum & 14.curus.	veſtium, & 14.cuius.
P.170.l.10.Baldouio.	Boldonio.
P.182.l.1.& ſanctæ.	è ſanctæ
P.585.l.2.& tam anguſtis.	è tam anguſtis.
P.186.l.19.iuxtaq; ſpatij intercapedinē	iuſtaq; ſpatij intercapedine.
P.189.l.10.ſanctitatis famam.	ſanctitatis fama.
eadem l.12. conſequi poſſem.	conſequi poſſum.
P.196.l.23.Cyarini.	Cyprini.
P.197.l.26.motium.	montium.
P.205.l.17.inſaliuæ.	inſolitæ.
P.206.l.18.illæ quadam.	ille quadam.
P.225.l.25. tum ex eo ægro potionem.	tum ægro potionem.
P.228.l.19.præ cœteris fuit	præ cœteris fuerit.
P.233.l.24.cum ad eadem.	cum ad eam.
P.240.l.4.qui ſuam.	qui ſciam.
P.256.l.25.Reipublicè intereſt.	Reipublicæ intereſt.
P.258.l.20. etiā à nobilioribus oblatos.	à nobilioribus etiam oblatos.
P.259.l.12. omni laudum genere defuere.	omni laudum genere præſtantes defuere.
P.279.l.24.ſua manc.	ſua manu.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

nis loco deligendo. 137
Eius deſcriptio. 139.140
Venetæ vrbis ſitus, deſcriptio, & commendatio.
In Venetorum perniciem qui conſpirauerint. 17
Ventorum qualitas, & vtilitas. 142.143
Veronica Monialis meritis Hier. curata. 229
Veſpaſianus Imperator mercaturam exercuit 40
Victorum inſolentia. 10
Vindictæ cupiditatem reprimit. Hier. 56
Vincentius Gambarana Hier. adiungitur. 166
Multa de illo. à 167
Victus & veſtitus Hier. ac ſociorum. 144.181.185.
260
Virginum pauperum pudori proſpicit Hier. 51
Virtutis præſtantia locum apud Deum habet. 4
Virtus bellica Hier. 24
De virtute Hier. teſtimonia. 180
Viſio mira de gloria Hier. 226
Viſitationem locorum pedes obit Hier. 188
Viſitationis modus. 189
Vita Hier. à quibus ſcripta. 174.234
Vitia qua ratione euellenda. 56.57
Votum B. Virgini à Hier. nuncupatum. 30

Z

Zacharias Pezanus in orphanos beneficus. 107
Zeno mercaturam fecit. 39
S. Zoticus orphanorum inſtitutor. 257

Menda

MENDA.	EMENDA.
Pag. 18.l.5.quingintesimum.	quingentesimum: idem alibi.
P.55.l.2.Paulus Iustinianus.	Iustinianus.
P.65.l.1. aſſumptis.	abſumptis
P.71.l.8.Patribus nobis.	Patribus noſtris.
P.83.in marg. ætatis 48.	ætatis 44.
P.85.l.19.in hac re fuit.	in hac re defuit.
P.87.l.25.fit ſanè vtrumque.	ſcitè ſanè vtrumque.
P.88.l.12.cura eius,& procurationis.	cura,& procurationis.
P.94.l.15.occurrunt.	occurrant.
P.97.l.23.pro loco.	pio loco.
P.119.l.22.contulere diligentiſſima.	contulere diligentiſſimè.
P.129.l.3.delata eſſet.	delata eſt.
P.145.l.17.interdum excitabatur.	interdum excitabantur.
P.146.l.1.ad conquitendam.	Ad conquirendam.
P.156.l.4.veſtrum & 14.curus.	veſtium, & 14.cuius.
P.170.l.10.Baldoulo.	Boldonio.
P.182.l.1.& ſanctæ.	è ſanctæ
P.585.l.2.& tam anguſtis.	è tam anguſtis.
P.186.l.19.iuxtaq; ſpatij intercapedinē	iuſtaq; ſpatij intercapedine.
P.189.l.10.ſanctitatis famam.	ſanctitatis fama.
eadem l.12. conſequi poſſem.	conſequi poſſum.
P.196.l.23.Cyarini.	Cyprini.
P.197.l.26.motium.	montium.
P.205.l.17.inſalitæ.	inſolitæ.
P.206.l.18.illæ quadam.	ille quadam.
P.225.l.25. tum ex eo ægro portionem.	tum ægro potionem.
P.228.l.19.præ cœteris fuit	præ cœteris fuerit.
P.233.l.24.cum ad eadem.	cum ad eam.
P.240.l.4.qui ſuam.	qui ſciam.
P.256.l.15.Reipublicè intereſt.	Reipublicæ intereſt.
P.258.l.20. etiā à nobilioribus oblatos.	à nobilioribus etiam oblatos.
P.259.l.12. omni laudum genere defuere.	omni laudum genere præſtantes defuere.
P.279.l.24.ſua mane.	ſua manu.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE